T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TENKİD DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mustafa KILIÇBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2020

©2020-Mustafa KILIÇBAY

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TENKİD DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

A RESEARCH ON THE JOURNAL OF TENKİD

Hazırlayan

Mustafa KILIÇBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. M. Fatih KANTER

KIRŞEHİR-2020

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Mustafa KILIÇBAY tarafından hazırlanan "Tenkîd Dergisi Üzerine Bir İnceleme" adlı tez çalışması 4 Mayıs 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile ***YÜKSEK LİSANS TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Prof. Dr. M. Fatih KANTER

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

../../20...

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin …… yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

04/05/2020

Mustafa KILIÇBAY

İmza

ÖZET

TENKİD DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Mustafa KILIÇBAY

Danışman: Prof. Dr. M. Fatih KANTER

2020 – Toplam Sayfa (XVI+302)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. M. Fatih KANTER

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

Tenkîd, 1910 yılının Nisan ve Ağustos ayları arasında, İstanbul'da, 6 sayı olarak Bezmi Nusret Kaygusuz öncülüğünde çıkarılmış bir edebiyat dergisidir. Dergide; Baha Tevfik, Doktor Abdullah Cevdet, Ömer Seyfeddin, Refik Halid, Mehmed Rauf, Şehâbeddin Süleyman, Abdülhak Hamid gibi önemli isimler yazı ve şiir yayımlamıştır. Toplamda 44 yazar ve şairin 81 parça metni neşredilmiştir. Ortalama 21 günde bir çıkarılan *Tenkîd'*in 5000 (beş bin) adet civarında basılıp satılması dikkat çekicidir. Fakat İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin muktedir olduğu bir dönemde çıkarılan dergi, kısa ömürlü olmuştur. Bununla birlikte eleştiri başta olmak üzere birçok bakımdan bu dergi, bir dönemin ruhunu, çatışmalarını, üslubunu, bakış açısını, sorunlarını ve matbuat hayatını yansıtır. Çünkü dergi, edebiyat ve sanatın üslup, gaye, kural-kaideleri gibi konularında tartışmalara ev sahipliği yapmış, sınırlı da olsa sosyal-siyasal mevzularda birtakım düşünce beyanlarına imkân vermiştir. Öte yandan, Türk edebiyatındaki ilk eleştiri dergisi olarak kabul edilmesi de dergiye belli bir önem kazandırır. Tüm bu nedenlerle *Tenkîd* dergisi, derginin 5 ve 6. sayılarına ek olarak çıkan *Hediye* ile bu ekin 1912'de çıkan 3. sayısı çalışmamızda esas alınmıştır. Bu çalışmada, öncelikle eski harfli metinler latin harflerine aktarılmış, yazarlar ve şairler hakkında bilgiler verilmiş, bir de tahlilî fihrist hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda, *Tenkîd* dergisinin çok önemli bir başarı elde edemediği ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskıcı dönemine rağmen bir çabaya girilerek edebiyatta, sanatta ve toplumsal konularda bazı sorunlara çözümler arandığı olguları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bezmi Nusret Kaygusuz, eleştiri, tenkit, *Tenkîd* dergisi.

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE JOURNAL OF TENKİD

M.Sc. Thesis

Preparer: Mustafa KILIÇBAY of thesis' preparer

Advisor: Prof. Dr. M. Fatih KANTER

2020 – Page (XVI+302)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Turkish Language and Literature

Jury

Prof. Dr. M. Fatih KANTER

Dr. Lecturer Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Lecturer Fatih DİNÇER

Tenkîd is a literary journal published in Istanbul, as 6 numbers, between April and July 1910, under the leadership of Bezmi Nusret Kaygusuz. Important names such as Baha Tevfik, Doctor Abdullah Cevdet, Omer Seyfeddin, Refik Halid, Mehmed Rauf, Sehabeddin Suleyman, Abdulhak Hamid published articles and poems in the journal. In total, more than 70 texts of 41 authors and poets were published. It is remarkable that *Tenkîd* published on average once every two weeks was published and sold around 5000 (five thousand) copies. But, at a time when İttihat ve Terakki Cemiyeti was very able the journal published was short-lived. For all that, in many respects, especially in criticism, this journal reflects the spirit, conflicts, style, perspective, problems, life, etc. of an era. Because it hosted discussions on the subjects of style, purpose, rules and principles of literature and art, it is allowed, though limited, some statements of thought on social-political issues. On the other hand, its acceptance as the first criticism journal in Turkish literature gives the journal a importance. With all these motives, journal of *Tenkîd, Hediye published in addition to the 5th and 6th issues of the journal and the third issue of the annex that came out in 1912* was taken as a basis for our study. In this study, firstly the texts were translated from Ottoman Turkish to today's Turkish, information about the authors and poets was given and an analytical index was prepared. At the end of the study, it was determined that journal of *Tenkîd* didn't achieve a significant success, but despite the oppressive period of İttihat ve Terakki Cemiyeti, an effort was made to find solutions to some problems in literatüre, art and social issues.

Keywords: Bezmi Nusret Kaygusuz, criticism, journal of *Tenkîd*.

ÖN SÖZ

Tanpınar'ın çok yerde söz ettiği üzere, *maziyle hesaplaşmak ve anlaşmak* gerektiği gerçeği, uzun süreçlerde kendini her daim dayatır. Geleceğe dair her inşa faaliyeti, ancak geçmişin bilgisi ile ve yine onun üzerinde inşa edilebilir. Bu, geçmişin yüklerini, karmaşık yanlarını, açmazlarını, değerden düşmüş mirasını yüklenmek anlamını taşımaz. Fakat yine de bunların hepsi, bütünüyle bir mirastır. Tanpınar, tam da bu yüzden hesaplaşmaktan söz eder. Edebiyat alanında yapılması gerekli olan hesaplaşma çabası ile edebiyat üzerinden yapılacak hesaplaşma çabasının kesişim noktasında dergilerin son derece önemli bir işlevi vardır. Zira hem dönemin belli başlı yazar, şair ve fikir adamlarının metinlerine, düşünce beyanlarına hem de bu metinlerin bağlamına –her ne kadar göreceli olsa da– beraberce ulaşma imkânı doğar. Bu yüzden bugün için gerilerde kalmış bir derginin "capcanlı", "dipdiri" olduğu bir yanı olduğundan söz etmek mümkün görünüyor. Dergiler etrafında aynasında, belki doğrudan doğruya hayatın kendisi değil ama toplumun ve bir devrin panoraması saptanabilir. Öyleyse bir edebiyat araştırmacısı için dergiler üzerinde çalışmanın dolaysız biçimde bir "bağlamı" nazara aldığı açıklık kazanır. Söylenen düzlemde bu çalışma, bir süzme ve ayırma çabası olarak görülebilir.

Çalışmaya esas olan *Tenkîd* dergisinde ilgili dönemin edebiyat ve edebiyat dışı problemleri, konuları ve tartışmaları bugünden bakıldığında çok önemli bir yer işgal etmeyebilir. Fakat bugünün bakışına açıklık veren de iyi-kötü, değerli-değersiz yanlarıyla geçmişin birikimleri, yaşanmışlıkları, bize bir miras olarak aktarılagelen varlığıdır. Bu yüzden çalışmanın asıl amacı, dergideki yazıların aynıyla günümüz Türkçesine aktarımının sağlayacağı perspektifin sağlıklı şekilde oluşturulmasıdır. Metin aktarımının yanı sıra, yazarlar hakkında belli ölçüde bir bilgi de verilmiş, tahlilî fihrist oluşturulmuş, nihayet çalışmadan elde edilen bulgular sonuç kısmında özetlenerek ortaya konulmuştur.

Ne yazık ki bu çalışmanın hemen hemen sona yaklaştığı bir aşamada akademik çalışma yapmanın bir cilvesi ile karşılaştığımızı da burada zorunlu olarak ifade etmek gerekiyor. Şöyle ki; Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans yapan bir meslektaşımızla eş zamanlı olmak suretiyle aynı dergiyi incelemenin talihsizliğini yaşadık ve tetkiklerimizin son aşamasına geldiğimiz günlerde fark ettiğimiz bu olumsuzluğun doğurabileceği neticeleri bertaraf etmek adına tezimizde bazı değişiklikler yapmak durumunda kaldık. Nadiren de olsa karşılaşılabilen bu durum, bizi fazlasıyla üzmüş olsa da çalışmamızın sınırlarını genişletmesi bakımından bir imkânı da beraberinde getirdi. Böylece tezin daha derinlikli bir inceleme olması mümkün oldu.

Bu süreçte, sabrı, nezâketi ve ilmiyle bana kılavuzluk eden saygıdeğer hocam Prof.

Dr. M. Fatih KANTER başta olmak üzere, fedâkârlıklarını ve desteklerini şu birkaç satırda anlatmaktan aciz olduğum ailemin her bir ferdine, muavenetlerini benden esirgemeyen kıymetli arkadaşlarım Dr. Aydoğan KARA'ya ve Arş. Gör. Hakan ÇALIK'a ve dahi bu çorbada tuzu olduğu hâlde isimlerini burada zikredemediğim onca refikime kifayetsiz bulduğum şu kuru teşekkürü bir borç telakkî ederim.

Tokat - 2020 Mustafa KILIÇBAY

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... **i**

BİLDİRİM ..... **ii**

ÖZET ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

GİRİŞ **1**

1. II. MEŞRUTİYET SONRASINDA GENEL DURUM **2**

1.1. ANA HATLARIYLA 1910 YILI **2**

1.2. 1910 İSTANBUL'UNDA SÜRELİ YAYINLARIN GENEL DURUMU **4**

1.3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE "TENKÎD" **16**

I. BÖLÜM **19**

1. TENKİT KAVRAMI VE *TENKÎD* DERGİSİNİN İNCELENMESİ **19**

1.1. TENKİT KAVRAMI **19**

1.2. *TENKÎD* DERGİSİNİN KİMLİĞİ VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ **22**

1.3. *TENKÎD* DERGİSİNİN MAHİYETİ **24**

1.4. *TENKÎD* DERGİSİNİN MÜNDERİCATI **34**

1.4.1. Edebî Metinler **34**

1.4.1.1. Alfabetik Sıralı Metin Listesi 34

1.4.1.2. Alfabetik Sıraya Göre Yazar-Şair Tasnifli Liste 37

1.4.1.3. Tenkîd ve Eklerindeki Edebî Metinler 42

II. BÖLÜM 51

***2. TENKÎD* DERGİSİNİN KADROSU 51**

2.1. TELİF METİNLERİN YAZAR VE ŞAİRLERİ 59

2.2. TERCÜME METİNLERİN MÜELLİFLERİ 88

III. BÖLÜM 90

3. TAHLİLÎ FİHRİST 90

3.1. EDEBÎ METİNLER 90

3.1.1. Telif Olanlar 90

3.1.2. Tercüme Olanlar 105

3.1.2.1. Küçük Numûneler 105

IV. BÖLÜM 106

4. DİĞER METİNLER 106

4.1. REKLAMLAR 109

4.2. TEBRİKLER, TEŞEKKÜRLER, İLANLAR 111

4.3. EDEBÎ METİN TANITIMLARI 120

V. BÖLÜM 121

5. *TENKÎD*'DE KONU EDİLEN YAZAR, ŞAİR VE ESERLER 121

5.1. SÜRELİ YAYINLARDAKİ ESERLER 121

5.1.1. Eleştirilen Eserlerin Künyeleri 121

5.1.1.1. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 1 / 18 Mart 1326 121

5.1.1.2. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 2 / 11 Nisan 1326 121

5.1.1.3. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 3 / 5 Mayıs 1326 122

5.1.1.4. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 4 / 25 Mayıs 1326 122

5.1.1.5. Reftâr-ı Matbûʿât- Hediye: Numero-3/ 1912?..... 123

5.2. KİTAP OLARAK BASILMIŞ ESERLER..... 123

5.3. EDEBİYAT DIŞI KONULAR..... 123

VI. BÖLÜM..... 125

6. İLGİLİ GÖRSELLER..... 125

VII. BÖLÜM..... 135

7. LATİNİZE METİN..... 135

7.1. TENKÎD: SAYI-1..... 135

7.2. TENKÎD: SAYI-2..... 160

7.3. TENKÎD: SAYI-3..... 184

7.4. TENKÎD: SAYI-4..... 211

7.5. TENKÎD: SAYI-5 VE HEDİYE: SAYI-1..... 235

7.6. TENKÎD: SAYI-6 VE HEDİYE: SAYI-2..... 265

7.7. HEDİYE: SAYI-3..... 291

SONUÇ..... 298

KAYNAKÇA..... 300

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Age	Adı geçen eser
Ank	Ankara
Bkz	Bakınız
Hd	Hediye
İst	İstanbul
N/n	Numero
s	Sayfa
S	Sayı
Tn	Tenkîd
Tp	Toplam

GİRİŞ

22 Mart 1326-11 Ağustos 1326 tarihleri arasında altı sayı ve iki ek[1] olmak suretiyle çıkan *Tenkîd* dergisi, ilgili elektronik kütüphanelerden dijital olarak temin edilmiş, tekrar bastırılmış ve incelenmeye hazır hâle getirmek üzere yeni harflere aktarılırken öte yandan daha önce yapılan literatür taramalarında, çalışmada faydalanılması gereken kaynaklara ulaşılmış ve çalışmalar aşama aşama yapılmıştır. Yeni harflere aktarılan dergi, araştırıcıların bundan sonraki incelemelerine de yararlanmalarına hazır hale getirilmiştir.

Çalışmada öncelikle çeşitli yönleriyle ve ana hatlarıyla II. Meşrutiyet dönemine değinilmiş, tenkit kavramı üzerinde durulmuş ve bu kavramın tarihçesi verilmişir. Sonrasında dergi tanıtılmış; dergi, yayımlandığı zemin, zaman bağlamında konumlandırılmıştır.

Dergide eseri yayımlanan tanınmış/tanınmamış bütün yazar ve şairlerin kısa biyografileri yazılarak hem eserlerinin daha kolay anlamlandırılması hem de unutulmaya yüz tutmuş birçok ismin edebiyat tarihinde hatırlanması sağlanmıştır.

Dergideki metinlerin yazar ve eser bazlı alfabetik indeksleri hazırlanmış ve bu surette eserler, derli toplu bir şekilde ilgililerin nazarına sunulmuştur.

Tenkîd'deki birçok metin, Batı kökenli bazı türlerin Türk edebiyatında yeni yeni oturmaya başladığı bir dönemde verilen örnekleri barındıracak özelliklere sahiptir ve bu yönüyle de söz konusu metinlerin türünün ne olduğunu saptamak zordur. Söz gelimi, bir metin, hem makale hem eleştiri hem deneme hem de sohbet türünün niteliklerini bünyesinde barındırabilmektedir. Çalışmalarda, her ne kadar zor da olsa bu tip metinler için bir çerçeve çizilmiş, ne oldukları saptanmaya çalışılarak Türk yazınında öğretici metinler dağarcığına katkı sağlanmıştır.

Dergide yer alan bütün edebî metinler, üzerilerinde kısa birer çözümleme yapılmak koşuluyla eserler genel olarak değerlendirilmiş ve *Tenkîd*'in tahlilî fihristi hazırlanmıştır. Metinler kısaca tanıtılmış, eserin mahiyetini ortaya koyacak tarzda birtakım tespitlerde ve çözümlemelerde bulunulmuştur. Bu sayede, edebiyatın ana malzemesini oluşturan edebî metinler değerlendirilmiştir.

Çoğunu reklam ve ilanların oluşturduğu diğer metinler, sanatsal açıdan çok

[1] Bunlar haricinde, her ne kadar hangi tarihte basıldığı yazılı değilse de içerdiği "Reftâr-ı Matbuat" başlıklı makalede anılan bir metinden hareketle 23 Şubat 1327 (7 Mart 1912)'den sonra basıldığı kesin olan 3 Numerolu "Hediye"ye ulaşılmış ve bu sayı da çalışmaya dâhil edilmiştir.

kıymetli olmasa da 1910 İstanbul'unun ticari hayatına dair araştırma yapmak isteyenlere birtakım veriler sunacak nitelikte olması dolayısıyla dikkate değerdir. Hatta matbuat hayatından haber veren bazı reklamlar, bugün belki yitip gitmiş olan bazı eserlerin basıldığını bildirmesi yönüyle de edebiyat araştırmacılarına yardımcı olabilecek durumdadır. Derginin bu edebiyat dışında kalan metinleri de türlerine göre ayrı bir sınıflandırmaya tâbî tutulmak suretiyle araştırıcıların hizmetine sunulmuştur.

Dergiye adını veren eleştirinin hâkim olduğu mecmuada birçok eser ve şahsiyet çeşitli yönleriyle tenkit edilmiştir. Daha çok *Servet-i Fünûn* ve *Resimli Kitâb* adlı dergilerde yayımlanan bu eserler, derginin en dikkate değer yazı serilerinden biri olan-*"Reftâr-ı Matbûʿat"*ta dört sayı boyunca eleştirilmiştir. Söz konusu metinler, birer künye halinde listelenerek derlenmiş ve eleştirinin yoğunlaştırıldığı noktalar tespit edilmiştir.

Tenkit türü, Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonra büyüyüp gelişen bir türü olarak yeni sayılabilecek bir edebiyat sahasıdır. Her ne kadar şuara tezkirelerinde tenkit örnekleri var ise de bunun modern ve olgun örneği Namık Kemal ile verilmiş ve ondan sonra da yavaş yavaş yaygınlaşarak günümüzdeki hâlini almıştır. *Tenkîd* dergisi, bu yolculuğun bir dönüm noktasını teşkil edecek kadar uzun ömürlü olamadıysa da özellikle ismi ve sanatsal meselelere ciddiyetle değinmesi; edebiyatı meslek edinmesi dolayısıyla Türk eleştiri tarihinde dikkate değer bir sayfadır.

Sonuç olarak, Türk edebiyatında bitmemiş bir cümleyi teşkil eden *Tenkîd* dergisi, çeşitli yönleriyle incelemeye ve çözümlemeye tâbî tutularak değerlendirilmiş ve bu suretle bilhassa Türk tenkit edebiyatına bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1. II. MEŞRUTİYET SONRASINDA GENEL DURUM

1.1. ANA HATLARIYLA 1910 YILI

23 Aralık 1876'da II. Abdülhamîd'in onayı ile yürürlülüğe giren fakat 93 Harbi'nin doğurduğu şartlar gerekçe gösterilerek kapatılan Meclis-i Mebusânın çeşitli sosyal, tarihsel ve siyasal nedenler yüzünden yirmi dokuz yıl süreyle tatil edilmesi dolayısıyla işlevselliğini yitiren Kânûn-ı Esâsî'nin, İttihât ve Terakkî Cemiyeti'nin etkinlikleri sonucunda 24 Temmuz 1908'de gerçekleşen ihtilal sonrasında tekrar geçerlik kazanmak suretiyle meşrutî yönetime geçilmiş ya da bir başka ifadeyle II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. 13 Nisan 1909'da İstanbul'da baş gösteren ve tarihte 31 Mart Vak'ası olarak bilinen ayaklanma neticesinde II. Abdülhamid tahttan indirilmiş ve V. Mehmed Reşâd'ın

padişahlığı ilan edilmiştir. Öncelikle Meclis-i Mebusânın tekrar açılmasıyla birlikte devlet yönetimindeki nüfuzunu hissettiren İttihâd ve Terakkî'nin etkinliği Mehmed Reşâd'ın cülusundan sonra artmış, Mahmûd Şevket Paşa'nın katlinden sonra ise fırka tam anlamıyla yetkeli bir kimlik kazanmıştır.

Çok uluslu ve çok dinli yapısını II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında da devam ettiren Osmanlı Devleti'nde Türkler daha çok köylerde oturup tarımla uğraşırken şehir merkezlerinde yaşayan gayrimüslümler zanaat ve ticaret sayesinde Müslümanlara göre daha gönençli bir hayat sürmüşlerdir (Birinci, 1990: 16).

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Fedâkârân-ı Millet Cemiyeti, Ahrar Fırkası, İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti, Mutedil Hürriyetperverân Fırkası, Osmanlı Islâhât-ı Esâsiyye Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Ahali Fırkası birçok cemiyet/fırka kurulmuştur ve özellikle bu dönemde Türk parlementosunun temelleri atılmıştır.

Osmanlı Demokrat Fırkası, İttihâd Ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucularından olan Abdullah Cevdet ve İbrahim Temo gibi jöntürklerden başka *Tenkîd*'in kurucusu Bezmî Nusret'in de üyesi olduğu siyasal bir oluşumdur. İttihâd ve Terakkî'nin baskısı dolayısıyla İbrahim Temo'nun Romanya'ya kaçması fırkanın edilginleşmesine sebep olmuş, Bezmî Nusret'in çabalarıyla biraz canlanmış fakat diğer mensuplarının Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na katılması sonucunda kapanmıştır (Birinci, 1990: 36-41).

Tenkîd'in yayımlandığı 1910 senesinin İstanbul'unda gerçekleşen en önemli olayın yangın olduğu söylenilebilir. O devirde "…İstanbul'da halkın iki korkusu vardı: Yangın ve soygun" (Birinci, 1990: 21). Bu bağlamda; 20 Ocak 1910 yılında içindeki onca evrak ve kültürel zenginliklerle birlikte yanan Çırağan Sarayı kayda değerdir. Ülke genelini ilgilendiren bir diğer olay ise yine o yılın Mayıs-Haziran aylarında cereyan eden Arnavut İsyanı'dır. Bölgede sıkıyönetim ilan eden hükûmet, isyanı bastırmış ve bu durum, imparatorluğun dağılma tehlikesi noktasında Arnavutluk'un Girit ile birlikte anılmasına sebep olmuş, o dönemde yayımlanan bazı makalelere siyasî bir sorun olarak yansımıştır.

1910 yılına dair anılmaya değer bir husus da Halley Kuyrukluyıldızı'nın Yerküre'ye çarpma olasılığıdır. Dünya çapında büyük bir panik atmosferi oluşturan bu ihtimal kimi şair ve yazarlara ilham vermiş ve söz konusu gündemden esinlenilerek yazılan eserlere telif sebebi olmuştur.

1910 Osmanlı'sı için siyasal bir kimlik niteliği taşıyan şu bilgiler de kayda

değerdir:

Tablo i. "1326 Sene-i Mâliyyesine Mahsus *Nevsâl-i Osmânî*"ye Göre 1910 Yılının Önde Gelen Devlet Ricâli

Unvan	**İsim**
Padişah	Mehmed Reşâd
Veliahd	Yûsuf İzzeddîn Efendi
Sadrazam	İbrâhîm Hakkı Paşa
Harbiye Nâzırı	Mahmûd Şevket Paşa
Bahriye Nâzırı	Halîl Paşa
Adliye Nazırı ve Şûrâ-yı Devlet Reisi	Necmeddîn Molla Efendi
Hâriciye Nâzırı	Rif'at Paşa
Dâhiliye Nâzırı	Tal'at Bey
Mâliye Nazırı	Mehmed Câvid Bey
Ticaret ve Nafia Nazırı	Hallacyan Efendi
Orman, Maden ve Ziraat Nâzırı	Mavrokovdato Efendi
Ayan Reisi	Sa'îd Paşa

1.2. 1910 İSTANBUL'UNDA SÜRELİ YAYINLARIN GENEL DURUMU

Osmanlı Meclis-i Mebusanının II. Abdülhamîd'ce kapatılmasını seyreden yıllarda gittikçe şiddetlenen sansür dolayısıyla çeyrek yüzyıldan daha uzun bir süre suskunluğa mahkûm edilen yazar ve şairler II. Meşrutiyet'in ilanı ya da bir başka deyişle Meclis-i Mebusânın tekrar toplanması sonucunda ortaya çıkan serbestliğin verdiği heyecan ve umutla kalemlerine sarılmışlardır. İstibdat süresince iyice zayıflayan gazetecilik mesleği bu süreçte tekrar saygınlık ve işlerlik kazanmıştır. İstibdat döneminden beri yayımda olan *Sabah* ve *İkdam*'ın yanı sıra İttihâd ve Terakkî'nin yayın organı hâline gelen *Tanîn* bu devrin önemli gazeteleri olarak dikkat çeker.

İstibdat döneminde bir okul hâline gelen *Servet-i Fünûn*, bu dönemde sütünlarını genç edebiyat heveslilerine bıraksa da Batılı ve deneyimli çehresiyle önemini korur. Öte yandan, hâtıratlarda şık ve lüks kimliği ile anılan ve yüz sayılık bir ömrü olan *Şehbâl* de anılmaya değerdir.

Birbiri ardınca yayımlanan gazete ve dergilerde sosyal ve siyasal konular coşkunlukla ele alınmış ve basın-yayın hayatındaki bu hareketlilik uzun bir süre devam etmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından 1910'a gelinceye kadar süreli yayınlar için İstanbul'da en az 519 ruhsat alınmıştır. İmtiyaz alan bu gazete ve dergilerin hepsi yayımlanmasa da iki yıldan daha az bir süre içerisinde sadece İstanbul için geçerli olan bu girişimler, matbuat hayatındaki canlılığı yansıtması dolayısıyla dikkat çekicidir. Fecr-i Âti topluluğunun oluşumundan kısa bir süre sonra yayımlanan *Tenkîd*'in imtiyaz sahibi Bezmî Nusret ise 1909-1910'daki edebî atmosferi ve *Tenkîd*'i niçin çıkardığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

"O sıralarda İstanbul'da 'Fecr-i Âti' isminde bir dernek kurulmuştu. Bunu kuran gençler, Servet-i Fünûn gazetesini tekrar yaşatmaya çalışıyor, Edebiyat-ı Cedîde'ye şiddetli hücumlarda bulunuyor, Tevfik Fikret, Halit Ziya ve arkadaşlarının artık eskimiş, okunmayacak bir hâle gelmiş olduklarını ilan edip duruyorlardı. Fakat gariptir ki kendileri yeni bir şey meydana getiremiyor, beğenmediklerini taklit etmekten geri durmuyorlardı.

Servet-i Fünûn'dan maada Übeydullah Esat isminde bir zat da 'Resimli Kitap' adıyla aylık bir dergi neşrediyordu. Bunun iki muharriri vardı; biri M. Rauf diğeri Raif Necdet. M. Rauf edebî bir şahsiyete mâlik değildi. Raif Necdet ise edebiyatın faide nazariyesine müstenit olması lazım geldiğini diline dolamış, mütemadiyen "Sanat sanat içindir." nazariyesini baltalamakta idi. …

Bu boşluğu görerek ben de kendi başıma bir dergi çıkarmak sevdasına düştüm. Her istediğimi yapmaktan, varını yoğunu benim için feda etmekten çekinmeyen rahmetli babamın maddî yardımını temin ettim. Ve 20 Mart 1326 tarihinde 'Tenkid' mecmuasını çıkarmağa başladım" (Kaygusuz, 1955: 49).

Bezmî Nusret'in, 1325-1326 matbuatına son derece yüzeysel bir şekilde değindiği bu cümlelerde, sadece *Servet-i Fünûn* ve *Resimli Kitâb*'ın anılması da, elbette o devir mecmualarının bu iki dergiden ibaret olmasından değil, söz konusu süreli yayınların edebiyat sahasındaki tesiri ve nüfuzuyla alakalıdır.

Sadece 1910 yılı içerisinde çeşitli alanlarda *Tenkîd* dâhil olmak üzere en az 189 süreli yayın ruhsatı alınmıştır. Elbette bu imtiyazların hepsi basım-yayıma başlamamıştır ve birçoğu da kısa ömürlüdür. Fakat bu sayı sadece İstanbul'daki süreli yayın girişimini yansıtması açısından elbette dikkate değerdir.

Tablo ii. 1910 Yılında İmtiyaz Aldığı Belirlenen Süreli Yayınlar[2]

Adı	**Dili**	**İmtiyaz Sahibi**	**Sorumlu Müdürü**	**İlmühaber Tarihi**
Adem-i Merkeziyet	Türkçe	Fikret Bey	Fikret Bey	18 Eylül 1326
Adl-i İhsan	Türkçe	Zülfi Efendi	Rıza Efendi	18 Teşrinisani 1326
Afak	Türkçe	İzzet Melih Bey	İzzet Melih Bey	18 Teşrinievvel 1326
Agon	Türkçe-Rumca	İstavri Anogtosindi Efendi	İstavri Anogtosindi Efendi	14 Mart 1326
Akaniti	Rumca	Anastas Bakalorus Efendi	Dimitri Vapuridis Efendi	7 Mart 1326
Aksa-yı Şark	Türkçe	Hüseyin Nazmi Efendi	Hüseyin Nazmi Efendi	7 Teşrinievvel 1326
Aktis	Rumca	Nikolaki Kalakidi Efendi	Yordan Limnidi Efendi	Ağustos 1326
Alafranga	Türkçe	Hasan Necmi Efendi	Hasan Necmi Efendi	27 Teşrinisani 1326
Alemdar	Türkçe	Refi' Cevad Bey	Refi' Cevad Bey	28 Haziran 1326
Amele Hukuku	Türkçe	Fuat Bey	Enver Bey	20 Mayıs 1326
Amero Liptos	Rumca	Manolaki İlyadis Efendi	Manolaki İlyadis Efendi	12 Ağustos 1326
Annal Andostriyel Etkinik dö Lampayr Ottoman	Fransızca	Ernest Hofr Efendi	Jak Holi Bey	30 Teşrinievvel 1326
Antransizan	Fransızca	Mösyö Kristavesfun	Dikran Hanedanyan	22 Mart 1326
Apaga	Ermenice	Zarkaryan Nersis Efendi	Zarkaryan Nersis Efendi	26 Nisan 1326
Apola	Rumca	Aristovulos Harisidis Efendi	Aristovulos Harisidis Efendi	10 Mayıs 1326
Artagis	Rumca	Niko Lazabini Efendi	Dimosten Danildis Efendi	21 Nisan 1326

[2] Gazel, A. A., Ortak, Ş. (2006). İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 7, (1), 223-256.

Asdig Petleshi	Ermenice	Koçanyan Efendi	Koçanyan Efendi	16 Ağustos 1326
Asosiyon De Korsaniter	Fransızca	Mösyö Vinçiçina	Bahaeddin Efendi	8 Kanunısani 1326
Aspis	Rumca	Teryandirus Anastasyadis Efendi	Teryandirus Anastasyadis Efendi	28 Nisan 1326
Astrapi	Rumca	Hırisotenus Yuvanidis Efendi	Hırisotenus Yuvanidis Efendi	14 Mart 1326
Aşiret	Türkçe	Ahmed Süreyya Bey	Ahmed Ramiz Bey	30 Eylül 1326
Ateş	Türkçe	Elifi Bey	Elifi Bey	9 Kanunısani 1326
Avaz-ı Şübban	Türkçe	Ahmed Haşim Bey	Mustafa Necati Efendi	7 Eylül 1326
Ay	Türkçe	Osman Nuri Bey	Osman Nuri Bey	9 Teşrinievvel 1326
Azad	Türkçe	Mustafa Efendi	Mustafa Efendi	24 Teşrinisani 1326
Bâng	Türkçe	Selahaddin Bey	Selahaddin Bey	31 Mart 1326
Bedahet	Türkçe	Cemal Bey	Hüseyin Hüsnü Bey	24 Teşrinisani 1326
Bektaşi Rehberi	Türkçe	Kirkor Faik Efendi	Mehmed Tevfik Efendi	22 Mayıs 1326
Benim Gazetem	Türkçe	Kirkor Faik Efendi	Mehmed Bahaeddin Efendi	1 Temmuz 1326
Bilmece Mecmuası	Türkçe	Rasih Pertev Bey	Rasih Pertev Bey	16 Mayıs 1326
Bin Bir Çeşit	Türkçe	Hasan Ahmed Efendi	Hasan Ahmed Efendi	8 Nisan 1326
Boş Boğaz	Türkçe	Mahmud Nedim Bey	Mehmed Atıf Bey	28 Nisan 1326
Burhan	Türkçe	Mehmed Burhaneddin Bey	Mehmed Burhaneddin Bey	13 Mayıs 1326
Burhan-ı Terakkİ Mektebi	Türkçe	İsmail Hakkı Bey	İsmail Hakkı Bey	26 Ağustos 1326
Cadaloz	Türkçe	Nureddin Rüşdü Bey	Hüseyin Nazmi Efendi	3 Mayıs 1326

Cem	Türkçe	Cemal Paşa	Mehmed Cemil Bey	16 Teşrinievvel 1326
Ceride-i Maliye	Türkçe	Karabet Kikorgyan Efendi	Karabet Kikorgyan Efendi	10 Kanunıevvel 1326
Cihad	Türkçe	İsmail Hamid Subhi Bey	İsmail Hamid Subhi Bey	3 Teşrinisani 1326
Cudi	Türkçe-Kürtçe	Hüseyin Kenan Paşa	Hüseyin Kenan Paşa	27 Mart 1326
Çekirge	Türkçe	Nazmi Efendi	Nazmi Efendi	? ? 1326
Çezok	Ermenice	Sakayan Efendi	Sakayan Efendi	30 Teşrinievvel 1326
Çimdik	Türkçe	Mustafa Nedim Bey	Süreyya Bey	28 Nisan 1326
Darü's-Saade	Arapça	Mahmud Zeki Bey	Abdülaziz Berat Bey	17 Nisan 1326
Dava Vekili	Türkçe	Refik Bey	Refik Bey	31 Ağustos 1326
De Peş Ottoman	Fransızca	Mösyö Sakortino Kesirens	Fren Kuri Efendi	27 Nisan 1326
Dertli	Türkçe	Mehmed Şevket Bey	Mehmed Şevket Bey	24 Temmuz 1326
Di Oryent	İngilizce	Mister Vilmampet	Samuil Varjabetyan Efendi	2 Nisan 1326
Dike Osni	Rumca	Leonidi Efendi	Leonidi Efendi	18 Ağustos 1326
Dobruca Sedası	Türkçe	Süleyman Abdülhamid	İbrahim Kadri Bey	28 Ağustos 1326
Don Kiholetos	Rumca	Anglo Simiryoni Efendi	Anglo Simiryoni Efendi	8 Mayıs 1326
Drasis	Rumca	Yannaki Hristo Efendi	Yannaki Hristo Efendi	6 Şubat 1326
Drefs	Frasça	Meşhedi Ali Mirza Efendi	Osman Cudi Bey	9 Teşrinisani 1326
Dretiniba	Türkçe-Arnavutça	Arif Hikmet Bey	Arif Hikmet Bey	15 Haziran 1326
Düşünüyorum	Türkçe	Bekir Fahri Bey	Bekir Fahri Bey	2 Kanunısani 1326
Eczacı	Türkçe	Nail Efendi	Mehmed Sabri	16 Şubat 1326

			Efendi	
Edvar Tayzer	Fransızca	Mösyö Ernest Piyanki	İstimato Lomarkoslak Efendi	12 Şubat 1326
Eis	Türkçe-Rumca-Fransızca-Ermenice	Miltiyadi Efendi	Miltiyadi Efendi	4 Mart 1326
Eko dö Bizans	Fransızca	Mösyö Janber	Dikran Hanedanyan E.	21 Temmuz 1326
El-Cudyo	İspanyolca	David Alnikade Efendi	David Alnikade Efendi	18 Ağustos 1326
El-Cuglete	İbranice	Mösyö Leon Argoeti	Nesim Ançel Efendi	9 Teşrinisani 1326
El-Firdevs	Türkçe-Arapça	Mehmed Mekhafi Efendi	Hasan Abdülkadir Efendi	19 Kanunıevvel 1326
El-Hızare	Arapça	Mehmed Şâkir Bey	Abdülhamid Zöhravi Efendi	24 Mart 1326
Emioriyon	Tükçe-Fransızca-Rumca-Ermenice	Miltiyadi Efendi	Miltiyadi Efendi	4 Mart 1326
Emniyet	Türkçe	Mehmed Cemil Bey	Mehmed Cemil Bey	31 Mayıs 1326
Enin	Türkçe	Asaf Paşa	Asaf Paşa	12 Eylül 1326
Eptalofos	Rum Alfabeli Türkçe	Yordan Limnidi Efendi	Yordan Limnidi Efendi	26 Temmuz 1326
Esfara	Rumca	Emil Lamidi E.	İsteryopulo Leratus E.	21 Mart 1326
Eşek	Türkçe	Bahaeddin Efendi	Bahaeddin Efendi	21 Teşrinievvel 1326
Etual Doryan	Fransızca	Mösyö Eşil Bouye	Folyo Bedralli Efendi	15 Nisan 1326
Eyladorador	İbranice	Yako Şaul Efendi	Yako Şaul Efendi	25 Eylül 1326
Fevvâre	Türkçe	Hüseyin Halid Bey	Ali Bey	9 Mart 1326
Fırsat	Türkçe	Asaf Paşa	Asaf Paşa	7 Eylül 1326
Figân	Türkçe	Kuh Niyazi Bey	Kuh Niyazi Bey	3 Teşrinievvel 1326
Fiyaladreyt	Türkçe-	Arif Hikmet Bey	Arif Hikmet Bey	21 Haziran 1326

	Arnavutça			
Fos	Rumca	Kostantin Lazaros Efendi	Vasil Yorgi Efendi	7 Eylül 1326
Fri Fri	Fransızca	Mösyö Rober Mamluk	Leon Efendi	16 Eylül 1326
Fudbol	Türkçe-Fransızca	Mustafa Ziya Efendi	Mustafa Ziya Efendi	4 Ağustos 1326
Fünûn ve Sanayi'	Türkçe	Mehmed Safa Bey	Mehmed Safa Bey	10 Mart 1326
Gazet dö Pera	Fransızca	Mösyö Bodovan	Viktor Kamuti E.	5 Ağustos 1326
Gece Gazetesi	Türkçe	İhsan Adli Bey	İhsan Adli Bey	3 Mayıs 1326
Gece Kuşu	Türkçe	Arif Hikmet Bey	Mehmed Kemaleddin Bey	20 Kanunıevvel 1326
Gece Postası	Türkçe	Mehmed Asaf Bey	Süleyman Tevfik Bey	16 Ağustos 1326
Genç Tabib	Türkçe	Mahmud Talat Bey	Osman Yaşar Efendi	29 Kanunısani 1326
Genç Türk	Türkçe	Ziya Şakir Bey	Ziya Şakir Bey	16 Ağustos 1326
Gıdık	Türkçe	Kemaleddin Bey	Arif Hikmet Bey	13 Teşrinievvel 1326
Glasi	Bulgarca	Kelyof Efendi	Kelyof Efendi	11 Teşrinievvel 1326
Guvaze	Türkçe-Çerkesçe	Yusuf Suad Bey	Yusuf Suad Bey	16 Kanunısani 1326
Hacı Yatmaz	Türkçe	Refik Bey	Refik Bey	10 Teşrinisani 1326
Hakimiyet-i Milliye	Türkçe	Mehmed Garib Efendi	Mehmed Garib Efendi	12 Ağustos 1326
Hamiyyet	Türkçe	Halil Edib Bey	Hüseyin Hazim Bey	13 Teşrinisani 1326
Hanîn	Türkçe	İsmail Hakkı Bey	Necmeddin Nazım Bey	25 Eylül 1326
Havadis	Türkçe	Ahmed Fethi Bey	Ahmed Fethi Bey	31 Mayıs 1326
Hayret	Türkçe	Mehmed Bahaeddin Efendi	Mehmed Şevket Bey	26 Haziran 1326
Hıyaban	Türkçe	Hüseyin Hüsnü Vedat Bey	Ömer Fevzi Bey	8 Şubat 1326

Hronus	Rumca	Aleksandr İskenderidi Efendi	Aleksandr İskenderidi Efendi	27 Teşrinievvel 1326
Hukuk-ı Beşer	Türkçe	Muhlis Sabahaddin Efendi	Muhlis Sabahaddin Efendi	28 Haziran 1326
Hür Memleket	Türkçe	Ali Haydar Bey	Ali Haydar Bey	16 Teşrinievvel 1326
Hüsn-i Niyet	Ermeni Alfabeli Türkçe	Agob Varjabetyan Efendi	Agob Varjabetyan Efendi	26 Haziran 1326
İbret	Türkçe	Asaf Paşa	Asaf Paşa	11 Eylül 1326
İctihad	Türkçe	Abdullah Cevdet Bey	Abdullah Cevdet Bey	29 Nisan 1326
İdisis	Türkçe-Fransızca-Rumca-Ermenice	Miltiyadi Efendi	Miltiyadi Efendi	4 Mart 1326
İhtiyat Sınıfı	Türkçe	Rahmi E.	Rahmi E.	8 Teşrinisani 1326
İkonografimeni	Rumca	Yorgi Lambridi Efendi	Aleksandr Lambridi Efendi	18 Teşrinisani 1326
İmdat	Türkçe	Halid Ziya Bey	Halid Ziya Bey	14 Ağustos 1326
İnho	Rumca	İspatari Efendi	İspatari Efendi	26 Temmuz 1326
İnsaniyet	Türkçe-Fransızca	İsmail Faik Efendi	İsmail Faik Efendi	29 Temmuz 1326
İstanbul	Fransızca	Manuk Efendi	Mösyö Renes Velyof Efendi	27 Ağustos 1325
Jaryaturans	Türkçe-Rusça	Ahmed Zaor Efendi	Ahmed Zaor Efendi	5 Teşrinievvel 1326
Kahkaha	Türkçe	Mustafa Razi Bey	Ali Said Bey	13 Mart 1326
Kahya Kadın	Türkçe	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	4 Haziran 1326
Kanad	Türkçe	Ali Süha Bey	Ali Süha Bey	2 Teşrinisani 1326
Kanaklum	Fransızca	Mösyö Hantyan	Kirkor Kalfayan Efendi	14 Teşrinievvel 1326
Kastiriyotis	Rumca	Konidoşa Efendi	Konidoşa Efendi	26 Mayıs 1326
Katreler	Türkçe-	Halid Ziya Bey	Halid Ziya Bey	28 Temmuz

	Fransızca			1326
Kemâl	Türkçe	Rıfat Bey	Rıfat Bey	8 Eylül 1326
Kevkeb-i Osmanî	Türkçe-Arapça	Mehmed Zeki Efendi	Mehmed Zeki Efendi	30 Mayıs 1326
Kibar	Türkçe	Bahaeddin Bey	Bahaeddin Bey	20 Teşrinisani 1326
Kipuriki İptetorisis	Rumca	İstirati Sabuncaki Efendi	İstirati Sabuncaki Efendi	3 Haziran 1326
Kirmanç	Türkçe-Kürtçe	Ahmed Ramiz Efendi	Ahmed Ramiz Efendi	23 Mart 1326
Komedya	Türkçe-Fransızca-Rumca	J. Markolidis Efendi	Gogo Arditi Efendi	22 Nisan 1326
Kostantiniyye	Türkçe	Fikret Bey	Fikret Bey	21 Eylül 1326
Köylü	Türkçe	Ali Münim Bey	İsmail Hakkı Bey	26 Şubat 1326
Kurban	Tükçe	İsmail Edhem Bey	İsmail Edhem Bey	22 Teşrinisani 1326
Küçük Hanım	Türkçe	İhsan Adli Bey	İhsan Adli Bey	1 Mayıs 1326
Kürsî-i Milel-La Tribün dö Popl	Türkçe-Fransızca	Seyfeddin Gannofet E.	Hüseyin Hasib B.	27 Mart 1326
La Peyi	Fransızca	Ahmed Agayef Bey	Ahmed Agayef Bey	28 Teşrinisani 1326
La Reklam	Türkçe-Rumca-Ermenice-Fransızca-İngilizce	Elikyadi Efendi	Bahaddin Efendi	23 Ağustos 1326
Leblebici	Ermenice	Arşak Bekliyan Efendi	Kirkor Efendi	23 Şubat 1326
Lisan	Türkçe-Almanca-Fransızca-İngilizce	Rasih Pertev Efendi	Rasih Pertev Efendi	26 Nisan 1326
Odamadyen Taros	Türkçe-Fransızca-Rumca	Mösyö Yorgi Anestopulo	Sokrad Konyadi E.	3 Haziran 1326
Omusyondiyakos	Rumca	Omirus Olpidis Efendi	Omirus Olpidis Efendi	11 Mayıs 1326
Oneus	Rumca	Andon Sofyanus Efendi	Andon Sofyanus Efendi	8 Temmuz 1326

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi	Türkçe	Vasıf Bey	Ressam Efendi	24 Haziran 1326
Otipos	Rumca	Yerasimos Efendi	Yerasimos Efendi	17 Mart 1326
Parartma	Rumca	Keşişoğlu Penao Efendi	Keşişoğlu Penao Efendi	14 Ağustos 1326
Paris Moda Sine Kraliçesi	Türkçe-Fransızca-Ermenice-Rumca	Mösyö Karl Akler	İsterpan Efendi	26 Teşrinievvetl 1326
Parisli Moda Melikise	Türkçe-Fransızca-Ermenice-Rumca	Mösyö Karl Akler	İsterpan E.	25 Teşrinisani 1326
Perparim	Türkçe-Arnavutça	Hasan Bey	Hasan Bey	14 Mart 1326
Petitos	Rumca	Bayramoğlu Kostantin	Bayramoğlu Kostantin	11 Ağustos 1326
Piyano	Türkçe	Bahaeddin Bey	Fuat Samih Bey	2 Ağustos 1326
Pul Koleksiyonu	Türkçe-Fransızca	Mustafa Bey	İstepan Efendi	2 Ağustos 1326
Pul Meraklılarına Rehber	Türkçe-Fransızca	İstepan Feraceciyan Efendi	İstepan Feraceciyan Efendi	13 Kanunıevvel 1326
Ravza-i Kemâlât	Türkçe	Fuat Bey	Mehmed Nazmi Efendi	5 Nisan 1326
Rehber-i İttihad-ı Osmanî	Türkçe	Mehmed Raif Bey	Mehmed Raif Bey	2 Kanunısani 1326
Rehber-i Saadet	Türkçe	Mehmed Celal Bey	Mehmed Celal Bey	10 Haziran 1326
Rehber-i Ticaret	Çeşitli dillerde	Rıfat Bey	Rıfat Bey	8 Eylül 1326
Rehnüma	Türkçe	Ohannes Kirkoryan Efendi	Ohannes Kirkoryan Efendi	17 Ağustos 1326
Revü Teknik Doryan	Fransızca	Ernest Hofr Efendi	Ernest Hofr Efendi	12 Ağustos 1326
Sa'y ve Amel	Türkçe	Osman Kahraman Bey	Osman Kahraman Bey	17 Ağustos 1326
Sanat ve Hayat	Türkçe	Ahmed Nazmi Efendi	Fehmi Razi Efendi	14 Mart 1326
Sanayi Bahçesi	Türkçe	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	1 Temmuz 1326

Saz ve Söz	Türkçe-Ermenice	Afet Efendi	Afet Efendi	25 Mart 1326
Selamet-i Umumiye	Türkçe	Mustafa Remzi Bey	Bezmî Bey	24 Mayıs 1326
Servit İpiresya	Fransızca-Rumca	Ahliva Ketana Efendi	Antuan İristariş Efendi	12 Ağustos 1326
Sihir	Türkçe	Hüseyin Sabri Efendi	Hüseyin Sabri Efendi	29 Mart 1326
Siyaset	Türkçe	Bahaeddin Sadullah Bey	Yusuf Cevad Bey	27 Kanunıevvel 1326
Sosyalist	Türkçe	Namık Hasan Bey	Namık Hasan Bey	30 Teşrinievvel 1326
Suavi	Türkçe	Ahmed Haşim Efendi	Mustafa Necati Efendi	8 Eylül 1326
Sülâle-i Abdullah Badem	Türkçe	Mehmed Hazim Bey	Mehmed Hazim Bey	5 Nisan 1326
Şahika	Türkçe	Ahmed Fuad Bey	Ahmed Fuad Bey	10 Teşrinisani 1326
Şaka	Türkçe	Fuad Talat Bey	Hazim Bey	17 Teşrinisani 1326
Şakirdan	Türkçe	Mustafa Razi Bey	Ali Saib Bey	13 Mart 1326
Şark İlanât Gazetesi	Türkçe-Fransızca	Hüseyin Nazmi Efendi	Hüseyin Nazmi Efendi	12 Ağustos 1326
Şiirli Gazete	Türkçe	İbrahim Necati Bey	İbrahim Necati Bey	23 Mart 1326
Şug	Ermenice	Vahan Sironyan Efendi	Vahan Sironyan Efendi	30 Eylül 1326
Taif	Türkçe	Süleyman Nüzhet Bey	Süleyman Nüzhet Bey	15 Mayıs 1326
Talebe	Türkçe	Mustafa Razi Bey	Ali Saib Bey	13 Mart 1326
Tarife	Türkçe	Abdülkadir Nasih Bey	Abdülkadir Nasih Bey	26 Mart 1326
Tarih Encümeni Mecmuası	Türkçe	Abdurrahman Şeref Bey	Abdurrahman Şeref Bey	1 Nisan 1326
Tarîk-i Cedîd	Türkçe	Mehmed Ali Bey	Mehmed Ali Bey	1 Haziran 1326
Tasavvuf	Türkçe	Saffet Bey	Saffet Bey	17 Mayıs 1326
Tatar	Türkçe	Mahmud Efendi	Mahmud Efendi	24 Nisan 1326

Tatil Günü	Türkçe	Abdurrahman Hikmet Bey	Abdurrahman Hikmet Bey	29 Eylül 1326
Tearüf-i Müslimin	Türkçe	Ahmed Taceddin Efendi	Osman Cudi Bey	16 Mart 1326
Teceddüd	Türkçe	Mehmed Sabri Bey	Behçet Bey	24 Teşrinisani 1326
Tecelli	Türkçe	Ahmed Vefik Bey	Ahmed Vefik Bey	3 Teşrinisani 1326
Tedkik	Türkçe	Mehmed Hakkı Bey	Mehmed Hakkı Bey	25 Mart 1326
Temsil	Türkçe	İbrahim Nazif Bey	İbrahim Nazif Bey	28 Teşrinievvel 1326
Tenkid	***Türkçe***	***Bezmî Bey***	***Bezmî Bey***	***20 Mart 1326***
Tergîb	Türkçe	Mehmed Emin Efendi	Mehmed Emin Efendi	3 Kanunısani 1326
Teshilât	Türkçe	Halil Remzi Efendi	Halil Remzi Efendi	19 Ağustos 1326
Teşvik	Türkçe	Yusuf Sıddık Efendi	Yusuf Sıddık Efendi	15 Mart 1326
Teşvik	Türkçe	Abdülhakim Bekir Bey	Osman Abdurrahman Bey	12 Haziran 1326
Tetebbu’	Türkçe	Halit Ziya Sabit Bey	Mehmed Hakkı Bey	12 Haziran 1326
Tevsî-i Mezuniyet	Türkçe	Fikret Bey	Fikret Bey	21 Eylül 1326
Türkişe Korrespondans-Korrespondans Di Türkî	Almanca-Fransızca	Mösyö Salarito Ekspertes	Aleksandr Begos Efendi	21 Eylül 1326
Türkiye	Türkçe	Mahmud Tahir Bey	Mahmud Tahir Bey	7 Haziran 1326
Umman	Türkçe	Süleyman Nutki Bey	Süleyman Nutki Bey	14 Teşrinisani 1326
Ümmet	Türkçe	Sadi Bey	Sadi Bey	10 Mayıs 1326
Ziraat Gazetesi	Türkçe	Yusuf Sıddık Bey	Yusuf Sıddık Bey	9 Eylül 1326
Ziya	Türkçe	Saffeti Ziya Bey	Ahmed Esad Efendi	22 Mart 1326
Züğürt	Türkçe	Cemil Elşim Efendi	Ahmed Muhtar Bey	20 Şubat 1326

1.3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE "TENKÎD"

Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'in ilanına kadarki süreçte eleştirilerin Doğu-Batı/eski-yeni ekseninde oluşup geliştiği söylenilebilir. Bu noktada, II. Meşrutiyet'ten sonra eski belagatçıların ve şarkçıların gücünü yitirdiğini belirten İsmail Habib, bu dönemde, eleştirilerin dil alanında "sade Türkçeciler" ile "süslü Osmanlıcacılar" arasında yaşandığını ifade eder (İsmail Habib, 1940: 512). *Avrupa Edebiyatı ve Biz* adlı eserinde de benzer ifadelerle II. Meşrutiyet tenkidini ana hatlarıyla veren İsmail Habib;

"Artık Tanzimat ve İstibdad devirlerinde olduğu gibi «eskiler, yeniler», «Şarklılar, Garblılar» münakaşalarına imkân yoktu" (İsmail Habib, 1941: 585).

diyerek bu dönemin polemikleri namına sadece dil bahislerini anmakla yetinse de II. Meşrutiyet devrinde "Dünküler-Bugünküler" başlığı altında çıkıp yayılan bir kalem kavgası kayda değerdir. Edebiyat-ı Cedîde mensuplarının kastedildiği "dünkü"lerle Fecr-i Âtî arasında, -özellikle- beslendikleri yazınsal kaynaklar açısından bir fark yoktur. Bu bağlamda, Tanzimat'ın "eski-yeni"si ile Fecr-i Âtî'nin "Dünküler-Bügünküler"i elbette özdeş değildir. Fakat bu "Dünküler-Bugünküler" tartışmasından, yeni Türk edebiyatının "selef-halef" değerlendirmelerine dayalı tartışmalarının II. Meşrutiyet döneminde de devam ettiğini söylenilebilir.

Öte yandan, bu dönemde, teorik eleştiri türünde ele alınabilecek eserler de yazılmıştır ve bunlar edebiyat nazariyesi üzerinedir. Öncelikle Recâîzâde Mahmûd Ekrem'in *Talim-i Edebiyat*'ının takipçisi niteliğinde olan bu eserler; Süleyman Fehmi'nin *Edebiyat*'ı, Muhyiddin Birgen'in *Yeni Edebiyat*'ı ve Ahmed Reşîd'in *Nazariyat-ı Edebiyye*'sidir (İsmail Habib, 1940: 512-513)

II. Meşrutiyet döneminde tenkit üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Ercilasun, bu dönemin eleştirel etkinliklerini Türkçü Tenkit ve Türkçülük Dışı Tenkit olmak üzere iki ana başlıkta inceler. Yeni Lisan (Dil ve Üslup), Edebiyat ve Edebî Türler olmak üzere üç bölüme ayırdığı Türkçü Tenkit daha çok, millî bir reflekse edebî dilin nasıl olması gerektiği üzerine ortaya atılan fikirler etrafında oluşurken, Servet-i Fünûn Dergisi Etrafında, Fecr-i Âti Etrafında ve Müstakil Şahsiyetler olmak üzere yine üç bölümde ele aldığı Türkçülük Dışı Tenkit'i ise millî hassasiyetlerden ve endişelerden uzak sanatsal meselelerin ve bunlar etrafında ortaya çıkan polemiklerin teşkil ettiği söylenilebilir. Bunlardan, Ahmed Hâşim'e ait olan *Rûh-ı Bîkayd Fırsatıyla* başlıklı metin, Edebiyat-ı Cedîde mensuplarını eleştirmesi yönüyle dikkat çeker. *Tenkîd* dergisinin yayımlandığı zaman dilimi içerisinde etkin olan Fecr-i Âtî topluluğunda daha ziyade eleştirileriyle dikkat

çekenler Köprülüzâde Mehmed Fuad ve Şehabeddin Süleyman'dır. (Ercilasun, 2013: 340) Bu dönemde tiyatro eleştirileriyle ön plana çıkan Müfid Râtib ise bu alanda bir ilk sayılabilir (Gür, 2013: 66). Eleştirinin edebî bir tür hâline gelmesi noktasında ciddî katkıları olan Edebiyat-ı Cedîde mensuplarından sonra Fecr-i Âti topluluğunun üyeleri de bu dönemde Batılı eleştirmenlerden faydalanmayı sürdürmüşlerse de Servet-i Fünûn tenkidine kıyasla daha ferdiyetçi ve izlenimci bir eleştiri anlayışını benimsemişlerdir.

II. Meşrutiyet döneminde Edebiyat-ı Cedîde'nin bir takipçisi olmaktan kurtulamayan hatta onların taklitçisi olmakla eleştirilen ve Orhan Okay'a göre "her şeye rağmen sanat ve edebiyat adına güçlü bir atılış" olarak görülen (Ercilasun, 2013: 340) Fecr-i Âti'de eleştirinin, Edebiyat-ı Cedîde tenkîdine kıyasla daha bireysel bir kimlik taşımasını, topluluğa dâhil olan üyelerin sanat anlayışlarındaki farklılıkla izah etmek mümkündür.

Tenkîd dergisinde ele alınan edebî meseleler, Ercilasun'un *II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki Tenkit* için oluşturduğu tasnife konumlandırıldığı vakit ortaya çıkan tespitler aşığı yukarı şu şekildedir:

Tablo iii. Ercilasun'un Tenkit Tasnifince Konumlandırılmış *"Tenkîd"* Metinleri

Metinler ↓	**Türkçü Tenkit**			**Türkçülük Dışı Tenkit**		
	Yeni Lisan	Edebiyat	Edebî Türler	Servet-i Fünûn Dergisi Etrafında	Fecr-i Âtî Etrafında	Müstakil Şahsiyetler
Abdülhâk Hayrî, *"Bomba"*, Tenkîd: Numero-2.						X
Abdullah Cevdet, *"Bezmî Nusret Bey'e"*, Tenkîd: Numero-2.						X
Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfîk, *"Osmânlı Edebiyyâtı"*, Tenkîd: n-4.						X

Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfîk, *"Osmânlı Edebiyyâtı"*, Tenkîd: n-5.						X
Ali Sühâ, *"Uhuvvet, Adâlet"*, Tenkîd: Numero-1						X
Bahâ Tevfîk, *"Hisler ve Fikirler"*, Tenkîd: Numero-1.						X
Baha Tevfîk, *"İntikâd"*, Tenkîd: Numero-1.						X
Bahâ Tevfîk, *"İntikâd"*, Tenkîd: Numero-2.						X
Bezmî Nusret, *"Cerîhalar"*, Tenkîd: Numero-4.					X	
Bezmî Nusret, *"Edebiyyât Kenârında"*, Tenkîd: Numero-1.						X
Emîn Lâmiʿ, *"Reftâr-ı Matbûʿât"*, Tenkîd: Numero-3.				X	X	
Evliyâ-zâde Nâciye, *"Bezmî Nusret Bey'e"*, Tenkîd: Numero-6.		X				
F. Sâcid, *"İntikâda Dâʾir"*, Hediye: Numero-1.						X
F. Sâcid, *"İntikâda Dâʾir"*, Tenkîd: Numero-3.						X
F. Sâcid, *"İntikâda Dâʾir"*, Tenkîd: Numero-4.						X
F. Sâcid, *"İntikâda Dâʾir"*, Tenkîd: Numero-6.						X
H. Nâzım, *"Rübâb-ı Şikeste"*, Tenkîd: Numero-5.						X
Hakkı Târık, *"Reftâr-ı Matbûʿât"*, Tenkîd: Numero-1.				X	X	
Hakkı Târık, *"Reftâr-ı Matbuʿât"*, Tenkîd: Numero-2.				X	X	
Hakkı Târık, *"Reftâr-ı Matbûʿât"*, Tenkîd: Numero-4.				X	X	
Hakkı Târık, *"Reftâr-ı Matbûʿât"*, Hediye: Numero-3.	X					
Mehmed Necîb, *"Edebiyyâtta Gâye"*, Tenkîd: Numero-6.		X				
Mehmed Raʾûf, *"Bezmî Nusret Bey'e"*, Tenkîd: Numero-4.				X		
Râʾif Necdet, *"Edebî Fırtınalar"*, Tenkîd: Numero-4.						X

I. BÖLÜM

1. TENKİT KAVRAMI VE *TENKÎD* DERGİSİNİN İNCELENMESİ

1.1. TENKİT KAVRAMI

Günümüzde "tenkit" olarak kullanılan kelimenin asıl hâli "tenkîd (تنقيد)"dir ve harflere nokta koymak, noktalama gibi anlamları olan[3] "tenkît (تنقيط)" ile karıştırılmamalıdır. Fransızca'daki "critique" sözcüğü yerine türetilen tenkîd, Türk söz dağarcığına Tanzimat'tan sonra girmiş ve gerek anlamı gerekse türetiliş biçimiyle zaman zaman tartışılmış bir kelimedir. Kritik yerine "muaheze" ve "muhakeme" gibi kelimeler kullanıldıktan sonra bunların yerini zamanla intikad ve tenkid almış; tenkîd intikâda göre daha çok tercih edilerek Türkçe'ye iyice yerleşmiştir. Arapça "nakd (نقد)" kökünden türetilen fakat Arapça'da bulunmayan tenkîd kelimesinin belli başlı lugatlerde uzunlu kısalı izahları mevcuttur.

Evvela *Lugât-i Remzî*, tenkîdi;

"Bir şeyʾin eczâ-yı müterekkibe ve müterettibesini usûl ve kavâʿidine tatbîk ederek iyisini fenâsından tefrîk ve temyîz etmek."

şeklinde tanımlamış[4] ve sözlüğün yazarı olan Doktor Hüseyin Remzi kelime hakkında kişisel görüşünü belirtmemiştir.

Ebuzziya Tevfîk, tenkîd için;

"Akçe ve sair nesnenin hâlisini züyûfundan ayırmak."

dedikten sonra Fransızca "critique" kelimesinin, bir eserdeki olumsuzlukları görmek anlamını temel almasından mütevellit, "muâheze" kelimesinin kullanılması gerektiğini ifade etmek suretiyle "tenkîd" kelimesinin kullanılıp kullanılmaması noktasında anlamsal bir tavır takınmıştır:

" 'Tenkîd' lafzını «kritik» yerinde kullanmak doğru değildir. Savâb olan 'muʾâheze'dir. Çünkü 'tenkîd' bir şeyʾin iyisini fenâsından ayırmakta ve hüküm vermek mazmûnunu şâmildir. Muʾâheze ise her şeyʾi fenâ tarafından görerek bir mütâlaʿa beyânından ʿibârettir. Yoksa hâlisi züyûfundan ayırmak değildir."[5]

Devrin sözlükleri arasında "tenkîd" kavramına en çok yer ayıran eser *Lugât-i Nâcî*'dir. Muallim Nâcî, "tenkîd" kelimesini ayrıntılarıyla ele almakla birlikte o devir için

[3] Bkz. Mehmed Salâhî Bey. (1313). *Kâmûs-ı ʿOsmânî* (Kısm-ı Sâlis). İstanbul. Mahmûd Bey Matbaʿası. , Şemseddîn Sâmî. (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. Dersaadet. İkdâm Matbaası.
[4] Doktor Hüseyin Remzî. (1305). *Lûgât-ı Remzî* (Cild-i evvel). İstanbul. Matbaa-i Hüseyin Remzî.
[5] Ebuzziyâ Tevfîk. (1306). *Lugât-ı Ebuzziyâ*. Kostantiniyye. Matbaa-i Ebuzzziya.

yeni sayılabilecek olan bu kelimenin kullanılması ve benimsenmesi yararına düşüncesini belirtmiştir:

"Edebî, fennî, sınaʿî, âsârı tedkîk ile iyi ve fenâ cihetlerini bil'l-muhâkeme göstermek, bu türlü âsâr tedkîk olunarak iyi ve fenâ cihetleri bi'l-muhâkeme gösterilmek. Âsâr-ı edebiyye hakkında istiʿmâli gâlibdir: Bir manzûmeyi tenkîd, bir romanın tenkîdi. 'Tenkîd'in maʿnâsında tedkîk olunan eserin «iyi cihetlerini göstermek» bi't-tabiʿ mülâhaza olunur. Bir eserin yalnız fenâ cihetlerini göstermek de 'tenkîd'dir fakat yalnız iyi cihetlerini göstermek 'tenkîd' değildir. Demek ki tenkîd bir eserin hem iyi hem fenâ, yâhûd yalnız fenâ cihetlerini göstermekten ʿibâret olmak üzere iki türlü olur. 'Tenkîd' 'intikâd' ile müterâdiftir. Bunlara bedel 'tenakkud' dahi kullanılır. 'Tenkîd' lafzının ʿArabî'de müstaʿmel olmaması bizim istiʿmâlimize mâniʿ olamaz. Hattâ 'tenkîd'i 'intikâd'a tercihen istiʿmâl ederiz. Yerlerinde baʿzıları gösterildiği üzere lisânımızda böyle bir hayli kelime mevcûddur. Cemʿi: Tenkîdât."[6]

Kâmûs-ı Osmânî'nin "tenkîd"e dair açıklaması *Lugât-i Nâcî*'de geçen ifadelerin özeti yerindedir. Mehmed Salâhî Bey, kelimenin kullanımına dair şahsi bir kanaatte bulunmamış ve "tenkîd"in o devir yazarları tarafından genellikle kullanıldığını ifade etmiştir:

"Edebî, fennî, sınaʿî, âsârı tedkîk ile iyi ve fenâ cihetlerini şahsiyyâta taʿarruz olunmaksızın bi'l-muhâkeme göstermek, o sûretle iyi ve fenâ cihetleri gösterilmek. Tasarrufât-ı ʿOsmâ[n]iyye'dendir. Ekseriyâ âsâr-ı edebiyye hakkında kullanılır. 'İntikâd'a tercihen bu yolda istiʿmâli erbâb-ı kalem nezdinde taʿammüm etmiştir. Cemʿi 'tenkîdât'."[7]

Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*'de "tenkîd"e yer vermekle beraber kelimenin kullanımına Arapça'nın dil bilgisel kurallarını temel alarak yaklaşmış ve tenkîd yerine "intikâd" ve "tenkâd"ı önermiştir:

"Edebiyât-ı Cedîde'de Fransızların Critique dedikleri muâheze-i edebiyye maʿnâsıyla kullanmaya başlamış ise de ʿArabî'de «nakd» maddesi tefʿîl bâbından gelmediğinden, bunun yerine «intikâd» ve «tenkâd» kullanılsa daha doğru olur."[8]

Tahirü'l-Mevlevî de *Edebiyat Lugati*'nde tenkîd kavramına geniş bir yer ayırmıştır. Öncelikle kelimeyi tanımlayan yazar, sonrasında Ali Cânib'in *Edebiyat*'ından naklen Batı dünyasındaki tenkîdin gidişatını özetledikten sonra Türk tenkîdi üzerinde kişisel görüşlerini ifade etmek suretiyle hüküm vermiştir.[9]

1895-1925 arası otuz yıllık döneme göz atıldığında *Tenkîd*'in yayımlanmasının on beş yıl öncesinde ve on beş yıl sonrasında tenkidin ne olduğu ve nasıl icra edilmesi gerektiğine dair açıklamaların ara ara dile getirildiği görülür. Bu açıklamalarda ortak görüş ise tenkidin Osmanlı/Türk edebiyatı âlemince tam olarak anlaşılamamış olmasıdır. İlginç

[6] Muʿallim Nâcî. (1308). *Lûgât-i Nâcî*. İstanbul. Asır Matbaası.
[7] Mehmed Salâhî Bey. (1313). *Kâmûs-ı ʿOsmânî* (Kısm-ı Sâlis). İstanbul. Mahmûd Bey Matbaʿası.
[8] Şemseddîn Sâmî. (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. Dersaadet. İkdâm Matbaası.
[9] Bkz. Tâhir-ül Mevlevî. (1984). *Edebiyat Lügati*. İstanbul. Enderun Kitabevi.

olan şey ise eleştiri türünün oturmaya başladığı Edebiyat-ı Cedîde döneminde yakınılan hususlarla Cumhuriyet'in ilanından iki yıl sonra yakınılan şeyin aynı oluşudur. Bu otuz yıllık sürecin tam ortasında yayımlanan *Tenkîd* dergisindeki eleştiriye dair teorik metinler ise ilerleyen sayfalarda görüleceği üzere çeşitlilik gösterir. Söz gelimi, Baha Tevfîk, eleştirinin belli başlı kurallardan bağımsız olduğunu savunurken aynı derginin bir diğer yazarı olan F. Sâcid buna karşı çıkacaktır. İlgili makalelerden elde edilen parçalar zamandizinsel biçimde sıralandığında ortaya çıkan tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 1.1. 1895-1925 Yılları Arasında Tenkide İlişkin Bazı Görüşler

Yazar	Açıklama	Mec.	Yıl
Halid Safa	"Tenkîd, bir mizân, bir mehakktır. O cihân-ı matbûata akın akın dökülen âsâr arasından müntericâtının, mevzûunun nefâseti cihetiyle şâyân-ı mütâlaʿa olanları ayırır. …" "…Bizde tenkîdin maʿnâ-yı şâmili henüz lâyıkıyle anlaşılamamıştır."[10]	Mekteb	1311
İsmail Safa	"İntikâd şöhretin peyrevidir. Hüsn ü kubhundan bahsolunacak eserler okunanlar, okunmak liyâkatinde bulunanlar olursa tenkîd daha müfîd, intikâdın fâʾidesi daha ʿumûmî olur."[11]	Servet-i Fünûn	1314
H. Nâzım	"Evvelâ «tenkîd» kelimesi bizce maʿnâsı anlaşılamamış bir sözdür. Yazılan tenkîdât gösteriyor ki bir bir zâtı ya tahkîr ya techîl için tenkîd ederiz. Hâlbuki tenkîdin maʿnâ-yı sahîhinde tahkîr değil tevkîr fikri vardır. Çünkü tenkîd, esâsen güzel bir eserin nekâʾis ü nevâkısını bulup söylemek demek olunduğu için intikâdât-ı edebiyyeye hedef olan eserlerin ʿumûmiyyeti, esâsı güzel ve hiç olmazsa meziyyâtı nevâkısına gâlib olmak lâzım gelir; bu pek tabîʿî bir şeydir hattâ tesâdüf ettiğimiz eşyâdan bizi beyân- mütâlaʿaya, taharrî-yi nevâkısa sevk edebilenleri mutlak baʿz-ı cihetlerce nazar-ı istihsâlimizi celbe muvaffak olanlardır."[12]	Servet-i Fünûn	1314
H. Nâzım	"Bir eseri tenkîd etmek baʿzan vücûda getirmekten daha müşkül olur. Çünkü bir eserin sahibi her şeyden ziyâde kendi fikr-i mahsûsuna kendi hissiyâtına tâʿbîdir. Bunda aldanırsa darb yalnız şahsına ʿâʾid kalır. Hâlbuki münekkidlikte bilerek bilmeyerek bir tarâfgîrlik, bir garaz şâʾibesiyle yine bilerek yâhûd bilmeyerek mütâlaʿata sapılırsa bunda evvelâ okuyanların husûsıyle okuyanlar arasında inananların; sonra tenkîd edilen eserin hukûkuna tecâvüz olur." "Âsâr-ı sanʿat için tenkîdin maʿnâsı güzeli, çirkini ayırmaktır. Güzellik, çirkinlik her şahsa göre muhtelif, sırf keyfî ise tenkîd de öyle olmak lâzım gelir."	Maʿlûmât	1317

[10] Hâlid Safâ. (1311). Tenkîd. *Mekteb*. 23, 354-355.
[11] İsmâʿil Safâ. (1314). Musahabe-i Edebiyye: Tenkîdât. *Servet-i Fünûn*. 375, 162.
[12] H. Nâzım. (1314). Musâhabe-i Edebiyye-51: Tenkîd Hakkında. *Servet-i Fünûn*, 411, 323.

Râif Necdet	"Bizde değil Tenkîd, hatta samimî bir bî-taraflıkla bir musâhabe-i edebiyye bile yazmak maatessüf el'an gayr-ı mümkün!"[13]	Resimli Kitâb	1325
Yahya Saim	"Tenkîd, bugün bizde mateessüf nâmevcûd olan bir nevʿ-i edebîdir. Vakıa bazı gazete ve mecmûʿalarda bu nevʿî yaratmak içün değil «dedikodu» nevʿinden yazıları son cumhurun temâyülünü tatmîn veyâhut da gazetenin sürümünü teʾmîn içün karalanmış yazılarla bizde de gûyâ tenkîd yapılmak isteniliyor."[14]	Fağfûr	1334
Müderris Mehmed Emîn	"Bizde hiç anlaşılamayan mesʾelelerden biri tenkîddir. Biz bir kitabın nasıl tenkîd olunabileceğini bilmiyoruz. Bizde tenkîd ʿilmden, müşâhadeden, tedkîk ve düşünceden evvel gelen bir nevʿ yazı oyunudur. O sûretle ki çocuklar nasıl hayata oyun ile başlarlarsa yeni yazı yazanlarda tenkîd ile işe girişirler. Hâlbuki tenkîd kuvvetli bir müşâhade, hakîkî bir ʿilm ister. Fâʾideli tenkîd iyi veya kötü demekle değil, bir eserin iyi cihetini göstermek ve onu tamamlamakla mümkündür."[15]	İctihâd	1925

1.2. *TENKÎD* DERGİSİNİN KİMLİĞİ VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Tenkîd dergisi, ilmuhaber tarihi 20 Mart 1326 (2 Nisan 1910) ile kapanma tarihi 11 Ağustos 1326 (24 Ağustos 1910) arasında 6 sayı ve iki "*Hediye*"siyle yayımlanarak Türk matbuat tarihindeki yerini almıştır. Derginin "sahib-i imtiyâz"ı ve "müdîr-i mesʿûl"ü Bezmî Nusret'tir. Osmanlı/zenginleştirilmiş Arap harfleriyle neşriyat yapan derginin dili Türkçe'dir. "Nim-mahe" (yarı aylık) planına rağmen ortalama yirmi günde bir olmak suretiyle İstanbul'da basılan *Tenkîd*, ülke genelinde beş bin adet sürüm ile yayımlanmıştır. Mecmuanın ilk iki sayısı Ahmed Sâkî Bey Matbaası'nda, sonraki sayılar Uhuvvet Matbaası'nda, *Hediye*-3 ise Sancakcıyan Matbaası'nda basılmıştır. *Tenkîd, Hediye*'leri dışında toplam 96 sayfadır ve sayılar ortalama 16 sayfadan ibarettir. Divan Yolu'ndaki Kurşunlu Han'ın üst katındaki odalardan birini idarehane olarak belirleyen *Tenkîd*'in tek nüshası 1, senelik abone ücreti ise 30 kuruştur.

Yapılan araştırmalarda *Tenkîd*'in intişarına iki defa teşebbüs edildiği tespit edilmiştir. Bu tespite göre ilk ruhsat "Musavver Tenkîd" ismi için 12 Şubat 1325'te alınmıştır.[16] Bu ruhsata göre imtiyaz sahibi Bezmî Nusret'tir fakat "müdîr-i mesʿûl" *Tenkîd* yazarlarından biri olan Fehmî Râzî'dir ve Bezmî Nusret, anılarında bu durumdan bahsetmediği için gerek isimde gerekse derginin yönetim kadrosunda yapılan değişikliğin sebebi anlaşılamamıştır.

[13] Râʾif Necdet. (1325). Musâhabe-i Edebiyye. *Resimli Kitâb*, 14, 105.
[14] Yahyâ Sâʾim. (1334). Tenkîde Dâʾir… . *Fağfûr*, 3, 2.
[15] [Müderris] Mehmed Emîn. (1925). Tenkîd Nasıl Olmalı?. *İctihâd*, 175-3519.
[16] Bkz; Gazel, A. A., Ortak, Ş. (2006). İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, (1), 247.

Tenkîd'de Arap harflerinin yanı sıra ihtiyaç halinde Latin harfleri de kullanılmıştır ve bazı metinlerde yer yer Fransızca ve Arapça montajlar vardır. Sadece dört fotoğraf içeren dergide çeşitli görsel fontlar kullanılmıştır. *Tenkîd*'in dış kapağındaki ayırtmacı üçüncü sayısından itibaren karakteristik olarak değişse de iç kapağındaki logoda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Temin edilen *Hediye*'lerde ve 6. numeroda ise dış kapak mevcut değildir. Öte yandan *Hediye*'lerin ayırtmaçlarında bir fark yoktur.

Reklamlar, ilanlar ve teşekkürler için sabit bir düzen söz konusu değildir. 1, 2 ve 4. numerolarda sadece dış kapağın arka kısmında yer verilen bu metinlere, 3. numeroda arka kapağı olşturan son yaprakla birlikte ikinci sayfada da yer verilmiştir. Reklam, ilan ve teşekkürler, 5 ve 6. numerolarda ise ek olan *Hediye*'lerin son sayfasından sonra yer bulmuştur.

Dergiye 5. numerodan itibaren ek olarak yayımlanan *Hediye*, ilgili çalışmalarda iki sayıdan ibaret verilse de bu bilgi doğru değildir veya eksiktir. Yapılan taramalarda *Hediye*'nin üçüncü sayısına ulaşılmıştır. Ne zaman yayımlandığına dair net bir tarih olmasa da metin içeriklerinde verilen bilgiler sayesinde *Tenkîd*'den iki yıl sonra yayımlandığı anlaşılmıştır ve dolayısıyla 3 numerolu *Hediye*'nin 1912'de yayımlandığı söylenilebilir. "Müessis"i Bezmî Nusret, "ser-muharrir"i Hüseyin Rahmi olarak sunulan 3 numerolu *Hediye*, "mecmûʿa-i edebiyye-i gayr-ı mevkûtedir" ve derginin -eğer var ise- bu sayıdan sonraki nüshalarına ulaşılamadığı için akıbeti hakkında net bir şey söylemek şu an için mümkün değildir. Öte yandan Bezmî Nusret, anılarında bu durumdan hiç bahsetmemiştir.

Tablo 1.2. Tenkîd Mecmuasının ve Eklerinin Kimlik Bilgileri

Adı	*Tenkîd*
Türü	Edebî dergi
Dili	Türkçe
Alfabesi	Osmanlı alfabesi/zenginleştirilmiş Arap alfabesi
Sahib-i İmtiyazı	Bezmî Nusret
Müdîr-i Mesulü	Bezmî Nusret
İlmuhaber Tarihi	20 Mart 1326 Cumartesi (2 Nisan 1910)
İdarehanesi	Divan Yolu'ndaki Kurşunlu Han'ın üst katında bir oda
Yayın Periyodu	"Nim-mahe"/Yarı aylık [planlanmasına rağmen ortalama 21 günde bir çıkmıştır. (1. sayı ile 2. sayı arası 23, 2. sayı ile 3. sayı arası 20, 3. sayı ile 4. sayı arası 20, 4. sayı ile 5. sayı arası 23

	gündür.)
Sayfa Sayısı	96 (Ekler hariç)
Mahreci	İstanbul
Yayım Alanı	Ulusal
Basıldığı Matbaalar	Ahmed Sâki Bey Matbaası Uhuvvet Matbaası Sancakcıyan Matbaası
Sayılar	Numero 1 (22 Mart 1326) Numero 2 (15 Nisan 1326) Numero 3 (5 Mayıs 1326) Numero 4 (25 Mayıs 1326) Numero 5 (17 Haziran 1326) Numero 6 (10 Temmuz 1326)
Ekler	*Hediye*-1 (Numero 5'e ek) *Hediye*-2 (Numero 6'ya ek) *Hediye*-3 (7 Mart 1912'den sonra müstakil ve "gayr-ı mevkûte" olarak) 4+4+7 olmak üzere toplam 15 sayfa
Ebatı	19x26,5
Fiyatı	1 Kuruş
Yıllık Abonelik Ücreti	30 Kuruş
Sürüm Adedi	5.000
Acenteliğini Yaptığı Dergiler	*Hüsn ve Şi'r, Nâzikter*
Kapanış Tarihi	11 Ağustos 1326 (24 Ağustos 1910)
Kapanış Sebebi	Resmî müdahale

1.3. *TENKÎD* DERGİSİNİN MAHİYETİ

Mecmua ve gazete kelimelerin hemen hemen aynı anlamda kullanıldığı bir dönemde yayımlanan *Tenkîd* genel anlamda eleştiri türüne eğilimli edebî bir dergidir. Aynı dönemde, Salihli'de haftada bir çıkan *Tenkîd* gazetesi dolayısıyla Türk matbuatındaki tek "Tenkîd" değildir hatta bu isimle basım-yayım yapan ilk süreli yayın da değildir. Çünkü Salihli'de çıkan *"Tenkîd"*in ulaşılabilen tek nüshası olan 8. sayısının çıktığı tarih rûmî 31 Mart 1326'dır ve haftada bir çıktığı hesaba katıldığında Salihli'deki *Tenkîd*'in 10-15 Şubat

1325 tarihleri arasında yayım hayatına başladığı düşünülebilir. Net bir tarih saptanamasa da rûmî 1326'nın ilk ayında; 20 Mart 1326'da imtiyaz alan İstanbul çıkaklı *Tenkîd*'den daha önce yayımlandığı kesindir. Fakat ne var ki isimleri aynı olan bu iki süreli yayından Salihli'de çıkanı daha çok gazete formatındadır ve Bezmî Nusret "sahib-i imtiyaz"lı *Tenkîd*'den gerek hacmi gerekse içeriği dolayısıyla çok daha farklıdır. Bu bağlamda incelemeye tâbi tutulan Tenkîd'in bu isimle yayımlanan ilk "edebî dergi" olduğu söylenilebilir.[17]

Tenkîd'in intişarı, o devrin birçok dergi ve gazetesinde kayıtlıdır. *Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakîkat, Saʿâdet, İştirâk,* merhûm[18] *Eşref*, İzmir'de çıkan *Feryâd***,** Selânik'te çıkan *İğne, İkdâm, Tasvîr-i Efkâr, Sabâh, Resimli Kitâb, Arkadaş, ʿAvâm, Kalem, Hande, Geveze, Kâʾinât,* Sâlihli'de yayımlanan *Tenkîd* ve Sakız'da neşrolunan *Tatbîkât*'a derginin birinci ve ikinci sayısında bu vesileyle teşekkür edilmiştir. Bu bağlamda devrin önemli gazetelerinden biri olan *Tanîn*'in aşağıdaki sunumu kayda değerdir:

Genclerin Risale-i Edebîsi -Tenkîd[19]

Bugün "Tenkîd" risâlesinin birinci nüshası intişâr etti. Güzel yazılmış, güzel basılmış, bir eser. Görülüyor ki birtakım gencler hubb-ı sanʿat ve bedâîʿle birleşmişler, çalışıyorlar. Biz kendilerinin muvaffakıyyetini kemâl-i samîmiyyetle temennî eyleriz. Bugünün gencleri yarının temelidir. Onları çalışır ve muvaffak olur görmek kadar bizi memnûn edecek bir manzara tasavvur olunamaz. Tenkîd şimdilik on beş günde bir neşredilecektir. Mazhar-ı rağbet olarak haftada bir kere intişara başlanmasını temennî ederiz.

Fecr-i Âti edebî oluşumunun dikkat çektiği bir dönemde çıkan *Tenkîd*'in ilk sayısındaki tanıtımında mevcut "bî-taraf" sıfatının aksine Bezmî Nusret, anılarında *Tenkîd*'in "Edebiyât-ı Cedîde" taraftarı olduğunu belirtmiştir ve dergideki tenkitler de bunu doğrular niteliktedir.

İlk sayısında "sanʿatı intikâda muvafık eser" arayışında olan derginin sonraki sayıların kapağında bu beklentiye yer vermemesi ilginçtir. Adıyla dikkat çeken ve daha ziyade bir eleştiri dergisi olduğu izlenimini uyandıran dergide hatrı sayılır oranda şiir de yayımlanmıştır.

Derginin hacimsel anlamda yoksul olduğu tür öykü olsa da küçük hikâyenin Türk

[17] Bkz, Çıkla, S. (2006). Eleştiri Tarihimizde Tenkit Adını Taşıyan İlk Dergimiz: -Tenkîd-. *Hece*, s.617.
[18] Merhum sıfatı, söz konusu mecmuanın 22 Mart 1326 itibarıyla *Hande* isimini alışından kaynaklı olmalıdır.
[19] Genclerin Risâle-i Edebîsi: *Tenkîd*. (1326, 22 Mart). Tanin, 4.

edebiyatındaki en önemli temsilcilerinden Ömer Seyfeddîn'in yayımlanmış ilk hikâyelerinden biri olan *"At"*ın *Tenkîd*'de çıkması ve yine aynı türün bir diğer önemli ismi olan Refik Halid'in ilk hikâyelerinden biri sayılabilecek nitelikteki *"Dua Gecesi"* başlıklı anlatının bu dergide yayımlanması, söz konusu hacimsel eksikliği telafi edecek derecede önemli bir durumdur.

Tenkîd'in bu ilk eserler hususundaki ev sahipliği yukarıda bahsedilen metinlerden ibaret değildir. Özellikle Türk tarihi üzerine yaptığı yetkin çalışmalarıyla tanınan, öte yandan şiirleri ve daha çok Batı edebiyatından yaptığı çevirileriyle Türk edebiyatı tarihlerinde kayda değer görülen İsmail Hâmî'nin yayımlanmış ilk şiiri de yine *Hediye/Tenkîd*'de yer alır.

Bunlarla birlikte *Tenkîd'*in Tanzimat, Mutavassıtîn ve Edebiyat-ı Cedîde kuşağından olan yazar-şairlerinin de derginin edebî kıymetini arttırdığı düşünülse de onların daha çok davet/teklif üzerine *Tenkîd*'de yazmış olmaları burada ifade edilmesi gereken bir durumdur. Bu konuda *Eylül* yazarı Mehmed Rauf'la kurulan iletişimin seyri zaten dergide mevcuttur. Öte yandan Edebiyat-ı Cedîde mensubu, H. Nazım takma adını kullanan Ahmed Reşid'in *Tenkîd*'de yayımlanan "*Rübab-ı Şikeste*" adlı eleştiri metninin dokuz yıl önce; *Maʿlûmat* mecmuasının 20 Haziran 1901 tarihli 292. numerosunda yayımlanmış olması da bu durumu destekleyici bir nitelik taşır.

Derginin üçte birinden daha fazlasını kaplayan eleştiriler daha çok edebiyata ilişkindir. Söz konusu olan edebiyat eleştirilerinden güncel olanlar daha çok "*Reftar-ı Matbûʿât*" başlıklı seri yazıları oluşturan metinlerdir. İlk dört sayıda aralıksız bir şekilde yayımlanan bu yazı serisinin üçünü Hakkı Tarık, birini ise Emin Lâmî kaleme almıştır. Derginin tatil edilmesinden iki sene sonra üçüncü sayısı çıkan *Hediye*'deki "*Reftâr-ı Matbûʿat*"ı da yine Hakkı Tarık yazmıştır. Bunlar haricindeki edebî tenkitler ise Baha Tevfik, Bezmî Nusret, F. Sacid, Abdülhâk Hayri, Raif Necdet ve Mehmed Rauf vd. yazarlara aittir.

Abdullah Cevdet'in metinleri daha çok siyasal ve toplumsal eleştiri özelliği taşır. Fazıl Ahmed'in *Terbiyye-i Ahlâkiyye* adlı makalesi, dönemin eğitim anlayışına yöneltilmiş bir eleştiri sayılabilir. Bezmî Nusret'in *Edebiyyât Kenârında* başlıklı metni en genel ifadeyle bir okur ve yazar eleştirisidir. Eserde, belli bir okur/yazar/eser hedef alınmaksızın devrin matbuat âleminin panaroması çizilmiştir. *Vatanım İçin* makalesi Girit meselesi üzerine yazılmış olup yer yer siyasal eleştiriler barındıran bir metindir. Evliyâzâde

Naciye'nin Bezmî Nusret'e yazdığı açık mektup edebiyat âlemindeki millî olmayan eğilimlere eleştirel bir yaklaşımın ürünüdür ve özellikle 1911'den sonra gelişecek olan "Türkçü Tenkit"in habercisi niteliğindedir. Mehmed Necîb'in *Edebiyatta Gaye*'si de bu bağlamda değerlendirilebilecek bir metindir ve eserde daha çok, edebiyatın sosyal sorumluluklarına değinilmiştir. Mehmed Rauf'un *Bezmî Nusret Bey*'e başlıklı metni, yazarının çeşitli nedenler sonucunda edebiyata duyduğu tiksinmenin bir itirafnamesidir. Öte yandan Ali Süha'nın *Uhuvvet, Adâlet*'i ise bir tiyatro eleştirisidir. Geriye kalan eleştirilerin bir kısmı tenkit nazariyesi üzerinde durur. Bir diğer kısım ise doğrudan doğruya bir eserle o eserin sahibini konu alan eleştirilerden ibarettir ve bu metinler aşağıdaki tabloda genel eleştiri tipleri bağlamında konumlandırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1.3. Genel Eleştiri Tiplerine Göre Tenkîd'deki Eleştirilerin Konumu

	Teorik Eleştiri	**Pratik Eleştiri**	
		İzlenimci Eleştiri	**Yargılayıcı Eleştiri**
Abdülhâk Hayri		*Bomba*	
Ali Sühâ		*Uhuvvet, Adâlet*	
Baha Tevfîk	*İntikâd*		*Hisler ve Fikirler*
Bezmî Nusret		*Cerîhalar*	
Emin Lâmi		*Reftâr-ı Matbûʿat*	
F. Sâcid	*İntikâda Dair*		
H. Nâzım			*Rübâb-ı Şikeste*
Hakkı Târık		*Reftâr-ı Matbûʿât*	
Râif Necdet	*Edebî Fırtınalar*		

Tenkîd dergisinin, ilk sayısındaki bir ilanında geçen "sanʿat-ı intikâd" tamlamasından hareketle derginin tenkîdi/intikâdı bir sanat kabul ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda özellikle Edebiyât-ı Cedîde/Servet-i Fünûn ekolü ile ayrı bir önem kazanan ve bir edebiyat şubesi sayılan eleştiri üzerindeki hassasiyetin bu dönemde

devam ettiği gözlemlenir fakat Edebiyât-ı Cedîde'ye beslediği taraftarlığı belli olan *Tenkîd* dergisinin eleştiri anlayışı Servet-i Fünûn tenkidine kıyasla çok daha empresyonist ve – devrin meşrûtî şartları gereği- yer yer sosyal-siyasaldır. Derginin eleştiri noktasındaki omurgası sayılabilecek olan *Reftâr-ı Matbûʿât* başlıklı seri yazılarda haftanın edebî nabzı tutulmuş ve devrin süreli yayınlarında çıkan edebî metinler izlenimci bir üslûpla eleştirilmiştir.

Daha önce de ifade edildiği üzere *Tenkîd* ilk başta tarafsız bir yayın politikası sürdürmek niyetindedir. Fakat seyreden sayılardaki yazılarda belirginleşen "Edebiyât-ı Cedîde" taraftarlığını Bezmî Nusret de anılarında belirtmiştir. Bununla birlikte *Tenkîd*'in eleştiri noktasındaki çoğulcu yapısı dikkate değer bir özelliktir. Genel anlamda Servet-i Fünûn kuşağı edebiyatını savunan bir *Tenkîd* söz konusuysa da eleştirel metinlerin rengi bir değildir. Söz gelimi, Baha Tevfîk ile onun aleyhinde eleştiri yazan F. Sâcid, Raif Necdet ile onu olumsuz yönden tenkit eden Baha Tevfîk, Celîs ile onu "Bomba"layan Abdülhâk Hayrî yine Abdülhâk Hayrî ile onu dışavurumcu bir üslupla tenkit eden Emin Lâmî, aynı derginin yazar kadrosu içerisinde yer alır. Hatta sanat için sanat kuralını ilke edinen bir edebiyatı soysuzlukla suçlayan Mehmed Necîb'in, sanat anlayışlarında daha ziyade toplumsal faydayı gözeten Abdullah Cevdet'in ve Raif Necdet'in bu dergide yazmış olmaları özellikle kayda değerdir. Kendilerinden öncekilerin tenkit tarihçesi göz önüne alındığı zaman bu çoğulcu ve hoşgörülü kimliğin daha anlamlı olduğu düşünülebilir[20] ve *Tenkîd*'in eleştirel kimliğindeki bu çeşitliliği, mecmuanın "sahib-i imtiyaz"ı olan Bezmî Nusret'in "demokrat" yanı ile ilişkilendirmek mümkündür.

II. Meşrûtiyet'in ilanı sonrasında Osmanlı-Türk siyasetinde dikkate değer bir hareketlilik meydana gelmiş, seyreden yıllarda baskıcı ve otoriter bir idare tarzı ile devleti yöneten İttihâd ve Terakkî aleyhine çeşitli fırkalar kurulmuştur. *Tenkîd* "sahib-i imtiyaz"ı Bezmî Nusret'in de önemli bir üyesi olduğu Osmanlı Demokrat Fırkası bunlardan biridir.

Bezmî Nusret'in anılarında verdiği bilgilere göre, yazarın İttihâd-Terakkî aleyhine olan ve sorumlu müdürlüğünü yaptığı *Selâmet-i Umumiye*'de yayımlanan eleştirel yazıları bir bahane bulunarak bu gazetenin süresiz bir şekilde tatil edilmesine sebep olmuş, devrin matbuat kanunu gereğince de yazarın "müdîr-i mesul"ü olduğu bir diğer yayın organı olan *Tenkîd* mecmuası 11 Ağustos 1326 (24 Ağustos 1910)'da kapatılmıştır.

[20] Ali Ekrem'in "Şiirimiz" başlıklı tenkîdi etrafında cereyan eden hadiselere istinaden…

Tablo 1.4. Tenkîd ve Eklerinin Tür Bazındaki Genel İçeriği

Dergi ↓ Tür →	**Eleştiri Nitelikli Nesir**	**Şiir**	**Hikâye**	**Mensûre**
Tenkîd- Numero 1	"İntikâd" "Reftâr-ı Matbûʿât" "ʿAdâlet ve Uhuvvet" "Edebiyyât Kenârında"	"Şûrezâr-ı Hayât" "Yalan" "Maziye Karşı"	"At" "Dua Gecesi"	"Bilmece" "Onun Gözleri"
Tenkîd- Numero 2	"Bezmî Nusret Bey'e" "İntikâd" "Reftâr-ı Matbûʿât" "Bomba"	"Olimp'in Eteklerinde" "Hicrân-ı Müzmin" "Hayât Yolunda"	"Akşam"	"Prensin Salonunda" "Tûde-i Melâl"
Tenkîd- Numero 3	"Girid ve Giridler" "Hisler ve Fikirler" "Terbiyye-i Ahlâkıyye" "Reftâr-ı Matbuʿât" "İntikâd'a Dâʾir"	"Mest ü Müstağrak" "Kudret-i İntâkıyyen" "Rûh-ı Fuzûlî'ye" "Mesâ-yı Bahâr"	"Sınıfda" "Yarasalar"	
Tenkîd- Numero 4	"Köpekler" "Bezmî Nusret Bey'e" "Osmânlı Edebiyyâtı" "Reftâr-ı Matbuʿât" "İntikâd'a Dâʾir"	"Rûʾyâ" "Bir Levha İçün" "Nigâh-ı Pür-heyecân" " 'Halley'e Karşı" "Odam"		"Feryâd" "Serâb"

Tenkîd-Numero 5 ve Hediye-Numero 1	“Rübâb-ı Şikeste” “Osmânlı Edebiyyâtı” “Edebî Fırtınalar” “Cerîhalar” “İntikâda Dâʾir”	“Yâdın” “Çiçek Tarlası” “Hoş Bir Sadâ” “Efsûnlu Bir Cenâh” “Şebâb-ı Meftûr” “Leyâl-i Âfileden” “Âh, İntihâ!”		“Hayât” “Ey Vatan” “Melâl-i Rûhum” “Nefhâ-i Tesliyyet”
Tenkîd-Numero 6 ve Hediye-Numero-2	“Bezmî Nusret Bey’e” “Edebiyyâtda Gâye” “Bir Konferanstan” “Vatanım İçin” “İntikâda Dair” “Küçük Numûneler”	“Bir Sitare Altında” “Leyâl-i Mahmûme” “İki Kıtʿa” “İstişfâʿ” “Tevdîʿât-ı Hissiyye” “Muhâkeme-i ʿAşk” “Seni Görmek”	“Boyacı”	“Âh Ey Arz” “Terlikler” “Yatak” “Buhran”
Hediye-Numero 3	“Reftâr-ı Matbûʿât”	“Nil Kenârında Yaz” Gecesi”		“Hatem” “Çılgın” “Kadınlar ve Hayat”
Toplam	30	30	6	16

Tablo 1.5. *Yazar-Şair Kadrosunun Tenkîd ve Hediye’deki Varlık Göstergesi*

↓Edip ve Dergi →	**Tn. 1**	**Tn. 2**	**Tn. 3**	**Tn. 4**	**Tn. 5**	**Tn. 6**	**Hd. 1**	**Hd. 2**	**Hd. 3**	**Tp.**
1-Abdullah Cevdet		X	X	X		X				4
2-Abdülhâk Hâmid						X				1
3-Abdülhâk Hayri	X	X								2
4-Ahmed Kemâl				X			X			2
5-Ahmed Nebil				X	X					2
6-Ali Haydar Emir								X		1
7-Ali Sühâ	X	X					X			3
8-Aziz Neriman								X		1

9-Baha Tevfik	X	X	X	X	X					5
10-Bezmî Nusret	X	X	X	X	X	X		X		7
11-Celis							X			1
12-Cemal Nadir									X	1
13-Edhem Hidâyet	X									1
14-Emin Lami			X							1
15-Evliyazade Naciye						X				1
16-Faik Ali		X	X	X	X	X				5
17-Fazıl Ahmed			X							1
18-Fehmi Razi		X								1
19-Feyzullah Sacid			X	X	X	X				4
20-Filibeli Nizami							X			1
21-H. Nâzım				X	X					2
22-Hakkı Târık	X	X		X					X	4
23-Hâmid Subhi				X						1
24-Hâşim Sâmi							X			1
25-Hayrullah Süleyman									X	1
26-Hüseyin Rahmi									X	1
27-Hüseyin Suad			XX	X	X					4
28-İlyas Macid	X		X				X	X		4
29-İsmail Hami							X			1
30-İsmail Zühdî								X		1
31-M. Hâlid								X		1
32-Manastırlı Mehmed Emîn								X		1
33-Mediha Güzin							X			1
34-Mehmed Muhyiddîn								X		1
35-Mehmed Necîb						X				1
36-Mehmed Rauf				X						1
37-Mehmed Sadi	X			X						2

38-Müstecâbîzâde İsmet								XX		2
39-Ömer Seyfeddin	X	X			X					3
40-Raif Necdet					X					1
41-Refik Halid	X									1
42-Şehabeddin Süleyman	X									1
43-Tahsin Nahid		X	X							2
44-Zaimzade Hasan Fehmi									X	1

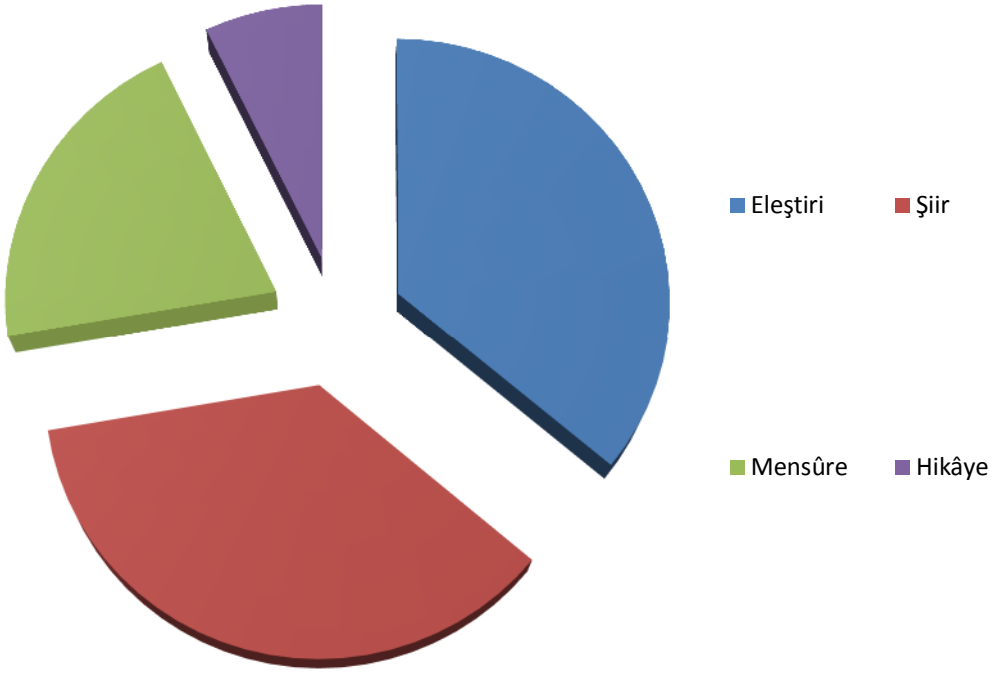

Grafik 1.1. *Tenkîd ve Hediye'deki edebî türlerin oranları (%36 eleştiri, %36 şiir, %20 mensûre %7 hikâye)*

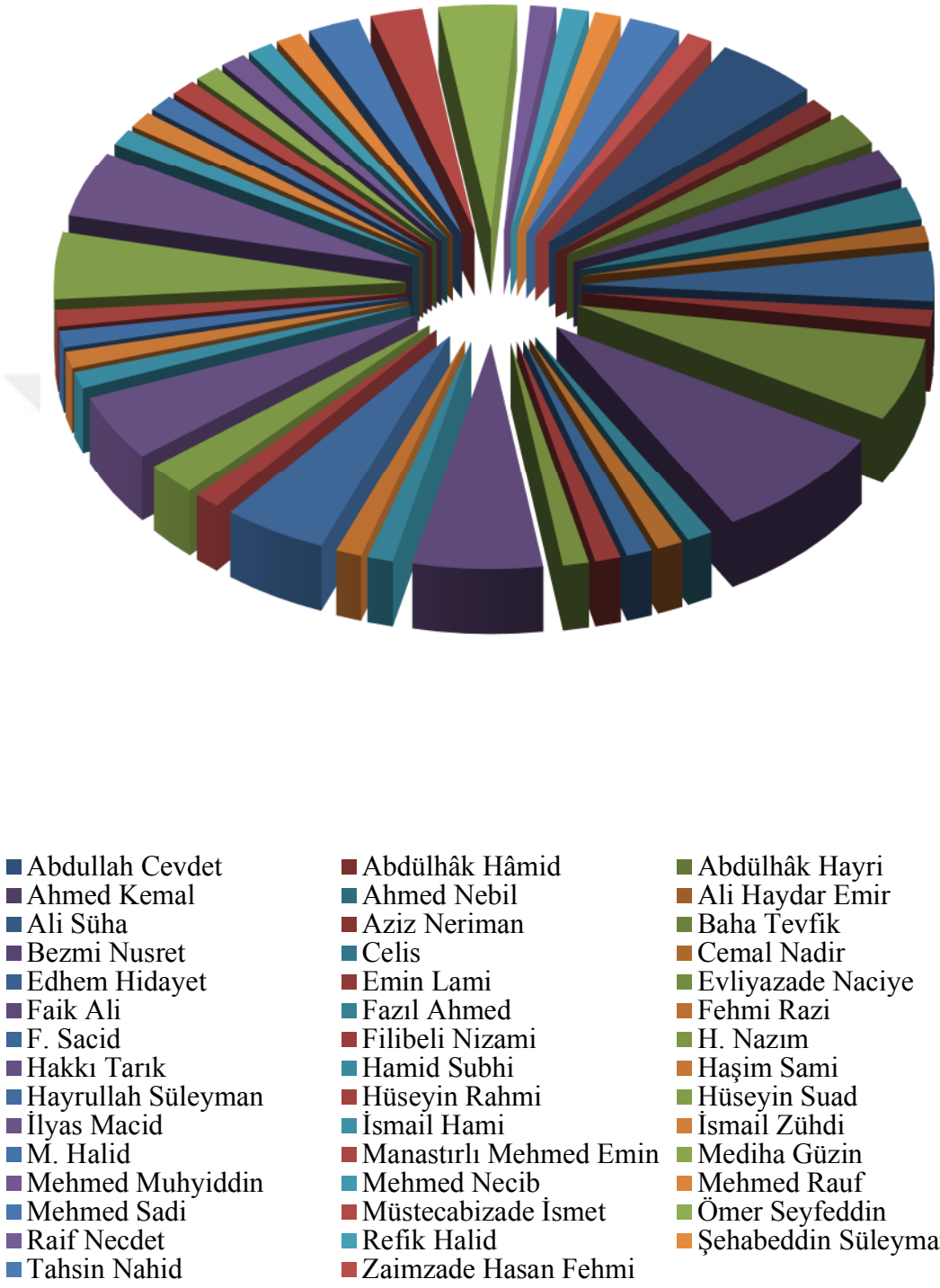

Grafik 1.2. *Şair-yazar kadrosunun Tenkîd ve Hediye'deki eser sayıları baz alınarak saptanmış hacimsel göstergesi*

1.4. *TENKÎD* DERGİSİNİN MÜNDERİCATI

1.4.1. Edebî Metinler

1.4.1.1. Alfabetik Sıralı Metin Listesi

"**Ah Ey Arz**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

"**Âh, İntihâ**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

"**Akşam**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

"**At**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

"**Bezmî Nusret Bey'e**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

"**Bezmî Nusret Bey'e**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

"**Bezmî Nusret Bey'e**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

"**Bilmece**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

"**Bir Konferanstan**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

"**Bir Levha İçün**", Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.

"**Bir Sitâre Altında**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

"**Bomba**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

"**Boyacı**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

"**Buhrân**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

"**Cerîhalar**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

"**Çılgın**", Hediye-Numero 3, [1912].

"**Çiçek Tarlası**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

"**Duʿâ Gecesi**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

"**Edebî Fırtınalar**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

"**Edebiyyât Kenârında**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

"**Edebiyyâtta Gâye**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

"**Efsûnlu Bir Cenâh**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

"**Ey Vatan**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

“**Feryâd**”, Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.

“**Girid ve Giridlerimiz**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Halley’e Karşı**”, Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.

“**Hatem**”, Hediye-Numero 3, [1912].

“**Hayât Yolunda**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Hayât**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

“**Hicrân-ı Müzmîn**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Hisler ve Fikirler**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Hoş Bir Sadâ**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

“**İki Kıtʿa**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**İntikâd**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**İntikâd**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**İntikâda Dâʾir**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**İntikâda Dâʾir**”, Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.

“**İntikâda Dâʾir**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326

“**İntikâda Dâʾir**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

“**İstişfâ**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Kadınlar ve Hayât**”, Hediye-Numero 3, [1912].

“**Köpekler**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Kudret-i İntâkıyyen**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Leyâl-i Âfileden**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

“**Leyâl-i Mahmûme**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

“**Mâziye Karşı**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Melâl-i Rûhum**”. Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

“**Mesâ-yı Bahâr**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Mest ü Müstağrak**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Muhâkeme-i ʿAşk**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Nefhâ-i Tesliyyet**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

“**Nigâh-ı Pür-heyecân**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Nil Kenârında Yaz Gecesi**”, Hediye-Numero 3, [1912].

“**Odam**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Olimp’in Eteklerinde**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Onun Gözleri**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Osmânlı Edebiyyâtı**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Osmânlı Edebiyyâtı**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

“**Prensin Salonunda**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Reftâr-ı Matbûʿât**”, Hediye-Numero 3, [1912].

“**Reftâr-ı Matbûʿât**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Reftâr-ı Matbuʿât**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Reftâr-ı Matbûʿât**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Reftâr-ı Matbûʿât**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Rûh-ı Fuzûlî’ye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Rûʾyâ**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Rübâb-ı Şikeste**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

“**Seni Görmek**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Serâb**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Sınıfta**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Şebâb-ı Meftûr**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

“**Şûrezâr-ı Hayat**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Terbiyye-i Ahlâkıyye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Terlikler**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Tevdîʿât-ı Hissiyye**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

"**Tûde-i Melâl**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

"**Uhuvvet,** ʿ**Adâlet**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

"**Vatanım İçin**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

"**Yâdın**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

"**Yalan**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

"**Yatak**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

1.4.1.2. Alfabetik Sıraya Göre Yazar-Şair Tasnifli Liste

Abdülhâk Hâmid, "**Bir Sitâre Altında**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Abdülhâk Hayrî, "**Bomba**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Abdülhâk Hayri, "**Yalan**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Ahmed Kemâl, "**Âh, İntihâ**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.[21]

Ahmed Kemâl, "**Odam**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfîk, "**Osmânlı Edebiyyâtı**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfîk, "**Osmânlı Edebiyyâtı**", Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

Âlî Haydar Emîr, "**Muhâkeme-i** ʿ**Aşk**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Ali Sühâ, "**Adalet-Uhuvvet**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Alî Sühâ, "**Akşam**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Âlî Sühâ, "**Hayât**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Azîz Nerîmân, "**Tevdîʿât-ı Hissiyye**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

[21] Dr. M. Kayahan Özgül, bu şiirin Rodoslu Habibzâde Ahmed Kemâl'e ait olduğunu şifahi olarak bildirmiştir fakat bu bilgi tarafımızca teyit edilemediği için tasniflerde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Bahâ Tevfîk, “**Hisler ve Fikirler**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Baha Tevfîk, “**İntikâd**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Bahâ Tevfîk, “**İntikâd**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Bezmî Nusret, “**Buhrân**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Bezmî Nusret, “**Cerîhalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Bezmî Nusret, “**Edebiyyât Kenârında**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Bezmî Nusret, “**Serâb**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret, “**Sınıfta**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret, “**Tûde-i Melâl**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Bezmî Nusret, “**Vatanım İçin**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Celîs, “**Efsûnlu Bir Cenâh**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

Cemâl Nâdir, **“Çılgın”**, Hediye-Numero 3, [1912].

Doktor Abdullah Cevdet, “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Doktor Abdullah Cevdet, “**Bir Konferanstan**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Doktor Abdullah Cevdet, “**Girid ve Giridlerimiz**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Doktor Abdullah Cevdet, “**Köpekler**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Edhem Hidâyet, “**Mâziye Karşı**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Emîn Lâmiʿ, “**Reftâr-ı Matbûʿât**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Evliyâ-zâde Nâciye, “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

F. Sâcid, “**İntikâda Dâʾir**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

F. Sâcid, “**İntikâda Dâʾir**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

F. Sâcid, “**İntikâda Dâʾir**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

F. Sâcid, “**İntikâda Dâʾir**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Fâʾik Alî, “**Bir Levha İçün**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Fâʾik Alî, “**Kudret-i İntâkıyyen**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fâʾik Âlî, “**Leyâl-i Mahmûme**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Fâʾik Âlî, “**Olimp’in Eteklerinde**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Fâʾik Âlî, “**Yâdın**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Fâzıl Ahmed, “**Terbiyye-i Ahlâkıyye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fehmî Râzî, “**Prensin Salonunda**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Filibeli Nizâmî, “**Şebâb-ı Meftûr**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

H. Nâzım, “**Nigâh-ı Pür-heyecân**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

H. Nâzım, “**Rübâb-ı Şikeste**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

Hakkı Târık, “**Reftâr-ı Matbûʿât**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Hakkı Târık, “**Reftâr-ı Matbuʿât**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Hakkı Târık, “**Reftâr-ı Matbûʿât**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hakkı Târık, **“Reftâr-ı Matbûʿât”**, Hediye-Numero 3, [1912].

Hâmid Subhî, “**Feryâd**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hâşim Sâmî, “**Nefhâ-i Tesliyyet**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Hayrullah Süleymân, **“Hatem”**, Hediye-Numero 3, [1912].

Hüseyin Rahmî, **“Kadınlar ve Hayât”**, Hediye-Numero 3, [1912].

Hüseyin Suʿâd, “**Çiçek Tarlası**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Hüseyin Suʿâd, “**Mest ü Müstağrak**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Suʿâd, “**Rûh-ı Fuzûlî**’**ye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Suʿâd, “**Rû**ʾ**yâ**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

İlyâs Mâcid, “**Ah Ey Arz**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

İlyâs Mâcid, “**Ey Vatan**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

İlyâs Mâcid, “**Onun Gözleri**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

İsmâil Hâmî, “**Leyâl-i Âfileden**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

İsmâʿil Zühdî, “**Boyacı**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

M. Hâlid, “**Yatak**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Manastırlı Mehmed Emîn, “**Terlikler**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Medîha Güzîn, “**Melâl-i Rûhum**”. Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

Mehmed Muhyiddin, “**Seni Görmek**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Necîb, “**Edebiyyâtta Gâye**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Raʾûf, “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Mehmed Sa’dî, “**Şûrezâr-ı Hayat**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Mehmed Saʾdî, “**Halley’e Karşı**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Müstecâbî-zâde İsmet, “**İki Kıtʿa**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326

Müstecâbî-zâde İsmet, “**İstişfâ**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

ʿÖmer Seyfeddîn, “**At**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

ʿÖmer Seyfeddîn, “**Hicrân-ı Müzmîn**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

ʿÖmer Seyfeddîn, “**Hoş Bir Sadâ**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Râʾif Necdet, “**Edebî Fırtınalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Refik Halid, “**Duʿâ Gecesi**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Şehâbeddîn Süleymân, “**Bilmece**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Tahsîn Nâhid, “**Hayât Yolunda**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Tahsîn Nâhid, “**Mesâ-yı Bahâr**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Zâimzâde Hasan Fehmî, **“Nil Kenârında Yaz Gecesi”**, Hediye-Numero 3, ?.

1.4.1.3. Tenkîd ve Eklerindeki Edebî Metinler

Tablo 1.6. 22 Mart 1326 Tarihli Numero 1'in Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Baha Tevfîk	İntikâd	Makale	1-4	——	"Bezmî Nusret Bey'e"
Mehmed Saʿdî	Şûrezâr-ı Hayât	Şiir (Sone)	5	——	——
ʿÖmer Seyfeddîn	At	Hikâye	5-6	——	——
Hakkı Târık	Reftâr-ı Matbûʿât	Eleştiri	6-9	17 Mart 1326	——
Şehâbeddîn Süleymân	Bilmece	Fantezi	9	1Teşrînievvel 1325	——
ʿAbdülhâk Hayrî	Yalan	Şiir (Sone)	9	——	——
İlyâs Mâcid	Onun Gözleri	Mensur Şiir	9-10	7 Hazîran 1317	"Hâmid Subhî'ye"
ʿAlî Sühâ	Uhuvvet, ʿAdâlet	Eleştiri	10-12	——	——
Refik Halid	Duʿâ Gecesi	Hikâye	12	Eylûl 1325	——
Edhem Hidâyet	Mâzîye Karşı	Şiir (Sone)	13	——	——
Bezmî Nusret	Edebiyyât Kenârında	Sohbet	13-16	——	"Mehmed Raʾûf Bey'e"

Tablo 1.7. 15 Nisan 1326 Tarihli Numero 2'nin Metinsel Kimliği

İmza	**Metnin Adı**	**Metnin Türü**	**Sayfa**	**Yazılma Tarihi**	**Kime İthaf Edildiği**
Doktor ʿAbdullah Cevdet	Bezmî Nusret Bey'e	Açık Mektup	1-3	20 Nîsan 1910	——
[Fâʾik ʿÂlî]	Olimp'in Eteklerinde	Şiir	3	——	"Kardeşime"
Bahâ Tevfîk	İntikâd	Deneme	3-6	——	——
ʿÖmer Seyfeddîn	Hicrân-ı Müzmin	Şiir (Sone)	6-7	——	——
ʿAlî Sühâ	Akşam	Deneme	7	24 Mart 1326	"Bahâ Tevfik'e"
Tahsin Nahid	Hayat Yolunda	Şiir	11-12	1322	"Sana"
Hakkı Târık	Reftâr-ı Matbûʿât	Eleştiri	7-11	11 Nisan 1326	——
Fehmî Râzî	Prensin Salonunda	Hikâye	12	5 Şubat 1325	"Edhem Hidâyet'e"
ʿAbdülhâk Hayri	Bomba	Eleştiri	12-16	——	——
Bezmî Nusret	Tûde-i Melâl	Deneme	16	——	"Fehmî Râzi'ye"

Tablo 1.8. 5 Mayıs 1326 Tarihli Numero 3'ün Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Doktor ʿAbdullah Cevdet	Girid ve Giridlerimiz	Makale	32, 34-37 [1, 3-6]	12 Mayıs 1910	——
Fâʾik ʿÂlî	Kudret-i İntâkıyyen	Şiir (Sone)	35 [4]	2 Nîsân 1318	——
Hüseyin Suʿâd	Mest ü Müstağrak	Şiir (Sone)	35 [4]	20 Nîsân 1326	——
Hüseyin Suʿâd	Rûh-ı Fuzûlîʾye	Şiir (Gazel)	37 [6]	——	——
Bahâ Tevfîk	Hisler ve Fikirler	Eleştiri	37-40 [6-9]	——	——
İlyâs Mâcid	Yarasalar	Hikâye	40-41 [9-10]	[1]322	——
Fâzıl Ahmed	Terbiyye-i Ahlâkıyye	Makale	41-44 [10-13]	——	——
Tahsîn Nâhîd	Mesâ-yı Bahâr	Şiir	44-45 [13-14]	30 Nîsân 1326	"Mehmed ʿAlî Tevfîk'e"
Emîn Lâmiʿ	Reftâr-ı Matbûʿât	Eleştiri	45-47 [14-16]	——	——
Bezmî Nusret	Sınıfta	Hikâye	47 [16]	——	"Edhem Hidâyet'e"
F. Sâcid	İntikâd'a Dâʾir	Eleştiri	48 [17]	——	——

Tablo 1.9. 25 Mayıs 1326 Tarihli Numero 4'ün Metinsel Kimliği

İmza	**Metnin Adı**	**Metnin Türü**	**Sayfa**	**Yazılma Tarihi**	**Kime İthaf Edildiği**
Doktor ʿAbdullah Cevdet	Köpekler	Makale	49-53 [1-5]	——	——
Mehmed Raʾûf	Bezmî Nusret Bey'e	Açık Mektup	53-54 [5-6]	——	——
Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfîk	ʿOsmânlı Edebiyyâtı	Eleştiri	54-57 [6-9]	——	——
Mehmed Saʿdî	Halley'e Karşı	Şiir	55 [7]	5 Mayıs 1326	——
Ahmed Kemâl	Odam	Şiir (Sone)	55 [7]	——	——
Hakkı Târık	Reftâr-ı Matbûʿât	Eleştiri	58-62 [10-14]	14 Mayıs 1326	——
Hâmid Subhî	Feryâd	Deneme	59 [11]	——	Doktor [İbrahim] Temo Bey'e
F. Sâcid	İntikâd'a Dâʾir	Eleştiri	62-64 [14-16]	——	——
Bezmî Nusret	Serâb	Deneme	63 [15]	——	Fâʾik ʿÂlî Bey'e

Tablo 1.10. 17 Hazîrân 1326 Tarihli Numero 5'in Metinsel Kimliği

İmza	**Metnin Adı**	**Metnin Türü**	**Sayfa**	**Yazılma Tarihi**	**Kime İthaf Edildiği**
Bezmî Nusret	Cerîhalar	Eleştiri	65-70 [1-6]	——	——
Hüseyin Suʿâd	Çiçek Tarlası	Şiir (Sone)	69 [5]	30 Mayıs [1]326	"Genc Şâʾirlere"
Baha Tevfîk-Ahmed Nebîl	ʿOsmânlı Edebiyyâtı	Eleştiri	70-72 [6-8]	——	——
Fâʾik ʿÂlî	Yâdın	Şiir	73 [9]	——	——
H. Nâzım	Rübâb-ı Şikeste	Eleştiri	73-78 [9-14]	——	——
ʿÖmer Seyfeddîn	Hoş Bir Sadâ	Şiir (Sone)	77 [13]	——	——
Râʾif Necdet	Edebî Fırtınalar	Eleştiri	78-79 [14-15]	30 Mayıs 1326	——
F. Sâcid	İntikâd'a Dâʾir	Makale	79-80 [15-16]	——	——

Tablo 1.11. 10 Temmuz 1326 Tarihli Numero 6'nın Metinsel Kimliği

İmza	**Metnin Adı**	**Metnin Türü**	**Sayfa**	**Yazılma Tarihi**	**Kime İthaf Edildiği**
Evliyâ-zâde Nâciyye	Bezmî Nusret Bey'e	Açık Mektup	81-83 [1-3]	——	——
Mehmed Necîb	Edebiyyâtta Gâye	Eleştiri	83-86 [3-6]	——	——
ʿAbdülhâk Hâmid Tarhan	Bir Sitâre Altında	Şiir	86 [6]	——	——
Doktor ʿAbdullah Cevdet	Bir Konferanstan	Makale	87-89 [7-9]	——	——
Bezmî Nusret	Vatanım İçin	Makale	89-92 [9-12]	——	——
Fâʾik ʿÂlî	Leyâl-i Mahmûme	Şiir (Sone)	92 [12]	[1]319	——
F. Sâcid	İntikâd'a Dâʾir	Eleştiri	93-95 [13-15]	——	——
	Küçük Numûneler	Eleştiri [Çeviri]	95 [15]	——	——

Tablo 1.12. 17 Haziran 1326 Tarihli Hediye Numero 1'in Metinsel Kimliği

İmza	**Metnin Adı**	**Metnin Türü**	**Sayfa**	**Yazılma Tarihi**	**Kime İthaf Edildiği**
ʿAlî Sühâ	Hayât	Deneme	1	29 Kanunıevvel 1322	——
Celîs	Efsûnlu Bir Cenâh	Şiir (Serbest Müstezat)	2	——	"Celâl Sâhir Bey'e"
İlyâs Mâcid	Ey Vatan	Fantezi	2	——	"Yaralar ve Sargılar Şâʿirine"
Filibeli Nizâmî	Şebâb-ı Meftûre	Şiir (Sone)	3	——	"Kardeşim Bezmî Nusrete"
Medîha Güzîn	Melâl-i Rûhum	Fantezi	3	——	"Lâmiʿâ'ya"
İsmâʿil Hâmî	Leyâl-i Âfileden	Şiir (Sone)	3	——	"Kardeşim Bezmî Nusrete"
Hâşim Sâmî	Nefha-i Tesliyyet	Deneme	4	——	"Ş. Fedâʾî'ye"
Ahmed Kemâl	Âh, İntihâ	Şiir (Serbest Müstezat)	4	——	——

Tablo 1.13. 10 Temmuz 1326 tarihli Hediye ʿAded [/numero] 2'nin Metinsel Kimliği

İmza	**Metnin Adı**	**Metnin Türü**	**Sayfa**	**Yazılma Tarihi**	**Kime İthaf Edildiği**
Müstecâbîzâde ʿİsmet	İki Kıtʿa	Şiir	5 [1]	——	——
İlyâs Mâcid	Âh Ey Ârz	Mensur Şiir	5 [1]	——	"Tahsîn Nâkâm'e"
Müstecâbîzâde ʿİsmet	İstişfâʿ	Şiir (Kıtʿa)	5 [1]	——	——
Manastırlı Mehmed Emîn	Terlikler	Fantezi	5-6 [1-2]	——	"Bahâ Tevfîk'e"
ʿAzîz Nerîmân	Tevdîʿât-ı Hissiyye	Şiir (Serbest Müstezat)	6 [2]	——	"Anneme"
İsmâʿil Zühdî	Boyacı	Hikâye	6-7 [2-3]	——	——
ʿAlî Haydâr Emîr	Muhâkeme-i ʿAşk	Şiir	7 [3]	——	——
M. Hâlid	Yatak	Fantezi	7-8 [3-4]	——	——
Mehmed Muhyiddîn	Seni Görmek	Şiir (Sone)	8 [4]	——	——
Bezmî Nusret	Buhrân	Fantezi	8 [4]	22 Ağustos 1325	"Şehâbeddîn Süleymân'a"

Tablo 1.14. "Mecmûʿa-i Edebiyye-i Gayr-ı Mevkûte" Olan 3 Numerolu Hediye'nin Metinsel Kimliği

İmza	**Metnin Adı**	**Metnin Türü**	**Sayfa**	**Yazılma Tarihi**	**Kime İthaf Edildiği**
Hakkı Târık	Reftâr-ı Matbûʿât	Eleştiri	3,4	[1912]	
Zâimzâde Hasan Fehmi	Nil Kenârında Yaz Gecesi	Şiir (Sone)	5	—	Fâik Âlî'ye
Cemâl Nâdir	Çılgın	Mensûre	6,7	—	
Hayrullah Süleymân	Hatem	Mensûre	7	—	
Hüseyin Rahmi	Kadınlar ve Hayât	Mensûre	7	—	

II. BÖLÜM

2. TENKÎD DERGİSİNİN KADROSU

Tablo 2.1. *Tenkîd* Yazar-Şairlerinin Fotoğrafları

Abdullah Cevdet[22]	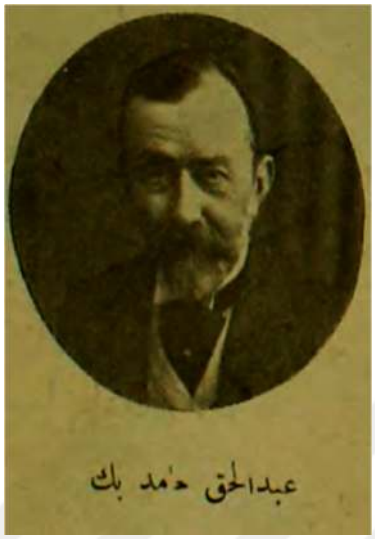 Abdülhâk Hâmid[23]	Abdülhâk Hayri[24]
Ahmed Kemâl[25]	Ahmed Nebil[26]	Ali Haydar Emir[27]

[22] T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde. s.535.
[23] T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde. s.535.
[24] Reşat Feyzi. (1930, 28 Ağustos). Fecriâti Nasıl Bir Teşekküldü?. *Resimli Uyanış*, s.200-201.
[25] Ahmed Kemal Bey. (1325, 26 Mart). *Musavver Muhit*, s. 337.
[26] [Karagöz mecmuasının] Hasbihal Muharriri Ahmed Nebil Bey. (1327, 9 Temmuz). *Yirminci ʿAsırda Zekâ*, s.156
[27] Tarih âleminin acı bir kaybı: Ali Haydar Emir öldü. (1937, 2 B. Teşrin). *Kurun*, s.1.

Ali Süha[28]	Azîz Nerimân[29]	Baha Tevfîk[30]
Bezmî Nusret[31]	Celis[32]	Cemâl Nâdir[33]

[28] Reşat Feyzi. (1930, 28 Ağustos). Fecriâti Nasıl Bir Teşekküldü?. *Resimli Uyanış*, s.200-201.
[29] Fotoğrafına ulaşılamadı.
[30] Baha Tevfik (1329, 1 Eylül). Başlıksız. *Şehbal*, s. 169.
[31] Kaygusuz, B. N. (1955). *Bir Roman Gibi.* İzmir: İhsan Gümüşayak, s.53
[32] Muʿâvinîn-i Tahrîriyyemizden Celis Bey. (1325, Şubat). *Musavver Hâle*, s.9.
[33] Cemâl Nâdir. (1329, 21 Mart). Hicrân. *Rübab*, s.138.

Edhem Hidâyet[34]	Emin Lâmi[35]	Evliyazade Naciye[36]
Fâik Ali[37]	Fâzıl Ahmed[38]	Fehmi Râzi[39]

[34] Doğruluğu teyit edilemediği için fotoğraf konulmadı.
[35] T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde. s.538.
[36] Fotoğrafına ulaşılamadı.
[37] Faʿik ʿÂlî Beyefendi. (1326, 5 Mayıs). *Tenkîd*, s.32.
[38] T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde. s.25.
[39] Muʿâvinîn-i Tahrîriyyemizden Fehmî Râzî Bey. (1325, Şubat). *Musavver Hâle*, s.26.

F[eyzullah] Sâcid[40]	Filibeli [Mehmed] Niyazi[41]	H. Nâzım[42]
Hakkı Târık[43]	Hamid Subhi[44]	Haşim Sami[45]

[40] Çankaya, M. A. (1968-1969). *Mülkiye Şeref Kitabı (IV. Cild)*. Ankara: Mars, s.1477.
[41] Fotoğrafına ulaşılamadı.
[42] H. Nâzım. (1328, 12 Nisan). Hâtırâ. *Rübab*, s.118.
[43] T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde. s.545
[44] Gazetemizin Sâhib-i İmtiyâzı ve Sermuharriri Hâmid Subhî Bey. ([1325, Teşrinisâni]). *Musavver Emel*, s.87.
[45] Fotoğrafına ulaşılamadı.

Hayrullah Süleyman[46]	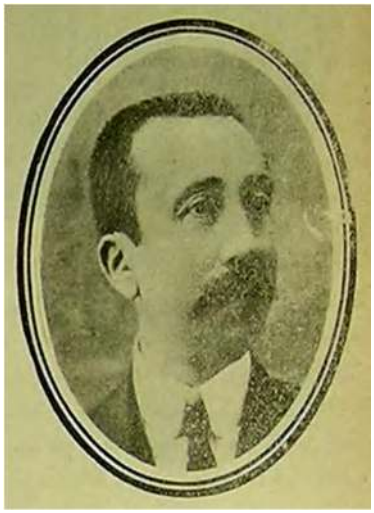 Hüseyin Rahmi[47]	Hüseyin Suad [48]
İlyas Macid[49]	İsmâil Hâmî[50]	İsmâil Zühdî[51]

[46] Fotoğrafına ulaşılamadı.
[47] F. K. (1334, 24 Teşrînisânî) Hüseyin Rahmî Beyefendi'yi Ziyaret. *Yarın*, s.10.
[48] Hüseyin Suʿâd. (1326). *Lâne-i Melâl*. [İstanbul]: Tanîn.
[49] Toktan, M. (1996). *Beni Okuyunuz: İlyas Mâcid ve Eserleri.* İstanbul: Yapı Kredi, s.6.
[50] İsmâil Hâmî Bey. ([1]326, 14 Teşrinievvel). *Kanad*, s. 9.
[51] İsmail Zühdî Bey Merhûm (1330, 17 Temmuz.). *Yeni Hisler*, kapak sayfası.

 Manastırlı Mehmed Emin[52]	Mediha Güzin[53]	 Mehmed Muyhiddin[54]
 Mehmed Hâlid[55]	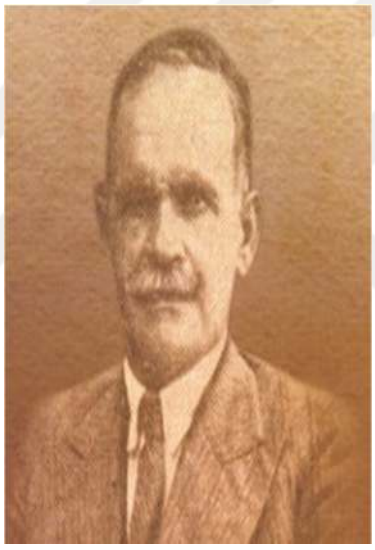 Mehmed Necib[56]	 Mehmed Sadi[57]

[52] Manastırlı Mehmed Emin Bey. (1325, 1 Teşrinievvel). *Musavver Eşref*, s.8.
[53] Fotoğrafına ulaşılamadı.
[54] İnal, İ. M. K. (1969). *Son Asır Türk Şairleri* (II. Cilt). İstanbul: Devlet, s. 990.
[55] Erdemir, L. (2015). *Cephe Arkadaşı-Çanakale Cephesinde Bir İstanbullu: Mehmet Halit Bayrı*, İstanbul: Timaş, s. 120.
[56] Huyugüzel, Ö. F. (2014). *Necip Türkçü*. Ankara: TDK, ön kapak sayfası.
[57] Çetinkaya, M. A. (1968-1969). *Mülkiye Şeref Kitabı* (III. Cild). Ankara: Mars, s.895.

Müstecâbîzâde İsmet[58]	Ömer Seyfeddin[59]	Râif Necdet[60]
Refik Halid[61]	Şehabeddin Süleyman[62]	Tahsin Nahid[63]

[58] İnal, İ. M. K. (1969). *Son Asır Türk Şairleri* (Cilt-II). İstanbul: Milli Eğitim, s.730.
[59] T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde. s.540
[60] Râʾif Necdet Bey. (1324, Eylül). *Resimli Kitâb*, s.36.
[61] Muʿâvinîn-i Tahrîriyyemizden Refik Hâlid Bey. (1325, Şubat). *Musavver Hâle*, s. 15
[62] T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde. s.148
[63] Tahsin Nâhîd Bey. (1324, Kanunıevvel). *Resimli Kitâb*, s.273.

Zâimzâde Hasan Fehmi[64]	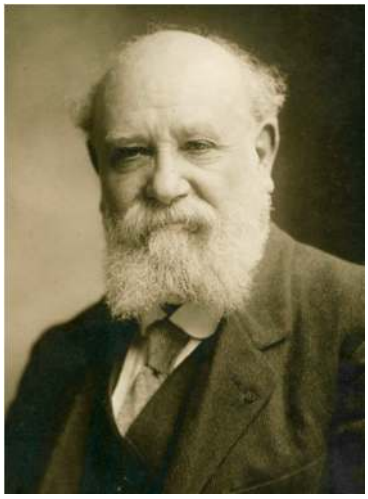 Charles Le Goffic[65]	 Émile Faguet[66]
Georges Pellissier[67]	 Gustave Larroumet[68]	 Jules Bois[69]

[64] Fotoğrafına ulaşılamadı.
[65] https://en.wikipedia.org/wiki/File:Charles_Le_Goffic_by_Nadar.jpg (22.05.2020)
[66]https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Faguet#/media/File:Portrait_of_%C3%89mile_Faguet.jpg (22.05.2020).
[67] Fotoğrafına ulaşılamadı.
[68] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gustave_LARROUMET.jpg (22.05.2020).
[69] https://fr.wikipedia.org/wiki/Jules_Bois#/media/Fichier:Jules_Bois.jpg (22.05.2020).

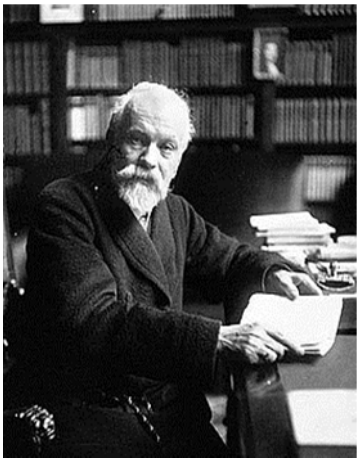 Jules Lemaître[70]	Ludwig Büchner[71]	

2.1. TELİF METİNLERİN YAZAR VE ŞAİRLERİ

Tenkîd ve *Hediye*'de telif eseri yayımlanmış toplam 44 isim vardır. Bu kadro içerisinde Abdülhâk Hâmid, Abdullah Cevdet, Faik Ali, Ömer Seyfeddin, Refik Hâlid, Şehabeddîn Süleyman, Tahsin Nahid, Hüseyin Suad, H. Nâzım, Baha Tevfik gibi tanınmış ve Türk edebiyatı tarihinde belli bir yer edinmiş simalarla birlikte adı pek duyulmamış ya da bir asrı aşan bu zaman diliminde unutulmaya yüz tutmuş birçok isim mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde, tanınmayan simalara daha çok yoğunlaşılmış; edebiyat âlemince yeterince tanınan şahsiyetler ise edebiyat tarihlerinde geçen bilgilerle yüzeysel olarak hatırlatılmış veya sadece *Tenkîd*'deki konumu itibarıyla ele alınmıştır.

Abdullah Cevdet (1869-1932)

Türk edebiyatında daha ziyade Batıcı kimliği ile tanınan olan *İctihad* kurucusu Abdullah Cevdet, dergide yayımlanan eserlerinin gerek sayısı gerekse sosyal ve siyasî içeriği dolayısıyla derginin önemli kalemlerinden biridir. *Tenkîd* kadrosunun olgun simalarından olan Abdullah Cevdet, Bezmî Nusret'in anılarında şu ifadelerle tanıtılmıştır:

"Abdullah Cevdet beyi evvelden tanırdım. 'Tenkid'e yazı yazar, o münasebetle sık sık idarehaneye gelir giderdi. Bazı fikirlerinin tazeliğini, kayıtsız oluşunu, üslubunun recüliyetini takdir ederdim. Ancak şahsi ve bazı hususiyetleri hiç hoşuma gitmezdi. Siması çok çirkindi. Gençliğinde çektiği çiçek hastalığı yüzünü delik deşik etmişti. Ayni zamanda pek hasis ve paraya düşkün idi. Sekiz on sene bir kat elbise giyerdi. Kışın kürklü bir palto, yazın gümüşi renkte bir redingot.. Bütün melbusatı bunlardan ibaretti. O esnada Cağaloğlu'nda yeni bir bina yaptırdı. İçtihat matbaa ve mecmuasını Mısır'dan İstanbul'a

[70] https://fr.wikipedia.org/wiki/Jules_Lema%C3%AEtre#/media/Fichier:Jules_Lema%C3%AEtre_1913.jpg (22.05.2020).
[71] https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Ludwig_B%C3%BCchner.jpg (22.05.2020).

naklettirdi. Kendisi de oraya yerleşti. İçtihat mecmuasını ölümüne kadar yaşattı. His ve fikirlerinde çok heyecanlı idi. Bazan zaman ve zemini nazar-ı dikkate almaksızın çok ileriye atıldığı vakidir. Çok defa İttihat ve Terakki'nin istipdadından şikâyet ederken, vaktiyle Hamid'in aleyhinde bulunduğuna pişman olduğunu, Hamid'in bunlardan daha adil ve insaflı olduğunu sonradan anlamış bulunduğunu kendisinden dinledim. Son şiirlerini ihtiva eden "Karlıdağ'dan Ses", "Düşünen Musiki" kitapları cidden güzeldir. "İnkılap Niçin ve Nasıl Oldu" isminde bir de risale yazdı. Fransızca yazdığı şiirleri beş küçük risale şeklinde bastırmış, Ömer Hayyam'ın rübailerini dilimize tercüme etmiştir. Eserlerinin sayısı altmış altı adede baliğ olmaktadır" (Kaygusuz, 1966: 68).

"Abdullah Cevdet ömrünün sonuna kadar göz hekimliğinin ve matbaasının mütevazı kazancile geçindi. 1932'de almış üç yaşında vefat etti. Ne elimdir ki «Tarih-i İslâmiyet»ten dolayı hocalar bu büyük üstadın cenaze namazını kılmaktan imtina ettiler" (Kaygusuz, 1955: 96).

Abdülhâk Hâmid [TARHAN] (1852-1937)

Kadronun en yaşlı ismi olan "Şair-i Azam", Tanzimat neslinin *Tenkîd*'deki tek kalemidir. Yaşı, kuşağı ve sanat hayatındaki konumu dikkate alındığında 20 yaşındaki bir hukuk öğrencisinin çıkardığı dergiye saygınlık kazandırdığı düşünülebilir. *Makber* şairinin *Tenkîd*'de yayımlanan tek eseri *Bir Sitâre Altında* adlı şiiridir.

[Mehmed] Abdülhâk Hayri (1890-1918)

İstanbul Şehremâneti Meclisi azalarındandır. Abdülhâk Hâmid Tarhan'ın ağabeyi olan Abdülhâk Yahyâ Bey'in oğludur. Üsküdar İdadisi mezunudur. 1911'de Mülkiye mektebini bitirmiş ve aynı yıl Reji İdâresi Tahrirât Kalemi Kâtibliğine tayin edilmiştir. Bu görevini uzun bir müddet, kesintisiz bir surette icra ettikten sonra 1. Mümeyyizliğe kadar yükselmiş ve henüz 28 yaşında ve evli iken veremden vefat etmiştir.

İyi derecede Arapça, Farsça ve Fransızca bilen şairin şiirlerinde amcası Abdülhâk Hâmid ve halası Abdülhâk Mihrunnisâ hanımın tesirleri görülür. İdadi yıllarında, onunla birlikte *Ezhar-ı Tefekkür* adında bir gazete çıkaran Münir Mazhar [Kamsoy], Abdülhak Hayri'nin, bir opera metni oluşturmak amacıyla, konusunu eski din mücadelerinden alan manzum bir piyes yazmaya başladığını fakat ömrünün buna vefa etmediğini dile getirir. Şairler arasında Faik Ali'yi beğendiği öğrenilen Abdülhâk Hayri'nin vaktiyle sakini olduğu Küçük Çamlıca'nın da şiirlerine bir etkisi vardır. (Çankaya, 1968-1969:1451,1452) Fecr-i Âtî'nin ilk yirmi bir üyesinden biridir.[72] Reşat Feyzi'nin, Fecr-i Âti mensuplarından kimliği gizli tutulan bir üye ile yaptığı röportajda[73] Abdülhâk Hayri'ye dair şu ifadeler yer alır:

[72] Bkz, Müfîd Râtib. (1325). Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi Beyânnâmesi, *Servet-i Fünûn*, 977, 226.
[73] Bkz, Reşat Feyzi. (1930, 27 Teşrinisani). Fecriâti Nasıl Bir Teşekküldü?. *Resimli Uyanış*, s.410.

"Kadıköyüne akşamları gelen Edebiyat-ı Cedîdecilerden en fazla Cenap Şahabettin B. Göze çarpardı. O, çok zaman gelir, bizimle gezer, konuşurdu. Hem de kalabalık gelirdi.

Arkadaşlardan Abdülhak Hayri bu seyranları çok sevenlerdendi. Bu arkadaş Abdülhâk Hâmit beyin akrabasındandır. O vakitler çamlıcada otururdu. Hemen her akşam bizim tarafa inerdi."

Bezmî Nusret, hatıratında Abdülhâk Hayri'yi, *Tenkîd*'in süresiz tatilinden sonra bir daha görmediğini ve onun herhangi bir yazısına da rastlamadığını ifade eder. *Tenkîd*'de, biri şiir olmak üzere iki eseri bulunan Abdülhak Hayri'nin kadınlar hakkındaki tutumu dikkat çekicidir. Gerek Bezmî Nusret'in gerekse Emin Lâmî'in dile getirme ihtiyacı hissettiği bu durum Abdülhâk Hayrî'nin şiirine de yansımıştır.

Ahmed Kemâl [AKÜNAL] (1874-1942)

Servet-i Fünûn kuşağı şairlerindendir. Mehmed Behçet Yazar'ın 31 Kânunusani 1938'de Ahmet Kemal Akünal'dan aldığı mektupta[74] geçen bilgilere göre şair, 1291/M.1874[75], Şair Sadi Efendi'nin düşürdüğü tarihten yola çıkan M. Kayahan Özgül'ün verdiği bilgilere göre ise 9 Şevvâl 1290/M.30 Kasım 1873 İstanbul doğumludur (Özgül, 2010:3). Darüşşafaka'yı birincilikle 1894'te bitirdikten sonra aynı sene içerisinde Darüşşafaka'ya muallim, Galata İttihad Postanesi Müdüriyeti'ne de kâtip olarak atanmıştır (İnal, 1969: 849). Yeni tarzda manzum ve mensur metinleri olan yazarlar arasına katılmış, İsmail Safa ile *Maarif* risalesini çıkarmış ve Tevfik Fikret'in etkisiyle Servet-i Fünûn'da yazmaya başlamıştır. Söz konusu mektupta devrin baskısından yakınan şair, siyasî topluluklarla olan ilişkisi nedeniyle tutuklandığından ve yedi ay on bir gün hapis yatıp çıktıktan sonra sürgün edilmek üzere tekrar tutuklandığını fakat kaçtığını ifade eder.

Ahmed Kemal, bu kaçak yıllarında da matbuat âleminden kopmamış; Mısır'da *Doğru Söz* gazetesini çıkarmış, Kafkasya'da *Fiyüzat* ve *Güneş* gazetelerinde eğitime ve siyasete dair yazılar yazmıştır. Çarlık rejiminin kolluk kuvvetlerince yakalanmasının ardından beş-altı aylık bir mahpusluk hayatı yaşayan Ahmed Kemal, idam edilecekken ilk Meclis-i Mebusanın meseleye müdahale etmesi sonucunda, dönemin Trabzon valisi Bekir Sami'ye teslim edilmiştir. Memuriyet hayatına -kıymet vermediği için olsa gerek- değinmeyen şair, bahsi geçen mektupta,

"…Türkün tarihi gibi hiçbir sükûn devresi geçirmeyen hayatımda ne kendimi ne de eserlerimi taplamak nasip olmadı."

diyerek eserlerini bastıramadığını belirtse de Tevfik Rüştü Aras'ın tenbihiyle yazdığı

[74] Bkz, Yazar, M. B. (1938). *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kanaat. s.37-39.
[75] İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*'nde 1290/M.1873 olarak geçer.

ninnilerin, kız mekteplerindeki ezber ve inşat derslerinde kullanılması üzere 1915'te Karagöz Kitabevince toplanıp bastırıldığını ifade etmiştir.

İsmail Habib, *Türk Teceddüd Edebiyatı*'nda Ahmed Kemâl'i şu iki cümle ile özetlemiştir:

"Ahmed Kemâl şiʿriyyet iʿtibarile belki diğer iki isimden de [H. Nâzım ve Ali Ekrem] fazla idi lakin onun da «teknik»i noksandı. Servet-i Fünûn sahîfelerinden titrek bir gölge gibi geçti" (İsmail Habib, 1925: 554).

Ahmed Nebil [ÇİKA] (?-1945)

Hayatı hakkında yeterince bilgi bulunamayan Ahmed Nebil, Baha Tevfik'in yakın arkadaşıdır. *Tenkîd'*den başka *Yirminci ʿAsırda Zekâ, Çocuk Dünyası, İştirak, Karagöz, Eşek, Teşvik, Haftalık İzmir, Piyano* gibi dergilerde çeşitli türlerde eserleri yayımlanmıştır.[76] Baha Tevfik ile ortak çalışmalara imza atan Ahmed Nebîl, Balkan Harbi sonrasında gittiği Arnavutluk'ta 1945'e kadar gazetecilikle uğraşmış ve Enver Hoca'nın komünist çeteleri tarafından bir evin bodrumunda öldürülmüştür (Çapanoğlu, 1964: 76).

Hakkında çok şey bilinmemesinden ve Baha Tevfik'in gölgesinde kalmasından olsa gerek, kimi zaman gerçek bir şahsiyet olup olmadığından dahi şüpheye düşülen Ahmed Nebil, Yakup Kadri'nin *Zoraki Diplomat* adlı eserinde belirttiğine göre Baha Tevfik'e edebiyat çömezliği yapan, İstanbul'un bazı dergilerinde kısacık mensur şiirler yazan, uzun boylu, yakışıklı bir adamdır ve Tiran'da Yakup Kadri'yi karşılayanlar arasındadır (Karaosmanoğlu, 1984: 83).

Ali Haydar Emir [ALPAGUT] (1886-1937)

"II. Meşrutiyet'ten sonra, dönemin heyecanına cevap veren tarihî oyunlarıyla dikkan çekenlerden biri de Deniz Harp Okulu öğretmenlerinden ve Türk denizciliği tarihi üzerin-deki incelemeleriyle tanınan Ali Haydar Emir'dir" (Enginün, 2018:741).

19 Ağustos 1302'de Gelibolu'da doğmuştur. Babasının adı Mustafa'dır. Gelibolu İdadisi'ni bitirdikten sonra Heybeliada'daki Deniz Harp Okulu'na kaydolmuş ve buradan 1322'de mezun olmuştur. Mühendis rütbesiyle donanmada çeşitli görevler üstlenmiş, ciddiyetle yürüttüğü mesleğinde başarılı olmuş ve yükselmiştir. Edebiyata ve dile meraklı olan ve kendini bu alanda yetiştiren Alpagut, bilhassa Erkan-ı Harbiye Neşriyat Şubesine atandıktan sonra deniz savaş tarihi ile yakından ilgilenme fırsatı buldu ve edebî kimliğini bulduğu bu alanda dikkat çeken başarılı çalışmalara imza atmıştır.

[76] Kalaycıoğulları, İ.; Dinçarslan İ. (2016). Osmanlılarda Antropoloji: Ahmed Nebîl ve İnsanın Menşeʿi. F. Aydın, M. B. Aydın (Ed.), *Osmanlı'da Tasavvuf, Felsefe ve İlim*. İstanbul: Mahya. s. 320.

1327'den itibaren başta Heybeliada deniz okulu olmak üzere çeşitli okullarda edebiyat ve tarih hocalığı da yapan Erkân-ı Harbiye Deniz Harp Mütehassısı Profesör Haydar Alpagut yüzbaşı rütesindeyken Bahriyeden ayrılmıştır. Milliyetçi bir kimlikle anılan Haydar Alpagut kanser sebebiyle bir süre Cerrahpaşa Gureba Hastanesi'nde tedavi görmüş ve 1 Teşrinievvel 1937 Cuma gecesi Heybeliada'daki evinde vefat etmiştir. Heybeliada'ya defnedilen tarih yazarının "*Denizde Türkiye*" adlı eseri de ölümü dolayısıyla yarım kalmıştır.

Eserleri: *Selim-i Sâlis, Tarîh-i Bahrî Sahifeleri, Marmara'da Türkler…*[77]

Ali Süha [DELİLBAŞI] (1887-1960)

Fecr-i Âti Edebî Encümeni'nin ilk bildirisinde adı geçen yirmi bir üyeden biridir.[78] Kökeni Erzurum'a dayanmakla birlikte 17. asırda Kütahya'da yerleşen Dedilbaşı ailesinden olup Erkân-ı Harb feriki Mustafa Âkif Paşa'nın oğludur. Kütahya'da[79] doğan yazar, henüz 22 aylıkken babasını yitirmiş ve bu durumun, kendisini edebiyata yönlendiren nedenlerinden biri olduğunu ve 1900'den beri edebiyatla uğraştığını söyler (Yazar, 1938: 58). Edebiyatta, özellikle Fecr-i Âti'ye katıldıktan sonra şiirleriyle dikkat çeken Ali Süha, Tıbbiyeyi bitirince yurdun çeşitli yerlerinde görev yapmış çeşitli görevler üstlenmiş, iki dönem Kütahya milletvekilliği yapmıştır. Edebiyatın çeşitli alanlarında uğraş veren ve daha çok tiyatro ile meşgul olan Ali Süha; *Haftalık İzmir, Muhît, Resimli Kitâb, Şiir ve Tefekkür, Servet-i Fünûn* gibi dergilerde yazmıştır. *İkinci Gençlik* adlı bir romanı ve *Kaybolan Ses* adlı bir oyunu olan yazarın bunlar dışında tercüme ve adaptasyon türünde birçok eseri vardır ve Ali Sühâ, çeviri alanında devrinin öne çıkan yazarlarındandır.

Aziz Nerîmân [BİNIŞIK] (?-?)

Doğum ve ölüm yılları net olarak saptanamayan şair hakkında bilinenler çok azdır. Nazım Hikmet Polat, *Kanad* dergisini tanıttığı bir makale[80]sinde "Aziz Nerimân" müstear adının Tevfik Lâmih'e ait olduğunu belirtir fakat Ali Süha, edebî hatıralarını anlattığı bir yazısında[81] Abdülaziz Agâh adında bir arkadaşının "Aziz Neriman" imzasıyla bazı manzumeler yazdığını ve 1937'de, Ankara'da küçük bir şiir kitabı[82] çıkardığını ifade eder.

[77] Ali Haydar Emir Öldü: [T]ercümei Hâli. (1937, 2 B. Teşrin). *Kurun*, s.6.
[78] Bkz, Müfîd Râtib. (1325). Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi Beyânnâmesi, *Servet-i Fünûn*, 977, 226.
[79] Bazı kaynaklarda doğum yeri olarak İstanbul gösterilmekle birlikte Ali Süha, Mehmet Behçet'e yazdığı 29 Nisan 1938 tarihli mektupta nerede doğduğunu belirtmemiştir. Murad Uraz'ın Türk Edip ve Şairleri'nde ise Kütahya'da doğduğu yazılıdır.
[80] Polat, N. H. (2006). Kanat Dergisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 437-455.
[81] Bkz, Yazar, M. B. (1938). *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kanaat.
[82] Binışık, A. (1937). *Tanrının mı, Gönlümün mü Duyduğum Bu Ses?..-Ankara*, İstanbul: Aydınlık.

Hatta Ali Süha, söz konusu yazısında kendisinin edebiyata kesin bir surette bağlanması hususunda Abdülâziz Agâh'ı ve edebiyat muallimi Tevfik Lâmih'i anarak onların bu noktadaki etkilerine dikkat çeker.

Ali Süha'nın verdiği bilgilerden, Trabzon İdâdîsi'ne Samsun'dan geldiği ve Ali Süha'dan "birkaç yaş" büyük olduğu öğrenilen Abdülâziz Agâh'ın 1884/1885 yıllarında doğmuş olması güçlü bir olasılıktır.

*Tenkîd'*in ikinci *Hediye'*sinde "*Tevdî'ât-ı Hissiye*" başlıklı bir şiiri neşredilen Aziz Nerîman'a dair yapılan araştırmalarda, Aziz Neriman Binışık imzalı, 1937'de basılmış küçük bir şiir kitabı temin edilmiş ve Ali Süha'nın verdiği bilgiler ışığında söz konusu kitapçığın "Aziz Neriman" takma adlı Abdülâziz Agâh'a ait olduğu saptanmıştır. Öte yandan, Sanayi Şubesi Mümeyyizi Aziz Neriman'ın "BİNIŞIK" soyadını alışı, Ulus gazetesinin 1934, 6 İlkkânun Perşembe tarihli sayısının beşinci sayfasında kayıtlıdır.

Aziz Neriman, *Çınaraltı* ve *Şehbâl* gibi dergilerde yazmıştır. Başvekâlet İstatistik Genel Direktörlüğü şube: 4. baş mümeyyiz vekilliği de yapan Aziz Neriman, "*İstatistik İlim midir? Usül müdür?"* adlı eseri Türkçeye özetleyerek çevirmiştir. Aziz Neriman'ın 21 Eylül 1932'te toplanan olan Türk Dili Kurultayına aza olmak için müracat etmiş[83] olması da dil bahislerine olan ilgisi yönüyle kayda değerdir.

Baha Tevfik (1882-1916)

Gümrük memuru Mehmed Tevfîk efendinin oğlu olan Baha Tevfîk İzmir'de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra Mülkiye Mektebi'ne kaydolmuş ve buradan 1907'de iyi dereceyle mezun olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İştirakçi Hüseyin Hilmi ile birlikte İstanbul'a yerleşmiş; genç yaşına rağmen ilmi ve zekâsıyla İstanbul'daki ilim topluluğunca çabucak tanınmıştır. *Felsefe Mecmuası, Zekâ, Eş[ş]ek, El-Ma'lûm, Yine O* adlarında dergiler çıkarsa da çeşitli engellerle karşılaşmış ve adı geçen mecmuaların ömrü hep kısa olmuştur. Ahmed Nebil ile daha çok felsefe üzerine yaptığı tercümeler büyük ilgi görmüştür. Öte yandan, özel Rehber-i İttihâd-ı Osmânî mektebinde felsefe muallimliği yapmıştır. 1916'da tedavisi ihmal edilmiş bir apandisit iltihabı dolayısıyla ölmüş ve Karaca Ahmed Mezarlığı'na gömülmüştür (Çetinkaya, 1968-1969: 1116).

Hilmi Ziya Ülken, iyi derecede Arapça ve Fransızca bilen Baha Tevfik'i kuvvetli bir polemikçi olarak tanıtır. Tanzimat'tan beri Doğu-Batı sorunsalı yaşayan aydınların

[83] Türk dili kurultayı azaları. (1932, 13 Eylül). *Vakit*, s.2.

aksine onun İslâm kültürü ile ilişiğinin olmadığını ve tek yönlü bilgisi ile Batı üzerine yoğunlaştığını ifade Ülken, Baha Tevfîk'i o devrin polemikçileri olan Hüseyin Cahid ve Ali Kemal'e kıyasla çok daha farklı bir noktada konumlandırmış ve Baha Tevfîk'in fikrî hiciv yaptığını vurgulamıştır (Ülken, 1992: 234). Kural tanımayan tenkitçiliği ile *Tenkîd*'in belki de en dikkat çeken yazarı olan Baha Tevfik, Bezmî Nusret'in anılarında şu ifadelerle anılmıştır:

"Baha Tevfik her gün burada idi. O zaman tahminen yirmi yedi veya yirmi sekiz yaşında ve güzellikte cidden yektâ idi. Bu yaşta Baha kadar Garp edebiyat ve felsefesini okumuş ve hazmetmiş bir genç görmüş değilim. İntikâdî ve ilmî yazılarda daima muvaffak olurdu. Zekâsı aşkın ve taşkın idi. Mutlaka herkesin düşündüğünden başka türlü düşünmek, teessüs etmiş ananelere geleneklere muhalefet etmek itiyadında idi. Bir vakit fesindeki püskülü, yakasındaki kıravatı çıkardı attı. Soranlara "Bunlara ne lüzum var?" dedi. Gerçi biz de onları atmış ve daha ileriye de gitmiş bulunuyoruz. Fakat o tarihte bu gibi hareketler züppelik sayılırdı. Hiç kimsenin muaheze ve muatebesinden endişesi yoktu. Ali Kemal'e ahlâk kitabından dolayı çattı. Rıza Tevfik'e filozofluk taslamasından naşi hücüm etti. Mehmet Rauf'u Serap adındaki eseri sebebiyle hırpaladı. Raif Necdet'in Hisler ve Fikirler'ini baltaladı. Yazdığı bütün tenkidlerde kuvvetli bir varlık göstermiş olmakla beraber bunlar birçoklarının düşman kesilmesine vesile olmuştur. Pervasız, cür'etkârane hareketleri daima talihini karartmaktan hâli kalmadı. Hayatını darlık içinde geçirmesine saik oldu. Müşkülâtla geçinebiliyordu. Babası Tevfik Efendi Babıali Caddesi'nde küçük bir dükkân açmıştı. İçinde kırk elli kadar kartpostal ve Baha'nın okuduğu bazı kitaplar bulunuyordu. Baha evli değildi. Fakat anasını, babasını ve iki kardeşini geçindirmek zorunda idi. Bir zaman, Âyan Meclisi kâtibi oldu. Şair Mehmet Sadi ile beraber çalıştı. Lâkin Âyan reisi Küçük Sait Paşa ile bir türlü geçinemedi. Ve nihayet oradan ayrıldı. Eşref'e, Şehbal'e yazı yazdı. İştirâk ve Serbestî gazetelerine tahrirî muavenette bulundu. Zekâ, Hâle, Felsefe, Düşünüyorum, Piyano mecmualarını çıkardı. Maişet derdi yüzünden uzun müddet Karagöz gazetesinin başmuharrirliğini bile yaptı. 1916'da tahminen otuz bir yaşında iken apandisite tutuldu. Ve ameliyat esnasında ebediyete intikal etti. Matbu eserleri: İştikak Lügati, Felsefe-i Ferd, Niçe ve Felsefesi, Teceddüd-i İlmî ve Felsefî, Vahdet-i Mevcûd, Muhtasar Felsefe, Madde ve Kuvvet (üç cilt), Feminizm, Hassasiyet ve Ahlâk, Psikoloji'dir" (Kaygusuz, 1955: 50-51).

Bezmî Nusret [KAYGUSUZ] (1890-1961)

Tenkîd ve *Hediye*'nin imtiyaz sahibi olan Bezmî Nusret, 10 Şubat 1305 (1890)'te Girid adasının Kandiye şehrinde doğmuştur (Kaygusuz, 1955:5). Kandiye'deki Bektaşî meşrepli Kaygusuz tekkesinin -bir müddet- koruyuculuğunu yapan Kadrîzâdeler ailesindendir.[84] Girit'te, 1885'ten sonra baş gösteren iç karışıklıklar nedeniyle ailecek göç ettikleri İzmir'de idadiye başlamış fakat beşinci sınıfta iken bu okulu bırakmıştır. İzmir İdadîsi'nde Yakup Kadri, Baha Tevfîk, Şehabeddin Süleyman gibi Türk edebiyatında iz

[84] Bkz, Özer, M. (1987). Bezmi Nusret Kaygusuz'un Hayatı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s. 2.

bırakan isimlerle arkadaşlık kurmuş ve bu yıllarda çağdaşlarının aksine, Türk edebiyatının daha çok Doğu'ya dönük simalarının tesiri altında kalmıştır.

Yayımlanan ilk yazısı *"Hava Hakkında"*dır ve bu fennî yazı İstanbul'daki *Musavver Terakkî* dergisinde çıkmıştır.[85] Bu esnada İzmir İdâdîsi'nin dördüncü sınıfında olan yazar bir yıl sonra tatil için gittiği Girit'te Jön Türklerin yazılarıyla ilk defa karşılaşmış ve onların faaliyetlerinden etkilenmiştir. Bu etkileniş onu istibdat aleyhtarı yapmış hatta Bezmî Nusret bu yönetim tarzının doğurduğu bunalmışlıkla Avrupa'ya kaçmayı planladıysa başarılı olamamıştır (Kaygusuz, 1955: 17).

İzmir İdadîsi'nden beşinci sınıftayken ayrılan yazar 1905'te İstanbul Ticaret Mektebi'ne kaydolmuş ve bu esnada İstanbul'daki matbuat hayatını tanıma fırsatı bulmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Ticaret Mektebi'ni de bırakan Bezmî Nusret, Hakkı Tarık ve Tahsin Nahid'le birlikte Mekteb-i Hukûk'a başlamıştır (Kaygusuz, 1955:37). Devrin önde gelen kalem erbaplarını tanıma fırsatı bulan Bezmî Nusret henüz 20 yaşındayken -babasının maddî desteği sayesinde- *Tenkîd* dergisini çıkarmıştır. Öte yandan *Selâmet-i Umumiye* gazetesinin mesul müdürlüğünü de yapan Bezmî Nusret, bu gazetenin tatilinden sonra *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesini çıkarmış ve ertesi yıl birkaç ay müddetle Osmanlı Demokrat Fırkası murahhas-ı mesul ve kâtib-i umûmîliğini yapmak suretiyle siyasetle de meşgul olmuştur.[86]

29 Kanunuevvel 1929/11Ocak 1914 tarih ve 2215/87 sayılı ve ala dereceli diploma ile Hukuk Mektebi'nden mezun olan[87] *Tenkîd* kurucusu bir süre öğretmenlikle meşgul olmuş, daha sonra işgal yıllarında Alaşehir'de kaymakamlık yapmıştır. Bu süreçte İstanbul, Ankara ve işgale direniş göstermekle birlikte başına buyruk hareket eden bölgesel güçler arasında aleni bir taraf tutmadan ve aynı zamanda millî menfaatlere, kamu vicdanına da aykırı hareket etmeksizin vazifesini yapmaya çalışan Bezmî Nusret, ilgili mercilerle iletişim kuramamış ve işgal tehlikesi altındaki Alaşehir'i terk ettiği için de yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde bu görevini devam ettirememiştir.

Çeşitli güçlükler sonucunda İzmir'e; ailesinin yanına dönen yazar bu süreçte, mensubu olduğu Bektaşilikle daha çok ilgilenmiş ve geçimini de tarım ve ticaretle sağlamaya çalışsa da umduğunu bulamamıştır. Anılarında babasını minnetle yâd eden yazar, babası vefat edinceye kadar ondan maddî-manevi destek görmüştür (Kaygusuz,

[85] Hüseyin Bezmi (1320, 1 Kanunıevvel). Hava Hakkında. *Musavver Terakkî*, s.kapak-234.
[86] Bkz, Özer, M. (1987). Bezmi Nusret Kaygusuz'un Hayatı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s. 12.
[87] Age, s.13.

1955).

İlerleyen yıllarda suçsuz olduğu anlaşılan yazar, 1933'ten sonra Maliye Vekâleti'ne bağlı çeşitli memurluklarla görevlendirilmiştir. Emekli olduktan sonra anılarını kaleme alan Bezmî Nusret, bunları *Bir Roman Gibi* adıyla bastırdıktan altı yıl sonra enfaktüsten vefat etmiştir.[88]

Tenkîd'den başka *Musavver Terakkî, İzmir, Müdafaa-i Hukuk-ı Vatan, Siper-i Saika, İttihad, Musavver Emel, Selâmet-i Umumiye, Hâkimiyet-i Milliye, Köylü, Maşrık, Yeni Gazete, Âhenk, Anadolu, Hukûk-ı Beşer, Vergi ve Resimler Dergisi* adlı süreli yayınlarda yazıları[89] çıkan Bezmî Nusret'in kitap halinde basılan eserleri şunlardır:

Fırkalar ve Ben, İlk ve Son, Nur Baba Masalı, Bir Roman Gibi, Şeyh Bedreddin Simaveni, Kurumuş Pınar

Celîs (1870-75?-1913)

Asıl adı Rahmi olan Celis hakkında bilinenler sınırlıdır. Baha Tevfik, *Felsefe-i Edebiyât ve Şâir Celis* adlı küçük eserinde Celis hakkında az da olsa bilgi verir. Söz konusu kitapçıkta verilen bilgilere göre Celis aslen Giresunludur fakat İstanbul'da büyümüştür. Amacının bir "tercüme-i hâl varakası" yazmak olmadığını söyleyen Baha Tevfik, buna dayanarak şairin ne zaman doğduğunu saptamadığını belirtir.

Celis, yüzbaşılığa kadar terfi etmiş bir zabittir. Hiç evlenmemiştir, kızkardeşinden başka kimsesi yoktur. Pansiyonda oturan Celis, Arnavutluk'ta gerçekleşen bir çatışmada yaralandığı için son zamanlarda görevinden uzun bir süre muaf tutulmuş, o devirde yaygın ve ölümcül bir hastalık olan vereme yakalanmış ve buna rağmen kahvelerden uzak duramayacak kadar umarsız ve rindâne sürdürdüğü ömrünü henüz 35-40 yaşlarında iken 1913'te tamamlamıştır.

Baha Tevfik, Celis'in Harbiyeli olmasına rağmen ilime, fenne ve herhangi bir yabancı lisâna kuvvetle vâkıf olmadığını fakat Türkçeyi iyi bildiğini söyledikten sonra onu inatçı, iddiacı ve itirazcı olarak nitelendirir.

Celis'in Baha Tevfik ile tanışması, onun sanat hayatında bir dönüm noktasıdır. Baha Tevfik, Celis'in şiirlerini felsefî fikirler içermesi yönüyle beğenir, şiirin şekil ve içerik açısından yeni olduğunu ifade eder. Birkaç makalede kullandığı "Celis" müstear

[88] Age, s.45.
[89] Age, s.51-54.

ismini ona verir ve Rahmi Bey'in şiirlerini, müdürlüğünü yaptığı *Eşref* gazetesinde bu takma ad ile yayımlar.

Edinilen bilgilere göre Celis'in en belirgin özelliği, kendine has bir şair oluşudur. Onun daha çok sanatsal kimliği üzerine yoğunlaşan Baha Tevfik, Celis'in "şahsiyyet-i âşıkânesi"ne, "âşıkâne şiirleri"ne ve "tabiat-ı mizahiyyesi"ne birer başlık ayırmak suretiyle onu genel olarak tanıtır ve değerlendirir.[90]

[Âsımzâde] Cemâl Nâdîr (?-?)

Türk matbuatında, Cemal Nadir ismiyle bilinen iki kişi dikkat çeker ki bunlardan biri ünlü karikatürist Cemal Nadir Güler (1902-1947) diğeri ise *Rübâb* dergisinin imtiyaz sahibi olan Cemal Nadir'dir.

*Hediye'*nin üçüncü sayısında çıkan *Çılgın* başlıklı mensurenin, gerek yayımlanma zamanı gerek muhtevası gerekse yazarının üslubu dolayısıyla o vakitlerde henüz on yaşında olan karikatürist Cemal Nadir'e ait olması pek mümkün görünmemektedir. Şu hâlde söz konusu metnin Âsımzade Cemal Nadir'e ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Nâzım H. Polat'ın, *Rübâb* dergisini tanıttığı bir makalesinden[91] elde edilen verilere göre Cemâl Nadir, Yemen Naibi Âsım Efendi'nin oğludur ve büyük olasılıkla Manisa'da doğmuştur. İlk yazısı *İzmir* gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir II. Meşrutiyet sonrasının öne çıkan dergilerinden biri olan *Rübâb*'ın "sahib-i imtiyâz"ı ve "müdîr-i mesul"üdür. Ayrıca *Hanımlara Açık Mektûb, Ordumuzun Zafer Kitâbeleri* gibi eserlerin de yazarıdır.

Doğum ve ölüm yılları belirlenemeyen Cemâl Nâdîr, kardeşi Şeyh Abdurrahman Sami'nin -Menemen Olayı'ı münasebetiyle- tutuklanmasına dair 12 Kanunisani 1931 tarihli *Vakit* gazetesinde geçen haberde "merhum" sıfatıyla anılır.[92] Bu da ölüm yılı belirlenemeyen yazarın en geç 1931'de vefat ettiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Edhem Hidâyet [AKIMSAR] (1890-1958)

Langaza doğan Edhem Hidâyet, Hukuk Mektebi'ni bitirememiş ve 1326-1336 (1910-1920) yılları arasında Ayân Meclisinde kâtip olarak çalışmıştır. Sonra Anadolu Ajansına girmiş, 1 Mart 1924'ten 28 Şubat 1925`e kadar İstanbul Şube müdürlüğü görevini

[90] Bkz, Bahâ Tevfik (1330). *Felsefe-i Edebiyât ve Şâ'ir Celis*. İstanbul: Necm-i İstikbal.
[91] Polat, N. H. (2003). II. Meşrutiyet Devri Türk Kültür-Edebiyat ve Basın Hayatının Bir Yansıtıcısı Olarak Rübap Dergisi. *TÜBAR*, XIV, 9-10.
[92] Bkz, Fahrettin Pş.nın Beyanatı/ Şeh Apturrahman Sami Efendi kimdir?. (1931,12 Teşrinisani). *Vakit*, s.5.

yürütmüştür. 1928'de Ajans yönetim kurulunda üye olmuştur.[93] Bezmî Nusret'e göre *Tenkîd'*in çıktığı zamanlarda parlak bir ikbale aday olan Edhem Hidâyet, sanat hayatında düzenli olamamış ve hayatını Anadolu Ajansı'na adamıştır. (Kaygusuz, 1955: 52) Bezmî Nusret, Sirkeci'de Sotiri adlı şahsın işlettiği Selânik Kıraathanesi'nde tanıştığı Edhem Hidâyet'i her şeyin gülünç tarafını arayıp bulan biri olarak nitelendirmiştir. Bezmî Nusret, (Kaygusuz, 1955: 39-40). Bir süre Ankara Matbuat Umum Müdürlüğü görevinde bulunan[94] Edhem Hidâyet, Anadolu Ajansı Türk Anonim Şirketleri'nin kurucularındandır.

Emin Lâmi (?-?)

Adı, Fecr-i Âti bildirisinde geçenlerden biri[95] olması dolayısıyla onca kaynakta geçen yazar hakkında bilinenler hatırat sayfalarında dağınık hâlde kalmıştır. Fecr-i Âtî nasirlerinden olan yazarın doğum ve ölüm yılları tespit edilemekle birlikte Vâlâ Nûreddin'in, 12 Şubat 1941 tarihli Akşam gazetesinde yayımlanan "*Sınıf Arkadaşlarım*" adlı yazısında[96] -bildiklerini Refik Halid'e dayandırmak suretiyle- Emin Lâmi'in Galatasaray'[97]da okuduğunu ve -net olmamak kaydıyla- Refik Halid'in sınıf arkadaşı olduğunu yazar. Buradan hareketle Emîn Lâmi'in 1885-1900 yılları arasında doğmuş olması ihtimali düşünülebilir. Yapılan araştırmalarda yazarın genç yaşta öldüğü anlaşılmıştır. Bu noktada, Rıfat Necdet Evrimer'in,

"Genç yaşta ölmeseydi edebiyat tarihimiz ondan oldukça önemle bahsedebilirdi" (Evrimer, 1961: 61) ifadesi, Emin Lâmi'in edebî kimliği yönünden de dikkat çekicidir. Öte yandan Ahmed İhsan'ın *Matbuat Hatıralarım* adlı eseri, Emin Lâmi'in 1930'da/1930'dan önce vefat etmiş olduğuna netlik kazandırır. Zira yazar, 1930'da basılan bu eserde Emin Lâmi'i "merhum" olarak anar (Ahmet İhsan, 1930: 94).

Emin Lâmi'den bahsedenlerden biri de o devrin tanıklarından olan Münir Süleyman Çapanoğlu'dur. *Türkiyede Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi* adlı eserinde, Emin Lâmi'in *İdrak* gazetesine yazı işleri müdürlüğü yaptığını belirten Çapanoğlu, onun *Servet-i Fünûn'*da yayımlanan yazılarını,

"O devrin edebî zevkine ve temâyülüne göre güzel nesirlerdi."

cümlesiyle vasıflandırırken (Çapanoğlu, 1964:66) *Basın Tarihimizde (İlâve)* adlı

[93] Barlas, A. İ. (1987, Mart). Ajanstan Hatıralar (1923-1938)-1: Ethem Hidayet Akımsar. *Tarih ve Toplum*, s.179
[94] https://www.biyografya.com/biyografi/14877 (29.05.2020).
[95] Bkz, Müfîd Râtib. (1325). Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi Beyânnâmesi, *Servet-i Fünûn*, 977, 226.
[96] Vâ-Nû, (1941, 12 Şubat). Sınıf arkadaşlarım. *Akşam*, s.3.
[97] 1868'den 1927'ye kadarki resmî adı Mektebî Sultânî'dir.

kitapçığında ise Emin Lâmi'i,

"Fecr-i Âti edebî teşekkülünün kalburüstü gelen simalarından…"

biri ifadesiyle tanıtır (Çapanoğulu, 1960: 72). Çapanoğlu, Emin Lâmi'e, *Vakit* gazetesinde yayımlanan matbuat hatıralarında da yer verir. Bu anılarda, Baha Tevfik'in çıkardığı *Eşşek* adlı gazetenin kapatılması sonrasında çıkarılan *Yuha* gazetesine imtiyaz sahipliği yapan kişinin Emin Lâmî olduğunu ve bu gazatenin de kısa ömürlü olduğunu belirtir.[98] Çapanoğlu'nun verdiği bilgiler ışığında Emin Lâmi, yabancı dil bilen, işinde titiz, mütevazı, sosyalizme eğilimi olan cesur bir yazardır.

Öte yandan Bezmî Nusret de *Rey-i Âm* başlıklı makalesinin yayımlanmasından bahsederken Emin Lâmi'i anar ve onun *Yeni Gazete'*de çalıştığı bilgisini dolaylı olarak verir (Kaygusuz, 1955:157). Bunlar haricinde, yapılan taramalarda Emin Lâmi'in Alemdar, *Azim, Bahçe* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde farklı konumlarda görev aldığı ve yazdığı tespit edilmiştir.

Evliyazade Naciye (?-?)

İzmir'in ilk kadın muharriri olan Evliyâzâde Nâciye, mektubî kalemi birinci mümeyyizi İzzet Bey'in eşidir ve yazılarıyla, kadınları daima okumaya teşvik etmiştir (Kaygusuz, 1955: 42). İzmir'in köklü bir ailesinin ferdi olan Naciye Hanım, kendisi gibi muharrir olan Makbule Hanım'ın da kardeşidir. Ö. Faruk Huyugüzel, Evliyazade'nin yazıları için;

"…Bununla beraber yazıları, en azından özel hocalar elinde düzenli bir eğitimden geçtiğini gösterecek bir olgunluktadır."

İfadesini kullanmakla birlikte hayatı hakkında yeterince bilgi olmadığını da ifade eder (Huyugüzel, 2000: 460).

Tenkîd'den başka *Gencine-i Edeb, İttihad, Adadolu, Kadın* ve *Köylü* adlı süreli yayınlarda eserlerine rastlanılan Evliyazade Naciye, kadın haklarına dair yazdığı makaleleriyle dikkat çeker. Öte yandan 1916'dan sonra basın âleminde adı geçmeyen Evliyâzade'nin eserleri de süreli yayınlarda dağınık halde kalmıştır. (Huyugüzel, 2000: 461)

Faik Ali [OZANSOY] (1876-1950)

Süleyman Nazif'in küçük kardeşi olan Faik Ali Diyarbakır'da doğmuştur. Ağabeyi gibi babası da şair olan Faik Ali, Diyarbakırlı Said Paşa'nın oğludur. Çocukluğunu

[98] Çapanoğlu, M. N. (1944, 5 İkinciteşrin). Bir şedde ilavesile… Gözyaşından uzun kulaklı bir eşek doğdu. *Vakit*, s.5.

Diyarbakır'da geçiren şair İshak Sükûti ve Ziya Gökalp'in de okul arkadaşıdır (Ertaylan, 2011: 831) Babasıyla İstanbul'a geldikten sonra lise ve üniversite öğrenimini Mekteb-i Mülkiye'de tamamlamış ve bu okuldan 1901'de "iyi" derece ile mezun olmuştur. (Çankaya: 1968-1969: 880) Mezuniyetinden sonra yurdun farklı yerlerinde çeşitli memuriyetlerde bulunan Faik Ali'nin 1949'da Mücellidoğlu Ali Çankaya'ya gönderdiği mektuptan, *Tenkîd*'in çıktığı yıllarda onun Midilli Sancağı Mutasarrıflığı ile görevli olduğu anlaşılmaktadır (Çankaya, 1968-1969: 881). Şairin *Tenkîd* ve idaresiyle olan ilişiğinin boyutu tespit edilememekle birlikte onun –eğer izinli olarak İstanbul'da değilse- Midilli'den, beş şiiriyle dergiye katkıda bulunması dikkat çekicidir.

Edebiyat âlemince yeterince tanınan şairin sanatına bakışlar genellikle Abdülhâk Hâmid orijinlidir:

"Faik Âlî tanzîr ettiği Hâmid'in lisânını da benimsemek istemiştir. Filhakika lisanı çok tumturaklı, çok ağır ve mahmûldür (emphatique), ifrat-kârdır. İlhâmını fikir ve hayâlinden alan Faik, romantique bir şairdir. Çok zaman yazdığı eserler kalbî olmaktan ziyade lisânîdir" (Ertaylan, 2011: 833).

"Süleymân Nazîf'in bu küçük kardeşi Servet-i Fünûn Edebiyâtı'nın romantik şâʿiridir. Daha mekteb talebesi iken onu «küçük bir Hâmid» sandılar. On dokuz yaşında bir genc "Kehkeşâna Karşı" hitâb ediyordu …" (İsmail Habib, 1925: 547).

Fazıl Ahmed [AYKAÇ] (1883-)

İstanbul'da doğan yazar öğrenim hayatına İstanbul'da başlamış ve yurdun çeşitli yerlerinde devam etmiştir. Musul İdadisi'nden mezun olduktan sonra İstanbul'a dönmüş ve özel derslerle öğrenim hayatına devam etmiş ve

"Paris'teki Siyans Politigin derslerini muhabere suretile takip etmiş ve tamamlamıştır."[99]

Bir müddet milletvekilliği de yapan Fazıl Ahmed, Fecr-i Âti topluluğunun üyelerinden olup nüktedan kimliği ve ince zekâsıyla tanınmıştır. Daha çok eğitim ve felsefe alanına yoğunlaşan yazar aynı zamanda mizahî şiirleriyle dikkat çeker.

Fehmi Razi [CANER] (?-?)

Doğum ve ölüm yılları tespit edilemeyen Fehmi Râzi, Bezmî Nusret'in anılarında yer verdiği yazarlardan biridir. Bezmî Nusret'in verdiği sınırlı bilgilere göre şehremanetinde mümeyyiz olan Fehmi Râzi (Kaygusuz, 1955: 39) bazen Beyoğlu'na çıkmayıp *Tenkîd* idarehânesinde yatacak kadar üşengeç, "haylaz" ve "derbeder" bir

[99] Uraz, M. (1939). *Türk Edip ve Şairleri Cilt 1-4*, İstanbul: Tefeyyüz. s. 37.

adamdır. Mütevazı tahsiline rağmen yüksek idealler peşinde koşan Fehmi Razi'nin hiçbir işte hakkıyla muvaffak olamamasını sebatsızlığına bağlayan Bezmî Nusret, Fehmi Razi'nin eserlerinin eleştiriye tahammülünün olmadığını da belirtmiştir. Dönemin bazı yazarlarının uğrak mekânlarından Diyarbakır kıraathanesinin müdavimlerinden olan Fehmi Razi, Meşrutiyet sonrasında çıkan bazı dergilerin sorumlu müdürlüğünü yapmış ve Bezmî Nusret'le birlikte *Müdafaa-i Hukûk-ı Vatan*'da yazmıştır. Fehmi Razi'ye dair yapılan araştırmalarda, "*Birinci Türk Dili Kurultayı-Tezler Müzakere Zabıtları*" (1933) adlı kitapta Fehmi Razi isimli bir katılımcı İktisat Vekâleti Şirketler Komiseri ve muharrir sıfatlarıyla tanıtılmıştır.[100] Atatürk'ün dil konulu sohbetlerinde bulunmuş olan bu şahsın *Tenkîd* yazarı Fehmi Razi yüksek olasılıklıdır. Fehmi Razi ismi, -her ne kadar ulaşılamasa da- *Resimli Şark* adlı derginin 45. sayısında mevcut *İkinci Türk Dili Kurultayı* başlıklı metnin yazarı olarak da karşımıza çıkar. Bunlar haricinde Fehmi Razi'nin, 1933'te Cumhuriyet Halk Fırkası'na "mebus namzetliği" için başvurduğu bilgisi 6 Nisan 1931 tarihli Vakit gazetesi[101]nde kayıtlıdır. Buradan hareketle siyasete atıldığı düşünülse de milletvekili olamadığı belirlenmiştir.

Yapılan taramalarda Yeni Gazete'nin 23 Mart 1949 tarihli nüshasındaki bir ölüm ilanından Caner soyadını aldığı saptanan[102] Fehmi Razi'nin eserleri *Tenkîd*'den başka *Musavver Emel, Musavver Hâle, Musavver Mevsim, Yenilik* gibi mecmualarda yayımlanmıştır.

F[eyzullah] Sacid [ÜLKÜ] (1892-1970)

Mustafa Sabri Bey ile Emine hanımın oğlu olarak Kırşehir'de doğmuştur. Kırşehir'de ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Ankara İdâdisi'ne kaydolmuş ve oradan mezun olduktan sonra İstanbul'da Mülkiyeyi bitirmiştir. Memuriyete, Kadıköy Numûne Mektebi'nde Türkçe öğretmeni olarak başlamış askerlik vazifesini tamamladığı yıl asteğmen rütbesiyle orduya katılmıştır. Üç yıl süren bu asteğmenlik süresince ordu içinde öğretmenlik ve yazarlık faaliyetlerini sürdürmüştür. 1922'den 1932'ye kadar yurdun muhtelif kazalarında kaymakamlık yapan Feyzullah Sacid, mesleğinde, Mülkiye Başmüfettişliğine kadar yükseldikten sonra bu makamdan 1952'de emekli olmuştur (Çankaya, 1968-1969:1477-1478).

Arapça, Farsça ve Fransızca bilen yazar bilhassa emeklilik yıllarında ilmî, felsefî ve

[100] T.C. Maarif Vekâleti (1933). *Birinci Türk Dili Kurultayı-Tezler Müzakere Zabıtları*, İstanbul: Devlet. s. xvi.
[101] Bkz; Mebus Namzetliği için Fırka umumî kâtipliğine müracaat edenler. (1931, 6 Nisan). *Vakit,* s.5.
[102] Bkz; Cemiyet Hayatı/Ölüm/3. İlan. (1949, 23 Mart). *Yeni Gazete*, s.3.

edebî çalışmalarla meşgul olmuştur. Millî his ve düşüncelerle şiirler yazan Feyzullah Sacid'in eserlerinin bir kısmı *Şehbâl, Rübâb, İctihâd, Tük Yurdu* gibi mecmualarda yayımlanmıştır.

Eserleri: *Ordumuza Armağan*, *Yaradılış Cilvesi*, *Hayyam'ın Rubaîleri ve Manzum Tercemeleri*, *Ülker*, *Devrim ve Uzu*, *Ateş ve Nur*, *Mesnevî*, *Ülkü ve Şiir*, *Fatih ve İstanbul*…

Filibeli Nizâmî (1299-?)

İzmir'de doğmuştur. Darülfünûnun edebiyat şubesinde okuyan, Ahmed Râsim'in de damadı olan Filibeli Nizamî kuvvetli ve üretken bir şairdir. Bezmî Nusret, onunla Divan Yolu'ndaki Diyarbekir Kıraathânesi'nde tanıştığını ifade eder. *Pul* mecmuası, *Mâlûmât, İrtikâ, Mecmûa-i Edebiyye, Musavver Terakkî* ve *Tiraje'*de gibi süreli yayınlarda şiirleri yayımlanmıştır. Bir vakitler Kastamonu'da Maarif müdürlüğü yapan ve 1329'da henüz otuz yaşındayken ölen şairin, "*Hüsn-i Manzum*" adında basılıp basılmadığı belli olmayan bir eseri vardır (Kaygusuz, 1955: 19).

H. Nazım [Ahmet Reşit REY] (1870-1956)

İlk eseri *Gülşen* mecmuasının 31 Kanunisani 1301(10 Şubat 1885) tarihli sayısında yayımlandı (Us, 1943). Şiirlerinin yanı sıra siyasi kimliği, edebî eleştirileri ve edebiyat nazariyesi üzerine yazdığı eseriyle de tanınan H. Nazım'ı İsmail Hikmet Ertaylan ve İsmail Habib, aşağıdaki ifadeleriyle değerlendirmişlerdir:

"H. Nâzım nâm-ı müsteârıyla Servet-i Fünûn'da manzum ve mensur birçok eserler yazarak kudret ve sanatını ispat eden Reşid Bey, tenkit (critique) sahasında bazı makaleler yazmış ve o zamana kadar mânâsı, şümulü ve maksadı lâyıkıyla anlaşılmamış olan edebî tenkide (critique littéraire) bir temel taşı koymaya çalışmıştı." (Ertaylan, 2011: 257)

"H. Nâzım, Hürriyet ve İʿtilâfcıların Dahiliyye Nazırlığını yapan Reşîd Bey'dir. Çok yazıyor fakat kuru yazıyordu. Mısraʿlarında, vezninde belki metânet vardı. Fesâhate riʿâyet ediyordu, kendisinde şekil aksaklığı göremiyorduk. Lâkin heyecânsızdı. Çıkardığı ses kalblere gelmiyordu. Bazı kadınlar vardır, güzel gibi görünür, aʿzâ ve eşkâli mütenâsibdir fakat câzibesi yoktur, soğukturlar, kansız bir beyâzlıkla donuk dururlar, H. Nâzım'ın şiʿri buna benziyor (İsmail Habîb, 1925:554).

Hakkı Tarık [US] (1889-1956)

Hasan Hulûsî Bey'in oğlu olan Hakkı Tarık Gördes'te doğmuştur. Darülfünûn'un Hukuk şubesini bitirmiş, öğretmenlik, gazetecilik ve milletvekilliği yapmıştır. Bezmî Nusret'in hukuk mektebinden arkadaşı olan Hakkı Tarık, onun anılarında zikredilen isimlerden biridir:

"Tenkid'in icmalini yazan Hakkı Tarık Us, en çok sevdiğim, takdir ettiğim arkadaşlardan ve İttihadçılar içinde namus ve faziletini muhafaza eden idealist zevattan biridir. Mütareke senelerinde ağabeysi Mehmet Asım ile birlikte "Vakit" gazetesini tesis etmiş ve millî mücadeleyi desteklemiştir. Uzun müddet Büyük Millet Meclis'inde Giresun'u temsil etti. Senelerden beri Matbuat Cemiyeti Başkanlığında bulunmaktadır. Kafası geniş ve esaslı mâlûmatla mücehhez, yazıları ciddî ve vukufa müstenitdir. Tarz-ı beyanı Abdullah Cevdet'in tahrir şivesini andırmaktadır. Maalesef henüz esaslı bir eser vermiş değildir (Kaygusuz, 1955: 51).

Hakkı Tarık, Türk kültür camiasının dikkate değer koleksiyonerlerinden biridir. Hiç evlenmeyen ve ömrünü Türk matbuatına adayan Hakkı Tarık'ın süreli yayınlardan oluşan koleksiyonu internet üzerinden erişime açık olup bu çalışmanın temel kaynaklarından olan *Tenkîd*'in nüshalarının elde edilmesine de aracı olmuştur.

Hakkı Tarık'ın anılmaya değer bir diğer yönü de organizetör kimliğidir. Yazar, 1943 ve 1953 yıllarında, meslek hayatının ellinci yılını dolduran yazar ve şairleri bir araya getirerek onlar için jübile düzenlemiştir. Söz konusu jübilelerde duygu ve düşüncelerini dile getiren şair-yazarların sesleri kayıt altına alınmışsa da bu kayıtlara henüz ulaşılamamıştır. İlk jübile *50 Yıl* adıyla kitaplaştırılmış, ikinci jübile ise *Basın Hayatında 50 Yıl-1953 Jübilesi* başlığıyla bir broşür halinde yayımlanmıştır.

Hâmid Subhî (?-1914-1918?)

Hâmid Subhi'ye dair yazılanlar daha çok siyasî hayatıyla ilgilidir. Elde edilen verilere göre Hâmid Subhî'ye dair en önemli veriler Bezmî Nusret'in anılarında dağınık hâldedir. Hâmid Subhî, söz konusu hatıralarda, maddî sıkıntılar çekmesine rağmen eline geçeni gazetecilik için sarfetmekten çekinmeyen bir "matbuat fedaisi" olarak anılmıştır.

Yetim olarak büyüyen Hâmid Subhi'nin tahsili, yarım bıraktığı İzmir İdadisi'nden ibarettir. Bezmî Nusret'in "hayalperest" ve "edebiyat düşkünü" olarak nitelediği Hâmid Subhî ile askerî kıraathânede buluştuklarından bahseder. İzmir İdâdisi'ne değin uzanan bu arkadaşlık, Hâmid Subhi'nin birçok girişiminde Bezmî Nusret'in ona yardımcı olmasını sağlamıştır. Nitekim Bezmî Nusret, ilk sayısı 23 Temmuz 1323 tarihli olan *Haftalık İzmir* gazetesinin çıkmasında Hâmid Subhî'ye yardım etmiştir (Kaygusuz, 1955: 25).

Edebi kimliğinin oluşmasında Bıçakçızade Hakkı Bey'in etkisi olan Hâmid Subhî, İzmir'de *Musavver Emel* adında haftalık bir dergi ve bunlar haricinde de *Feryad* ve *Medeniyet* adında iki gazete çıkarmıştır ve özellikle *Musavver Emel*'de başta küçük hikâye olmak üzere mensur şiir ve tiyatro türünde eserler yayımlamıştır. *Tenkîd'*den başka *Muahede* gazetesinde yazıları yayımlanan ve *İfham* gazetesinde çalışan Hâmid Subhî, Türk siyaset tarihinin ilk "demokrat" partisi olan Osmanlı Demokrat Fırkası'a katılıp fırkanın

İzmir kulübünü -Bezmî Nusret'in yardımıyla- açsa da uzun süre idare edememiştir.

Siyasal etkinlikleri sonucunda 7 Kânunusani 1326'da Divan-ı Harp tarafından Ankara'ya sürgün edilen Hâmid Subhî, 28 Temmuz 1328'de affedilmek suretiyle sürgününü bitirmiş sonrasında Büyükada Belediyesi Baş Kâtipliğine tayin edilmiş ve evlenmiştir (Kaygusuz, 1955: 97).

Hapisteyken Bezmî Nusret'e gönderdiği bir mektuptan ve *Bir Konferans* adlı ilmî kitapçığından elde edilen verilere göre basılıp basılmadığı tespit edilememiş birkaç eseri olan Hâmid Subhi, -Bezmî Nusret'e göre "tam da rahat edecekken"- yedek subay statüsünde Kafkas cephesine çağrılmış ve de orada şehit düşmüştür.

Eserleri: *Solgun Neşîdeler* (fantezi/şiir), *Bir Konferans* (ilmî bir risale), *Isrâr-ı Hayâl* (küçük hikâye), *Kadın İncelikleri* (roman), *İstikbalde Türkiya*, *Kalb-i Mesrûk* (roman).

Hâşim Sâmî (1891-?)

Yazarı Hâşim Sâmi olan 1341 tabʿlı *Dullar ve Yetimler* adlı hatıra kitabında mevcut 1335 (1919) tarihinde yazılmış *Kârîʾlerime* başlıklı metinde geçen

"Yirmi sekiz yıldan ibâret ömrümün bu mukaddes hâtırâları da mâzî denilen ʿamîk bir hufre-i nisyân içine birer birer gömülmekte."[103]

cümlesinden anlaşıldığı üzre yazar 1891 doğumludur.

Yine adı geçen hatırattaki

"Mini Mini minareleri, bir ceviz kabuğu kadar küçük görünen kubbeleriyle Sultan Ahmed ve Ayasofya câmiʿlerini seçtim.. Bu mahal doğduğum ve büyüdüğüm yerdi.."[104]

cümlesinden İstanbul'da doğduğu anlaşılan Hâşim Sâmî, *Guguk* adlı mizahi gazetenin sahib-i imtiyazı ve *Zümrüdüanka* adlı mizahi gazetenin de müdürüdür. *Servet-i Fünûn* ve *Fağfur* dergilerinde de yazmıştır. Aziz Nesin;

"…Cumhuriyet'ten hemen sonra çıkan Zümrüdüanka gibi gülmece dergilerinde yazan Haşim Sami, polislikle yazarlığın uygun düşmeyeceğini düşündüğünden Behlül Dânâ takma adını kullanmak zorunda kalmıştır." (Nesin, 2015:280-281)

demek suretiyle zikredilen müstear adı ona atfeder fakat Zümrüdüanka dergisi üzerine yazılan bir tezde bu takma adın İskender Fahrettin Sertelli tarafından kullanıldığı yazılıdır.[105]

Atıf Ölmez, Hâşim Sami'yi ziyaretini anlattığı bir anısında onun *Yeni Asır*

[103] Bkz,Haşim Sâmi. (1341). *Dullar ve Yetimler*. İstanbul: Sabah, s. 2.
[104] Age, s.12.
[105] Bkz, Güner, K. (2016). *Zümrüd-i Anka Gazetesi: 1.-50. Sayılar: Tahlili Fihrist-İnceleme-Seçme Metinler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 49.

gazetesinde Şahin Akduman imzasıyla tarihî yazılar yazdığını ifade eder.[106] Ölüm yılı ve soyadı tespit edilemeyen Hâşim Sami'nin, adı geçen kitaptan anlaşıldığına göre 1941'de hayatta olduğu söylenilebilir.

Vakit gazetesinin 17 Haziran 1933 tarihli sayısının onuncu sayfasında Osman Cemal imzalı, Ahmet Haşim'le ilgili bir hatırada Haşim Sami'nin o tarihte Zonguldak polis komiseri olduğu ve divan edebiyatını iyi bildiği yazılıdır.[107] Öte taraftan Atıf Ölmez de tarihe vâkıf olduğunu ifade eder.

İlerleyen yıllarda İzmir'de yaşadığı bilinen ve sonrasında da Ankara'da[108] yaşadığı sanılan komiser Haşim Sâmî'nin, *Tenkîd*'in ikinci sayısındaki *Muhabere-i ʿAleniyye*'de adı geçen Giritli Hâşim Sâmî ile aynı kişi olup olmadığı ise tespit edilememiştir.

Hayrullah Süleymân (?-?)

Hediye'nin 3. numerosunda *Hatem* adlı mensuresi yayımlanan Hayrullah Süleyman Bezmî Nusret'in verdiği bilgilere göre esasen eczacıdır. Hayrullah Süleyman'ı "saf, temiz yürekli ve sevimli bir genç" olarak tanıtan Bezmî Nusret, sonradan iletişimlerinin koptuğunu ifade eder.

Bezmî Nusret'in, imtiyaz sahibi Nizameddin Hasib olan *Kadın* dergisiyle ilgili olarak anma gereksinimi duyduğu Hayrullah Süleyman, yine onun verdiği bilgilere göre bu derginin yazı işlerini yönetiyordu. Bu bilgiler ışığında yapılan araştırmalarda Hayrullah Süleyman'ın *Kadın* dergisinde edebî müdürlük yaptığı bilgisi doğrulanmıştır.

Hüseyin Rahmî (?-?)

Hediye'nin üçüncü sayısının ön kapağında "ser-muharrir" olarak sunulan Hüseyin Rahmî'nin bu sayıda "*Kadınlar ve Hayât*" adında bir mensuresi yayımlanmıştır. Metnin konusu ve sade dili *Mürebbiye* yazarını hatırlatsa da Tenkîd'in dördüncü sayısında, "samîmî tebriği" dolayısıyla kendisine teşekkür edilen Giritli Hüseyin Rahmî'nin dergiyle olan ilişkisi ve Bezmî Nusret'in hemşehrilerine duyduğu muhabbet göz önünde tutulduğu vakit, söz konusu metnin Giritli Hüseyin Rahmî'ye ait olabileceği ihtimali de göze çarpar. Öte yandan, yapılan taramalarda *Sırat-ı Müstakîm* dergisinin Eylül 1324 tarihli dokuzuncu sayısında "*Ramazan-ı Mübârek Etti Hulûl*" başlıklı manzumenin Giritli'ye ait olduğu tespit edilmiştir ve burada dikkat çeken şey, Hüseyin Rahmî'nin -romancı Hüseyin Rahmî ile

[106] Bkz, Ölmez, İ. A. (1941). *Vakitsiz Sönen Yıldızlar*. İzmir: Bozkurt, s. 31.
[107] Bkz, Osman Cemal. (1933, 17 Haziran) Göller, Kamışlar Şairine ait bir hatıra: Sazlar, kamışlar, kurbağalar arasında bir âlem. *Vakit*, s.10.
[108] Bkz, Ölmez, İ. A. (1941). *Vakitsiz Sönen Yıldızlar*. İzmir: Bozkurt, s. 32.

karıştırılma ihtimalini engellemek için olsa gerek- imzasında memleketini belirtme ihtiyacı duymasıdır. Şu hâlde, *Hediye'*deki Hüseyin Rahmî imzasında "Giritli" ifadesinin bulunmayışı ve Hediye'deki mensurenin üslup ve konu açısından Gürpınar'ı hatırlatması, eserin *Mürebbiye* yazarına ait olduğu olasılığını güçlendirir. Öte yandan *Hediye*'nin başyazarı olan Hüseyin Rahmi'nin, gerek İstanbul Belediyesi Atatürk Kütüphanesi'nin dijital arşivinde gerekse Hakkı Tarık Us koleksiyon katoloğunda [Gürpınar] olarak ibraz edildiğini (Öztürk, 2006: 163) belirtmek de yerinde olacaktır. Dolayısıyla *Tenkîd* kadrosunda ismi geçen Hüseyin Rahmi'nin [Gürpınar] olması kuvvetle muhtemeldir.

Hüseyin Suad [YALÇIN] (1867-1942)

İlk eseri 28 Şubat 1886 tarihli Saadet gazetesinde çıkan bir gazeldir.

İsmail Habib, Tenkîd kadrosunun önde gelen şairlerinden olan Hüseyin Suad'ı *Türk Teceddüd Edebiyatı* adlı eserinde şu şekilde tanıtır ve değerlendirir:

"Hüseyin Câhid Bey'in büyük biraderidir. 1284'te İstanbul'da doğmuştu. Doktordur. «Maʿlûmât" gazetesinin 311 tarihindeki nüshalarında «Onuncu Dâʾire-i Belediye Tabîbi Suʿâd» imzâsıyla manzûmeler görüyoruz. Bunlarda Tanzîmat devrinin edâsı var. … 312 Eylûl'ünde Servet-i Fünûn'a intisâb ediyor. Vefât eden zevcesine ʿâʾid şiʿr nazar-ı dikkati celb eyledi. Hassâs bir şâʿir olarak tanınmıştı.

…Yalnız ince şiʿrler yazan bir doktor olarak bildiğimiz Hüseyin Suʿâd Bey Meşrûtiyyet'ten sonra isbât etti ki daha iki sîmâyı hâʾizdir: Mizâhçılık, temâşâ-nüvislik.

Mizâhî yazılarını «Gâve-i Zâlim» imzâsıyle neşretti. Temâşâ muharrirliğinde «adaptasyon»un ilk muvaffak olanlardan ve Dârülbedâyi'in müessislerindendir.

Şâʿir Hüseyin Suʿâdın kitâbı «Lâne-i Melâl» nâmındaki şiʿr mecmûʿâsı, mizahçı doktorun eseri «Gave'nin Destânı» nâmındaki kitâb, temâşâ muharririnin mahsûlleri de «Kirli Çamaşırlar» «Derse Devâm Edelim» gibi eserlerdir.

Şâʿir; çok mutavassıt mizâhçı, şöyle böyle temâşâ-nüvis, kendi kâbiliyetini gösteremeyen bir nâkil, her üçünden mürekkeb Hüseyin Suʿâd sâdece edebiyâtımızın târihinde silik bir iz bırakmış bir fânidir" (İsmail Habîb, 1925: 550).

Tenkîd'de mevcut tek gazelin şairi olan Hüseyin Suad'ın bu eski şiir zevkini, maliye memuru olan babası Ali Rıza Bey'in şahsi kütüphanesindeki divanlardan almış olma ihtimali, İsmail Hikmet'in şu cümleleri ile kuvvet kazanır:

"Kendine hayatta ekmek getirecek bir meslek olarak tebâbeti intihap eden Hüseyin Suad, fıtratının temayülünden kendisini kurtaramamış, edebiyata merakı olan babası Ali Bey'in kütüphanesinde bulduğu birçok eski divanları da okumaya ve bunlardan bir lezzet almaya başlamıştı. Boş ve tatil zamanlarını bu köhne kitapları mütalâaya hasrediyordu. Mektepte aldığı tahsilin ve gördüğü teşvikin de tesiriyle edebiyata bir incizap duymuştu" (Ertaylan, 2011: 795).

Hüseyin Suad'ın, şiire gazelle başladığını ve bu tesirden çabuk sıyrıldığını ifade eden Ertaylan, onu Türk edebiyatının Musset'si addeder.

Tenkîd'deki şiirlerinde de görüldüğü üzere;

"Hüseyin Suad'ın üslûbu metîn ve ateşîn bir üslup değildir. Onda yakıcı, yıkıcı cümleler, tantanalı tumturaklı ibareler aranmaz. Onun ifadesi şûh, şakrak, serin ve hazindir..." (Ertaylan, 2011: 799).

Öte yandan Bezmî Nusret, edebiyat âlemince yeterince tanınan bu şairden pek bahsetmemiş ve II. Abdülhamîd'in aydınları nasıl idare ettiğini anlattığı bir pasajda Hüseyin Suad'ın Meclîs-i Kebîr'i Sıhhiyede azalık yaptığı bilgisini vermiştir (Kaygusuz, 1955: 20).

İlyas Macid (1881?-1916)

*Tenkîd'*deki mensureleriyle dikkat çeken İlyas Mâcid'in hayatı hakkında bilinenler sınırlıdır. Torunu Mahir Toktan'ın hazırladığı *Beni Okuyunuz-İlyas Macid ve Eserleri* adlı kitapta verilen bilgilere göre yirmisine gelmeden yazmaya başlamış ve yüzbaşı rütbesinde iken ölmüş bir subaydır. Görevi gereği İstanbul'dan Trablusşam'a kadar birçok Osmanlı şehrinde bulunan İlyas Macid'in Behiye adında bir kadınla evli olduğu ve bu evlilikten Feridun Sîret, Reşat, Münevver ve Perihan adlı çocukları olduğu söz konusu eserde kayıtlıdır.[109] Çocuklarından bazılarını, onlar henüz küçük yaştayken yitiren İlyas Mâcid'in bu acısı onun yazınsal kimliğine yansımıştır. Özellikle dil yönünden Edebiyat-ı Cedîde etkisinde olan yazarın sosyal temalı eserleri de vardır. Ortadoğu'da tifüse yakalanan ve Tarsus'a getirilen İlyas Macit'in ölüm tarihi 21.10.1916'dır (Toktan, 1996).

Eserleri: *Beni Okuyunuz*, *Kıyl ü Kâl-i Edebî*, *Hâl ve Ferdâ*, *Elemler*, *İnşâd ve Hitâbet*, *Sisler ve Gölgeler*, *Kahkahalar*, *Zevkler ve İhtiraslar*, *Elhân-ı Rûh* vd. …

İsmail Hami [DANİŞMEND] (1899-1967)

Dânişmend Ahmed Gâzî'nin soyundan gelen yazar Emîr Mahmud Kâmil Bey ile Melek Hanım'ın oğlu olarak 1892'de Merzifon'da doğmuştur. Şam İdadîsi'nden mezun olduktan sonra İstanbul'da Mülkiye Mektebi'ne kaydolmuş, buradan 1912'de "iyi" derece ile mezun olmak suretiyle yükseköğrenimini tamamlamış ve sonrasında bir süre Paris'te Collegé de France"de de öğrenim görmüştür. Hariciye Nezareti Tahrîrât-ı Hariciye Kalemi'nde kısa bir süre kâtiplik yaptıktan sonra yükseköğretim kurumlarında çeşitli görevler üstlense de Damat Ferit hükûmetince son işine verilen yazar 1919'da *Memleket Gazetesi'*ni çıkarmış ve milliyetçi kimliğini ön plana çıkardığı yazılarıyla da bu gazetenin başyazarlığını yapmış fakat aynı sene içerisinde gazetesi kapatılmıştır. Sivas Kongresine İstanbul temsilcisi olarak katılan yazar, milli mücadele yıllarında çeşitli görevler icra etmiş

[109]Bkz, Toktan, M. (1996). *Beni Okuyunuz-İlyas Macid ve Eserleri*. İstanbul: YKY, s. 9.

ve bu esnada *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde başyazar olarak onun makaleleri yayımlanmıştır. İsmail Hâmî, millî mücadeleden sonra kendisini tamamen ilmî çalışmalara vermiştir. İyi derecede Fransızca, Arapça, Farsça bilen kısmen de Sümerce, Latince ve Almanca'dan anlayan yazarın bilhassa Türk tarihi ve Türklük meseleleri üzerine yaptığı çalışmalardan oluşan onca eseri yayımlanmıştır ve kendisi de bu sayede uluslararası bir üne kavuşmuştur (Çankaya, 1968-1969: 1533).

"Muhtî" ve "Rabia Hatun" mahlaslı şiirler yazan şairin *Tenkîd Hediye'*sinde yayımlanan tek şiiri *Leyâl-i Âfileden'*dir ve bu şiir Bezmî Nusret'in anılarından edinilen bilgiye göre İsmail Hami'nin ilk eseridir. Bezmî Nusret, bu bilgiyi verdikten sonra İsmail Hami'ye dair izlenimlerini şu şekilde özetler:

"Bu gencin yüksek bir istidat taşıdığını daha o zaman takdir etmiştim. Çok zeki ve sevimli bir çocuk idi. O sırada Mülkiye Mektebine müdavimdi. Şimdi ciddî ve esaslı birçok eserin müellifidir" (Kaygusuz, 1955: 52).

İsmail Zühdî (1891-1912)

Türk edebiyatı tarihinde Nâyiler olarak bilinen Yeni Nesil/Nesl-i Âti topluluğundan bir üye. Edebiyat tarihinde kayda değer bir varlık gösteremeyen grubun kısa ömürlü yayın organı Kahkeşan'da yayımlanan bir makalede "daimî heyet-i tahrîriyyemiz" adı altında isimlerine yer verilenlerden biri de İsmâil Zühdî'dir (Enginün, 2018:634) Nâyiler'den biri olan Halit Fahri, *Edebiyatçılar Geçiyor* adlı anı-portre türündeki eserinde çok kısa da olsa İsmail Zühdî'yi anar;

"İsmail Zühtü, Ahmet Haşim tarzında sembolik şiirler yazardı ve Çengelköyünde otururdu. Zayıf, çelimsiz bir çocuktu. Veremden öldü."[110]

cümleleriyle onu tanıtır. Bunun yanı sıra, ünlü müzikolog ve halkbilimci Sadi Yaver Ataman, müzisyen Mehmed Sadi Bey üzerine yazdığı biyografide[111], ağabeyi olarak tanıttığı İsmail Zühdî'ye az da olsa yer vererek şiir yazdığını, Fecr-i Âti'ye katıldığını ve henüz 21 yaşında iken Safranbolu'da veremden öldüğünü belirtir. Darülfünûn'un edebiyat şubesinde okuduğu öğrenilen İsmail Zühdî, daha çok şiirleriyle ön plana çıksa da *Hediye/Tenkîd'*de yayımlanan tek eserinin hikâye oluşu ve *Hediye*'nin üçüncü sayısındaki *Reftâr-ı Matbû'ât*'ta "Şebtâb'ın genç musahabe-nüvisi" olarak tanıtılması, yazarın nesir türünde de eser verdiğinin bir göstergesi olması bakımından dikkate değerdir.

[110] Bkz, Ozansoy, H. F. (1967). *Edebiyatçılar Geçiyor*. İstanbul: Türkiye. s.7.
[111] Bkz, Ataman, S. Y. (1987). *Mehmet Sadi Bey*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

M[ehmed]. Halid [BAYRI] (1896-1958)

Hediye'nin ikinci sayısında *Yatak* adlı metni yayımlanan M. Halid imzalı yazar, edebiyat araştırmacısı Mehmed Halid Bayrı'dır. Metnin söz konusu yazara ait oluşu, onun Hâlid Oğuz adıyla 1919'da yayımladığı *Maziden Bir Yaprak* adlı eserinden teyit edilmiştir. Çeşitli düzyazıların yer aldığı kitapta, yazarın 11 Şubat 1325'te yazdığı *Yatak* adlı fantezi de mevcuttur.[112]

Diyarbakırlı Bahriye Çarkçısı Kolağası Ahmed Muammer Bey'in oğlu olan Mehmed Hâlid ilk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamlamış ve Darülfünûnda edebiyat okuduktan sonra askerlik görevini Çanakkale'de dört yıl süreyle 16. Nizamiye Fırkası'nda yedek subay olarak yapmıştır. Dönüşünde Osmanlı Âyân Meclisine kâtip olarak atanmış ve seyreden yıllarda çeşitli mevkîlerde devlet hizmetinde bulunmuştur. 1946'da emekli olsa da İstanbul Çocuk Esirgeme Kurumundaki yöneticilik görevini ölene dek (27 Ekim 1958) sürdürmüştür (Erdemir, 2015:9-10).

Öte yandan İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Düşünce* dergisinde yazı işleri müdürlüğü yapan Mehmed Hâlid, 1924'te çıkan *Anadolu* mecmuasının da sahibi ve müdürüdür. Yazar, 19. sayısından sonra maddî sıkıntılar dolayısıyla yayın hayatına ara vermek zorunda kalan *Halkbilgisi Haberleri*'nin tekrar çıkmasına önayak olmak suretiyle Türk folklorüne hizmet etmiştir (Erdemir, 2015: 12).

Manastırlı Mehmed Emîn (?-?)

Manastırlı Mehmed Emin hakkında bilinenler edebî şahsiyeti ile sınırlıdır. *Eşref* dergisinin öne çıkan yazarlarından olan Manastırlı Mehmed Emin'in özellikle mensur şiirleriyle dikkat çeker. Eşref'te, Ziyaeddin Bedîi ile birlikte en çok mensur şiir yazan[113] iki isimden biri olan yazarın bu dergide yayımlanmış birkaç hikâyesi de vardır. Yine *Eşref* dergisindeki ilandan *Hazan* adında bir kitap yayımladığı öğrenilen Manastırlı Mehmed Emin aşk, ölüm ve kadın gibi konular üzerinde eser vermiştir. Ayrıca 26 Ekim 1908-7 Haziran 1909 tarihleri arasında çıkan *Kadın* adlı dergide, kadın isimlerini takma ad olarak benimseyen erkek yazarları tenkit ettiği *Maskeli Erkekler* başlıklı yazısı dikkate değerdir.

Mediha Güzîn (?-?)

Tenkîd kadrosunun tanınmamış isimlerinden biri olan Mediha Güzîn'in yazınsal

[112] Bkz, Hâlid Oğuz (1335). *Maziden Bir Yaprak*. İstanbul: Karabet. s.29-30.
[113] Aydemir, H. (2010). *Eşref/Musavver Eşref Dergisi Üzerinde Bir İnceleme.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

etkinliklerine dair bilinenler, *Tenkîd'*den başka *Kanad* ve 1911'de çıkan *Kadın* dergisinde yazmış olması[114] ile sınırlıdır.. Medîha Güzin, Nazım H. Polat'a göre Edebiyat-ı Cedîde ve Fecr-i Âti tesirinde eser veren bir yazardır.[115] Adı geçen Kadın dergisinde Mediha Güzin ile Ali Süha'nın izdivaçlarına dair bir haber[116] varsa da bu evliliğin gerçekleşip gerçekleşmediği tespit edilememiştir. Bunlar haricinde, yapılan araştırmalarda Mediha Güzin adına 29 Teşrinisani 1929 tarihli *Akşam* gazetesinin 9. sayfasındaki *"İş Arayanlar"* başlıklı ilanlar arasında rastlanmıştır. Söz konusu ilanda,

"Evlerde hususî olarak Türkçe ve Fransızca ders vermek istiyorum. Müesseselerde daktilo dahi olmak isterim."[117]

diyen kişinin *Tenkîd* yazarı Mediha Güzin olup olmadığı net olmamakla birlikte iş arayan kişinin nitelikleri dikkat çekicidir. Adı geçen kişi eğer *Tenkîd* yazarı olan Mediha Güzin ise söz konusu ilanın da en azından, onun 1929'da hayatta olduğunu gösteren bir belge olduğunu söylemek mümkündür.

Mehmed Muhyiddîn [ÇAĞPAR] (1874-1936)

Türk edebiyatında Mehmed Muhyiddin adında iki şair dikkat çeker. Bunlar, Mehmed Muhyiddin Çağpar ve Mehmed Muhyiddin Yengi'dir. *Tenkîd*'in *Hediye'*sinde sadece "*Seni Görmek*" adlı sonesi yayımlanan şairin hangi Mehmed Muhyiddin olduğu net değilse de gerek Yengi'nin -daha ziyade- Muhyiddin Raif adıyla tanınması gerekse şiirlerini eski tarzda yazması, "*Seni Görmek*" adlı sonenin Mehmed Muhyiddîn Çağpar'a ait olma ihtimalini kuvvetlendirir.

Hicaz vilayeti muhasebe mümeyyizi Arapkirli Mehmed Efendi'nin oğlu olarak Mekke'de doğan Mehmed Muhyiddîn ilk tahsilini de orada tamamlamış ve İstanbul'a gidip Harbiyeyi bitirdikten sonra ordu içinde, muhtelif yerlerde görevlerde bulunmuştur. Miralaylığa kadar yükseldiği ordudan ayrıldıktan sonra öğretmenlik yapmış ve 1936'da, Şişli'de vefat etmiştir.

Oğlu İzzettin Çağpar'ın İbnülemin'e verdiği bilgilere göre Mehmed Muhyiddîn, devrinin şairlerinden Abdülhâk Hâmid, Cenab Şahabeddîn, Süleyman Nazif ve Ali Ekrem gibi isimlerle iletişim kuracak kertede edebiyatla ve şiirle ilgilidir. Özellikle Cenab'ı çok seven ve doğal olarak ondan etkilenen Mehmed Muhyiddîn, *Yeşil Yaprak* adlı eserini de

[114]Bkz, Erbalıkçın, K. (2019). *Kadın Dergisi, İnceleme, Fihrist Seçme, Yazılar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.62.
[115]Bkz, Polat, N. H. (2006). Kanat Dergisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 437-455.
[116] Bkz, Erbalıkçın, K. (2019). *Kadın Dergisi, İnceleme, Fihrist Seçme, Yazılar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.93.
[117]Bkz, Küçük İlanlar:1-İş Arayanlar. (1929, 29 Teşrinisani). *Akşam*, 9.

ona ithaf etmiş ve adı geçen eser içinde mevcut hitabede bu hayranlığını dile getirmiştir. Şair olmadığını itiraf ederek alçakgönüllü bir portre çizen Mehmed Muhyiddin, söz konusu metinde edebiyata olan ilgisinin etkenlerinden de bahseder. Erkan-ı Harbiye Miralayı Recep Mahfi'nin etkisiyle nazım yazmaya başlayan Mehmed Muhyiddîn, doğup büyüdüğü coğrafya nedeniyle Arap edebiyatına yabancı değildir. Manzum ve mensur piyesleri de olan şair, Batı edebiyatından Alferd de Musset ve Jules Claretie gibi sanatkârları incelediğini de yine aynı metinde dile getirmiştir.

Eserleri: *Yeşil Yaprak, Yeni Mevlid-i Nebevî, Anize, Nahid, Güzel Vatan, Güzel Rumeli, Filiz* (İnal, 1969:990-991).

Mehmed Necib [TÜRKÇÜ] (1872-1950)

Türkçü Necip olarak tanınan yazar Edirne'de doğmuştur. Babası kadirî şeyhi Ali Bey annesi ise Ayşe Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Edirne'de tamamlayan yazar, maddî olanaksızlıklar dolayısıyla yükseköğrenim görememiştir. Altı yıl süren vatanî görevi sonrasında bir memurluğa atansa da İttihad ve Terakkî cemiyetine mensup bazı kişilerle olan yakınlığı dolayısıyla 1896'da tutuklanarak hapse mahkûm edilmiştir. Mahkûmiyetinin ikinci senesinde iken başka bir vilayette oturması koşuluyla serbest bırakılmıştır. Önce Bursa'ya oradan da İzmir'e giden yazar 1889'dan ölümüne değin orada kalmıştır. Gümrük memuru olarak geçimini kazanan yazar bu süreçte siyasal etkinliklerden uzak durmuştur. Bir süre İzmir Türk Ocağı başkanlığı da yapan Mehmed Necîb özel Şark Mektebi'nde dil derslerine girmek suretiyle öğretim faaliyetleriyle de meşgul olmuş ve gümrükteki memuriyetinde ise müdürlüğe kadar terfi edip 1940'ta buradan emekliye ayrılmıştır.

Kendi kendini yetiştiren yazar, yaşadığı dönemde önemli sayılan yabancı dilleri öğrendikten sonra bu dillerle, sosyal bilimler ve dil bilimi alanlarında yazılmış eserlerden yararlanmak suretiyle Türk dili ve Türk kültürü hakkında daha esaslı görüşler edinmiştir. Çalışmalarını, benimsemiş olduğu Türkçülük akımının esasları üzerine kuran yazar, özellikle dil bilimci kimliğiyle dikkat çeken bir fikir adamıdır. Düşünceleri ve etkinlikleriyle "Yeni Lisan Hareketi"ne de tesiri dokunan yazarın çalışmaları o devrin süreli yayınlarında dağınık hâlde kalmıştır (Huyugüzel, 2000: 353-355) Bu noktada, Bezmî Nusret'in ifadeleri de kayda değerdir. Bezmî Nusret, anılarında *İzmir* gazetesinin yazarları hakkında bilgi verirken Mehmed Necîb'i şu cümlelerle anmıştır:

"…Hele Türkçü Mehmed Necib'in 'Lisânımızda Şeklî ve Manaî Tekâmül' başklıklı makaleleri hâlâ ayni tazeliği ve ayni kuvveti muhafaza etmektedir. Yazık ki lisaniyat ilminde Necib Asım'dan daha değerli ve hattâ emsalsiz bulunan bu zatın yazıları

hep gazete sahifelerinde kalmış kitap şekline konuşmamıştır. Beş altı sene evvel gümrük müdürlüğünden emekliye ayrılarak yapayalnız, münzevî; fakr ve sefalet içinde bir hayat geçirip Karşıyaka'da ebediyete intikal etmiştir" (Kaygusuz, 1955: 29).

Mehmed Rauf (1875-1931)

Eylül yazarı, "Bezmî Nusret Bey'e" başlıklı açık mektubunda *Tenkîd'*de yazamayacağını açıkça belirttiği için onu, derginin yazar kadrosuna dâhil etmek yanıltıcı olacaktır fakat -belki de yayımlanacağını bilmeden- yazdığı mektubun *Tenkîd* sayfaları içerisinde yer alması en azından bu açıklamanın yapılmasını gerekli kılmıştır.

Mehmed Saʿdi (1879-1930)

Türk edebiyatı tarihinde aynı isimde birkaç kimlik olmakla birlikte bunlar içerisinde dikkat çekenler *Gülşen-i Âsâr* adlı divançenin sahibi olan güfte yazarı Mehmed Saʿdî (1839-1902) ile İsmail Habib Sevük'ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz* [118], *Tanzimattan Beri I*'[119] adlı eserleriyle Niyazi Akı'nın *XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosu Tarihi*'nde adı geçen Tanzimat devri tiyatro yazarlarından *Afet-i Cehil [yahut İnhimâk-i Sefahat]* sahibi Mehmed Saʿdî'dir. *Gülşen-i Âsâr* şairi Mehmed Saʿdi zaten *Tenkîd* çıkmadan sekiz sene önce vefat etmiştir ve şiirleri de eski tarzdadır. Tiyatro yazarı olan Mahmed Saʿdî'nin ise doğum ve ölüm yılları tespit edilememekle birlikte onun, söz konusu şair olması da zayıf bir ihtimaldir. Şu durumda *Tenkîd'*de iki şiiri yayımlanan Mehmed Saʿdî'nin, Mülkiyeden Faik Ali ile aynı sene[120] mezun olan Mehmed Saʿdî olması güçlü bir olasılıktır.

Servet-i Fünûn'da da birkaç şiiri yayımlanan Mehmed Saʿdî, müezzin bir babanın oğlu olarak 1879'da İstanbul'da doğmuştur. Çiçekpazarı Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra lise öğrenimini ve yükseköğrenimini Mülkiye'de tamamlamış, mezun olduktan sonra bir süre kaymakamlık yapmış ve sonrasında çeşitli memuriyetlerde bulunmuşur. Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nde çalışmasından Millî Mücadele'yi desteklediği anlaşılan Mehmed Saʿdî, son olarak Tayyare Cemiyeti'nin İstanbul şubesinde görev almış ve 1930'da vefat etmiştir. Rumca ve Fransızca bildiği öğrenilen Mehmed Saʿdî, şiirden başka resim ve müzikle de meşgul olmuştur (Çankaya, 1968-1969: 895).

Müstecabizade İsmet (1868-1917)

Müstecabîzâde İsmet namıyla tanınan şairin asıl adı İbrahim İsmet'tir. Balıkesir'de

[118] İsmail Habib. (1941). *Avrupa Edebiyatı ve Biz-Garpten Tercümeler*. İstanbul: Remzi. s. 575.
[119] İsmail Habib. (1940). *Tanzimattan Beri-I.* İstanbul: Remzi. s. 211.
[120] 1901.

doğmuştur. Kayseri İdâdî Mektebi'nden sonra İstanbul'da hukuk okumuş, siyasî faaliyetlerine dair bir jurnal sonucunda tutuklanarak Yunus Nadi ve İsmail Safa ile beraber İstanbul'dan sürülmüştür. Şair, Midilli'deki beş senelik sürgün hayatı bittikten sonra çeşitli memurluklarda görev yapmıştır. Arapça, Farsça ve Fransızca bilen şairin eserleri *Resimli Gazete, Mekteb, Maʿarif, Hazine-i Fünûn, Mâlûmât, İrtikâ* gibi çeşitli gazete ve dergilerde çıkmıştır. *Musavver Terakkî'*nin ve *Hizmet'*in başyazarlığını yapan ve Muallim Nâcî'nin yarım kalan lugatini tamamlayan Mestecâbîzâde İsmet, İzmir'de *Hıyaban* isimli bir dergi çıkardı fakat gerek yeterince rağbet görememesinden gerekse I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi dolayısıyla dergi beş sayıdan ibaret kaldı. Matbuattan umduğunu bulamayınca tekrar hukukî işlerle uğraşsa da maddî anlamda yine çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve kendi doğasına uygun bulmadığı memuriyete tekrar dönmüştür.

Eserleri: *Terane*, *Destan-ı Zafer*, *Nâilî-i Kadîm*, *Fürûk-i Elfaz*, *Refâil Tercemesi*, *Şükûfe Çin*, *Şehr-i Ayin*, *Tetümme-i Lugât-i Nâcî ve basılmayan 177 ʿÖmer Hayyam rubaisinin tercümeleri* (İnal, 1969:730-733))

Ömer Seyfeddin (1884-1920)

*Tenkîd'*de bir hikâyesi iki de şiiri yayımlanan Ömer Seyfeddîn, Bezmî Nusret'in anılarında yer verdiği isimlerden biridir. Söz konusu eserlerin *Tenkîd'*de yayımlandığı zaman, dergideki birçok şahsiyetin olduğu üzere Ömer Seyfeddin'in de sanat hayatının ilk yıllarını oluştursa da yazar, bilhassa *Genç Kalemler* dergisindeki faaliyetlerinden sonra iyice ünlenmiş ve klasik Türk hikâyesinin temel taşlarından biri hâline gelimiştir. Bezmî Nusret'in aşağıdaki ifadeleri, onun sanat anlayışının şekillenmesi noktasında dikkate değerdir:

> 24 Teşrinisani 1323 tarihinde Hâmit Suphi İzmir gazatesinden ayrıldı. Ve yerine Baha Tevfik geçti. İtiraf etmek lâzımdır İki İzmir daha iyi bir mündericata kavuştu. Baha'nın, Ömer Seyfeddin'in yazıları fazlalaştı. Baha Tevfik, Garp edebiyat ve tefekkür âlemini gayet iyi tetkik etmişti. Hatta diyebilirim ki Ömer Seyfeddin'i yetiştiren de odur. Ömer Seyfeddin o tarihte mülâzım-ı evveldi. Çirkin, çiçek bozuğu, biraz da lafazan olduğu için kimse ona iltifat etmezdi. Jandarma mektebinde ulûm-ı diniye muallimi idi. Gerçi vaktiyle Pul mecmuasında ve Mecmua-i Edebiye'de bazı şiirleri intişar etmiştir. Fakat bunlar alelade ve kıymetsiz şeylerdir. İptida Baha'nın irşadiyle Garp edebiyatına sarıldı. Üslubuna benim de tesirim olmadı değil. İzmir'de iken kendisine bir hikâyemi vermiştim. Okuduktan sonra bir mektupla iade etti. Bunda, cümlelerin iki üç kelime ile teşekkül ettirilmiş olmasına ve kesik kesik cümlelerin ahenk ve insicamına hayran kaldığını ve bu yazış tarzını fimabat kendisinin de takip edeceğini bildiriyordu. Filhakika ondan sonra çıkan eserleri hep öyle sade ve küçük cümlelerle yazılmış bulunmaktadır. Süheyl Feridun nâm-ı müstearı da onundur (Kaygusuz, 1955: 29).

Ömer Seyfeddin (1884-1920), o zaman Rumeli'nin Yakorit kasabasında yine

zabitti. Misafireten İstanbul'a gelmişti. En çok küçük hikâye yazmakta muvaffak olmuştur. Şiir yazmak mesleim haricindedir, der, fakat yine de şairlikten vazgeçmezdi. Eshab-ı Kehfimiz, Efruz, Harem, İlyada, Yarınki Türan Devleti isimlerinde beş kitabı matbudur. (Kaygusuz, 1955: 51).

Raif Necdet [KESTELLİ] (1881-1937)

İzmir'de doğan yazar 1908'den sonra, *Resimli Kitâb'*daki tenkitleri ve edebî görüşleriyle ile dikkat çeker. Bilgili, duygularında ve söylemlerinde kuvvetli bir yazar olarak tanınan Raif Necdet, eleştiriden başka roman sanatıyla da ilgilenmiştir ve çeviriler yapmıştır. Tedavi olmak için gittiği Londra'da vefat eden (Uraz, 1939: 66) ve 3/10/1937'de Zincirlikuyu Asrî mezarlığa gömülen[121] Raif Necdet'i Bezmî Nusret, *Resimli Kitâb* vesilesiyle anmıştır:

"…Raif Necdet ise edebiyatın faide nazariyesine müstenit olması lazım geldiğini ağzına dolamış, mütemadiyen "Sanat sanat içindir." nazariyesini baltalamakta idi. Bu zat (1888-1936), yüzbaşı rütbesinde ve Kuleli idadisinde öğretmendi. Tiraje, Üful, Hayat-ı Edebiye, Hisler ve Fikirler, Hayat ve Mektublar adlarındaki matbu eserler onundur" (Kaygusuz, 1955: 49)

II. Meşrutiyet sonrasında, *Resimli Kitâb'*daki tenkitleriyle dönemin eleştirel seslerinden biri olan Raif Necdet, Yakup Kadri ile yaşadığı bir polemik vesilesiyle Hasan Âlî Yücel tarafından da anılmış ve tarafsız olmamakla eleştirilmiştir:

"Raif Necdet, Yakub'un da söylediği gibi bir asker, belki bir din adamı duygusiyle belki biraz mutasallif fakat her hâlde samimî bir düşünüşle istibdad devrinin baskısından kurtulduktan sonra bağsız, dayanıksız görünen Türk cemiyetini tutacak, birleştirecek bir vahdet noktası aramaktadır. Yakub'un keşfettiği gibi daha sonraları Tolstoy'dan "Anna Karenin" ile "Bir İzdivacın Romanı"nı tercüme eden; diğer yazıları gibi bu tercümeleriyle de sanatta ahlâk ve sosyal bir ülkü arayan Raif necdet; 1908 inkılâbının hemen ilk senesi tam bir hürriyet içinde yaşayan bu gençlere, yürekleri ümit ve emel dolu bu sanat idealistlerine daha yumuşak seslenebilir, daha tatlı bakabilirdi. Meselâ Yâkub'un Vedâ isimli piyesi böyle sosyal bir mevzu ele almamış mıydı? Görülüyor ki fikirlerini söylerken Raif Necdet de pek tarafsız bir hâlde değildir" (Yücel, 1957: 78).

Refik Halid [KARAY] (1888-1965)

Memleket Hikâyeleri yazarının *Tenkîd'*de yayımlanan tek eseri olan *Dua Gecesi*, yazarın ilk hikâyelerindendir ve 1919'da basılan *Memleket Hikâyeleri*'nde bu esere yer verilmemiştir. Eserin daha sonraki baskılarında da bu hikâye kitaba dâhil edilmemiştir. Refik Halid üzeine kapsamlı bir çalışma yapan Şerif Aktaş da 1909-1910 yıllarında altı

[121] Bkz, B. Raif Necdet'in Cenazesi Merasimle Defnedildi. (1937, 3 Teşrinievvel). *Akşam*, 3.

hikâye[122] yazdığını ifade etmiş (Aktaş, 2004: 65) ve o da *"Dua Gecesi"*ni zikretmemiştir.

Bezmî Nusret, anılarında Refik Halid'den -*Dua Gecesi*'nin *Tenkîd*'de yayımlanmış olduğu bilgisi müstesna olmak üzere- hiç bahsetmemiştir. Refik Halid, II. Meşrutiyet'in ilanında ikici sınıfta iken hukuku bırakmış (Aktaş, 2004: 20), Bezmî Nusret ise aynı sene içerisinde bu mektebe Hakkı Tarık, Tahsin Nahid ve Mahmud Esad'la birlikte yeni başlamıştır (Kaygusuz, 1955:37-38) Tanışmış/tanışmamış olmaları ihtimal dâhilindedir. İsmail Habib ise Refik Halid'i şu şekilde değerlendirmiştir:

"Refik Halid'in kalemi…. Bu, menâzıra çevrilmiş bir ʿadese, üç darbede eşyâyı tesbît eden bir fırçadır. Ziyâlı inʿıtafıyle eşkâli aydınlatan bir kalem. Refik Halid, «sath»ın en nâfiz nâsiri oldu. «Tabîʿat»a rûhuyla değil gözüyle bakıyor. Derinden anlamayan bir rûhu, «şekl»in, «sûret»in bütün noktalarını gören şeffâf bir nazarı var. Sanʿatı terkibi değil tahlîlidir. Toplamıyor, dağıtıyor. İlhâm dimağına küll hâlinde gelmez. Zekâsı sanki ince bir keskinlikle eşyânın üzerinde gezinerek sânihaları katre katre çeken bir enbûbedir!" (İsmail Habib, 1925:635).

Şehabeddin Süleyman (1885-1921)

Tenkîd'de *Bilmece* başlıklı mensuresinden başka bir eseri yayımlanmayan Şehabeddin Süleyman ve Bezmî Nusret'in ilişkisi İzmir İdadisi'ne kadar uzanır. Bezmî Nusret, II. Meşrutiyet sonrası Türk edebiyatının tenkit sahasında öne çıkmış yazarlarından olan Şehabeddin Süleyman'ı şu şekilde tanıtır:

"Şehabeddin Süleyman, 1885'te İzmir'de doğdu.[123] Defterihakani müdürü Süleyman Bey'in oğludur. İzmir İdadisi'nde beraber bulunduk. Baha Tevfik ve Hasan Vasfi beylerle birlikte mülkiye mektebinden neşet etmiştir. Vefa İdadisi edebiyat muallimliğinde ve Erkek Muallim Mektebi müdür muavinliğinde bulunmuş fakat neşrettiği "Çıkmaz Sokak"piyesi ahlâka mugayır telakki edildiğinden öğretmenlikten çıkarılmıştır. 325 yılında "Şiir ve Tefekkür" isminde bir mecmua neşretmiştir. Ondan sonra "Fırtına", "Kırık Mahfaza" piyeslerini ve Tahsin Nahid'le müştereken "Ben… Başka!" piyeslerini yazmış ve tabettirmiştir. Fuat köprünün iştirakile "Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye" isimli bir eser meydana getirmiştir. "Osmanlılarda Vehime-i Mesuliyet" adında küçük bir risale de yayınlamıştır. En güzel eserleri muhtelif mecmualardadır. Çok zeki ve ateşli lakin hoppa mizaçlı bir gençti. Gayet hassastı. Yazılarında bir fevkalâdelik meşhuttur. İptidaları demokrat kulübüne uğradığı yoktu. Benim fırkaya intisabımdan sonra ara sıra gelmeye ve fırka işlerile ilgilenmeğe başlamıştır" (Kaygusuz, 1955: 70).

"Şehabeddin Süleyman 913 yılında Rebap mecmuasının müdürlüğünü yaparken köse Raif paşanın kızı İhsan hanımla tanıştı. Hüsnüne ve şiirlerine hayran kaldı. Ve onunla evlendi. Zavallının sıhhati bozuktu. Fazla içki vücudunu harap etmişti. Zevcesiyle beraber

[122] Bu hikâyeler: *"Ayşe'nin Talii", "Hakk-ı Sükût", "Kuvvete Karşı", "Cer Hocası", "Yılda Bir"* ve "*Komşu Namusu*"dur.
[123] Yaygın görüş İstanbul'da doğduğu yönündedir.

İsviçreye gitti. 921'de orada veremden öldü.[124]" (Kaygusuz, 1955: 97).

Tahsin Nahid (1887-1918)

Bezmî Nusret'in Darülfünûn Hukuk Şubesinden okul arkadaşı olan Tahsin Nahid İstanbul'da doğmuştur. İsmail Hikmet Ertaylan'a göre;

"Tahsin Nâhid bir zamanlar kendisini spora da (sport) vermiş; bisiklete binmek, yarışlara iştirak etmek, futbol oynamak gibi riyâzetlerle meşgul olmuştu. Bu havailik pek de derse rağbet bırakmadığından tahsili mühimsememiş, yüzüstü bırakmıştır" (Ertaylan, 2011:949).

Genç yaşta şiirle uğraşmış, Fecr-i Âtî topluluğu içerisinde yer almış ve şiir dışında tiyatro da yazmıştır. Yakalandığı bir hastalık yüzünden genç yaşta ölen Tahsin Nahid Büyükada'da gömülüdür.

İsmail Hikmet, Tahsin Nahid'in romantik yaradılışlı olduğunu ifade etmekle birlikte onun lisanını ve şairliğini cılız bulur; tiyatroda daha kuvvetli olduğunu ifade eder (Ertaylan, 2011: 950) İsmail Habib'in aşağıdaki görüşleri de Ertaylan'ı doğrulayıcı bir nitelik taşır.

"Adalar müterennimi! Manzûmelerinin hemen hepsinde Büyükada'nın şiʿrini terennüm etmek istedi. Eğer vezin ve kâfiye ile yaşatmak istediği «ada» dahi bu şiʿrler derecesinde bir yer olaydı arzın bu en güzel parçası ne bîçâre bir toprak yığını gibi görünecekti! Şiʿrlerinin kitâbına «Rûh-ı Bîkayd» ismini verdi, besbelli o şiʿrlerin karşılanacağı lâkaydîyi sezdiği içün!

Tahsin Nâhid'in temâşâ muharrirliği şaʿirliğinden daha fazladır. Şehâbeddîn Süleymân'la müşterek tiyatro eserleri de yazmış, birkaç «adapte» de yapmıştı. Bu iki zavallı genç, yalnız temâşâ eseri yazmakta değil, ölümde de iştirâk ettiler. Bu da onun gibi ʿUmûmî Harb'in sonlarına doğru vefât etti" (İsmail Habîb, 1925-577).

Bezmî Nusret'in anılarından, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği gün İttihad ve Terakkî cemiyetinin beyannamelerini dağıttığı (1955: 36) öğrenilen Tahsin Nahid'in, buradan hareketle sosyal-siyasal faaliyetler içerisinde bulunduğunu söylemek de mümkündür.

Zâʿimzâde Hasan Fehmî (1878-1916)

Zaimzâde Mehmed Midhat Efendi'nin oğlu olan Hasan Fehmi Varna'da doğmuştur. Şairin İdâdî kısmını bitirdiği Mühendishâne-i Berrî ile olan ilişiği sağlık sorunları sebebiyle kesilmiştir. Defter-i Hakânî Muhasebe Kalemine memur olarak tayin edildiği sene içerisinde siyasî yönden suçlu bulunarak tutuklanıp ömür boyu sürgüne mahkûm edilse de Trablusgarp'ta dokuz ay hapis yattıktan sonra ilgili mahkûmlarla birlikte affedilmiştir. Affından sonra Trabzon'da tercüman muavinliği ile vilayet

[124] Mücellidoğlu Ali Çankaya, İspanyol gribinden öldüğünü yazar.

gazetesinde muharrirlikle görevlendirilen Hasan Fehmî, Mısır'a kaçtıktan sonra Ahmed Muhtar Paşa'nın himayesinde Viyana'ya gitmiş, orada hukuk ve iktisat alanlarında ihtisas yaptıktan sonra Mısır'a dönmüş ve Ahmed Muhtar Paşa'nın husûsî kâtibi olmuştur. Sonrasında çeşitli memuriyetlerde bulunup Mısır'dan ayrılmış ve Tebriz baş şehbenderliği ile görevlendirildiği sene içerisinde Dâhiliye Nezareti Kalemi Mahsus Müdiriyyetine atanmıştır. Buradaki görevinin beşinci senesinde rahatsızlığının nüksetmesi sonucunda aklî dengesini yitirdiği gerekçesiyle hastaneye götürülmüş ve on beş gün sonra vefat etmiştir (İnal, 1969: 388).

Tenkîd Hediye'sinde *Nil Kenârında Yaz Gecesi* adlı bir şiiri yayımlanan Zâimzâde; Arapça, Fransızca, İtalyanca, Rusça ve Almanca bilen ve Batı dillerinden çeviri eserleri olan bir kalemdir. Telif eseri ise şiirlerini topladığı *Hacle-i Ebkâr*'ıdır.

2.2. TERCÜME METİNLERİN MÜELLİFLERİ

Charles Le Goffic (1863-1932)

Fransız şair, romancı, tarihçi, eleştirmen ve öğretmen olan Charles Le Goffic Kelt kültürü üzerine çalışmalar yapmış ve 1930'da Fransız Akademisi'ne üye seçilmiş bir yazardır.[125]

Émile Faguet (1847-1916)

Yusuf Şerif'in Van Tieghem'den çevirdiği *Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi'*nde "yorulmak bilmez bir münekkid" olarak tanıtılan Émile Faguet, çok yönü bir eleştirmendir. Fransız edebiyatının dört yüzyılını inceleyen eden yazar, incelediği şahsiyetlerin mevkîlerinden ziyade onların fikirlerine ve sanatlarına yoğunlaşmıştır. Tieghem, bu vesileyle onun kendi fikirlerini ifade ettiğini belirtirken İsmail Habib, Émile Faguet'yi "ne Brinüter gibi nascı ne de Lömetr gibi enfüsî" olarak değerlendirmiş ve onun Saint Beuve yolunda yürüdüğünü ifade etmiştir (İsmail Habib, 1941: 326). Münekkidin eleştirilen yönü ise çabuk ve kolay yazmasından kaynaklanan üslup duyarsızlığıdır.

Georges Pellissier (1852-1958)

Fransız öğretmen, yazar ve retorik profesörüdür.[126]

Gustave Larroumet (1852-1903)

[125] https://fr.wikipedia.org/wiki/Charles_Le_Goffic (21.05.2020)
[126] https://fr.wikipedia.org/wiki/Georges_Pellissier (21.05.2020)

Fransız tarihçi, yazar, eleştirmen ve retorik profesörüdür. 1884 itibariyle Sorbonne'da öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış, Güzel Sanatlar akademisine üye ve daimi sekreter seçilmiştir.[127]

Jules Bois (1868-1943)

Fransız şair, oyun yazarı, sanat eleştirmeni, deneme yazarı ve gazetecidir.[128]

Jules Lemaître (1853-1914)

Empresyonist bir eleştirmen olan Jules Lemaître öznel eleştirileriyle dikkat çeken bir münekkittir. Günü gününe yazdığı tenkitleri ve konferanslarıyla Fransız eleştiri literatüründe önemli bir yer edinmiştir. Faguet'nin aksine edebiyat tarihinden uzak kalan Lemaître nüktedan bir kimliktir. (Şerif, 1935: 293)

Teorilerden ve kurallardan bağımsız hareket etmesi sebebiyle İsmail Habib'ce Brüntier'in zıddı olarak görülen eleştirmen, tiyatro da yazmıştır. Lemaître'nin eleştirmenliği ile birlikte onun tiyatro türüne olan katkısından bahseden Cevdet Perin, *Tiyatro İntibaları* ve *Çağdaş Yazarlar* adlı eserleri, söz konusu yazarın kütüphane raflarında küflenmemesi için yeterli görür.. (Perin, 1957: 93)

Ludwig Büchner (1824-1899)

Alman filozof. Alman edebiyatının ünlü oyun yazarı Gerog Büchner'in kardeşi olan Ludwig Büchner, Darmstadt'da doğmuştur. Giessen Üniversitesi'nde fizik, kimya, botanik, felsefe ve tıp gibi çeşitli alanlarda öğrenim görmüş[129], felsefesini maddecilik üzerine inşa etmiş ve bu alanda çeşitli eserler yazmıştır. En ünlü eseri olan Madde ve Kuvvet, Türkçeye Baha Tevfik ve Ahmed Nebîl tarafından çevrilmiştir.

[127] https://fr.wikipedia.org/wiki/Gustave_Larroumet (21.05.2020).
[128] https://fr.wikipedia.org/wiki/Jules_Bois (21.05.2020).
[129] https://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_B%C3%BCchner (30.05.2020).

III. BÖLÜM

3. TAHLİLÎ FİHRİST

3.1. EDEBÎ METİNLER

3.1.1. Telif Olanlar

"**Ah Ey Arz**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

İlyas Mâcid'in millî romantizmle yazdığı ve Tahsin Nâkâm'e ithaf ettiği mensur şiir.

"**Âh, İntihâ**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Ahmed Kemal'in birinci, ikinci ve dördüncü bendi on; üçüncü bendi ise sekiz mısradan oluşan otuz sekiz dizeli ölüm temalı şiiri.

"**Akşam**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Ali Sühâ'nın, Bahâ Tevfik'e ithaf ettiği resimsi metin.

"**At**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Ömer Seyfeddin'in kahraman bakış açısıyla, devrine göre dikkat çekmesi muhtemel, sade bir dille yazdığı ve zaman sorunsalı temalı küçük bir hikâye.

"**Bezmî Nusret Bey'e**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Doktor Abdullah Cevdet'in, *Tenkîd* kurucusu Bezmî Nusret'e açık mektup şeklinde yazılmış makalesi. Devrinin genel görünümünü yansıtan Abdullah Cevdet'in bu metninde, dönemin genç yazarlarını etkilemeyi hedefleyen muhteva ve yazarın bu içeriğe uygun üslubu belirgindir. Bununla birlikte metin,

"Sevdâ-yı sanʿata gelince "L'art l'art pour" (Sanʿat içün sanʿat) düstûrunu kabûl edenlerden değilim."

cümlesinde görüldüğü üzere yazarın, sanatın işlevi noktasındaki görüşünü net bir şekilde ifade etmesi ve de yazarın bu tutumuyla kendisini diğer Batıcı ediplerden ayırması yönüyle dikkate değerdir.

"Bezmî Nusret Bey'e", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Mehmed Rauf'un Bezmî Nusret'e açık mektup şeklinde yazdığı eleştiri türündeki

metin. Yazar, bu metinde edebiyata kayıtsızlıktan ve eleştirmenlerin de liyakatsizliğinden yakınır hatta önce edebiyattan tiksindiğini ifade eder ve gerekçe olarak da bu olumsuzlukları gösterir ve dahi devrin matbuat âlemine olan bu olumsuz bakış açısı sebebiyle *Tenkîd*'de yazamayacağını ifade eder.

"**Bezmî Nusret Bey'e**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Evliyâzâde Nâciye'nin Bezmî Nusret'e açık mektup şeklinde yazdığı tenkit türündeki yazı. Metnin dikkat çeken yanı, yaklaşık bir yıl sonra gelişmeye başlayan millî ruhlu, özgün bir edebiyatın gereğinden dem vurmak suretiye, 1911'de yayımlanacak olan *Yeni Lisan* makalesinine zemin hazırlayan görüşleri içeren eserlerden biri olmasıyla dikkate değerdir.

"**Bilmece**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Şehabeddin Süleyman'ın fantezi tarzında kaleme aldığı bu metinde kadına karşı olumsuz bakış açısı dikkat çeker.

"**Bir Konferanstan**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Doktor Abdullah Cevdet'in Arnavutluk ve Yemen meselelerine değindiği siyâsî yazı. Yazar, bu makalede genel olarak, Türk olmayan unsurların bağımsızlık emellerine sebep olan etkenler üzerinde durmuştur.

"**Bir Levha İçün**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Faik Ali'nin sone nazım şekliyle yazdığı şiir.

"**Bir Sitâre Altında**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Abdülhak Hâmid'in *Tenkîd*'deki ilk ve tek şiiri olan bu eser yirmi mısradan ibarettir. Şiirde dizeler beyit beyit öbeklenmese de eser kafiye şeması açısından gazeli andırır.

"**Bomba**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Abdülhâk Hayri'nin eleştiri türündeki metni. Yazar, bu yazısında şair Celis'in "manzume"lerini gerek biçim gerekse öz açısından nazım tarzımıza aykırı bulduğu için şairi ve şiirini hicveder. Celis'in şiirlerini âhenksiz bulan yazar, ifadelerin "yarım"lığından kaynaklı bir kapalılığa dikkat çeker ve şairi, halk diline ait kelimeleri şiirlerinde kullandığı için eleştirir. Celis'in sık sık vezin değiştirdiğini ifade eden Abdülhâk Hayri, şairin bu üslubunu gereksiz bulur ve onun şiirlerini anlayamadığını ifade eder.

"**Boyacı**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

İsmail Zühdî'nin, adını bile vermediği boyacı bir çocuğun günlük hayatını ana hatlarıyla betimlediği anlatı. Hikâyeye göre çok daha küçük olan bu yapıtın dikkat çeken yanı toplumsal bir gerçekliğe değinmesidir.

"**Buhrân**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Bezmî Nusret'in "Şehabeddîn Süleyman'a ithaf ettiği fantezisi. Yoğun bir anlatımın yeğlendiği yazı, esasen belli bir şey üzerinde durmaktan çok, anlatıcının "sevgili" diye seslendiği varlıktan ve ona dair şeylerden yoksun kalışının bunalımını hissettirmeyi amaçlayan biçemi yansıtan bir kimlikte olup yeterince açık değildir. İlk okunuşta, gerçek anlamda, bir çift güvercine dair anıların depreştirdiği özlem hissedilse de anlatıcının, bir çift güvercin ile o an için, mahrum olduğu sevgilisiyle kendini özdeşleştirdiği ve aralarındaki sevgiyi söz konusu güvercinlerle somutlaştırdığı yorumunun çıkarılabileceği bu yazının simgesel bir metin olduğu söylenilebilir.

"**Cerîhalar**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Bezmî Nusret'in eleştiri türündeki yazısı. Mehmed Rauf'un *Bezmî Nusret Bey'e* başlıklı açık mektubu sonrasında kaleme alınan bu yazı, Mehmed Rauf'un yazdığı tenkidinin bir açımlaması ve eki ve aynı zamanda karşılığı olarak düşünülebilir. Bezmî Nusret, öncelikle II. Meşrutiyet'in ilânıyla başlayan basın-yayın özgürlüğünün sanatsal açıdan bekletisini karşılamadığını ve çıkan eserler sebebiyle düş kırıklığına uğradığını belirtir ve dahi bu düş kırıklığının nedenini, verdiği örneklerle somutlaştırarak özellikle dönemin genç ediplerinin yetkin olmayan yanlarını eleştirir. Kendilerinden öncekilerin eserlerini küçümseyerek tenkit eden bu yeni edipleri, "eskiler"den daha iyisini ve daha farklısını yazamamakla ve bir bakıma onları, seleflerini taklit etmekle suçlar. Yazı, genel anlamda Fecr-i Âti'ye bir yergi olmakla beraber metindeki bu sert eleştirilerden yeni edebiyatın eski temsilcileri de nasibini almıştır. Daha açık bir biçimde ifade etmek gerekirse Bezmî Nusret, Fecr-i Ati topluluğunun üyelerini yerdikten sonra aynı ses tonuyla olmasa da eskileri de -en azından- susmaları dolayısıyla iğnelemiş ve bu sayede *Tenkîd*'de yazamayacağını ifade eden Mehmed Rauf'u bu tutumu nedeniyle eleştirmiştir. Aynı zamanda onun söz konusu mektubuna kendi imzasını kullanmak suretiyle de cevap vermiştir.

"Çılgın", Hediye-Numero 3, ?.

Cemal Nadir'in bir kadına hitaben şûhâne bir üslupla yazdığı erotik mensure.

"**Çiçek Tarlası**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Hüseyin Suad'ın sone nazım biçmiyle yazdığı şiir. "Genç şairler"e ithaf edilen ve dili devrine göre çok da ağır olmayan şiirin teması gençlik özlemidir. Söyleyici, vaktiyle gençliğin lütuflarından yararlanmakla beraber akıp giden zamana karşı duyduğu hüznü hissettirerek bir güzellik kafilesine benzettiği taze zamanlarının durmasını ister ve bu şekilde "çiçek tarlası"yla benzeştirdiği nimetlerden yararlanmayı diler. Son bentte söyleyici rücû sanatına başvurak bu isteğinden vazgeçer ve gönül yorgunluğunu ifade eder.

"**Duʿâ Gecesi**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Refik Halid'in hikâyesi. Eser, dil açısından diğer metinlerin aksine devrine göre sade olmakla birlikte yazarın *Memlekete Hikâyeleri*'ndeki öykülerine göre hem yapı hem de sadelik itibarıyla çok daha zayıftır ve yazarın benimsediği hikâye tarzının aksine, bir olay üzerine kurulmamış; metinde, hikâyeyi oluşturan unsurlar klasik öykü tekniğine uygun bir biçimde verilmemiştir. Belirgin bir başkişinin olmadığı hikâyede, anlatıcının odaklandığı mesele, akşamın oluşudur. Bu kısacık metin, bir leitmotiv unsuru olarak karşımıza çıkan *"Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi; ..."* ifadesiyle başlar ve anlatıcı, dikkate betimlemeleriyle birçok coğrafyada, farklı hayat koşulları içinde yaşayan insanların ve hatta hayvanların o sıradaki durumlarını resmetmeye çalışır. Kendisini gözlemci bir konumda hisssettiren anlatıcı, metnin son kısmında birinci çoğul kişinin ağzından içerisinde bulunduğu durumu ifade ederek anlatıyı bitirir. Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde metnin hikâyeden çok fantezi-hikâye karışımı bir anlatı olduğu söylenilebilir.

Öte yandan, *Tenkîd* yazarlarından olan Hayrullah Süleyman'ın *"Kadın"* dergisinde bir yıl sonra yayımlanan "*Tasvirler: Dağ Yollarında*" başlıklı yazısı[130], Refik Halid'e ait "*Dua Gecesi*"ni birçok açıdan anımsatan bir anlatıdır. Esasen akşamüstülerin ve akşam vakitlerinin o dönem fantezilerinde bir zaman unsuru olarak kullanılması yaygındır fakat Hayrullah Süleyman'ın adı geçen anlatısı ile Refik Halid'in "Dua Gecesi" adlı eseri arasındaki benzerlik, az evvel bahsi geçen yaygınlığı aşan bir düzeydedir. Bu da Refik Halid'in yazınsal etkisi noktasında kayda değer bir durumdur.

"**Edebî Fırtınalar**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Raif Necdet'in eleştirisi. Metin, ilk bakışta bir denemeyi andırsa da yazar, bu eserinde Baha Tevfik'i isim vermeden eleştirmiş ve bu şekilde daha önce kendisini Tenkit

[130] Hayrullah Süleyman. (1327, 10 Temmuz). Tasvirler: Dağ Yollarında. Kadın, s. 11.

eden Baha Tevfik'e karşılık vermiştir.

Edebî Fırtanalar, -üstükapalı göndermelere uygun bir zemin hazılarama amacından olsa gerek- Raif Necdet'in kendi "*Hisler ve Fikirler*"ini savunmanın ötesinde, Baha Tevfik'in "*Hisler ve Fikirler*"ine bir reddiyedir. Metinde, tenkide cevap verilmekten çok münekkit eleştirmiştir. Yazarların birbirlerini samimî anlamda sevmediklerini iddia eden ve bunun aksine bir tavır sergileyen muharrirlerin davranışlarını "rol" olarak gören yazar, bu durumu, en dürüst eleştirmenin edebiyatsever bir okur olabileceği düşüncesine gerekçe olarak göstermiştir. Haksız yere bir eseri batırmayı amaçlayan eleştirmeni bencillikle suçlayan Raif Necdet, edebiyat dünyasıyla siyaset dünyasını entrikalar ve kişisel tutkular bağlamında kıyaslayarak bu iki topluluğun birbirinden çok da farklı olmadığı iddia etmiş ve bu suretle, münekkidin varlık sebebini kişisel emellere bağlayarak tenkit ehliyetini okura teslim etmiştir.

"**Edebiyyât Kenârında**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Bezmî Nusret'in musahabe tarzında kaleme aldığı eleştirisi. Mehmed Rauf'a ithaf ettiği yazısına, matbuat âlemindeki hareketlilik noktasında İstanbul ile Madrid'i kıyaslayarak başlayan Bezmî Nusret, devrin İstanbul'undaki basım-yayım âlemini ve koşullarını çeşitli açılardan eleştirir. Genel anlamda, ilerleme noktasında edebiyatın, edebî eserlerin ve edebî zevklerin önemine dikkat çeken yazar yer yer Avrupa ülkelerindeki koşullara dikkat çekmiş ve düşüncelerini devrin öne çıkan yazarlarının görüşleriyle paralel bir düzlemde ifade etmiştir. Bunlar haricinde metinde, Osmanlı coğrafyasında 1908'e kadar çıkan gazete ve mecmuaların imtiyaz sahipleriyle birlikte verilen listesi de bu alanda çalışma yapan araştırıcıları aydınlatacak niteliktedir.

"**Edebiyyâtta Gâye**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Necib'in makale tarzında kaleme aldığı eleştiri. Başlığından da anlaşıldığı üzere edebiyatın ne gibi bir amacı olması gerektiğinden bahseden metinde "toplum için sanat" görüşü egemendir ve Raif Necdet'in sanat anlayışı bu bağlamda desteklenmiştir. Mehmed Necib, dönemin edebî kimliğini genel anlamda bir değerlendirmeye tabi tutmuş ve toplumsal açıdan yararsız bulduğu dünkülerin "edebiyat-ı cedîde"sini -Fikret'in sosyal temalı şiirleri müstesna- azmakla ve soysuzlaşmakla suçlayarak Servet-i Fünûn edebiyatını ve onların sanat anlayışlarını eleştirmiştir..

"**Efsûnlu Bir Cenâh**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Celis'in Girit konulu manzumesi. Serbest müstezat şeklinde yazılan manzume

gerek nev'i şahsına münhasır şairin üslubu gerekse manzûmenin içeriği itibarıyla detaylı bir incelemeye muhtaçtır. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti neslinin hüznü-hazanı dile getirdiği kelimelerle Girit gibi sosyal ve siyasal bir meseleyi ele alan Celis'in "Efsunlu Bir Cenâh"ı bu yönüyle dikkat çekicidir.

"**Ey Vatan**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

İlyas Mâcid'in "Yaralar ve Sargılar Şairine" ithaf ettiği vatan sevgisi temalı mensûre… Alışılmamış bağdaşıklıklarla dolu olan bu mensurenin göndermede bulunduğu meseleler dolayısıyla bir edipten ziyade harbiyeli bir zâbitin kaleminden çıktığı bellidir. Mensurenin ruhu Namık Kemal'i hatırlatsa da dil, meselenin sosyal kimliğinin aksine ağdalıdır. Meşrutiyet'in, Fikret'e "rücû" ettiren pozitif enerjisinin hissettirildiği metinde, "devlet-i ebed-müddet" ülküsünün vatan mefhumu bağlamında -devrin bütün olumsuzluklarına rağmen- yaşatılması dikkat çekicidir.

"**Feryâd**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hâmid Subhî'nin Doktor [İbrahim] Temo Bey'e ithafen yazdığı deneme. Esasen bir toplum eleştirisi niteliğinde olan metinde ifade edilen toplumsal aksaklıklar, devrinin "sosyalist"i sayılabilecek bir yazarın, dile getirdiği "sefiller", "ezilenler", "açlar", "alîller", "sakatlar" ve sair mağdurlar nâmına birer "feryat" yerindedir.

"**Girid ve Giridlerimiz**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Doktor Abdullah Cevdet'in Girit meselesini ele aldığı yazısı. Metin; meselenin güncel oluşu yönüyle fikrayı, yazarın biçemi açısından de sohbeti andırsa da bunlardan daha çok siyasî bir makale sayılabilir.

Devletin Girit ve "Giritler"; Girit konumundaki memleketler üzerine uyguladığı politikanın eleştirisinin hâkim olduğu metinde dil, devrine göre sade sayılabilecek derecede anlaşılırdır. Yazar, öncelikle dünkü ve o günkü devlet politikasını tenkit etmiş, aynı zamanda Girit ve benzeri meseleler için kalıcı fetihleri sağlayacak bir yönetim politikası önermiştir. Kendi söylemiyle acı başlayıp tatlı bitirdiği metninde "acı" olarak gördüğü kısmı soğukkanlı ve eleştirel bir bakış açısıyla kaleme alan yazar, metnin sonunu oluşturan "tatlı" kısımda ise gerçeklikten -vatantaş refleksiyle- uzaklaşmış ve esasen dilekten, inançtan ibaret olan hislerini coşkun bir tavırla/millî bir romantizmle ifade etmiştir.

"**Halley'e Karşı**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Mehmed Sadi'nin Halley kuyrukluyıldızına yazdığı şiir. 1910'da Yerküre'ye çarpması ihtimali dolayısıyla dünya çapında kaygıya sebep olan Halley kuyrukluyıldızı, dönemin bazı ediplerine ilham vermiş, uyandırdığı endişe ve korkuyla bazı eserlerin "sebeb-i telifi" olmuştur. Bu tip eserlere bir örnek olan "Halley'e Karşı", serbest bir nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

"Hatem", Hediye-Numero 3, ?.

Hayrullah Süleyman'ın, bir kadın parmağındaki yüzük objesi etrafında oluşturduğu mensure.

"**Hayât Yolunda**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Tahsin Nahid'in "Sana" dediği şahsa ithaf ettiği şiiri. Aşk temalı şiirin lisanında yer yer konuşma dilinin tesirleri görülür.

"**Hayât**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Ali Süha'nın, hayatı özetlediği sohbeti… İkinci tekil şahsın zamiriyle seslendiği okura, -genç yaşta olmasın rağmen- güngörmüş bir yetişkin üslubuyla hitap eden Ali Süha'nın ana-baba kıymetini vurguladığı bu metin, yazarın hayatı dikkate alınarak okuduğunda, biyografik unsurlar barındırması dolayısıyla dikkate değerdir. Nitekim babasız büyüyen ve annesiyle yaşayan yazarın satırlarında, hayatta olmayan bir babanın yokluğundan kaynaklanan acının deneyimi ve bundan doğan içtenlik metne yansımıştır.

"**Hicrân-ı Müzmîn**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Ömer Seyfeddin'in sone nazım şekliyle yazdığı şiir. *Tenkîd*'deki diğer şiirlere oranla çok daha sade bir dille yazılan şiirin kelimeleri, yazarın hikâyelerine göre daha ağırdır.

"**Hisler ve Fikirler**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Baha Tevfik'in Raif Necdet'i, onun eseri "*Hisler ve Fikirler*" bağlamında değerlendirdiği eleştirisi… Baha Tevfik, bu tenkidinde Raif Necdet'i "şuh ve hoppa" üslubu nedeniyle ilk önce Mehmed Rauf'a benzetse de onun bir Mehmet Rauf olmadığını hatta çeşitli yönleriyle onun tam zıttı olduğunu ve Raif Necdet'in daha çok Ahmed Midhat Efendi'ye benzediğini ve de bu yönüyle çözümlenmesinin, eleştirilmesinin gerekliliğini belirtir.

Baha Tevfik, "*Hisler ve Fikirler*" adı eseri, birbirine zıt düşünceler dizisi

barındırdığı için alaycı bir üslupla "şâyân-ı takdir" kabul eder. Kimi ifadelerini anlamsız bulan ve eserin adını, kitapta ele alınan meselelerin sırası noktasında bir ipucu olarak gören Baha Tevfik, yapıtta bunun tam aksine hareket edilmesini takdir ederken yazarın, bunu farkında olmaksızın yaptığını alaycı üslubuyla ima eder hatta ilerleyen satırlarda yazarın his ve fikri birbirinden ayırt edemediğini ifade eder.

Hisler ve Fikirler adlı kitapta dile getirilen meselelerin hepsinin sadece okunmuş ve dolayısıyla başkalarından edinilmiş olduğunu fakat edinilen/ezberlenilen bu fikirlerin Raif Necdet tarafından anlaşılmadığını dile getiren yazar; eleştirisini, adı geçen eserden aldığı pasajlara dikkat çekmek ve bunu da eleştirisine bir sohbet havası katmak suretiyle devam ettirmiş; Raif Necdet'i özgün olmadığı ya da basmakalıp görüşleri devam ettirdiği gerekçesiyle eleştirmiştir.

"**Hoş Bir Sadâ**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Ömer Seyfeddin'in sone nazım biçmiyle yazdığı şiir.

Teması ölüm olan şiirdeki metinlerarasılık dikkat çekicidir. Théophile Gautier'in "*L'arte*" adlı şiirinden bir dörtlüğe iktibasla başlayan sone, Bakî'nin "Zülf-i siyāh-ı sāye-i perr-i hümā imiş/İḳlīm-i ḥüsne anuñ içün pādişā imiş" matlalı gazelinde geçen "Bāḳī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş" mısraıyla sona erer.

Şair, Gautier'in "Tout passe" ifadesini şiirin dört bendinde de "Her şey geçer…" demek suretiyle onaylasa da onun, Bakî'nin "hoş sada"sıyla paralel olarak algılanabilecek nitelikteki "le buste"ünü son bentteki "'adem"le reddeder ve bu şekilde, ölüm sonrasında - belki hatırlanma isteği belki de sonsuzluk arzusuyla- dünyada bırakılan/bırakılması umulan miras noktasında kendi gerçeklik algısını dile getirir.

Şiirin başlığındaki soru işareti "hoş bir sadâ"nın varlığını sorgulaması yönüyle dikkat çekicidir ve şairin, özellikle "Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş" dizesine karşı parodik tavrı, alıntılanan dizenin şairine "bî-çâre" dedirtecek kertede iddialıdır.

Öte yandan şiirin Fransızca alıntısında mevcut "augaust" ifadesi dikkat çekicidir zira şairin iktibas yaptığı asıl metinde bu kelime değil "robuste" sözcüğü kullanılmıştır.[131] Şair, sözü edilen metni tırnak içinde verdiğine göre burada bir müdahaleden çok yanlış hatırlama ihtimali göze çarpar.

İktibasta bulunulan her iki eserin de ölüme bakış, daha doğrusu ölümden sonra

[131] Bkz, Gautier, T. (1881). *Émaux et Cameés*. Paris, s.223.

dünyaya bakış noktasında birbirleriyle benzerlik gösterdiğini okura fark ettirmek isteyen şair, bir bakıma bu vadide kendi düşüncesini ifade etmiştir.

"**İki Kıtʿa**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Müstecâbîzâde İsmet Bey'in iki kıt'alık şiiri. Kıt'a nazım şekliyle yazılan şiirler aslında başlıksızdır. İlk kıt'ada felekten ve dostların kötü kalpliliğinden şikâyet söz konusudur. İkici kıt'a ise evvelkine göre daha ve hikemîdir.

"**İntikâd**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Baha Tevfik'in Bezmî Nusret'e yazdığı, intikad kavramına dair görüşlerini içeren açık mektubu. İntikâdın belli usül ve kurallardan bağımsız olduğunu ifade eden Baha Tevfik, bu kuralsızlığı "efkâr-ı müştereke"nin olmayışına bağlar. Düşünen insanların oranını milyonda bire indirgeyen yazar geriye kalanların, fikirleri hemen herkesçe kabul ve taklit edilen kişiler olduğunu belirtir ve teamüllerin ortak bir düşünceden değil papağan gibi tekrarlanmak suretiyle devam ettirilen görüşlerden türediğini iddia eder. Âlimlerin kabul görülüşlerini de hile ve kurnazlıkta muktedir olmaya bağlayan Baha Tevfîk; ilim ve fenni, zamana ve zemîne uydurulmuş "ındî fikirler, nisbî ve muvakkat hakikatler" olarak ifade etmek suretiyle bilimin göreceliliğine ve hakikatlerin vakitsel değişkenliğine dikkat çekerek tenkidin kuralsız oluşu noktasında ısrar eder.

Baha Tevfik, edebiyat ve sanat hususunda da tenkîdin kuralsızlığına kendi fikrince bir zemin hazırlama gayreti içerisindedir. İmgelemi hastalık hâli olarak gören yazar, bu muhayyileden çıkan edebî eserlerdeki ilerleme ile iddia ettiği hastalık arasında bir doğru orantı kurar ve şairin ne denli hasta ise o derece sanatkâr olduğu çıkarımına dayanarak söz konusu hastalıkların/sanatkârlık gücünün saptanabilmesi için belirli bir eleştiri ölçüsünün konulamayacağı sonucuna ulaşır.

"**İntikâd**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Baha Tevfik'in *İntikâd* başlıklı metninin devamı. Tenkitte kural olduğunu iddia etmenin münekkit için bir başarı hilesi olduğunu dile getiren yazar, eleştirinin kuralsızlığına dair fikirlerini makalenin bu ikinci kısmında da dile getirir. Meseleye makyavelist bir tutumla yaklaşan Baha Tevfik, eleştirmene atfettiği hilenin meşruiyetini de onun başarılı olmasına bağlar.

Eleştirinin varlık sebebini ise bir eseri batırma emeline bağlayan yazar, eleştiriden beklenen tek şeyin kişisel bir şöhret elde etme olduğunu iddia eder, tenkidin bilindik

tanımını asla hakikî bulmaz ve tenkidi, kelimenin tam manasıyla bir "iğfal"; kandırma, baştan çıkarma olarak görür.

Zeki ve kurnaz bir ve alçakgönüllü olmayan bir eleştirmen tipi idealize eden Baha Tevfik'e göre hakîkat kavramı görecelidir. Durağan ve sonsuz bir şeyin olmadığını iddia eden yazara göre her şey gelip geçicidir. Dolayısıyla Baha Tevfik'e göre sınırları belli ve sabit birtakım eleştiri kurallarından bahsetmek mümkün değildir.

"**İntikâda Dâʾir**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

F[eyzullah] Sâcid'in, Baha Tevfik'e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin birinci kısmı. F. Sâcid, makaleye *Tenkîd*'in kendisinde bıraktığı olumlu izlenimleri ifade ederek başlar. Tenkîd'in, gereksinim duyulan bir kılavuz olarak üstleneceği göreve dair iyi niyet ve temennîlerini dile getirdikten sonra -isim vermeksizin- eleştirdiği bazı gazetelerle sürdürdüğü yazısının son kısmında Baha Tevfik'in *İntikâd* adlı makalesine yer verir. İlk cümleleriye kendisinde şaşkınlık yarattığını ifade ettiği *İntikâd*'ı bir cümleyle özetler ve yazının devam edeceğini bildirir.

"**İntikâda Dâʾir**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

F[eyzullah] Sâcid'in, Baha Tevfik'e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin ikinci kısmı. Makalesini, hakikatlerin içyüzü ve insan için neden gerekli olduğunu belirten cümlelerle sürdüren yazar, Baha Tevfik'in görüşlerine göre insanlığın artık yaşamaması gerektiğine hükmeder, insanlık için o vakte kadar üretilmiş ne varsa onları boşa çıkarır ve yine Baha Tevfik'in görüşlerine dayanarak onun "İntikâd" başlıklı makalesinin de gereksiz olduğunu söyler ve bu suretle onu iğneler.

Eleştiriye dair o zaman için cidden belirli kuralların olmadığı noktasında Baha Tevfik'e katılan yazar; onun, daha çok bu noktadaki aşırı tutumunu tenkit eder. Söz gelimi, eleştiriye dair hiçbir şekilde kural konulamayacağı düşüncesini reddeder. Bir takım örneklerden yola çıkarak, fikirlerin ya yanlış ya da doğru olabileceğini ifade ettikten sonra bu noktada ihtiyaç duyulan netliğin de belirlenmiş kurallar ve ispatlanmış hakikatlerle sağlanacağını savunur.

Hakîkatin/hakikatlerin zaman içerisinde nasıl oluştuğunu felsefî bir yaklaşımla açıklayan F. Sâcid, Baha Tevfik'in "mugâlata" ve "şaşırtma" kavramlarıyla bir tutup "boş" kelimesiyle nitelendirdiği "mantık" için bu sıfatı kabul etmez.

"**İntikâda Dâʾir**", Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326

F[eyzullah] Sâcid'in, Baha Tevfik'e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin üçüncü kısmı. Düşünürler tarafından ortaya konan ve kabul gören bir takım kuralların Baha Tevfîk'çe, yanıltıcı sözler olarak kabul edilmesine karşı çıkan F. Sâcid, düşünebilenlerin az olduğu iddiasını da reddeder, herkesin düşündüğünü fakat bu düşünenleri içerisinde isabetli fikileri olanların az olduğunu dile getirir. Baha Tevfîk'in "efkâr-ı müştereke"yi reddedişine de karşı çıkan yazar, insanın hiçbir şeyden, hiç kimseden etkilenmeksizin; tamamen şahsi fikirleriyle var olmasına olanak vermez ve dolayısıyla *İntikâd*'da alay edilen bu etkileşim silsilesini doğal karşılar.

"**İntikâda Dâ'ir**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

F[eyzullah] Sâcid'in, Baha Tevfik'e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin son kısmı. Bilim adamlarının, âlimlerin ve filozofların görüşlerinin reddedilmiş olması hususunda Baha Tevfik'in genelleme yapmasını eleştiren F. Sâcid, hakikati değişmez addederken değişime açık olanın teori olduğunu vurgular. Her teorinin de hakikate dayandırılamayacağını söyledikten sonra teorinin gerçek/kanun olup olamayacağı noktasında mantığa duyulan ihtiyacı dile getirmek suretiyle Baha Tevfîk'in mantık hakkındaki tutumunu bir kez daha tenkit eder.

F. Sacid, akıl ve yargılayabilme yetisini ön plana çıkararak Baha Tevfîk'in ilimi ve bilimi kişiden kişiye değişebilecek terorilerden ibaret görmesini eleştirdikten sonra yine tenkit bahsine gelir ve eleştirinin bir takım kuralları bağlı kalınarak yapılması lehine görüşlerini açıklar.

Baha Tevfîk'in mânâ ve edebiyatı kullanarak eleştirinin kuralsızlığına dönük oluşturduğu zemini, özellikle onun edebiyat-sanatçı hakkındaki görüşlerini aldatmacalı bir kurgu olarak nitelendirmek suretiyle eleştiren yazar, tenkidin şöhret için yapılacağı fikrini de abartılı bulur ve son olarak Baha Tevfîk'in eleştirmen-hilekârlık-budalalık bağlamında dile getirdiği görüşlerini sorgulayarak makalesini bitirir.

"**İstişfâ**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Müstecabîzâde İsmet'in Hz. Peygamber'e dair yazdığı rubai.

"Kadınlar ve Hayât", Hediye-Numero 3, ?.

Hüseyin Rahmî'nin kadın konulu mensuresi.

"**Köpekler**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Doktor Abdullah Cevdet'in, sokak köpeklerinin zaptedilmesi gerektiği hususunda

yazdığı makale.

"**Kudret-i İntâkıyyen**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fâik Ali'nin aşk temalı sonesi.

"**Leyâl-i Âfileden**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

İsmail Hâmi'nin Bezmî Nusret'e ithaf ettiği sone nazım biçimli şiir.

"**Leyâl-i Mahmûme**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Faik Ali'nin tema itibarıyla münacaatı andıran sonesi.

"**Mâziye Karşı**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Edhem Hidâyet'in, hayal dünyasındaki geçmiş algısını yansıttığı sonesi.

"**Melâl-i Rûhum**". Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Medîha Güzîn'in "Lâmi'a" ithaf ettiği yalnızlık temalı mensure.

"**Mesâ-yı Bahâr**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Tahsin Nahid'in Mehmed Ali Tevfik'e ithaf ettiği aşk temalı manzume.

"**Mest ü Müstağrak**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Suad'ın sone nazım biçmiyle yazdığı şiir. Eser, bir aşkın alışılagelmiş terennümünden çok erotik kimliği ile dikkat çeker. Şair, ifadelerini aşkın manevî yönünden ziyade tensel boyutu etrafında yoğunlaştırmış, sevgilisine duyduğu hisleri şûhâne bir tavırla dile getirmiştir.

"**Muhâkeme-i ʿAşk**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Ali Haydar Emir'in iki beş, üç üçlükten oluşan aşk temalı şiiri.

"**Nefhâ-i Tesliyyet**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Hâşim Sâmî'nin ölüm ve yaşam üzerine yazdığı deneme.

"Nigâh-ı Pür-heyecân", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

H. Nâzım'ın sone nazım biçmiyle yazdığı şiir.

"Nil Kenârında Yaz Gecesi", Hediye-Numero 3, ?.

Zaimzâde Hasan Fehmi'nin Faik Ali'ye ithaf ettiği egzotik özellikler taşıyan sone.

"**Odam**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Ahmed Kemâl'in sone nazım biçmiyle yazdığı şiir.

"**Olimp'in Eteklerinde**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Faik Ali'nin sekiz dörtlükten oluşan şiiri.

"**Onun Gözleri**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

İlyâs Mâcid'in Hâmid Subhî'ye ithaf ettiği fantezisi.

"**Osmânlı Edebiyyâtı**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Bahâ Tevfîk ve Ahmed Nebîl'ce, "Edebiyyât nedir?, Bizde telakkîsi, teʾsîrleri, Dünküler, bugünküler — Edebiyyât bâdî-yi izmihlâldir. — En büyük maraz…. Şübhesiz edebiyyât!... —Edebiyyâtta gâye nedir?... — Edebiyyât nasıl olmalı? — Âtisi…?" kabilinden soruların ve sorunların ele alındığı eleştiri metni.

"**Osmânlı Edebiyyâtı**", Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

Bahâ Tevfîk ve Ahmed Nebîl, uzun olması sebebiyle böldükleri tenkitlerini bu ikinci başlık altında sürdürmeye devam eder. Edebiyatın olumsuz yönlerine dikkat çeken ve onu bir hastalık kaynağı olarak gören yazarlar, bu metinde genel olarak edebiyatın kendisini hicvetmişlerdir. Tenkîd'in dikkate değer metinlerinden biri olan *Osmanlı Edebiyyâtı* eleştiriden öte bir hicviye hatta reddiyedir.

"**Prensin Salonunda**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Fehmi Râzi'nin sohbet tarzında keleme aldığı metin.

"Reftâr-ı Matbûʿât", Hediye-Numero 3, ?.

Hakkı Tarık'ın Tenkîd'in yayımlanmasından iki yıl sonra yazdığı ve o devir edebiyatının değerlendirmesini yaptığı eleştiri.

"**Reftâr-ı Matbûʿât**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Hakkı Tarık'ın, Ahmed Hâşim'i, Midhat Cemâl'i, Râʾif Necdet'i, Senîʿ H.'yi, Şehâbeddîn Süleymân'ı ve Şekîb ʿÂkif'i, tenkit etmek suretiyle edebî gündemin değerlendirmesini yaptığı eleştiri.

"**Reftâr-ı Matbuʿât**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Hakkı Tarık'ın, *Siyâh Çarşaflı, Kardeşim ʿİzzet İçün, En-nâr Eşeddü Mine'l-İntizâr, Felâketten Sonra, Bugünküler, Dünküler, Muhterem Bir Şâʿirenin Defterine, Lukad'ın Karşısında, Fecr-i Âtî Mektebi İmtihânları, Fıkra, Bir Demet, Bedbînî,*

Muhâvere-i Hissiyye, Leyâl-i Hicrân, Musâhabe-i Edebiyye başlıklı metinler üzerinden iki haftanın edebi değerlendirmesini yaptığı tenkit.

"**Reftâr-ı Matbûʿât**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Emin Lâmiʿin, *Servet-i Fünûn, Resimli Kitâb, Ümmet, Şebâb, Envâr-ı Vicdân ve Tenkîd* dergilerinde yayımlanan bazı eserler üzerinden edebî gündemin nabzını tuttuğu eleştiri.

"**Reftâr-ı Matbûʿât**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hakkı Tarık'ın, *Hüsn ve Şiʿr, Şebâb, Tenkîd, Servet-i Fünûn, Resimli Kitâb, Ümmet, Arkadaş ve Envâr-ı Vicdân* adlı dergilerde yayımlanan bazı eserler üzerinden iki haftanın edebî tenkidini yaptığı metin.

"**Rûh-ı Fuzûlî'ye**"**,** Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Suad'ın, Fuzulî'nin ruhuna ithaf ettiği gazel biçimli şiir.

"**Rûʾyâ**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hüseyin Suad'ın sone nazım biçmiyle yazdığı şûhane şiir.

"**Seni Görmek**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Muhyiddîn'in sone nazım biçimiyle yazdığı hasret temalı şiir.

"**Serâb**", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret'in, üzerine yazı yazılacak bakir bir mevzu bulmanın güçlüğü üzerine yazdığı deneme. Faik Ali'ye ithaf edilmiştir.

"**Sınıfta**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret'in Edhem Hidâyet'e ithaf ettiği, eğitim-öğretim hayatından bir kesiti yansıtan metin… Yağmurlu bir gün peyzajıyla başlayan bu anlatı, kısa hikâye ile küçürek öykü arasında bir hacme sahiptir. Ailelerinden henüz ayrıldıkları izlenimini hissedildiği çocukların tedirgin ruh hâli, şiddetle yağan yağmurun verdiği ürperti ile pekiştirilerek söz konusu öğrencilerin hissettiği kasvetin tasvirine canlılık katmıştır. Metinden, "muallim" olduğu anlaşılan Munis'in "vicdan" kelimesine dair hissettikleri ise metnin belki en dikkat çekici yanıdır fakat ne var ki Munis'in bu noktadaki duygu ve düşüncelerinde açıklık yoktur ve bu "muamma" okucunun hayal gücüne bırakılmıştır.

"**Şebâb-ı Meftûr**", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

Filibeli Nizamî'nin Bezmî Nusret'e ithaf ettiği geçmişe özlem temalı sonesi.

"**Şûrezâr-ı Hayat**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Mehmed Sadi'nin sone nazım biçimiyle yazdığı şiiri. Geçmiş, gelecek, hayat, ölüm ve yokluk kavramları üzerine inşa edilen şiir felsefî özellikler gösterir ve bu yönüyle de Makber Şairi'ni hatırlatır.

"**Terbiyye-i Ahlâkıyye**", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fazıl Ahmed'in ahlak eğitimi üzerine yazdığı makale.

"**Terlikler**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Manastırlı Mehmed Emin'in Baha Tevfik'e ithaf ettiği fantezi.

"**Tevdîʿât-ı Hissiyye**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Aziz Nerîman'ın, annesine ithaf ettiği serbest müstezat.

"**Tûde-i Melâl**", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Bezmî Nusret'in, Fehmî Râzî'ye ithafen yazdığı aşk konulu deneme.

"**Uhuvvet,** ʿ**Adâlet**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Ali Sühâ'nın yazdığı Aktör Burhaneddin Bey'i tenkîd ettiği tiyatro eleştirisi.

"**Vatanım İçin**", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Bezmî Nusret'in Girit meselesi üzerine yazdığı makale.

"**Yâdın**", Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Faik Ali'nin sone nazım biçmiyle yazdığı özlem temalı şiir.

"**Yalan**", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Abdülhâk Hayri'nin sone nazım biçmiyle yazdığı aşk temalı şiir.

"**Yatak**", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

M. Hâlid'in fantezi türünde yazdığı metin.

3.1.2. Tercüme Olanlar

Tenkîd dergisindeki müstakil tercüme metinler *Küçük Numuneler* başlığı altında toplanmış kısa eleştiri yazılarıdır. Yedi ayrı konu üzerine yazılan toplam dokuz metin vardır ve bunlar yedi farklı yazarın kaleminden tercümedir ve *"Suderman"* başlıklı eleştiri haricindekiler Fransız edebiyatına dairdir. Dergide, metinleri kimin çevirdiğine dair bir bilgi verilmemiştir fakat yapılan araştırmalarda *"Kese Hakkında", "Ceriha'ya Dair", "Bir Mecmûʿa-i Eşʿâr Hakkında", "Bir İş Adamına Dâʾir", "Suderman", "Pol Verlen"* başlıklı metinlerin, matbuat âleminde ع. Nâdir imzasıyla tanınan Ali Ekrem'e ait olduğu tespit edilmiştir. Adı geçen metinlerden *"Kese Hakkında", "Ceriha'ya Dair", "Bir Mecmûʿa-i Eşʿâr Hakkında"* ve *"Bir İş Adamına Dâʾir"* Tenkîd çıkmadan dokuz sene önce; *Maʿlûmât* mecmuasının 7 [Haziran] 1317 tarihli 292. numerosunda "*Tenkîd Numûneleri*" başlığı altında *"Bazı Âsâr-ı Edebiyye Hakkında Meşâhir-i Münekkidîn Tarafından Verilen Hükümlerin Hülâseten Tercümesi"* sunumuyla yayımlanmıştır.[132] Öte yandan *"Pol Verlen"* de yine *Mâlûmât*'ın 293. sayısında mevcut "*Tenkîd Nûmuneleri*"nde; *"Pol Verlen Hakkında Jül Lümetrin Mütâlaʿâtından Mâbʿad"* başlıklı metnin içinde,[133] *"Suderman"* ise *Mâlûmât*'ın 296. sayısındaki *"Sembolizm"* başlıklı yazının içinde[134] yer alan bir pasajdır. Bunlar haricinde, Söz konusu metinler, başlıklarında çok ufak değişiklikler yapılması ve içerdikleri latin harfli özel isimlerin çıkarılması haricinde aynen *Tenkîd*'e nakledilmiş ve çevirmeni verilmeden yayımlanmıştır.

3.1.2.1. Küçük Numûneler

Suderman, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Ludwig Büchner'in Alman tiyatro yazarı Suderman'ı tenkit ettiği metin.

"Cerîha"ya Dair

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Émile Faguet'nin, adı Türkçe'ye "Ceriha" olarak çevrilen eser üzerine yazdığı eleştiri.

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

---

[132] Bkz. ع. Nâdir. (1317, 7 Haziran). Tenkîd Numûneleri. *Maʿlûmât*, s. 1010-1012.
[133] Bkz. ع. Nâdir. (1317, 14 Haziran). Paul Verlen Hakkında Jül Lümetr'in Mütâlâʿatından Mâbʿad. *Maʿlûmât*, s.1019-1024.
[134] Bkz. ع. Nâdir. (1317, 5 Temmuz). Senbolizm. *Maʿlûmât*, s.1068-1070.

Gustave Larroumet'nin Ceriha'yı tenkit ettiği metin.

"Kese" Hakkında

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Émile Faguet'nin, Alferd Capus'ye ait *La Bourse ou la Vie* adlı komedisini değerlendirdiği metin.

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Gustave Larroumet

"Bir İş Adamı"na Dâʾir, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Georges Pellissier'nin Paul Bourget, Un Homme D'affaires künyeli eser için yazdığı eleştiri.

Senbolizm, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Jules Bois'nın sembolistleri eleştirdiği ve sembolizme dair fikirlerini ifade ettiği yazı.

Pol Verlen, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Jules Lemaître'in Paul Verlaine'e dair düşüncelerini dile getirdiği yazı.

Bir Mecmûʿa-i Eşʿâr Hakkında, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Charles Le Goffic'in, Albert Mérat'ya ait Vers Le Soil adlı şiir kitabını tenkit ettiği metin.

IV. BÖLÜM

4. DİĞER METİNLER

Tablo 4.1. Tenkîd ve Eklerindeki Diğer Metinlerde Adı Geçenler

TENKÎD: Numero-1	Şair-Yazar	Mehmed Raʾûf, Doktor Lutfî, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsin Nâhid, Hâmid Subhî
	Eser	"Rûh-ı Bîkayd", "Timsâl-i ʿAşk", "Solgun Neşîdeler"
	Süreli Yayın	Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakîkat, Saʿâdet, İştirak, Eşref, Feryâd, İğne
TENKÎD:	Şair- Yazar	ʿÂlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed ʿAlî, ʿAzîz Nerîmân, ع. Mübîn, Çelebîzâde Nûrî, Sezâ, Hâşim Sâmî

	Eser	“Nation Ottomane”, “Zulmet”
	Süreli Yayın	Tanin, İkdâm, Tasvîr-i Efkâr, Sabah, Arkadaş, Kalem, ʿAvam, Hande, Geveze, Kâʾinât, [Salihli’deki] Tenkîd, Tatbîkât, Resimli Kitâb, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakîkat, Saʿâdet, İştirak, Eşref, Feryâd, İğne, Hüsn ve Şiʿr
	Girişimci	H. Hüsnü, A. Subhî
TENKÎD: Numero-3	Şair-Yazar	ʿAlî Sühâ, Emile Faguet, Halîl Hidâyet Keşfî, Râʾif Necdet, Tahsin Nâhid, Nâmık Ekrem, Emin Lâmiʿ, M. Hayrâh Süleymân , S. M.., Ahmed Muhtâr
	Eser	“On Dokuzuncu ʿAsır”, “Hisler ve Fikirler”, “Rûh-ı Bîkayd”, “Hicrân”, “ʿÂlem-i Lâtifin Mevcûdiyyeti yâhûd Manya-tizm ve İspirtiz-manın Mâhiyyeti”, “Mezâmîr-i Elem”, “Kulis Aralarında”
	Süreli Yayın	Hanım Teyze, Envâr-ı Vicdân, Şûrâ-yı Ümmet, Edeb
	Girişimci	İskeçeli Sıdkı
TENKÎD: Numero-4	Şair-Yazar	Mehmed Rauf, F. Sâcid, Giridli Hüseyin Rahmî, Köprülüzâde Fuʾâd Bey, A.-B.
	Eser	“Zulmet”, “Edebiyyât-ı İnsâniyye”, “Hayât-ı Fikriyye”
	Süreli Yayın	İğne, Hukûk-ı ʿİbâd
	Ticarethâne	Emniyyet Eczahânesi, Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Mehpâre, Binbir Çeşid Mağazası, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka
	Girişimci	Doktor Halîl Rifʿat
Tn-5	Yazar	Mehmed Rauf
HEDİYE: Numero-1	Şair-Yazar	Tevfîk Fikret, İsmâʿil Hâmî, İlyâs Mâcid, M. Raʾûf, Ali Haydar Emir, Mehmed ʿAlî,ʿAzîz Nerîmân, Mehmed Muhyiddîn, Manastırlı Mehmed Emîn, Serâb, Fâʾik ʿÂlî
	Eser	“Kıyl ü Kâl-i Edebî”
	Ticarethâne	Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka
	Girişimci	Trabzonlu ʿAlî Haydar Bey
HEDİYE: Numero-2	Şair-Yazar	Müstecâbîzâde ʿİsmet, Mehmed Necîb, Nevşehirli M. Kemâl, Ahmed Nebîl, Bahâ Tevfîk, Hüseyin Suʿad, [Paul] Borguet
	Eser	“Lâne-i Melâl”, “Tribole”, “ʿAşk Nedir?”
	Süreli Yayın	Köylü, Âhenk, Hukûk-ı ʿİbâd, Teşvîk, Hüsn ve Şiʿr, İğne, Geveze, Nâzikter, Dellâl
	Ticarethane	Suhûlet Kütübhânesi, Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka, Necîbler Mağazası, Fantezi, Optimos

		Makineleri"nin İzmir'deki acentesi, Resne Fotoğrafhânesi
HEDİYE Numero-3	Şair-Yazar	Fehmî Râzî, Muhlis Sabâhaddîn, Halîl Zihnî, Hasan Hikmet, Râtib Muʿallim Fikri, Mahrûkî, Hâmid Subhî
	Eser	"Rübâb-ı Şikeste", "Nisvân-ı Zarîfe", "Solgun Neşîdeler", "Karagöz Meyhânede"

Tablo 4.2. Dergi İçindeki Diğer Metinler

TENKÎD: Numero-4	**Mehmed Raʾûf Beyefendi'ye** Müsâʿadenizi istihsâl etmeden mektûbunuzu neşrettiğimizden dolayı afvınızı ricâ ederiz. Böyle bir harekette bulunmamızın başlıca sebebi, en müdhiş bir yaramızı açmanızdır ve zannederiz ki şu mesʾeleyi teşrîh etmek, halline çalışmak hepimize düşen bir vazîfedir. Gelecek nüshamızda hassamıza isâbet edeni mümkün olduğu kadar îfâya çalışacağız. **Müdüriyyet** [s.6] Uzunluğu hasebiyle makâlemizi kesmeye mecbûr olduk. Gelecek nüshada edebiyyâtın henüz bilinmek istenilmeyen gâyesinden ve nasıl olması lâzımgeleceğinden bahesedeceğimiz gibi bugünkü edîb ve şâʿirlerimizin hüviyyet-i sanʿatlarını da birer birer tedkîkedeceğiz. F. Sâcid Bey'in makâlesine mezkûr makâlenin hâtiminde ayrıca cevâb verilecektir. **A—B** [s.8]
Tn. N. 5	Mehmed Raʾuf Beyefendi'nin mektûblarını lâyıkıyle teşrîh etmek arzûsunda bulunduğumuzdan mütâlaʿât-ı ʿâcizânemiz birkaç nüsha daha devâm edecektir. Li-muharririhi [s.5]
HEDİYE: Numero-3	**İlk Söz** Muhterem kâriʾîn.. Bugün pek çok kusurlarıyla cenâh-ı mütâlaʿanıza tevdîʿeylediğimiz Hediye'nin emellerimizle mütenâsib bir nefâsette olmadığını iʿtirâf edeceğiz. Biz risâlemizin müzehher bir mecmûʿa-i bedâyiʿ, rengîn, müzehheb bir demet olmasını istiyorduk hâlbuki buna muvaffak olamadık. Her şeyde olduğu gibi matbûʿâtta da hüküm süren buhrân ve fıkdan-ı vesâʾit bütün ârzûlarımıza mâniʿ oldu. Hep ʿayn-ı sebebden dolayı şimdiye kadar yüzlerce refîklerimiz bu keşmekeş-i matbûʿât içinde yaşayamadılar. Biz ise her müşkülü iktihâm ederek yorulmak bilmez bir ʿazm-i metânetle çalışmak istiyoruz. Göreceğimiz rağbet nisbetinde pek büyük teceddüdler göstereceğimize emîn olunuz. En muktedir genclerimizin âsârını ihtivâ edecek olan Hediye'nin mesleği hakîkî bir inkılât-ı edebîye maʿtûftur. Zîrâ şimdi bütün kuvvetiyle hükümrân olan buhrân-ı edebînin sâʾik-i yegânesini mesâlikin yekdiğeriyle imtizâc edememesinde aramalıyız. Edebiyyâtımızın son zamânlarda aldığı şekl-i müʾessif, birtakım gayr-ı nezîh eserlerin tahrîbât-ı ictimâʿiyyesi bizi bu teşebbüse sevk etti. Bugün şarkın; münevver, sâf sahâları yine sefâhatine, indirâs-ı ahlâkîye doğru yuvarlanıyor. Bu cereyânlara karşı durmaya fikren ve mevzûʿan bir inkılâb-ı edebiyyenin husûlüne ihtiyâcımız pek büyüktür. İşte bizim gaye-i âmâlimiz. Bu maksadın husûlünü teʾmîn için birçok teşebbüslerimiz var, sırası geldikçe bunları enzâr-ı ʿâmmeye vazʿ edeceğiz. Yalnız bu mukaddes gâyeye vâsıl olabilmek için sizlerden teşvîk ve himmet bekleriz. **Heyʾet-i Tahrîriyye** [s.2]

4.1. REKLAMLAR

Tablo 4.3. Tenkîd ve Eklerinde Çıkan Reklamlar

Reklamın Adı-Ne/Kim Hakkında Olduğu	**Reklam Metni**	**Yayımlandığı Sayı/Ek**
Tahsin Nahid'in *"Rûh-ı Bî-Kayd"*ı, Cemil Süleyman'ın *"Timsâl-i ʿAşk"*ı	Birkaç gün evvel kütübhânemize *Rûh-ı Bîkayd, Timsâl-i ʿAşk* gibi nâdide iki eser ʿilâve eden Tahsîn Nâhîd, Cemîl Süleymân Beyleri tebrîk ve mezkûr âsâr-ı ber-güzîdeyi muhterem kâriʾlerimize tavsiyye eyleriz.	Tenkîd: Numero-1
Nation Ottomane	Muharrirîn-i muktedire ve meşâhir-i vükelâ-yı deʿâvîden Ahmed Sâkî Beyefendi birâderimizin sâha-i matbûʿâtı tezyîn eden şu eser-i kıymetdârı son derece fâʾideli bir mevlûd-ı nefîsdir. Derîn bir tetebbuʿ, ʿamîk bir muhâkeme-i ʿilmiyye ile vücûda gelmiştir. Fransızca bilen mütâliʿlerimize tavsiyyeyi vecîbeden görürüz.	Tenkîd: Numero:2
Hisler ve Fikirler	Edîb-i Eflâtun-perver Râʾif Necdet Beyefendi birâderimiz tarafından neşredilen şu mecelle-i nefîseyi son zamânlarda intişâr eden ekser kitâblardan pek müstesnâ olarak telâkkî edebiliriz. Râʾif Necdet Bey şu eser-i müfîdiyle bize o kadar güzel parçalar, tedkîkât-ı ʿamîka netîcesinde vücûda getirilmiş öyle mücevherler bahşetmiştir ki kendilerine minnetdâr olmamaklığımız kâbil değildir. *"Hisler ve Fikirler"*i kemâl-i cesâretle bütün kâriʾat ü kâriʾîn-i kirâma tavsiyye edebiliriz.	Tenkîd: Numero-3
Rûh-ı Bîkayd	Gazetemiz muharrirlerinden şâʿir-i hassâs Tahsîn Nâhid Bey'in bu eser-i nevîni büyük bir kıymet-i edebiyyeyi hâʾizdir. Kamerli gecelerin samt-ı esrâr-âlûdunu nuşâ nuş mübhemini, ʿaşkın muhtelif safhalarını müstesnâ bir hiss-i rakîk ve asîl ile sine-i nezîhinde saklayan şu yeni ve zeheb-dâr mecmûʿa-i eşʿârı ʿumûm-ı kâriʾlerimize tavsiyye ederiz.	Tenkîd: Numero-3
Hicrân	Şuʿarâyı ʿOsmâniyye'den Nâmık Ekrem Beyefendi'nin bu nâm ile neşrettikleri ahlâkî, felsefî, hikâye-i manzûmeyi müştâkân-ı edebe tavsiyyeyi vecîbeden ʿaddederiz.	Tenkîd: Numero-3
Hânım Teyze	Pek eski bir zamândan biri ʿâlem-i matbûʿatda hidemât-ı nâfiʿası meşhûd olan İskeçeli Sıdkı Bey birâderimiz taht-ı idâresinde intişâra başlayan mizâhî risâle-i nefîseyi tebrîk ve muʿammer olmasını temennî ederiz.	Tenkîd: Numero-3
Solgun Neşîdeler	Heyʾet-i tahrîriyyemizden Hâmid Subhî Bey'in mensûr şiʿrlerinden müteşekkil olan bu latîf ve mümtâz eseri hislerin, elemli dakîkaların bir maʿkes-i bedîʿidir. *"Solgun Neşîdeler"*de kalbin en hafî noktaları teşrîh edilmiştir.	Tenkîd Numero-3
ʿÂlem-i Lâtifîn Mevcûdiyyeti yâhûd Manyatizm ve İspirtizmanın	Güzel bir eserdir. Bir meziyyeti daha tercüme değil tetebbuʿ ile vücûda gelmiş olmasıdır.	Tenkîd Numero-3

Mâhiyyeti		
Mezâmîr-i Elem	Risâlemizin erkân-ı tahrîriyyesinde ʿÂlî Sühâ Bey'in nefîs mensûr şiʿrleri *"Mezâmîr-i Elem"* nâmıyla yakında intişâr edecektir. ʿÂlî Sühâ Bey'in novel ve şiʿr-i mensûr husûsundaki kudret-i sanʿatkârânesine meftûn olan kâriʾlerimize tavsiyye etmeyi zâʾid görürüz.	Tenkîd Numero-3
Kulis Aralarında	İşte size bir eser-i nefîs daha. Yakında kütübhâne-i millîmizi tezyîn edecektir. Muharriri: Tenkîd muharrirlerinden Emîn Lâmiʿ Bey'dir.	Tenkîd Numero-3
Edebiyyât-ı İnsâniyye	Bu kitâb en yeni ve en müdekkik şâʿir ve nâşirlerimizin şimdiye kadar asla düşünülmemiş ve yazılmamış mevzûʿlarından müteşekkildir. Birinci forması yakında çıkıyor. Görür görmez şaşırmamak içün kavâʿid-i esâsiyye-i müktesebenizi şimdiden unutmaya çalışınız!	Tenkîd: Numero-4
Büyük Ticârethânelerimiz	Nefis, metin eşyâ almak isteyenlerin âtideki ticârethânelere mürâcaʿat etmeleri lâzımdır. Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid Mağazası, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka	Tenkîd Numero-4
ʿAşk Nedir?	Gayet müfîd, gâyet ʿâlimâne yazılmış bir eserdir. Kâriʾlerimize tavsiyye ederiz. Tâbîʿi Suhûlet Kütübhânesi sâhibi Leon Lutfî Efendî'dir.	Hediye: Numero-1
Emniyyet Eczahânesi	Çenberlitaş, Vezirhân karşısında her türlü maʿden suları, müstahzarât-ı ispençiyâre-i ʿOsmâniyye ve ecnebîyye bulunur. Reçetelerin fiʾâtı muʿtedildir. İdrâr tahlîli de yapılır. Eczahâneye devâm eden etibbâdan Doktor Halîl Rifʿat Bey emrâz-ı cildiyyeyi, yeni ve eski bel soğukluğunu, idrâr darlığını ve bi'l-cümle mesâne hastalıklarını fennin gösterdiği son usûl üzere tedâvî eder. Ve sütana nâmıyla evlere alınacak hizmetçi kızların emrâz-ı sâriyye ve efrenciyyeye musâb olub olmadığını katʿi olarak beyân eder.	Hediye: Numero-1
Büyük Ticârethânelerimiz	Nefîs mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka ticârethânelerine mürâcaʿat ediniz.	Hediye: Numero-1
Hüsün ve Şiʿr	Taşrada intişâr eden edebî gazetelerin iyisi, en kâʾidelisi olan bu risâleyi mutlaka okuyunuz. Dersaʿâdet'te şuʿbesi idârehânemizdir.	Hediye: Numero-2
İğne ve *Geveze*	Bu iki mizâh gazetesi memleketimizde teferrüd etmiş gibidir. Eğlenmek isteyen kâriʾlerimize hâsseten tavsiyye ederiz.	Hediye: Numero-2
Nâzikter	Kastamonu gibi fakîr bir muhît-i edebîde büyük bir cesâret-i edebiyye ile çıkarılmakta olan bu sevimli risâleyi kadirşinâs kâriʾlerimize tavsiyyeyi vecîbeden görürüz. Dersaʿâdet'te şuʿbesi idârehânemizdir.	Hediye: Numero-2
Lâne-i Melâl	En büyük müstesnâ şâʿirlerimizden Hüseyin Suʿâd Beyefendi üstâdımızın bu mecmûʿat-ı eşʿârı memleketimizde ilk defʿâ olarak görülmüş bir inci, bir pırlanta, bir mahfaza-i zeberceddir. Mutlakâ okuyunuz, mutlakâ kütübhânenizi tezyîn ediniz.	Hediye: Numero-2

Büyük Ticârethânelerimiz	Nefîs mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka, Beyoğlu'nda Necîbler Mağazası, Bahçekapı'da Fantezi'ye, Yeni Postahâne Caddesi'nde Hilâl ticârethânelerine mürâcaʿat ediniz. Memnun kalacaksınız.	Hediye: Numero-2
Optimos Makineleri	Müstensihin mehâzîrinden kurtulmak isteyenlere müjde. Bütün Anadolu'da yegâne acenti İzmir'de Beyler Sokağı'ında Trabzonlu ʿAli Haydar Bey'dir.	Hediye: Numero-2
Resne Fotoğrafhânesi	Sanʿatkârâne fotoğrafi çıkartmak ârzûsunda bulunanlar buraya bir defʿa uğramalıdırlar.	Hediye: Numero-2

4.2. TEBRİKLER, TEŞEKKÜRLER, İLANLAR

Tablo 4.4. Tenkîd ve Eklerindeki Tebrikler, Teşekkürler, İlanlar

Tebrik Edilen, Teşekkür Edilen, İlan Edilen/Söz Konusu olan	**Tebrik Teşekkür veya İlan Metni**	**Yayımlandıkları Sayı/Ek**
Tenkîd	Gazetemiz şimdilik on beş günde bir neşr olunur. Senelik abonesi otuz kuruştur. İdarehânemiz Dîvân yolunda Kurşunlu Hân'dadır. Sanʿat-ı intikâda muvâfık olmak şartıyle asâr-ı varide maʿateşekkür kabûl ve derc edilir.	Tn: n-1
Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakîkat, Saʿâdet, İştirak, Eşref, Feryâd, İğne adlı gazeterler ve Şair Celis	Helecân ve tereddüd içinde uzattığımız zaʿîf eli kemâl-i tevâzuʿ ile kabûl ederek risâlemizi kâriʾât ve kâriʾîn-i kirâma tavsiyye buyuran muhterem *Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakîkat, Saʿâdet, İştirâk,* merhûm *Eşref,* İzmir'de münteşir *Feryâd,* Selânik'de çıkan *İğne* gazeteleriyle, gazetemiz hakkında gâyet nezîh bir manzûme-i takdîriyye yazan şâʿir-i mümtâz Celîs Bey'e bin teşekkürü ʿarz-ı ihtirâm eyleriz.	Tenkîd: n-1
Mehmed Raʾûf, Doktor Lutfî, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsîn Nâhîd	Gazetemiz çıkmadan bize birçok güzîde eserler veren zevât-ı âʿzâma minnetdârız. Gelecek nüshamızı tezyîn edeceklerini vaʿd buyuran en büyük ve müstesnâ edîblerimizden Mehmed Raʾûf, Pâris dârü'l-fünûnu muʿallimlerinden Doktor Lutfî, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsîn Nâhîd Beyefendilere ʿarz-ı teşekkür ederiz.	Tenkîd: n-1
Tahsin Nahid Cemil Süleyman	Birkaç gün evvel kütübhânemize *Rûh-ı Bîkayd, Timsâl-i ʿAşk* gibi nâdide iki eser ʿilâve eden Tahsîn Nâhîd, Cemîl Süleymân Beyleri tebrîk ve mezkûr âsâr-ı ber-güzîdeyi muhterem kâriʾlerimize tavsiyye eyleriz.	Tn: n-1

Solgun Neşîdeler	Muharrirîn-i mütekaddireden Hâmid Subhî Bey birâderimizin *«Solgun Neşîdeler»* nâmındaki eseri de fantezi vâdîsinde yazılmış âsârın en güzellerindendir. Şafak kütübhânesinde satılmaktadır.	Tn: n-1
Tenkîd	İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir.Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.	Tenkîd: n-1
Tanîn, İkdâm, Yeni Gazete, Tasvîr-i Efkâr, Sabâh, Sadâ-yı Millet, Resimli Kitâb, Arkadaş, ʿAvâm, Kalem, Hande, Geveze, İğne, Kâʾinât, Tenkîd [Salihli], *Tatbîkât* adlı süreli yayınlar	**Îfâ-yı teşekkür** — Biz tamâmıyla kâniʿiz ki bugünkü ʿOsmânlılar ʿaynı eski merd ʿOsmânlılardır. Onların bütün fazîletlerine, bütün ʿulviyyetlerine mâliktir. İşte size ufacık bir misâl: Risâle-i nâçizânemizin intişârı üzerine büyük ʿOsmânlı milletinin hür, bülend matbûʿâtı, *Tanîn, İkdâm, Yeni Gazete, Tasvîr-i Efkâr, Sabâh, Sadâ-yı Millet, Resimli Kitâb, Arkadaş, ʿAvâm, Kalem, Hande, Geveze,* Selânik'de çıkan *İğne, Kâʾinât*, Sâlihli'de intişâr eden *Tenkîd,* muhterem bir ʿâʾilenin mesâʿî-yi müfîdesiyle Sakız'da neşrolunan *Tatbîkât* gibi birçok cerâʾid ve resâʾil-i muhtereme takdîrâtta bulundular. Fi'l-vâkiʿ *Tenkîd* bu kıymetdâr teveccühâta lâyık değildi. Fakat ecdâdımızın misâfir-perverliği tekrâr ibrâz edildi. Şu nezâkete karşı teşekkürât ve ihtirâmâtımız pek küçük, pek nâçîzdir. Kemâl-i ihtirâmla hepsinin ellerini öperiz.	Tenkîd: n-2
ʿÂlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed ʿAlî, ʿAzîz Nerîmân, ع. Mübîn, Çelebîzâde Nûrî, Sezâ, Hâşim Sâmî	**Muhâbere-i ʿAleniyye** —ʿÂlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed ʿAlî, ʿAzîz Nerîmân, ع. Mübîn, Çelebîzâde Nûrî, Sezâ, Giridli kardeşlerimizden Hâşim Sâmî Beyefendilere: Lutfunuza minnetdârız. Kâbımızdaki *"Kâriʾlerimize"* serlevhalı fıkrayı okumanızı ricâ ederiz.	Tenkîd: n-2
H. Hüsnü, A. Subhi	***Hüsn ve Şiʿr*** — Manastırda bir neyyîr-i tâbân gibi parlayan bu risâle-i nefîsenin müʾessisleri H. Hüsnü, A. Subhi Bey kardeşlerimizi muvaffakıyyet-i vâkıʿalarından dolayı tebrîk ile *"Hüsn ve Şiʿr"*leri içün uzun bir ʿömr-i güzîn temennî ederiz.	Tn: n-2

Zulmet	***Zulmet*** — Aydınlıkda her şey muʿayyen ve mahdûddur, onları herkes görür, herkes anlar, hâlbuki zulmet böyle değildir. Lâyetenâhî ve bî-hudûd eşyâyı ihtivâ eder, kim daha ziyâde nüfûz-ı nazar sâhibi ise şübhesiz o daha ziyâde görecek ve pek başka türlü anlayacaktır. Tenkîd'de intişâr edecek olan bu mecmûʿâ en yeni fakat en müdekkik şâʿir ve nâsirlerimizin güzîde ve nâ-matbûʿ eserlerini muhtevîdir. Başlıca mündericâtı: — *Arek'in Mektûbları: Melîke-i Müzekker, İlk Gece, Rekâbet-i Hîleler, İntikâm, Tekâmül-i ʿAşk, ʿAşk mı?, Yalan!...* *Felsefe-i Hakk, Ben Güzelim!..., Bu Senin, Şekil İbtidâiyyeʾsi, Âh Bu Sevdâ!..., ʿAşk-ı Musammem, Acımak mı Dersiniz?, Müjde!...* Daha birçok şiʾrler, hikâyeler, resimler ve sâʾire… Tertîb edenler: Gazetemizin birinci sınıf muharrirlerinden Bahâ Tevfîk ve ezkiyâ-yı sebâtdan Ahmed Nebîl Beyler.	Tenkîd: n-2
Tenkîd	İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Se-nelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir. Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.	Tenkîd: n-3
Okuyucular	Kâriʾîn-i kirâma teşekkür — Lâyık oldmadığımız hâlde mahzâ safvet-i kalbimize binâen her gün bizi alkışlıyan, teşvîk eden birçok takdîrnâmeler alıyoruz. Bunlara, bu kıymetdâr teveccühâta ayrı ayrı cevâb vermek gayr-ı kâbil olduğundan ʿumûmiyyetle teşek-kürât u ihtirâmâtımızı takdîm eyleriz.	Tenkîd: n-3
Tenkîd'in kendi matbaasında basılacağına ilişkin…	*Tenkîd*; muhterem kâriʾlerimizin ârzûsu vechle dâʾimâ ilerleyecek, her nüshası eskisinden farklı, metarakkî olarak çıkacaktır. Bu emelimizin tamâmıyla husûlü içün şimdilik matbaʿayı değiştırdiğimiz gibi kâbımız içün Avrupa'ya gâyet şık bir klişe, son sistem bir makine de sipâriş ettik. Şu sûretle *Tenkîd* bir aydan sonra kendi matbaʿasında tertîb ve tabʿ edilecektir. Bunu söylemekten maksadımız tefâhür etmek değil, gazetemizin Osmanlı milletine lâyık bir sûrette intişârı zımnında cân-siperâne saʿy ettiğimizi ʿarz eylemekdir.	Tenkîd: n-3
Envâr-ı Vicdân	**Mukâbele** — Trabzon'da az bir zamânda pek büyük muvaffakıyyetlere nâʿil olan *Envâr-ı Vicdân* risâle-i edebiyyesine, müterreddid hatvelerle sahne-i matbûʿâta atıldığımızı tebrîk ettiklerinden dolayı, samîmî teşekkürlerimizi takdîm ederiz.	Tn: n-3

Ankara Merkez Müddeʿî-yi Umûmî Muʿâvini Şuʿrâ-yı Muktedire-yi ʿOsmâniyye'den Mustafâ Kemâl Beyefendi	**Teşekkür** — Ankara Merkez Müddeʿî-yi Umûmî Muʿâvini Şuʿrâ-yı Muktedire-yi ʿOsmâniyye'den Mustafâ Kemâl Beyefendi gibi baʿzı zevât-ı mümtâzenin mesâʿî-yi vatan-perverânesiyle resmî gazeteler arasında değil, bütün vilâyet cerîdeleri beyninde bir mevkîʿ-i müstesnâ ihrâz eden (Ankara) refîk-i muhteremimizin gazetemiz hakkındaki teveccühâtına karşı bî-pâyân teşekkürler takdîm ederiz.	Tenkîd: n-3
M. Hayrah Süleyman Efendi'nin *Tenkîd*'e gönderdiği yazıya dair…	**M. Hayrah Süleyman Efendi'ye:** —Derc edilmek üzere *Şûrâ-yı Ümmet* refîkimize gönderdiğiniz *"Hâle Musâhabe-i Edebiyyesi, Tenkîd, Tenkîd'de Tedkîk"* serlevhalı makâlenizi büyük teʾessürle okuduk. Sizin gibi bir nev-heves-i ʿilm ü edebin garazla sâha-i matbûʿata atıldığını görmek istemezdik. Size hâlisâne tavsiye ediyoruz: Tenkîd yazmak içün daha çok vakit okumaya ihyiyâcınız var. Eseriniz ser-â-pâ sarf hatalarıyle memlûdur. Hiç olmazsa bunları tashîh ettireydiniz. Belki zavallı eseriniz sepete gıdâʿ olmazdı.	Tenkîd: n-3
S. M. Hanımefendi'den istenen adrese dair...	**S. M. Hanımefendiye:** — Muhâtabınız adresinizi ricâ ediyor.	Tn: n-3
Yazdığı bir eserdeki terkip hatasıyla *Tenkîd*'de eleştirilen Ahmed Muhtar Bey'in, bu hatanın basımdan kaynaklandığını *Tenkîd* dergisine bildirmesine dair…	**"En-nâr eşeddü el-intizâr"** — *Edeb* gazetesinde görülen bu terkîb, *Reftâr-ı Matbuʿât* muharririmizin geçenki makâlesinde câlib-i iʿtirâz ve muʾâheze olmuştu. Ahmed Muhtâr Bey, bunun bir mürettib hatâsı olduğunu, âsâr-ı sâʾiresini istişhâd ile de gazetemiz nazarında isbât eyledi. Ve iʿtirâzımızın muhikk olmakla berâber, mahalline masrûf olmadığı anlaşıldı. Binâʾenʿâleyh kâriʾlerimizin tashîh-i fikr ile genç edîbin muvaffakıyyetini temennî eylemelerini ricâ ederiz.	Tenkîd: n-3
Ali Süha'nın tercüme çalışmalarının *Tenkîd*'de yayımlanacağına dair…	**Tebşîr:** — Gelecek nüshadan iʿtibâren, ʿÂlî Sühâ Bey tarafından Emil Fage'nin *"On Dokuzuncu ʿAsır"*ından «*Viktor Ügo*» tercüme edilerek *Tenkîd*'de tefrika olunacaktır. Muharrir ve mütercimi söyledikden sonra, eser-i mezkûru tekrâr medhetmek ʿabesdir.	Tenkîd: n-3
Tenkîd'in yayım işlerinde çalıştırılacak temsilcilere ihtiyaç duyduğuna dair…	**Nazar-ı Dikkate!** — Taşrada gazete bâyiʿleriyle abone tahrîri ve husûsât-ı sâʾire içün vekillere ihtiyâcımız var. Şerâit-i lâzımeyi tahrîran bildirmek üzere ârzû edenlerin mürâcaʿat etmeleri ricâ olunur.	Tn: n-3
Tenkîd'in reklamcılık faaliyetine dair…	**Reklâm yapmak isteyenlere!** — Gazetemiz her gazeteden ehven bir sûrette iʿlân kabûl eder. Şimdilik beş bin nüsha sürümü vardır. Bu, hîn-i hâcette isbât olunabilir.	Tn: n-3

Şark Feylesofu olarak bilinen Halil Hidâyet Keşfi [Akgüllü]'nin eserlerini tanıtım amaçlı özel kısımın açılmasına dair…[135]	**Kısm-ı Felsefî:** — Kitâb-ı tabîʿattan mâʿada hiçbir şeyʾ okumamakla müştehir şark feylesof[u] nâmdârı Halîl Hidâyet Keşfî Beyefendi, fî-mâbaʿad âsâr-ı ʿaliyyeleriyle nâçîz gazetemizi tezyîn edeceklerini vaʿd buyurduklarından böyle bir kısm-ı mahsûs açmaya lüzûm gördük. Meşârüleyh, kâriʾîn-i kirâm tarafından vakîʿ olacak her türlü istîzâhâte cevâb vereceklerini vaʿd ediyorlar. Bu bizim içün fevka'l-ʿâde bir lütuftur. Beyân-ı teşekkür ile berâber meydân-ı fesâhati kendilerine terk ediyoruz:	Tenkîd: n-3
Tenkîd	İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir. Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.	Tenkîd: n-4
Tenkîd'in 4. Sayısının gecikme sebebi ve dergi hacminin arttırılması…	**Küçük Bir İfade** Geçen nüshâmızda Avrupa'ya birçok klişeler ısmarladığımızı yazmıştık. Hâlbuki o kadar beklediğimiz hâlde gelmedi. Kâriʾlerimizin ʿindinde mahcûb olmamak içün bura hakkâklerine birkaç tâne yaptırdık, yaptırdık ama gazetemiz de iki üç gün geri kaldı. Mütâliʿîn-i kirâmın avflarını dileriz. *Tenkîd*, ne vakit çıkarsa çıksın, bir senesi yirmi dört nüsha iʿtibâr edilmiştir. Âsâr-ı vâride gittikçe çoğalmakta olduğundan gelecek numerodan iʿtibâren *Tenkîd*'e dört sâhife daha ilâve edeceğimizi vaʿdediyoruz. Fiʾatı yine bir kuruş olacaktır.	Tenkîd: n-4
Giridli Hüseyin Rahmî Bey	**Giridli Hüseyin Rahmî Bey'e:** — Samîmî tebriğinize teşekkür ederiz. Ancak sizin gibi kadir-şinâs kâriʾlere mâlik olmakla zahmetlerimizi unutabiliyoruz. İhtimâl müdîrimizin bir Giridli, has bir vatandaşınız olduğunu bileydiniz daha ziyâde sevinirdiniz.	Tenkîd: n-4
İğne gazetesi, Ömer Lutfî ve Abdullah Feyzî	***İğne* Gazetesi** Selânik'de çıkıyor. Mizâh gazeteleri içinde yektâdır. Memleketimizde bundan başka edebî mizâh gazetesi göremiyoruz. ʿÖmer Lutfî, Abdullah Feyzî Beyleri tebrîk ederiz.	Tenkîd: n-4
Zulmet adlı eser.	***Zulmet?*** Muʿârızlara hürmet, lâkaydlara merhamet!	Tn: n-4
Hukûk-ı ʿİbâd gazetesi	***Hukûk-ı ʿİbâd Gazetesi*** Manastırda intişâra başlayan bu refîk-i muhteremimizi tebrîk ve muvaffakıyyetini temennî ederiz.	Tn: n-4

[135] Metin örnekleri bir sonraki alt başlıkta verilmiştir.

Köprülüzâde Mehmed Fuad, *Hayât-ı Fikriyye*.	***Hayât-ı Fikriyye*** İnkılâbdan sonra neşrolunan kitâbların en ciddî ve fâʾidelisi şübhesiz bu eser-i nefîsdir. Köprülüzâde Fuʾâd Bey'i tebrîk etmek bizce bir vazîfedir.	Tenkîd: n-4
Cemiyet Kütüphanesi ve Yorgi Efendi'nin dükkânı.	Gazetemizin merkez-i tevziʿi Bâbıâli Caddesinde Kâsım Efendi'nin Cemʿiyyet Kütübhânesi'yle Yorgi Efendi'nin dükkânıdır.	Tn: n-4
Tenkîd	İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir. Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.	Tenkîd: n-5
Hediye	**Bir İki Söz** Geçen hafta vaʿdettiğimiz vechile bu nüshaya dört sahîfe daha ilâve ediyoruz. Bunu başka bir isimle ʿilâve etmekten maksadımız, ancak *Tenkîd*'de intikâdâtdan ziyâde şiʿr ve nesir bulunduğundan şikâyet eden baʿzı kâriʾlerimizi memnûn etmektir. Yoksa her ikisinin arasında zerrece fark yoktur. Kâriʾlerimizin teşvîki ziyâdeleşdikçe *Hediye* de büyüyecek, ileride başlıbaşına bir koleksiyon olabileceği gibi imtiyâzı da ayrıca alındığından hîn-i hâcette *Tenkîd*'den hârice de çıkabilecektir.	Hediye: n-1
Tenkîd'in ilk üç ayını doldurması ve bu vesileyle abonelerin hesap kesim işlemlerini tamamlaması gerektiği…	**Muhterem Abonelerimize:** Gelecek nüsha ile *«Tenkîd»* üç aylık hizmetini itmâm ediyor. Üç ayda bir, hesâb kesenlerin esâmîsini neşretmek programımız îcâbından olduğu için lutfunuza intizârdayız.	Hediye: n-1
Tenkîd'in temsilciliğini yapan şubelerin hesap kesim işlemlerinin yapılması gerektiği…	**Taşra Kitâbcılarımıza:** — *«Tenkîd»* gördüğü lutfa mukâbil fî-mâbʿad size otuz pâreye bırakılacaktır. Siz de kırk pareye satacaksınız. Şimdiye kadar yürütülen hesâbın kesilmesini ricâ ederiz.	Hediye: n-1

Tenkîd'de dair bir anket ve bu ankete katılanlar arasından yapılacak çekilişte hediye edilecek olan bir yıllık abonelik…	**İntihabât-ı Edebiyye** 1- Resâʾil-i edebiyyemizden mündericât cihetiyle hangisi sevimlidir? 2- İnkılâbdan sonra yazı yazan nâsirlerimizden kimi beğeniyorsunuz? 3- Yeni şâʿirlerimizden hangisini seviyorsunuz? 4- Nesl-i âhirden *Tenkîd*'de en ziyâde muvaffak olan kimdir? 5- ʿİlim ve fen nokta-i nazarından icâle-i kalem edenlerden kimi tercîh ediyorsunuz? Bu sûʾâllere temmuzun onuna kadar cevâb verilebilecek. Bütün cevâb verenler gazetemiz ile neşrolunacak. Her sûʾâle en ziyâde reʾy verenler arasında bir piyango keşîdesiyle kazanana bir senelik abone hediyye edilecek. Esnâ-yı tasnîfte bütün gazetelerden bir iki muharrir bulunacak ve bunların isimleri neşrolunacaktır.	Hediye: n-1
Tevfik Fikret'i *Tenkîd* namına ziyaret eden İsmail Hami'ye - muhtemelen Fikret'çe- gösterilen teveccühlere duyulan minnet…	ʿ**Arz-ı İhtirâm** ʿOsmânlıların en büyük şâʿir-i muhteremi Tevfik Fikret Beyefendi Hazretlerini *«Tenkîd»* nâmına ziyâret eden muharrirlerimizden İsmâʿil Hâmî Bey hakkında ibzâl buyurulan teveccühâta karşı ihtirâmât-ı minnetdârânemizi takdîm ederiz.	Hediye: n-1
İlyâs Mâcid, *Kıyl ü Kâl-i Edebî*…	***Kıyl ü Kâl-i Edebî*** Gazatemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem İlyâs Mâcid Beyefendi'nin bu mecelle-i nefîsesi intişâr etmiştir. Himmet-i vâkıʿasından dolayı sâhib-i edîbini tebrîk ederiz.	Hediye: n-1
M. Raʾûf, Ali Haydar Emir ve Mehmed Emîn'in eserlerine *Tenkîd*'de yer verileceği, Serâb imzalı yazar/şairin adres ve kimlik bilgilerinin dergi idaresine beyan edilmesi gerektiği…	**Muhabere-i ʿAleniyye** M. Raʾûf, Ali Haydar Emir, Mehmed Emîn Beyefendilere: — Eserleriniz dercolunacaktır. Serâb imzâlı eser sâhibine: — Eseriniz pek güzel fakat konulması için sâhibinin adresi ve hüviyyeti hiç olmazsa müdîriyyetce maʿlûm olmalıdır.	Hediye: n-1
Faik Ali'nin şiirinin basımında meydana gelen bir dizgi hatasının düzeltilmesi…	***Tashîh ve İʿtizâr*** Yalnız *Tenkîd*'in değil bütün cihân-ı şiʿr ve edebin en büyük hâmîlerinden olan Fâʾik ʿÂlî Beyefendi'nin geçen nüshamızı tezyîn eden şiʿr-i nefîs ve müstesnâlarındaki (şeb-rev-âne) terkîbi (şîrvane) sûretinde dizilmiş olduğundan tashîh eder şâʿir-i ʿâlîsine ʿarz-ı iʿtizâr ederiz.	Hediye: n-1

Tenkîd'in 6. sayısının, Bezmî Nusret'in İzmir'e gitmesi sebebiyle gecikmiş olduğu ve bu seyahat vesilesiyle Müstecabizade İsmet ile Mehmed Necîb'in de dergiye kazandırılması…	***ʿArz-ı Maʿzeret*** - Müdîrimiz Bezmî Nusret Bey'in İzmir'e gitmesi cihetiyle, *«Tenkîd»* yine biraz geç kaldı. Kâriʾlerimizin aflarını temennî ile berâber risâlemizin fî-mâbʿad muntazaman çıkarlacağını vaʾdederiz. Bu seyâhatten gazetemiz iki zât daha kazandı: Müstecâbî-zâde ʿİsmet, Mehmed Necîb Beyler… ʿİsmet bey efendi herkesçe maʿrûftur. Necîb ise İstanbulca tanınmamış bir sîmâdır. Fakat dercedeceğimiz eserlerinden az zamân zarfında ʿulemâ-yı lisânın başlıcalarından olduğu tamâmıyla anlaşılacaktır.	Hediye: n-2
Köylü, Âhenk, Hukûk-ı İbâd adlı süreli yayınlar…	***Teşekkür*** - Müdîrimizin İzmir'de bulunduğu müddetce hakkında pek büyük teveccühler ibrâz eden *Köylü, Âhenk, Hukûk-ı ʿİbâd* rüfekâ-yı muhterememize ʿarz-ı teşekkür ederiz.	Hd: n-2
Cerihalar başlıklı makalenin basım-yayın planı…	***Cerîhalar*** — Âsâr-ı vâridenin kesretine binâʾen ikinci makâle gelecek nüshaya teʾhîr edilmiştir.	Hd: n-2
-H. Nâzım'ca yazılan- *Rübab-ı Şikeste* adlı eleştirinin başka bir yazar tarafından devam ettirileceği…	***Rübâb-ı Şikeste*** - Gelecek nüshadan iʿtibâren başka bir kalem tarafından taʿkîb olunacaktır.	Hd: n-2
Nevşehirli M. Kemâl	***Muhâbere-i ʿAleniyye*** - Nevşehirli M. Kemâl Bey'e: Eseriniz dercolunacaktır. Müdîrimiz hakkındaki teveccühâtınıza teşekkür ederiz.	Hd: n-2
Yukarıda adı geçen anketin on gün daha ertelemesi…	Temdîd-i Müddet - İntihâbât-ı edebiyyeyi daha on gün teʾhîr ettik.	Hd: n-2
Ahmed Nebîl önderliğinde çıkan *Teşvîk*	***Teşvîk*** - Genc edîblerimizden Ahmed Nebîl Bey'in riyâset-i tahrîriyyesi ile intişâra başlayan bu sevimli risâleyi tebrîk eder ve devâm-ı intişârına duʿâ eyleriz. Gazetemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem Bahâ Tevfîk Beyefendi'nin *Teşvîk*'e de muʿâvenette bulunması bizce devâm ve terakkîsini kâfildir.	Hediye: n-2
Hukûk-ı ʿİbâd	***Tebrîk*** - İzmir Demokrat Kulübü'nün nâşir-i efkârı olmak üzere intişâra başlayan *«Hukûk-ı ʿİbâd»* refîkimizi tebrîk ederiz.	Hd: n-2
Bahâ Tevfik'in *Tribole* adlı roman çevirisi	***Tribole*** - Bahâ Tevfîk Bey'in Fransızca'dan tercüme eylediği bu roman son derece merâk-âver, mütâlaʿaya şâyân bir eserdir. İkinci forması çıkmıştır. Borje'yi anlamak içün her hâlde bunu da okumak lâzımdır.	Hd: n-2
Aşk Nedir? adlı eserin tanıtımı…	***Aşk Nedir?*** - Pek ciddî pek ʿâlimâne yazılmış, ʿaşkın ʿilmen ne olduğunu anlamak isteyenlere gâyet lüzûmlu bir eserdir. Suhûlet kütübhânesinde satılmaktadır.	Hd: n-2

Dellâl adlı ilan gazetesinin tanıtımı…	***Dellâl*** - İzmir'de meccânen neşrolunur, iʿlân gazetesidir. Gayet ucuz iʿlân kabûl eder. İstanbul'da şuʿbesi idârehânemizdedir.	Hd: n-2
Fehmî Râzî ve Muhlis Sabahaddîn'in, -Hediye'nin ilgili sayısında eserlerinin yayımlanması konusunda-gecikmeleri, Halil Zihnî'nin eserlerinin Hediye'de basılmasına olumlu bakılması, Hasan Hikmet ve Ratib'in, eserlerinin hacmindeki fazlalık dolayısıyla uyarılması…	***Muhabere-i ʿAleniyye*** Fehmî Râzî, Muhlis Sabâhaddîn Beyefendilere: — Geç kaldığınıza müteʾessîfiz. Vatandaşımız Halîl Zihnî Beye: — *Hediye* sâhifeleri eserlerinize açıktır. Hasan Hikmet, Râtib Beylere: — Mecmûʿâmızın hacmi ufak olmakla yarım kolondan ziyâde yazı kabûl edemeyiz. Bu noktayı nazar-ı iʿtibâra alarak lütuf ve âsârda bulunursanız tarafeyn memnûn olur.	Hediye: n-3
Muallim Fikri ve Mahruki adlı yazarların düzyazıya olan eğilimleri dolayısıyla onlardan nesir türünde yazı istenmesi, İhsan Hüznî ve Saʿid Sûzân adlı kişilerin, klişeleri Hediye idarehanesinden aldırmalarına yönelik çağrı…	Muʿallim Fikri ve Mahrûkî Beylere: — Nazımdan ziyâde nesirde istidâdınız var. *Hediye*'ye nesir gönderin. İhsân Hüznî, Saʿîd Sûzân Efendilere: — Klişelerinizi idârehânemizden aldırınız.	Hediye: n-3
İkinci ve üçüncü harfleri yer değiştirildiğinde, ortaya bir maden ismi çıkan meyve adının ne olduğunun bulunması durumunda kura ile verilecek olan hediyeler…	***Bilmece*** Meyvelerden birini bulunuz ki ikinci ve üçüncü harfleri takdîm ve teʾhîr edilecek olursa bir maʿden vücûda gelsin. Kurʿa ile birinciye bir cep sâʿati ikinciye *Rübâb-ı Şikeste*, üçüncüye bir İngiliz çakısı, dördüncüye mecmûʿâmızın tam koleksiyonu, beşinciye yirmi altı nüsha, altıncıya bir mürekkebli kalem, yedinciye on üç nüsha, sekizinciye *Nisvân-ı Zarîfe*, dokuzuncuya Hâmid Subhî Bey'in *Solgun Neşîdeler*'inden, onuncuya sekiz nüsha, onuncudan on beşinciye kadar dörder nüsha on beşinciden yirminciye kadar birer glâse kartpostal, yirminciden otuzuncuya kadar *Karagöz Meyhânede*, otuzuncudan ellinciye kadar ikinci nüshadan birer ʿaded takdîm edilecektir. İhtâr: Bilmece varakasını müvezziʿlerden taleb ediniz.	Hediye: n-3

4.3. EDEBÎ METİN TANITIMLARI

Tablo 4. 5. Tenkîd'de Tanıtım Amaçlı Verilen Edebî Metinler

Yazar/Şair	Metin	Sayı
Feylesof Halil Hâdâyet Keşfî	***Hezeyâncı Babaya*** Hezeyân-ı şiʿr ki katsam bir kadeh su Lâl-i Cemşîd'e döner renk-i melâlin ***Felsefe*** *Beşere:* — Ey beşer, seni parlak süngüleriyle sürükleyen bir medeniyyet vardır. Bundan geri dönmek keskin bir oka hayâtını değişmekdir. Kânûn-ı tabîʿat aksü'l-ʿamel yapar. Lâkin sen onun bu devr-i teselsülüne seyirci kalırsan o oku başkalarına çevirebilmek kâbildir. *Süngü:* — Âsâyiş zamânlarında zemîne ufkî bir hatt çizen âlettir. *Hayât:* — Edebî bir nûra hâʾil olmak isteyen ʿademin gölgesidir. *Kibir:* — Bu pek tabîʿî bir netîcedir. Meleklerde kanad varsa insanlarda da ʿinâd vardır. Bu böyle olmakla berâber beşerî inkırâza daʿvet eden üç şeyʾi vardır: Biri benlik bir kimlik diğeri bedbîn. ***ʿAşk-ı Felâtun*** — Celâl Sâhir Bey'e — Bir pûse için terk olamaz ʿaşk-ı maʿâlî Hep sende bu gördüklerimin ʿaks-i meʾalî Zîrâ ki muhîtinde gezen bunca nazarlar Çirk-âb-ı tefekkürde koşan ʿaşk-ı cerâdı ***Venüs*** Mâh mâh.. Gafletde bulunursan beni evvelâ ʿAşkın dahi rûhun gibi şehvetle mülemmaʿ Zîrâ ki benim hep o hedef sen kimi sevdin ʿAşkında ben eyyim gerçi de her hâlet-i ruʾyâ Hedef-i ʿaşkıma bir penbe vâsıl-ı yâr olamaz. Zîrâ benim hep sevdiklerim pek müteʿâlî Bak mevcelenir rûhumda ʿaşk-ı Felâtûn Etek ? Hep demdemesi velvelesi nâ-mütenâhî	Tenkîd: Numero-3
Emîrî	Üstâdımızın tantana-i tabl hayâli ʿİlân ediyor debdebe-i sît-i kemâli	Tnı: n-3

V. BÖLÜM

5. *TENKÎD*'DE KONU EDİLEN YAZAR, ŞAİR VE ESERLER

5.1. SÜRELİ YAYINLARDAKİ ESERLER

5.1.1. Eleştirilen Eserlerin Künyeleri

5.1.1.1. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 1 / 18 Mart 1326

Ahmed Hâşim, "**Rûh-ı Bîkayd Fırsatıyle**", Servet-i Fünûn-Numero 981, s. :691-693.

Midhat Cemâl, "**Harabeler**", Resimli Kitâb-Numero 17, s. :383-384.

Râʾif Necdet, "**Musâhebe-i Edebiyye**", Resimli Kitâb-Numero 17, s. :360-365.

Senîʿ H., "**Kabristan**", Şebâb-Numero 10, s. :8-9.

Şehâbeddîn Süleymân, "**Bataklık**", Servet-i Fünûn-Numero 981, s. :695.

Şekîb ʿÂkif, "**Lostracı**", Servet-i Fünûn-Numero 981, s. :695.

5.1.1.2. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 2 / 11 Nisan 1326

ʿAbdülhâk Hayrî, "**Siyâh Çarşaflı**", Servet-i Fünûn-Numero 883, s. :327.

ʿAdlîzâde .ع ʿÂdil, "**Kardeşim ʿİzzet İçün**", Musavver Şebâb-Numero 12, s. :13-14.

Ahmed Muhtâr, "**En-nâr Eşeddü Mine'l-İntizâr**", Musavver Edeb-Numero 3, s. :14-15.

ʿAlî Sühâ, "**Felâketten Sonra**", Servet-i Fünûn-Numero 883, s. :326-327.

Celâl Sâhir, "**Bugünküler, Dünküler**", Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :307-309.

Celâl Sâhir, "**Muhterem Bir Şâʿirenin Defterine**", Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :311.

Emîn Lâmiʿ, "**Lukad'ın Karşısında**", Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :310-311.

"**Fecr-i Âtî Mektebi İmtihânları**", Hande-Numero 2, s. :2

Hüseyin Rahmî, "**Fıkra**", Hande-Numero 2, s. :4-5

Hüseyin ʿAvnî, "**Bir Demet**", Musavver Edeb-Numero 3, s. :10

Köprülüzâde Mehmed Fuʾâd, "**Bedbînî**", Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :310.

Mehmed ʿAlî Tevfîk, "**Muhâvere-i Hissiyye**", Servet-i Fünûn-Numero 883, s. : 327

Mehmed Behcet, "**Leyâl-i Hicrân**", Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :311.

Râʾif Necdet, **"Musâhabe-i Edebiyye"**, Resimli Kitâb-Numero

5.1.1.3. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 3 / 5 Mayıs 1326

.ع Saʿîd, **"Son Mektûb"**, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :410-411.

ʿAbdülhâk Hayrî, **"Şiʿirlerin Karşısında"** Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :407.

Ahmed Hâşim, **"Mütâlaʿa-i Edebiyye-Şehabeddîn Süleymân: Fikirleri, Sanʿatı"**, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :403-406.

ʿÂlî Cânib, **"Fecr-i Âti ve Muʿarızıyyeti"**, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :407-410.

Ali Sühâ'nın, **"Kurbağalar"**, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :406-407.

İbrâhîm ʿAlâʾaddîn Bey , **"Elvâh-ı Zaferden"** Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :406.

Mehmed ʿAlî Tevfîk Bey, **"Şems-i Garîb"** (José María de Heredia'dan tercüme şiir), Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :406.

Zaʿimzâde Hasan Fehmi, **"İnʿikâs-ı Mezâhir"**, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :407.

5.1.1.4. Reftâr-ı Matbûʿât-Numero 4 / 25 Mayıs 1326

ʿA. Hâmid Bey?, **"Dalgalar"**, Şebâb-? , ?.[136]

ʿAbdullah Cevdet, **"Girid ve Giridlerimiz"**, Tenkîd-Numero 3, s. :32, 34-37.

ʿAbdülhâk Hayrî, **"Güzellik Karşısında"** Servet-i Fünûn-Numero 990, s. :22.

ʿAli Ekrem, **"Yavuz Sultan Selim"**, Resimli Kitâb-Numero 19, s.547-550.

Celâl Sâhir Bey, **"Ufkun Karşısında-3"** Servet-i Fünûn-Numero 989, s. :10-11.

Fâzıl Ahmed, **"Tenkîd ve Tefelsüf"**, Servet-i Fünûn-Numero 989, s. :5-8.

H. Nâzım, **"Canbaz"**, Ümmet-Numero 1, s. :8.

Mehmed Behcet, **"Hâʾinlik"**, Servet-i Fünûn-Numero 990, s. :12.

Mehmed Saʿdî, **"Temâşâ"**, Servet-i Fünûn-Numero 989, s. :11-12.

Muvaffak Gâlib, **"Bomba"**? , Envâr-ı Vicdân-? , s. :?[137]

Müfîd Râtib, **"Fecr-i Âti Hakkında"**, Servet-i Fünûn-Numero 990, s. :19-20.

---

[136] Mecmuanın ilgili sayısına ulaşılamadığı için künye tam ve net bir şekilde yazılamamıştır.

[137] Mecmuanın ilgili sayısına ulaşılamadığı için künye tam ve net bir şekilde yazılamamıştır. "Reftar-ı Matbuat"ta tırnak içinde verilmesine bakılırsa "Bomba" ifadesinin Muvaffak Galib'in söz konusu yazısının adı olduğu düşünülebilir.

ʿOsmân Fahrî, **"Mehtâba Karşı"**, Arkadaş-Numero 9, s. :222.

Râʾif Necdet, **"Musâhabe-i Edebiyye"**, Resimli Kitâb-Numero 19, s. :536-546.

Râsim Haşmet, **"Hüsn ve Şiʿr Mecmûʿâsı ve Gençlik"**, Hüsn ve Şiʿr-Numero 3, s. :3-5.

Rifʿat Dâver, **?** , Şebâb-? , s. :?[138]

Süleymân Bahrî, **"Naʿşının Önünde"**, Resimli Kitâb- Numero 19, s. :563-564.

5.1.1.5. Reftâr-ı Matbûʿât- Hediye: Numero-3/ 1912?[139]

İsmâʿîl Zühdî, **"Fecr-i Âti'den Sonra"**, Şebtâb-Numero-2-17, s.265-236.

5.2. KİTAP OLARAK BASILMIŞ ESERLER

Tablo 5.1. Tenkîd ve Eklerinde Adı Geçen Kitaplar

Eserin Adı	**Yazarı/Şairi**	**Anıldığı/ Eleştirildiği Metin ve Metnin Yazarı**	**Sayı**
Fenn-i Terbiyye	Mustafa Satı	Doktor Abdullah Cevdet, "Bezmî Nusret Bey'e".	**Tn: n-2**
Hisler ve Fikirler	Râif Necdet	Baha Tevfîk, "Hisler ve Fikirler".	**Tn: n-3**
Rübâb-ı Şikeste	Tevfîk Fikret	H. Nâzım, "Rübâb-ı Şikeste".	**Tn: n-5**
Türk Kalbi	Aka Gündüz	Hakkı Târık, "Reftâr-ı Matbûʿat".	**Hd: n-3**
Bunlar haricinde Hediye: n-3'te Ömer Seyfeddîn'in ve Yâkub Kadrî'nin hikâyeleri anılmıştır.			

5.3. EDEBİYAT DIŞI KONULAR

Tenkîd'de yayımlanan bazı eserlerde yazarın niyeti edebî bir metin inşa etmekten öte sosyal ve siyasal birtakım meselelere dair kaygılarını ve düşüncelerini dile getirmektir. Bu yönüyle edebiyat dışında değerlendirilmesi gereken bu eserler, Fazıl Ahmed'in ahlak eğitimi üzerine yazdığı "Terbiyye-i Ahlâkıyye"si müstesta olmak üzere genellikle o dönemin siyasî meseleleri üzerine yoğunlaşmış makalelerdir.

[138] Mecmuanın ilgili sayısına ulaşılamadığı için künye tam ve net bir şekilde yazılamamıştır.
[139] Ayrıca Ahmed Hâşim'in *Mehtâbda Leylekler* ve Celâl Sâhir'in *Cünûn* adlı şiirleri de bu yazıda zikredilmiştir.

Tablo 5.2. Tenkîd'de Edebiyat Harici Konular Üzerinde Yazılmış Makaleler

Eserin Adı	**Yazarı**	**Sayı**
Girid ve Giridlerimiz	Doktor ʿAbdullah Cevdet	Tenkîd: Numero-3
Terbiyye-i Ahlâkıyye	Fâzıl Ahmed	Tenkîd: Numero-3
Köpekler	Doktor ʿAbdullah Cevdet	Tenkîd: Numero-4
Bir Konferanstan	Doktor ʿAbdullah Cevdet	Tenkîd: Numero-6
Vatanım İçin	Bezmî Nusret	Tenkîd: Numero-6

VI. BÖLÜM

6. İLGİLİ GÖRSELLER

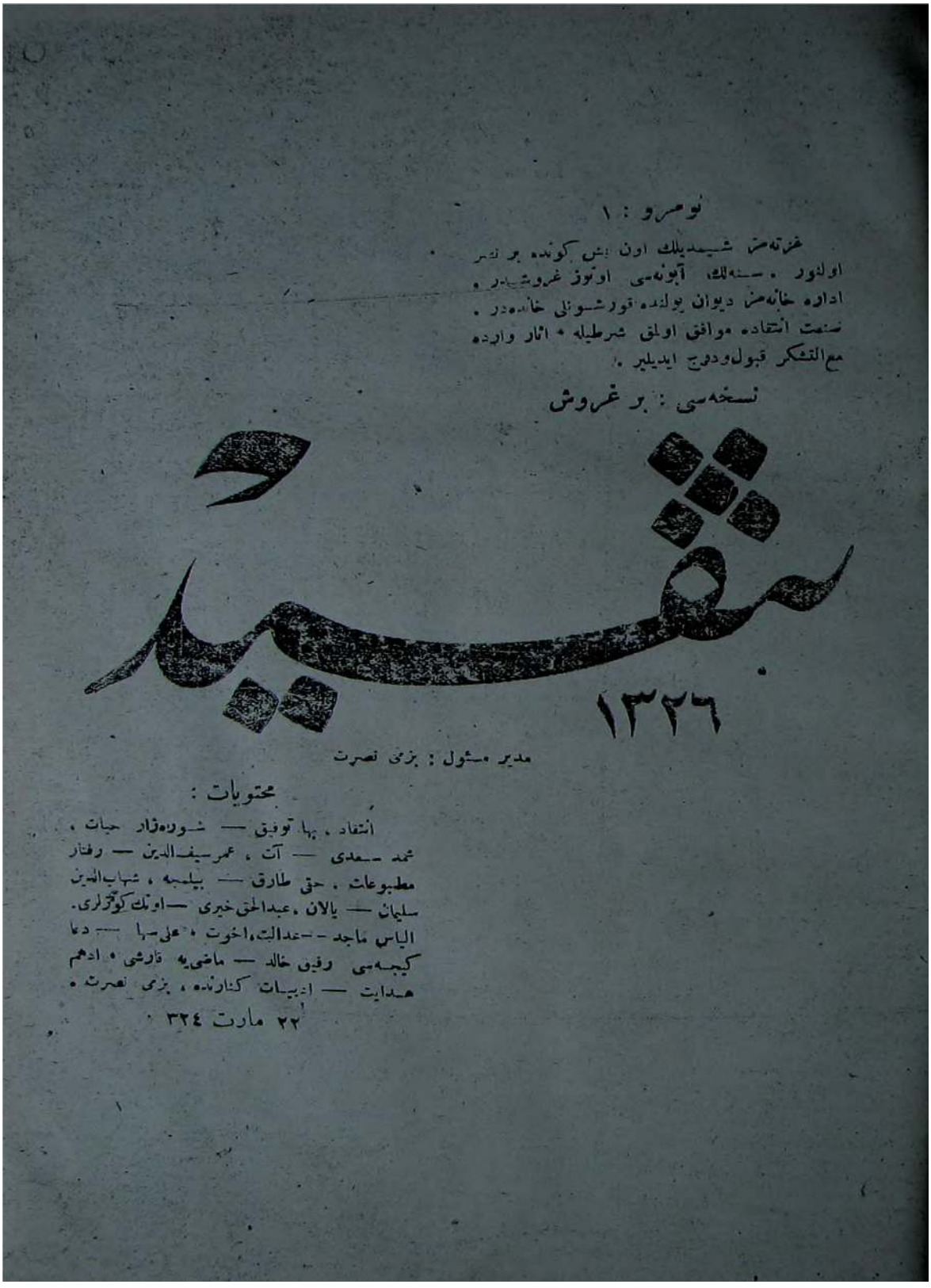

Resim 6.1 Tenkîd'in ilk sayısının kapağı

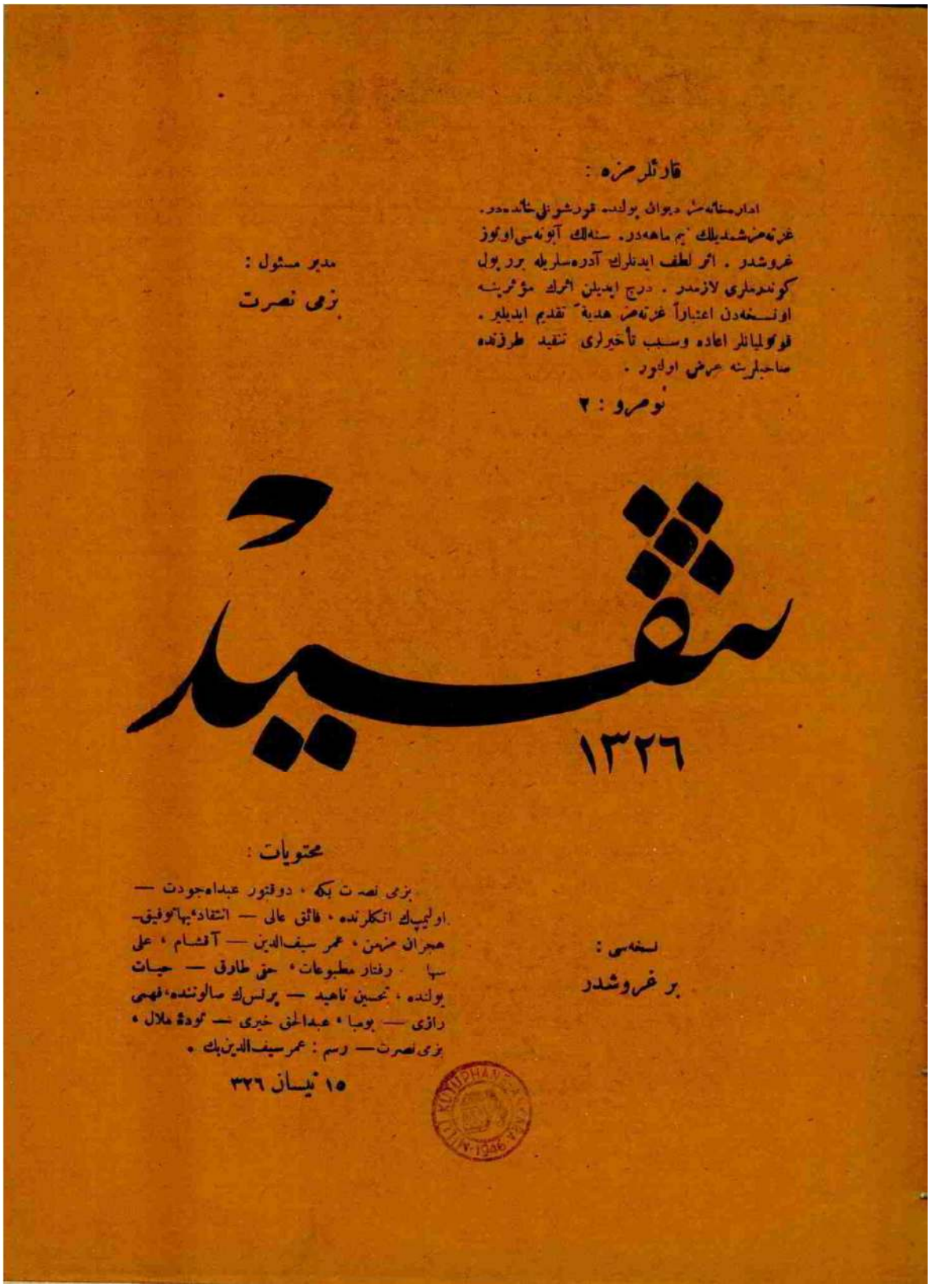
قارئلرمزه :

ادارمخانه‌مز دیوان یولنده قورشونلی خانه‌در.
غزته‌مز شمدیلك یرماهه‌در. سنه‌لك آبونه‌سی اوچوز
غروشدر . اثر لطف ایدنلرك آدرسلریله برر پول
کوندرملری لازمدر . درج ایدیلن اثرك مؤخرینه
اونسخه‌دن اعتباراً غزته‌مز هدیةً تقدیم ایدیلیر .
قوقولیانلر اعاده وسبب تأخیرلری تنقید طرزنده
صاحبلرینه عرض اولنور .

نومرو : ۲

مدیر مسئول :
یزی نصرت

ثقیف

۱۳۲۶

محتویات :

یزی نصرت بك ، دوقتور عبدالمجودت —
اولیپك انکلزنده ، فائق عالی — انتقاد، یاتوفیق-
هجران منمن ، عمر سیف‌الدین — آقشام ، علی
سها . رفتار مطبوعات ، حق طارق — حیات
یولنده ، تحسین ناهید — پرنسك سالونننده، فهمی
رازی — یومیا ، عبدالحق خیری — تودهٔ ملال ،
یزی نصرت — رسم : عمر سیف‌الدین بك .

۱۵ نیسان ۳۲۶

نسخه‌سی :
بر غروشدر

KÜTÜPHANESİ 1946

Resim 6.2. *Tenkîd*'in ikinci sayısının kapağı

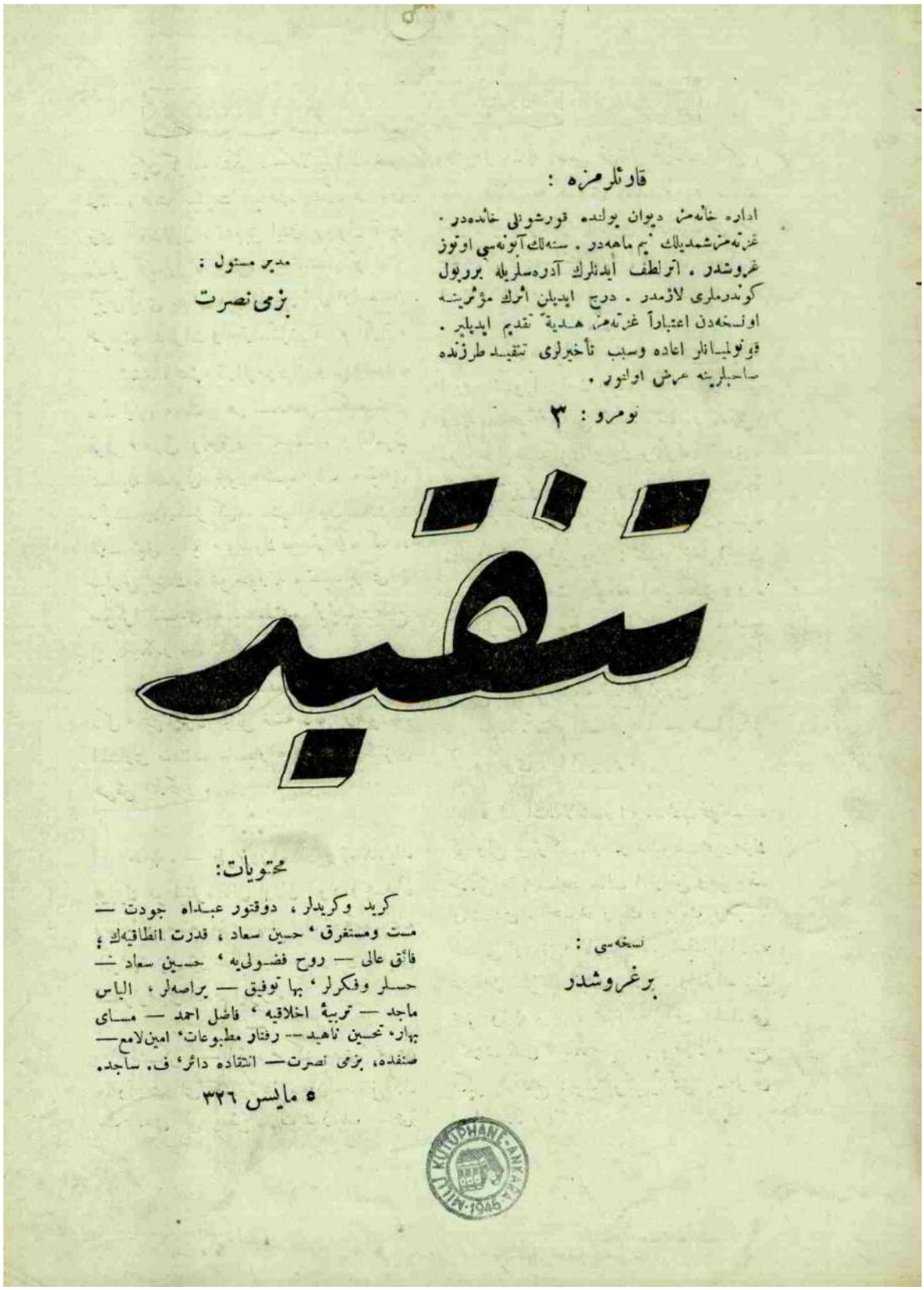

قارئلرمزه :

اداره خانه‌مز دیوان یولنده قورشونلی خانه‌در . غزته‌مز شمدیلك نیم ماهه‌در . سنه‌لك آبونه‌سی اوتوز غروشدر . اترلطف ایدنلرك آدره‌سلریله برابر بول گوندرملری لازمدر . درج ایدیلن اثرك مؤثرینه اونسخه‌دن اعتباراً غزته‌مز هدیةً تقدیم ایدیلیر . قونولمیانلر اعاده وسبب تأخیرلری تنقید طرزنده صاحبلرینه عرض اولنور .

نومرو : ۳

مدیر مسئول :
بزمی نصرت

تنقید

محتویات:

کرید وکریدلر ، دوقتور عبداله جودت — مست ومستغرق ، حسین سعاد ، قدرت انطاقیه‌لی فائق عالی — روح فضولیه ، حسین سعاد — حسلر وفکرلر ، بها توفیق — براصه‌لر ، الیاس ماجد — تربیهٔ اخلاقیه ، فاضل احمد — مسای بهار ، تحسین ناهید — رفتار مطبوعات ، امین لامع — صنفده ، بزمی نصرت — انتقاده دائر ، ف. ساجد.

۵ مایس ۳۲۶

نسخه‌سی :
برغروشدر

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA 1945

Resim 6.3. Tenkîd'in üçüncü sayısının kapağı

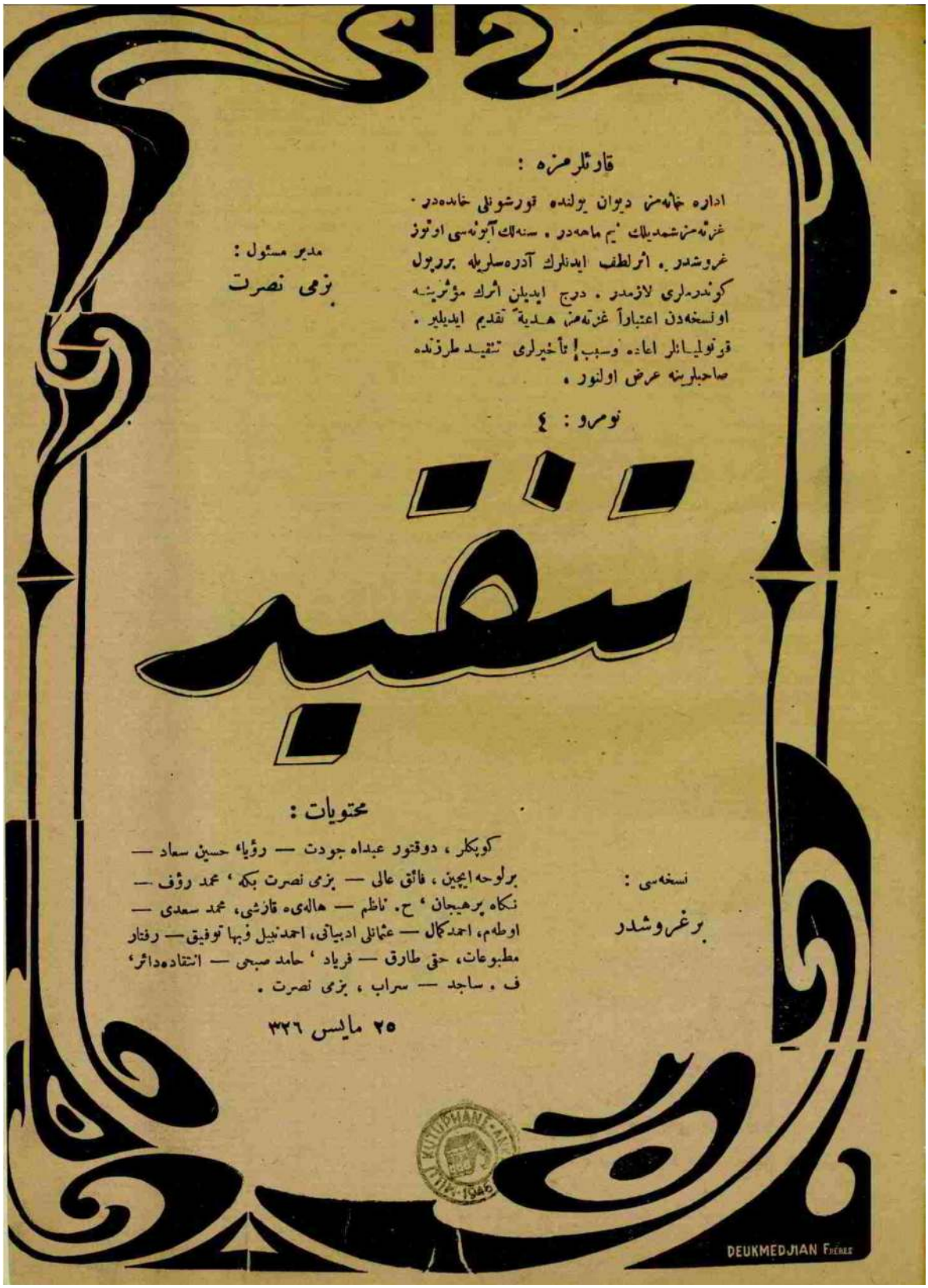

Resim 6.4. *Tenkîd*'in dördüncü sayısının kapağı

Resim 6.5. Tenkîd'in beşinci sayısının kapağı

تنقید

١٣٢٦

نومرو : ٦

بزمی نصرت بکه

محترم ـ تنقید ـ ك آیونه‌مالری میانه بنده‌کزی ده ادخال ایله‌دیککزه تشکر ایده‌رم . هر رساله‌ٔ ادبیه‌نك انتشارینی بویوك بر مسرتله قارشیلایه‌جق قدر پرستشکار ادبیات اولدیغم ایچون « تنقید » کی جدی بر اثر ادبینك ساحهٔ مطبوعاتده کورونمسنی قلباً آلقیشلامشدم .

فقط ، مع الاسف آرزومه رغماً بوکونه قدر عرض تبریکاتده بولنمدیکدم . امید ایده‌رم که ، تنقیدك ده امثال سائرمسی کبی اقبال ناکهانیسیله متألم اولمایز ، پایدار اولدیغنی کورمکله ممنون ومستفید اولورز .

چونکه ، خلقمزك ادبیاته قارشی کوسترمدیکی لاقیدی شایان تأسف بر حالده‌در . فردای انقلابمزدن بری محترم ادبا ومحررلرمزك نصل برشوق وتهالکله ارباب مطالعه‌یی مستفید ایتمك ایچون غزته‌لر ، رساله‌لر نشریله مشغول اولدقلرینی نظر شکران ایله کورمکده‌یز . حال بوکه ، بو قدر سعیه ، غیرته ، فداکارانه مقابل خلقمزدن هیچ عدم رغبت ، لاقیدی ، قدر ناشناساق ... یازیق .. پك یازیق اولدم ، بز جداً آجینه‌جق بر حالده‌یز . سویهٔ معنویه‌مز پك ، اما پك دون بر مرتبه‌ده بولونیور . أوت ، قابل انکار دکلدر ؛ بر صنف متازمز ، افکار عالیه اصحابمز وار ، وجودلریله افتخار ایده‌جك بر زمرهٔ عرفانمز وار . لکن نه‌یه یارار؟ قابل بر زمرهٔ عرفان ، ارباب اقتدار ایله مطبوعاتك تأمین حیات واستقبالی ممکن دکلدر .

افراد ملتك ، سویهٔ فکریه‌لری حقیله یوکسلتیلوب ، تربیهٔ حسیه‌لرینه چالیشیلمازسه ، نه مطبوعاتمز ، نه‌ده ادبیاتمز تقدیر ایدیلهبیله‌جکدر .

فقط ، بنده‌کز بر ملتك حسنی تربیه ایده‌مه‌مك ، اونلرك فکرلرینه ، روحلرینه نفوذ ایده‌مك ، اونلره ادبیات حسنی عصرلردن بری احساس ایده‌مه‌مك‌ده الك بویوك قصور وقباحتی ادبیلرمزده بولیورم . زیرا ، ادبیاتك آرادیغی حسندر ؛ حسن ، مکانه ، زمانه ، حاله کوره دکیشیر .. بزم ادبیلرمز ، عربی ، عجمی ، فرنکی تقلید ایتمشلر ، عربجه ، عجمجه ، فرنکجه‌دوشونمشلر ، بزم روحمزی اوقشایه‌جق کوزللکلر ، صنعتلر وجوده کتیره‌مه مشلردر .

1968 SB 130

Resim 6.6. Tenkîd'in altıncı sayısının ilk sayfası

هدیه

نومرو : ۱

هدیه ۱

حیات

آنسه‌ك ، بیچاره قادین ، تحماسوز آجیلر ، اضطرابلر ایچنده قیورانیرکن ، سن نوزاد بشر ، بی‌خبر برتبسم غافل ایله کائناتی سلاملایاراق دوغارسك . . سفیل وعریان ، محتاج حمایتسك . . .

سنك قدومکله ابریز سرور پدرك ، هنوز هیچ بر کدرك ، برحجابك کولکه‌لندیرمه‌دیکی خاصیهٔ بیاضکه قویدیغی بوسه ایله ، بشریتك ایلك هدیهٔ محبتی سکا بخش ایدر .

آنه‌نك سکا تقدیم ایده‌جکی شیلر دها قیمتداردر .. سنك برتبسمك، برنفس حضورك اوکا بوتون اضطرابلرینی ، بوتون راحتسزلکلرینی اونوتدیریر .

أولا آیلرجه سنك بار کران مخفیکی طاشیدی، سنی بسله‌دی. ایلك غدا کی آنه‌کك قانندن آلدك. عالم قدسیتدن وجود ضعیفکه اساله اولونان روح ، چیرپینه چیرپینه ، آرامکاه سفالیتنه ایندیکی زمان اوکا ایلك شهیق آرامنی آنه‌نك بخش ایتدی .

وشیمدی دوغدك ؛ ضعیفسك ، محتاج حمایتسك . . .

بنه آنه‌نك سنی آیلرجه کندی قانیله بسله‌یه‌جك ، کندی حیاتندن سنك جسم ناتوانکه حیات وقوت ویره‌جك ، سنك ایچین حضور واستراحتنی ترك ایده‌جك . . زمانلر اولاجقکه سنك ایچین اویقو اویومیاجق ، وکونش ایلك ضیالریله سنك فراش مرضکه شفا کوندیریر ایکن ، آنه‌نکی حالا یاصدیغکك یانده سنی حمایت ایدیور ، بولاجق .

سن دائما بویویه‌جکسك . نهایت برکون کله‌جك که ، سن بواهتمامات آراسندن مینی‌مینی برآدام اولاراق چیقیویره‌جکسك .

بوندن‌صوکرا باشقا برحیات باشلایاجق .

کیتدکجه بویویه‌جکسك ، اوقویاجقسك ، یازاجقسك ، جمعیت بشریه‌دن برجزؤ تشکیل ایتمش اولاجقسك .

سوه‌جکسك، سویله‌جکسك . کوله‌جك ، آغلایاجقسك. شفقتلر ، اهتماملر کوره‌جکسك. سنك ایچین آغلایان کوزلر ، سنك ایچین چارپان قلبلر بولاجقسك .

فقط أمین اول که ، بونلرك هیچ بری باباکك آلنکله قویدیغی ایلك بوسه قادار صاف وپاك ، آنه‌کك ، بشیکك یانده اویانیق کچیردیکی اوزون کیجه‌لرده سنك مینی مینی یورغانکی ایصلاتان کوز یاشلری قادار قلبی و صمیمی اولمایاجق .

وسن اونلردن آرتق أبدیاً آیریلش اولدیغك زمان اونلرك خاطرهٔ معززه‌سندن دها جدی ، دها مشفق برفیق تسلیتکار بولامیاجقسك . . .

۲۹ کانون اول ۳۲۲

علی سها

Resim 6.7. Hediye'nin ilk sayısının ilk sayfası

1831/4

هدیه

عدد : ۲

ایکی قطعه

مرحمت قیلماز، کوز آچدیرماز بلادن برزمان
دشمن دیرینهٔ اهل ذکادر جرخ دون
آشنا صاندقلرم چیقدی سراسر تیره‌دل
بولدم صهبا کبی بر عمدم صافی درون

***

باق نصل قلب ایلیش دوران لب پیمانه‌یه
غنچه فم بر آفتاب خاك لب فائیسنی
بر طبین بی‌مآل عد ایتمه غفلتدن کلیر
ساغرك مجلسده‌کی فریاد روحانیسنی

مستجابی زاده :

عصمت

آه ای ارض

- تحسین ناکامه -

صفحات لایالکله ای ارض ، ای معبد سرائر آدمیت ، عصرلرك تالاب تحوانده فانیلرك رباب کناهنی آغلایان ای شعر سراب ؛ بوتون حقایق مقدراتکله سنك ده نهایت بر مخلوق اولدوغنی تفکر ایدرکن روحمده بر سقوط آمال بولویور وایکرهنیورم ... تورکلکك احتشام تاریخیسنه قارشی شیمدیکی کفران فلسفی‌یی یاشایانلره ، - صایبك اهانت اجتماعیسنی معذور بولویور - بشریته قازیلان بو دیکن مزارلره باقیورم ده ، وجدانمدن ، بنی بیجون آنمادیغکه ، حالا بیجون بوریا کار ظالملکلرك مقبری اولمادیغمزه اسف ایدیورم ؛ آه ای ارض ، فرسوده سمای آفل ، ای زهرلی

پنجه‌لرك صحنهٔ فجایعی اولان اولاد کائنات ؛ کیدیم ، براق ، سفالت آتیمی کیجه‌لرك بوسهٔ آلام تسلیتنده اویویایم ؛ بو بنم ایچون بلکه بر تابوت اقبال ، بر بکای سعادت اولور ، بوتون کنجلکمك حمای مماتنده یالکز تورکلك ایچون یازیلان عثمانیانی تعزیز ایدیم ؛ و بو بیاض حسلرله آنجق بو بویه بیله‌جك اولان تورکیانك حیات ابدیسنی برده موقرات أنیله ترنم ایدیم، ای ارض ، آه ای شعر سراب . . .

الیاس ماجد

استشفاع

اولدیسه چوقیدر خاك سفیله سایه‌ساز
حضرت فخر جهانك نور ایدی هپ مایه‌سی
ایتمك اوزره عاصیان امته فرداده میل
عالم بالایه عکس ایتدی مقدس سایه‌سی

مستجابی زاده :

عصمت

ترلکلر

— بها توفیقه —

کیم بیلیر ، هانکی پارماقلری اویه‌جك . . حارونوازشکار تماسلریله‌هانکی طومبول آیاقلره مهد روان اوله‌جق پنبه ترلکلر . .

کاینلرك ایلك طلوع ایدن لیلهٔ سعادتنده مینی مینی آیاقلره کچیریان أفلاطون ، مائی ابیکلی ترلکلر . .

سز ، سزده برقادینسکز ، وبن سزده بومستثنا ونفیس روح لسوتی بوتون رقت نازکیله حس ایدهرم .

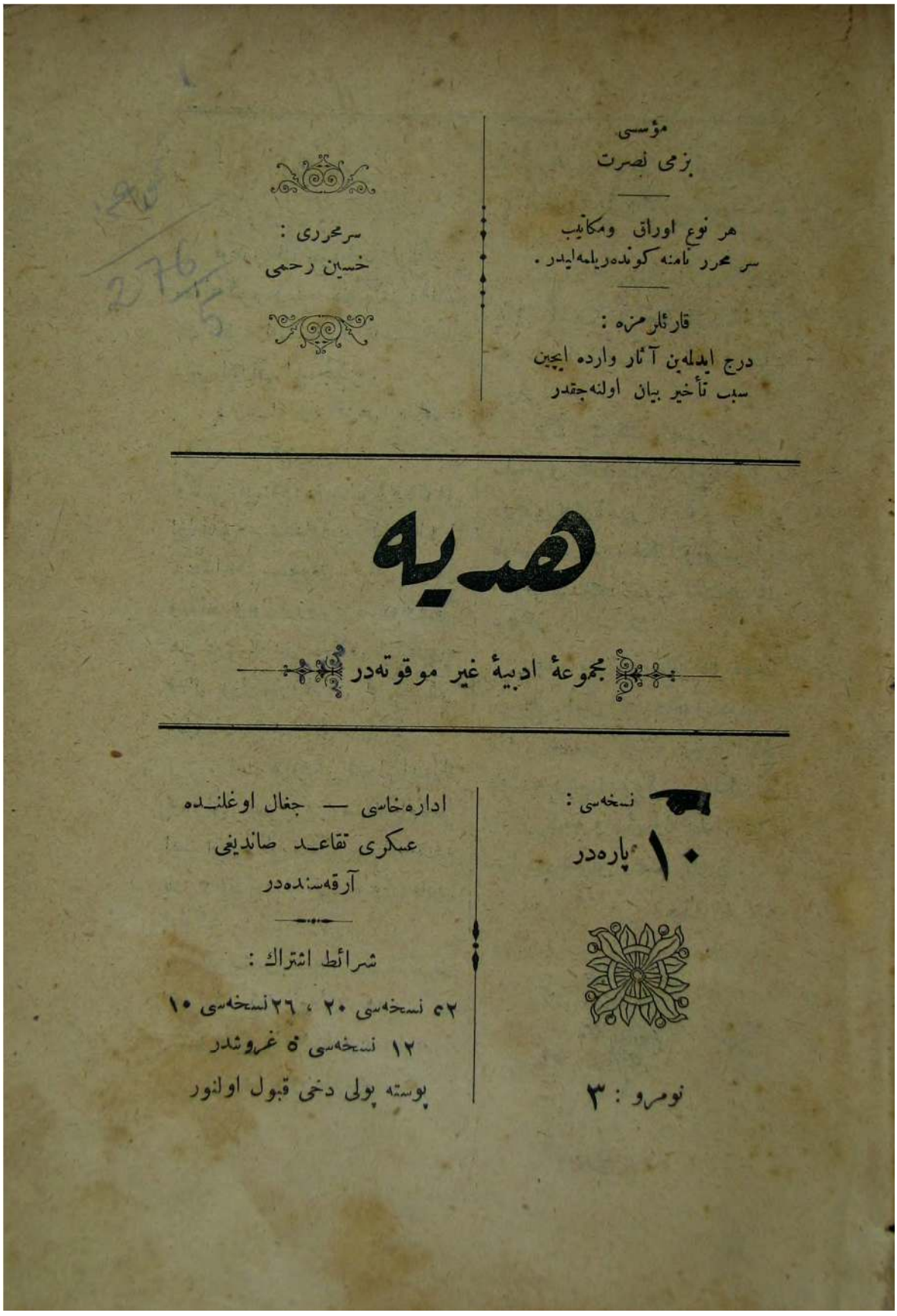

Resim 6.9. Hediye'nin üçüncü sayısının kapağı

Tablo 6.1. Tenkîd Dergisinde Çıkan Fotoğraflar

"Bahâ Tevfîk Bey"

"'Ömer Seyfeddîn Bey"

"Fâʾik ʿÂlî Beyefendi"

"Müdîrimiz: Bezmî Nusret Bey"

VII. BÖLÜM

7. LATİNİZE METİN

7.1. TENKÎD: SAYI-1

Numero: 1

Gazetemiz şimdilik on beş günde bir neşr olunur. Senelik abonesi otuz kuruştur. İdarehânemiz Dîvân yolunda Kurşunlu Hân'dadır. Sanʿat-ı intikâda muvâfık olmak şartıyle asâr-ı varide maʿateşekkür kabûl ve derc edilir.

Nüshası: Bir kuruş

TENKÎD

1326

Müdîr-i mesʿûl: Bezmî Nusret

Muhteviyyât:

— İntikâd, Bahâ Tevfîk

— Şûrezâr-ı Hayat, Mehmed Saʿdî

— At, ʿÖmer Seyfeddîn

— Reftâr-ı Matbûʿât, Hakkı Târık

— Bilmece, Şehâbeddîn Süleymân

— Yalan, ʿAbdülhâk Hayri

— Onun Gözleri, İlyâs Mâcid

— ʿAdâlet-Uhuvvet, ʿAlî Sühâ

— Duʿâ Gecesi, Refik Hâlid

— Mâziye Karşı, Edhem Hidâyet

— Edebiyyât Kenârında, Bezmî Nusret

22 Mart 324[140]

[140] Bu tarih hatalıdır.

İntikâd

-Bezmî Nusret Bey'e-

Müsâʿade ederseniz evvelâ sizi tenkîd[141] edeyim. Çünkü kavâʿid-şiken bir dimâğa; bana, tenkîd yazmak bilhâssa tenkîdin usûl ve kavâʿidi hattında beyân-ı mütâlaʿa eylemek vazîfesini tahmîl ettiniz ve tekrâr ederek dediniz ki:

— Bilhassâ usûl, kavâʿidini!...

Hâlbuki bence tenkîdin ne usûlü ne de kâʿidesi vardır. Yâhûd o usûl ve kavâʿidi herkes kendisine göre teʾsîs etmiştir. Fakat siz şimdi diyeceksiniz ki:

— Herkesin kendisine göre teʾsîs ettiği o kavâʿid; ekseriyyet beyninde müşterek olursa…

Âh işte bu bir mugâlata, bir şaşırtma, bir mantıktır. Fakat emîn olunuz ki her mugâlata, her şaşırtma, her mantık gibi bu da koftur, boştur. Ve hiçbir kıymeti hâʾiz değildir. Çünkü yaşayanların hepsi değil, yarısı değil, binde biri değil, hattâ milyonda biri bile düşünemez, düşünmesini bilmez. Düşünebilenler mutlakâ sayılı olanlardır. Onları herkes tanır, onlarla ictihâd olunur. Sıpensır böyle söylemiş,[142] İbn-i Sînâ[143] bu fikirde bulunmuş, Ten[144] şöyle iddiʿâ etmiş ve ilh.. denir. **[n.1, s.1]**

Görülüyor ki düşünebilenler pek azdır, pek mahdûddur, diğerleri, bütün beşeriyyet-i câmid bir kütle gibi hep bu mütefekkirîn-i mahdûdenin efkârına râm olmuş, yâhûd bir papağan gibi hep onların sözlerini tekrâr etmiştir.

Şurasını da ʿilâve edeyim ki bu cemâdât ve bilhassâ bu papağanlar arasında da birçok hekîmler, birçok mütefekkirler, birçok muharrirler var. Fakat onlar birer kopyadır, hangisi biraz kazınsa altından başka bir simâ çıkar. Hem çoğunu kazmaya da hâcet yok. Zâten kendileri iʿtirâf ederler:

—"Ten; fotoğrafî, eser-i sanʿatdır, demiş ilh…"

Anlaşılıyor ki bu dünyâda «efkâr-ı müştereke» yoktur. Ehlî olmayanlar tarafından «kabûl edilmiş, doğru oldukları zannolunmuş!» fikirler vardır. Ve bana kalırsa bu kadar sâhte iştirâk-i efkâr üzerine esâs vazʿ olunarak tenkîd hakkında usûl ve kavâʿid ihdâs

[141] Tenkîd mi intikad mı?... Bunun münâkaşası Muʿallim Nâcî-.yi merhûma ve tarâfdârlarına ʿâʾid bir haktır. [Dipnot Baha Tevfîk'e aittir.]
[142] Herbert Spencer (1820-1903): İngiliz filozof ve sosyolog.
[143] İbn-i Sinâ (980-1037): Türk tabip, filozof ve bilim adamı.
[144] Hippolyte Taine (1828-1893): Fransız eleştirmen.

edilemez…

Siz yine iʿtirâz etmek istersiniz fakat etmeyiniz ve biliniz ki hakîkî ʿâlimler; mutlakâ efkâr-ı hâzıraya zıd bir sûrette düşünenler ve bu düşüncelerine râm olacak büyük bir kütle-i beşer tedârik etmek içün lâzım geldiği gibi söz söylemeye –ister misiniz daha ifşâ edeyim: hîle ve kurnazlığa- muktedir olanlardır.

Çünkü şimdiye kadar hiçbir hekîm, hiçbir feylesof hattâ hiçbir ʿâlim ve mütefennin geçmemiştir ki söylediği sözler, keşfettiği hakîkatler (!), redd ü cerh edilmemiş olsun!

O hâlde hâl-i hâzır mütefekkirînin de böyle bir netîceye vâsıl olmayacağını, onların ebediyyen muhâfaza-yı mevkıʿ eyleyeceklerini nasıl iddiʿâ edebiliriz?

Zannederim ki bir mekteb-i ʿidâdî şâkirdi bile böyle bir düşünceye mâlik olmaya utanır. Yaʿnî bütün ʿilmler, bütün fenler, tefekkürât-ı felsefiyye; zemîn ü zamâna uydurulmuş ʿindî fikirler, nazariyyeler, nisbî ve muvakkat hakîkatlerdir.

Meselâ: Bir zamânlar Dekart[145] gelmiş, kâʾinâtta mevcûd-ı müttehîz, mevcûd-ı müdrik nâmıyla iki nevʿ-i cevher vardır, bunlar tamamıyla yekdiğerinden ayrıdır. Birisi hareketi, diğeri tefekkürü îcâb ettiriyor, demiş. Sonra bunları yekdiğeri üzerine icrâ-yı teʾsîr ettirebilmek içün yeni bir kulp bulamamış, "Bunlardan başka bir de mevcûd-ı zî-ʿilm vardır ki hâssa-i mümeyyizesi nâmütenâhî olmaktır." kaziyyesini(!) uydurmuş. Bu esâs üzerine binâ ettiği, zamânın tekmîl-i tefekkürâna mugâyir mesleği yüzünden şiddetle iştihâr etmiş. ʿAcabâ bu fikir o zamâna kadar maʿlûm değil mi imiş? Bilʿakis maʿlûm imiş, lâkin kimse onu Dekart kadar mahâretle ve efkâr-ı ʿumûmîye zıdd bir şekle sokarak söylememiş!..

Bir müddet sonra Kuzen[146] gelmiş, ʿaynı esâsı olduğu gibi almış, "tamâmıyla" başka bir tarza sokmaktan tehaşî ederek tekrâr etmiş.

Netice; efkâr-ı ʿumûmiyyeden uzaklaşabildiği kadar şöhret, sonra sükût!..

Diğer taraftan Alman hekîmi Leybniç[147]; Dekart'ın mevcûd-ı zî-ʿilmini kabûl etmeyerek bir "âheng-i mukadder" safsatası îcâd etmiş, **[n.1, s.2]**

"Vâkıʿa mevcûd-ı müttehîzle mevcûd-ı müdrik, kaba Türkçesi rûh ile cism beyninde hiçbir münâsebet yoktur. Lâkin başka bir mevcûd da yoktur. Aralarında görülen münasebet bir teʾsîr netîcesiyle değil, belki yine beynlerindeki muvâzeneden ve âheng-i

[145] René Descartes (1596-1650); Fransız filozof, matematikçi ve yazar.
[146] Victor Cousin (1792-1867); Fransız filozof.
[147] Gottfried Leibniz (1646-1716); Alman filozof ve matematikçi.

mukadderden neşʾet eder.” demiş…

İşte bir herze daha ki evvelkini yarı yolda bırakır lakin onun ʿaynı değil, gayrı, zıddı… Ve Leybniç bunu zamânenin kudret-i idrâkine göre ifâde etmesini bilmiştir. İnkâr olunamaz ki bugün Viktor Kuzen’den ziyâde yaşıyor.

Son zamânlarda bir “vahdet-i vücûd” mesʾelesi var. Avrupa’nın en son hekîmleri bunu iddiʿâ ediyorlar o kadar iddiʿâ ediyorlar ki iştihâr etmelerinden korkulur. Hâlbuki bu nedir? Üç bin sene evvel vazʿ edilmiş bir fikir, “sâdece bir fikir”.. Hattâ bir zamânlar İspinoza[148] tarafından taʿmîr edilmek istendikçe yıkılmış bir farâziyyedir. Zannederim ki memleketimizde bu fikirlerin bir nâm-ı mahsûsâ altında toplanmış târîhî birçok sâlikleri de var.

Ve ümîd olunur ki birkaç sene sonra bütün vukûf-ı beşeri bu fikir ihâtâ edecek. Bu da bir hakîkat-i muvakkat fakat –efkâr-ı ʿumûmiyyede yeni bir cereyân husûle getirebilecek sûrette– iddiʿâ eden bahtiyâr içün bâʿis-i iştihâr bir hakîkat olacaktır. Çünkü yirminci ʿasır, hakâyıkında modaya tâbiʿ olduğunu bize isbât ediyor. Öyle bir moda ki mutlakâ mûcidini kazandırır!..

Bu mütâlâʿât gösteriyor ki, ʿulûm u fünûn u felsefede kabûl-i istinâd bir hakîkat binâenʿaleyh bir kânûn-ı tenkîd yoktur.

Edebiyyâta ve âsâr-ı sanʿata gelince: Burada, bu bahs üzerinde emîn hatvelerle yürüyebilmek içün mesʾeleye tâ esâsından girişmek ve sanʿatı ihdâs eden kuvvetimizin ne olduğunu anlamak lâzımdır.

Hepimizin dediği gibi “edebiyât hislerimizin oyuncağıdır” demek süslü bir cümleden başka bir şey olmadığı gibi “hissiyât” ʿunvânı altında az doğru, az ciddî ve diğer efkârdan ayrı bir mecmuʿa-i tefekkürât farz etmek de doğru değildir. Muhârebelerde efrâdı teşcîʿ içün söylenen gazeller ve sâʾire nazar-ı dikkate alınmaz da hakîkî sanʿattan, hakîkî edebiyâttan bahsedilmek istenilir ise bu husûsta en esâslı kuvvetimizin “hayâl ve muhayyile” olduğunda şübhe edilmez. Hâlbuki insânlar, ilk insân şekline girdikleri ve az çok lâf etmeye başladıkları zamân ne hayâl ne de muhayyile vardı. Bu kuvvet; âlâm-ı hayâtın, mihan-ı maʿişetin ve bilhassâ tefekkürât-ı âtiyenin dimâğları az çok ezdiği telâfîf ü merâkiz-i dimâğıyyeyi yerlerinden oynatarak birbirine karıştırdığı zamân vücûd bulmuş âtî fikriyle **[n.1, s.3]** hâfızanın iyi yâhûd fenâ birtakım mündericâtı karıştırdığı zamân husûle gelmiştir.

[148] Baruch Spinoza (1632-1677); Hollandalı filozof.

Yârını düşünürken ya bir fırtına, müdhiş bir hücûm-ı sibâʿ-i muhayyileyle korkmaya yâhûd güneşli bir hava, sâkin bir deniz, mebzûl bir av tahayyülüyle sevinmeye başlayan ilk insânlar bilâhere bu tahayyülâtı daha ileri götürecek türlü türlü hûlyâlarla tesellî-yi nefse çalışmışlar; yavaş yavaş türküler, şarkılar, beyitler, gazeller söylemişler ve mürûr-ı zamânla, bundan edebiyyât ve sanʿat doğmuştur.

Muhayyilemiz nasıl bir hâlet-i maraziyye ise ondan doğan edebiyyât da sanʿat da öyle marazî bir hâldir. Ve bu husûstaki terakkî de hâlet-i maraziyye-i dimâğıyemizin terakkîsine vâbestedir. O hâlde bir şâʿir ne kadar marîz ise o kadar sanʿatkârdır.

Ve herkesin marazını ölçmek içün bir mikyâs-ı tenkîd vazʿ edilemez.

O hâlde tenkîd nedir?

ʿUlûm ve fünûna ʿâʾid olduğu zamân makâle, fakat imtiyâzlı bir makâle; edebiyyâta sanʿata ʿâʾid olduğu zamân ekseriyâ küçük hikâye fakat imtiyâzlı bir küçük hikâyedir. Bir tenkîdle hayât kazanılır, bir tenkîdle iştihâr olunur, bir tenkîdle o kadar mühim hâdisât-ı edebiyye husûle getirilir ki, bir roman, bir piyes hattâ yirmi senelik bir saʿy-i edebî bunu yapamaz.

Fakat her kıymetli şey gibi, îcâb ettiği tarzda yapılmış tenkîdât da pek müşkül, pek bahâlı, pek nâdirdir.

Tenkîd yalnızca bir şey içün yapılır: Şöhret!

Fakat on senelik bir netîce-i saʿyi çürüterek onu istihsâl edebilmek içün şübhesiz büyük mahâret ister…

Gayr-i şahsî sanʿat olamadığı gibi gayr-i şahsî tenkîd de olamaz. Çünkü her tenkîd mutlakâ bir şahıs tarafından yapılır ve mutlakâ o şahsa mensûb olur.

Efkâr-ı ʿumûmiyyeye göre tenkîd; biraz zekîleri aldatamayan hîleli bir sözdür. Çünkü efkâr-ı ʿumûmiyeyi taʿyîn ve takdîr eden de yine kendi şahsiyyetimizdir. Burada son bir sûʾâl hâtra gelir. Yukarıdan beri tenkîd içün kâʿide mevcûd olmadığı iddiʿâ ediliyordu. O hâlde münekkidinin bu husûsta birçok kavânîn iddiʿâ etmeleri ʿabes olmaz mı?

Hayır, çünkü tenkîd içün mutlakâ kânûn ve mikyâs olduğunu iddiʿâ etmek münekkid içün bir hîle-i muvaffakiyyettir. Kazanmak içün her şey meşrûʿ olduğu gibi – netîcede muvaffak olunabildiği takdîrde– bu hîle de meşrûʿ ve şâyân-ı takdîr ʿaddedilir. Lakin muvaffak olunamazsa her şey sâhibi içündür: Hîlekârlık, ʿâdîlik, hattâ budalalık

bile!.....

-Gelecek makâle bu kavânînden bahisdir.-

Bahâ Tevfîk [n.1, s.5]

Şûrezâr-ı Hayât

Mâzî, tahayyülât-ı esâtîra münkalib
Bir zulmet-i muhillde mevt – sâyedir;
Âtî, nazarda dalgalanan târ u muğterib
Bir haşyet-i mutalsım-ı bî-nihâyettir.

ʿÖmr-i beşer bu sâh-i yelde – mesîrenin
İbʿâd-ı pür-zulmete düşmüş serâbdır,
Â'mâk-ı iştiyâkına dalmış bu leylenin
Bu hâl-i pür-serâʾir ve pür-ızdırâbdır.

Her şey ʿademle leb be leb ihtiyâr iken
Ummânı kevn içinde sönük bir hayâl-i râz
Eyler bekâ-yı rûhuna bir tuhfe-i intizâr

Bilmem, bu şûrezâr-ı hayâtın nihâyeti
Bir ʾAden-i nûr – sâye midir yoksa gâyeti
Bir zulmet-i muhillde mevt – sâye mi?

Mehmed Saʾdî

At

Mahfûz ahırında üç haftalık bir istirahâtten sonra binmek içün beni yanına sokmayan haşarı atımı bugün tam iki sâʿat koşturdum. İyice terledi. Bulanık Vardar'ın kenârını kaplayan sıska ve hazân-dîde söğüd ormancığının içindeki geniş yolu taʿkîb ederken yorgun ve bî-tâb, sanki durmak istiyordu. Fakat ben bi'l-ʿâkis o kadar zî-hayât, o

kadar zinde ve faʿâl idim ki… Elimdeki sarı kırbacı şiddetle ve gayr-i ihtiyârî savurdum. Bu fevka'l-ʿâde ve gayr-ı müterakkıb darbe onu şiddetli bir dörtnâla kaldırdı. Ormanın yapraksız ağaçları artık etrâfımda geçici bir çizgi fırtınasıydı. Yek-âhenk bir rüzgâr kulaklarımda vızıldıyordu. Ben ʿakûr bir kuvvetin üstünde uçuyor gibi pek çabuk yakınlaşan uzaklara bakıyor, bu azgın ata bindikçe dâʾimâ duyduğum şeyleri tekrâr hissediyor: "Âh dört beş ʿasır evvel yaşasaydım!" diye mütelezziz oluyordum. Dağlar, ova, her taraf boştu. Semâda sâkin bulutlar beyâz ve cesîm köpükler hâlinde sâbit duruyordu. Atım nihâyet yavaşlar gibi oldu. Sürʿatliye geçecekti. Ben hayâlâtımdan uyanmamak içün tekrâr kamçımı savurdum. Eski dörtnal, daha çılgın, daha mecnûn tezâyüd etti. Kütüklerin, hendeklerin üstünden atlıyordu. Tarlalardan kalkan çamur parçaları etrafa, baʿzen de üstüme sıçrıyordu. Dört beş ʿasır evvel yaşamak… Bu ne tatlı bir hayâttı… Şân, şöhret, tegallüb, muvaffakıyyet, ʿaşk, hırs, istibdâd… Hayâtı hissettiren ve şimdi maʿa-teʾessüf bir masâl, bir târîh zemîninden başka bir şey olmayan bu tatlı ve hakîkî heyecânlar vardı. Âh bu toprakların üzerinde benim ecdâdım bir gird-bâd-ı berk-âlûd-ı zafer gibi akıncılık ederken ne kadar mesʿud ve mağrûr idiler… Kahramânlık, şecâʿat ve cesâret-i mutlak içinde geçen gençlikleri onlara ihtiyârlıkları içün ne tesellîsâz hâtıralar, ne muğfil iftihârlar bırakıyordu. Hâlbuki biz silâhsız, kansız, ʿazametsiz olduğu kadar yorucu, harâb edici olan mücâdele-i medeniyyetin bîçâre muhâribleri ne kadar sefîliz… Atım mütemâdiyen dörtnâla koşuyor ve cigara içiyormuş gibi burnunun deliklerinden bir mâʾî duman çıkıyordu. Ben teskîn olunamayan bir ihtiyâc-ı harb, bir iştiyâk-ı hücûm ile yine onu kamçılıyordum. Dar bir boğaza girdik. Sağımda çamurlu Vardar zaʿîf bir sadâ-yı cereyân çıkararak akıyor, etrafımdaki ʿüryân ağaçlar ʿabûs ve mâtemî sallanarak geçiyor, solumdaki demiryolu baʿzen yükselerek baʿzen atımın koştuğu gayr-i **[n.1, s.5]** muntazam ʿârızalı yolla bir seviyyeye inerek, fakat dâʾimâ düz, dâʾimâ müstevi, soluk ve mürde, ecnebî bir yılan gibi uzanıp gidiyordu. Ben de epeyice terledim. Kalçalarım sızlamaya başladı. Atım ızdırâbımı duymuş gibi sürʿatliye geçti. Bu sefer gayr-i ihtiyârî kamçıladım. Zâten kasabaya giriyordum. Bütün evler miskîn ve tenbel uyuyor gibiydi. Suyun kenârında kalın ve çıplak baldırları görünen birkaç Bulgar kızı iki kat olmuş, bir şeyler yıkıyorlar, serserî köpekler bana havlıyorlardı. Birden dizgini çektim. Atım durdu. Şiddet-i teneffüsden, karnı bacaklarımı açıp kapıyordu. Etrâfıma baktım. Bu pis ve âsâyiş-perver manzara bana o kadar nefret-âmiz göründü ki gayr-i kâbil-i tesmiyye bir elem-i ânî içinde ağlamak ârzû ettim. Atımı tekrâr geriye döndürmek şu hâlî dağlara kaçmak istedim. Böyle sükût-ı miskînâne içinde yaşamaktan orada açlıktan ve soğuktan ölmek daha iyiydi.

Güldüm. Şu muhâkemem ne garîb bir münâsebetsizlikti. Beni önümdeki geçecek günlerde bekleyen ve mukaddes olduğu zannolunan vazîfelerim yok muydu?... Gülüyordum. Bu hayâl ile yirminci ʿasırda yaşadığımdan biraz mahcûb, kasabaya girdim. Evime geldim. Artık beni hep böyle lüzûmsuz hislerle sarsan bu ata, bu azgın mahlûka binmeyeceğim. Bir motosiklet alacağım. Fakat bu mümkün mü? Bana mâzîler, vahşetler, lezzet-i harb ü vegâ yerine, ihtimâl ki müstakbel nâ-mahdûdu, dirijâblıları tahayyül ettirecek olan bu makine, bu zavallı masnûʿ ʿacabâ burada yürümek içün kaç kilometre yol bulabilecek?

ʿÖmer Seyfeddîn

Reftâr-ı Matbûʿât

Bana: — Reftâr-ı matbûʿâtı sen yazacaksın! dedikleri vakit cebhe-i fikir ve teʾemmülümden birkaç ʿarkadâne-i fütûr sükût eder gibi oldu.

— Bir haftanın mevlûdât-ı matbuʿasını okuyacak ve tekmîline taʿalluk eden mülâhazâtı bildireceksin, diyorlardı

Şöyle bir «reftâr-ı matbûʿât» yazdıktan sonra vazîfenin sıklet-i mehîbesi bu ânda kalemimin seyir ve hareketine bir raʿşe-i tereddüd vermiyor değil. Bunun içün nâfiz bir nazar, vâsiʿ bir zamân lâzımdı ve hepsinden evvel de endişe-i zevâl olmayan bir hazîne-i kemâl…

Hâlbuki bütün bu kuyûd-ı refîʿanın mahrûm-ı irtibâtı olan bir zâviyye-i basîte içinde ʿâlem-i ʿilm ve edebin reftârını tarassud etmek kâbil olacak mı?

Bunda ihtimâl-i muvaffakıyyet o kadar zaʿîf idi ki Tenkîd'in sâhib-i edîbi böyle bir teklîfe tenezzül ettiği zamân kuvvet-i kalbimin inkisârını duyuyordum ve mağrûr olamıyordum.

Kanâʿatim vardı ki reftâr-ı matbûʿâtın muharrîri ben olamazdım; serhadd-i intişârî odasının hudûd-ı maʿârifesinden ʿibâret olan bir imzânın üstünde veyâ altında dizilmiş satırlar, hiçbir gözden bir vakfe-i nüvâziş göremez, bunu muhakkak bilirim ve böyle olmakla berâber bu teklîfi reddedemiyorum.

Bir cemʿiyyetin tesliyyet-i sahâbetinden nevmîd olduğumuz hâlde bu nevmîdî bize ʿayn-ı zamânda cesâret-bahş oluyor, biz Mehmed Raʾûfların, Câhidlerin, Hâlid [n.1, s.6] Ziyâların, Fikretlerin, hayât-ı edebîsi karşısında mersiyye-hân olmakta gösterilen istiʿcâl gibi çılgınlıkların şu devre-i tehâcümünde: "Dikkat" diyen bir âvâze-i sâf ve insâf

çıkarmak, bütün bu rûʾyâ-yı cünûn içinden dostâne fiskelerle bîdârî-yi hakîkate ircâʿ etmek isteyeceğiz ve onlara diyeceğiz ki:

— Saha-i edeb, mahdûd ve mahsûr değildir. Kimse, bir diğerin ittisâʿına mâʿniʿ olamaz. Sizin içün de bizim içün de onlar içün de semâ-yı vatandan tenzîl olunmuş birer iklîl, birer iklîl-i şân ve şeref vardır. Yalnız biraz, hakîkaten yükselmek mevâlîd-i saʿy ve sanʿattan birer erîke-i iʿtilâ vücûda getirmek lâzımdır ki o çalışan başlar, o âvize-i takdîr ile tetevvüc edebilsin.

Ve işte biz her daʿvâ-yı ʿilim ve edebde bî-tarâf bir müşâhid olmaya çalışarak ifâde-i hissiyât edeceğiz ve işte kazandığım hakk-ı intihâbın da menşeʾi…

Böyle bir haftanın âsâr-ı matbûʿâsı, reftâr-ı matbûʿâtda hoş ve nâhoş, bir iz bir eser bırakacaktır. "Hoş ve nâhoş" diyorum: Didikleyemediğimiz, çekiştiremediğimiz yerlerde, seveceğiz, bu güzeldir, hissimize muvâfıktır, diyeceğiz. Ne Cevdet Maʿşûk'un körlüğüne, ne Ahmed Hâşim'in nankörlüğüne düşmeyeceğiz.

Bu ilk hafta-i tedkîkî böyle samîmî bir mukaddemeye hasreylemek istiyorum. Eyyâm-ı güzeşte-i edebiyyâtın reftâr-ı devr-â-devrinden istinbât-ı fikredip başka bir mukaddeme-i tavîle yapmak da isterdim lakin bu, güç ve vakte muhtâc olmakla şu geçen birkaç günlük neşriyâta mahsûben daha birkaç söz ʿilâve ediyorum:

Servet-i Fünûn'un bu son numerosunda şâyân-ı tetebbuʿ sahîfeler vardır. Evvelen: Ruh-ı Bî-kayd Fırsatıyla söylenmiş bir silsile-i tasalluf!..

Bu büyük makâleden küçük bir nükteye ilişiyoruz: Ahmed Hâşim Bey dünkülerin – bu taʿbîr kendinindir – mâverâî ebkemiyyetinde birçok edebî ʿömürlerin ihtizâlarını görüyor. Bu "dünküler"den maksûd olan da Fâʾik ʿÂlî, Mehmed Raʾûf, Câhid, Hâlid Ziyâ ve Fikret… Fakat düşünmeliyiz ki bu dünküler hakîkatte hâlet-i ihtizâra gelmiş midir?

Eğer Rus, İngiliz, Fransız edebiyyâtı miʿyâr ve mikyâs ittihâz ederse, dünkü ve bugünkü edebiyyât-ı cedîdemizin pek maʿsûm ve nâ-mükemmel kalacağına şübhe edilemez lakin bugünkü edebiyyâtın yegâne mahsûlü Solgun Demet'in bir nüsha-i sâniyyesi oldukça dünkü(?)lerin sükûtunu maʿnîdâr bulmamak da bulmak da pek maʿnâsız kalır. Ne ehemmiyyeti var değil mi? Bî-kayd u şart bir edebiyyât kabûl edildikten sonra bî-maʿnâ olmaklık da bir meziyyet sayılır!

Biz kemâl-i katʿiyyetle ve maʿateʾessüf söyleyeceğiz:

– Evet, mâʿteʾessüf söyleyeceğiz, belki daha başka bir cinnet-i edeb infilâk edecek

– ki şimdi o rûz-dîde-i ezhârı alıp götüren bir rüzgâr esmemiştir.

Bize öğretsinler: Henüz doğmayan bir şiʿri vücûda getirmek içün bugün yıktıkları gâye [n.1, s.7] nedir ve misâli var mıdır? Öyle bir misâl ki dünküler düşünmemiş, yazmamış olsun; meselâ Sünbülzâde Vehbî'nin bir Yakâzât-ı Leylîyye yazmamış olması gibi… Yoksa kırk sene evvel Sahrâ'da, on sene evvel Fânî Tesellîler'de görülmüş şekl-i tanzîmi bir eser-i teceddüd sûretinde sahneye çıkarıp alkış dilenmek pek garîb veyâ pek madhek hareketlerdendir.

Tahsîn Nâhîd, müstakbellik bir şâʿir-i müteferridî olabilir fakat bügün: Aslâ… Şunu da tekrâr etmelidir ki Tahsîn Nâhîd'i yaşatmak içün Fikret'in hayât-ı şâʿiriyetine kasdetmeye ne lüzûm var? Fransa'da Verlen[149]ler, Rostan[150]lar taʿaddüd eyledikleri hâlde bundan bir hakk-ı istiksâr intisâb olunabilir mi?

Arkamızda Yâr-ı Nağmekâr ile Nâdîde yazılabilmiş kansız bir edebiyyât olduğu söyleniyor; muharrir şâʿir sıkılmalı der ki Fikret Şehîdlikde manzûmesini yazdığı zamân Terakkî'de Terâneler neşrediyordu. O vakit Ahmed Hâşim Bey hemen yirmi yıllık bir bâr-ı şâʿiriyeti hâmildi. O gün de Hâmidler, Ekremler, Cenâblar, Fikretler varken bir Çal Güzelim manzûmesi yazamamış olmak; Hâlid Ziyâlar, Câhidler, Mehmed Râʾûflar, neşr-i bedâyiʿ ederken belki on dört yaşında yazılan Nâdîde'ye benzer bir şey vücûda getirememişti.

Buralarını düşünmeli, biraz münsif, muʿtedil ve kanâʿatkâr olmalıdır.

Şehâbeddîn Süleymân'ın Bataklık'ı Servet-i Fünûn'un, nefîs ve zî-hayât bir parçasıdır. Ahmed Hâşim, bunu Ufkun Karşısında manzûmesiyle mukâyese etmek isteseydi, "Memât gelmemiştir ama hayât gitmiştir." diye başlar ve Beyâz Gölgeler şâʿirini siyâh bulutlar içinde Fecr-i Âtî'ye gömülmüş olarak tasavvur ve tasvîr edebilirdi.

"Lostracı", Şekîb ʿÂkif: Başlıca kusûru veznin intihâbında. "Hep ayaklar yalamakla…" mısrâʿına kadar daha ağır ve melûl bir vezin kullanılmalı idi.

……nazarı

Geçen erbâb-ı refahiyyeti taʿkîb ediyor,

mısrâʿındaki "refâhiyyet" yanlış müstaʿmel; "refâhiyyet" (yâ)nın fethası hâlinde lugatdir. Bir de lostracının nazarı, erbâb-ı refâhiyyeti teşhîse kâdir olabilir mi? Kundurasını boyatan

[149] Paul Verlaine (1844-1896); Fransız şair.
[150] Edmond Rostand (1868-1918); Fransız şair.

münhasıran erbâb-ı refâhiyyet değildir.

Sonra bir sehv-i tahlîl var: Lostracı, çamur önünde oturmamalı, çamurda şeklini tetkîk etmemeli idi! Çünkü bu mümkün değil. "Hep ayaklar yalamakla…" mısrâʿının da lostracılıkla münâsebeti yok.

Resimli Kitâb'ın bu on yedinci nüshası bir kıymet-i mahsûsayı hâʾiz değildir. Râʾif Necdet Bey, Şantekler piyesinden bahsetmekle iktifâ ve artık Fotoğrafi Almak mesʾelesinden sarf-ı nazar ediyor; filhakîkâ isbât-ı kâmile olmayınca böyle bir bahse hiç karışmamak evlâdır. [n.1, s.8]

Burada bir de Midhat Cemâl'in Harâbeler'i var;

"Ey perîler, sükûtlar, cinler" diye istintâk-ı ervâh eylemekdedir. Benim fikrimce yüksek düşünmeyi öğrenmedikce ʿazametnümâ yazılar yazmaya kalkışmamalıdır.

Şebâb, 10 numero: Kabristan, Senîʿ H.. Hâfızama iʿtimâd tamam olsa idi, bunun kopya olduğunu iddiʿâ edecektim.

17 Mart 326/**Hakkı Târık**

Bilmece

Kanımda, mevcûdiyetimde ʿumk-ı rûhumda uyanan virâset ü haşyeyi uyandıran, benden gençliğin bahâr maʿsûmiyetiyle rûʾyâ-yı hakk – endişinin pamuklu, sıcak nevâzişlerini çalan kurd, kuvvet nedir?

Bana baʿzân yaşa, yaşamalısın, yaşayacaksın ve baʿzân öl, ölmelisin, öleceksin gibi emirleri, sâdâkat ile ʿaşk ile hıyânet ile nefret ile söyleyen vahşî nedir?

Ve beni insânların ser-i denâʾitini öğretmekle melʿûn garazkâr, kindâr yaparak başkalarının ikbâline hasûd, sefâletine lâkayd, idbâriyle memnûn yaşatan, vicdânımı eger mevcûdsa taş, çamur, keriz hâline koyan el kimin elidir?

Kalb enzârıyla parayı gören ve gösteren, burada para, ötede para, ʿaşkta para, her şeyde para bulan, arayan ve bu maʿdenin esrâr-ı nüfûzunu anlatmakla beni bir para muʿakkibi yapan göz kimin gözüdür?

Ne, tanıdınız mı? Bu kurd, bu vahşî kadındır. Ve bu elle bu göz onundur.

1 Teşrînievvel 325/**Şehâbeddîn Süleymân**

Yalan

Semâ-yı şiʿr ü maʿalyede kehkeşân – zâʾir

Olan hayâlimi ʿaşkın tenezzül ettirdi.

Senin semûm-ı garâmınla mübtekî, hâsir

Bu gûr-ı esfel mâdîde inliyor şimdi.

Kadınlığın o bülend fıtratında en ince

Temâyülât-ı nezâhet ümîd ederken, ben

Senin bu ʿaşk-ı sefîlin garâm-ı melʿûnen

Bütün ümîdimi öldürdü. Âh hâʾince

Fakat niçün sana kalbimde bir muhabbet var?

Tahassüsüm niye mağlûb bu müfterîs ʿaşka?

Niçün neden, seni kalbim sever durur elân?

Demek bütün bu şikâyet, bu meyl-i nüzhetdâr;

Gülümseyen leb-i daʿvette titreyen zevke

Fedâ olup gidecekti. O hâlde hepsi yalan!

ʿ**Abdülhâk Hayrî**

Onun Gözleri

–Hâmid Subhî'ye–

Siyâh buluttur, toz siyâh buzlu gölgeler altında şûh bir edâ, nermîn bir ʿişve ile şeğaf-nüvâz gülüşler, âveh kalem, bu peyâm-ı visâlin pür-lerze siyâh-ı tenevvür ile kamaşır, o kadar kamaşır ki…

Fakat âh o gözler, o siyâh şiʿrli bulut, baʿzân birden bütün incelikleri, maʿnâları, şiʿriyetleriyle kindâr, hâʾin bir deniz durgunluğu ile yumulur, o kadar yumulur ki kalbim nâgehân muhtazır bir yaprak hissiyle sızlar, **[n.1, s.9]** ve o mahmûr, murakkıs bulutun

emellerimi; muhteris, heyecânlı emellerimi örten muhteriz bahârları karşısında bir nisân-ı füsûn ve iğbirârı koklarım. Sonra şiʿrlerimin leyâl-i nevmîdinde o nazlı gözlerin, onun büyük gözlerinin reng-i istifâsı süzüle süzüle atlas, muhteriz bahârlarla açılır. O kadar açılır ki titrerim.

7 Haziran 317/**İlyâs Mâcid**

Uhuvvet, ʿAdâlet

-Kadınlar içün de olmalı-

Kadıköy'ü içün mühim bir hâdise-i edebiyye… Aylarca sükûn ve inzivâdan sonra dün akşam Burhâneddîn Bey Kadıköy'ünde yeni hamûle-i sanʿatıyle arz-ı vücûd etti. Bilemiyorum; Burhân Bey ne fikre hizmet ediyor, eserleri intihâb husûsunda hüsn-i isâbeti mi yok, anlamıyor mu yoksa kudret-i sanʿatkâranesiyle ʿâdî, oyuncak piyesleri yükseltebileceğine mi kâniʿdir? Herhâlde bu sonuncu fikir, en doğrusu olacak. Çünkü zavallı aktörümüz dûş-ı sanʿata yüklendiği bârî kıymeti taşıyabilmek içün çırpındı, durdu.

Mis May beni affetsin. Hayât-ı millîyemiz hakkında bir piyes yazmak suretiyle [milletime] karşı gösterdiği teveccühe yalnız ʿâciz değil, bütün yazdıklarını dinleyenler minnettâr kaldılar. Maʿmâfîh nice Miss May cenâbları hakkımızdaki tedkîkât-ı ciddîyelerini, o sevimli, asîl ifâdeleriyle doğrudan doğruya sâha-i matbûʿâta ihdâ etselerdi hem bizim içün hem de kendileri içün daha hayırlı, daha fâʾide-bahş olurdu.

Bu, öyle bir eserdir ki bir piyesten başka her şeye benzer. Hele ilk perdesini düşündükçe hâlâ sinirlerim geriliyor. O uzun süren perdede neler yok: ʿAdâlete, uhuvvete, İslâmiyet'e, feminizme, demokrasiye dâʾir konferanslar, Çerkes müstefreşeler, kocasının karşısında terbiyyeli bir maymun gibi ayakta duran yirmi senelik vâldeler, gayet nâmuslu bir kız sûretinde gösterilmek istenilen İkbâl ile aşçıbaşı arasında, kafes arkasında muʿâşakalar, uzun, bî-pâyân, cân sıkıcı bûseler, hayât-ı millîyemize ʿâʾid birçok levhâlar: teʿaddüd-i zevcât, talâk, zevclerin müstebidlikleri, maʿsûm câriyyelerin iç yüzü, hafiyyeler, Jön Türkler … ilh.

Fakat yazık ki bütün bu gürültüye rağmen hiçbir şey anlayamazsınız. Çünkü o bir piyes değil, bir nutuk ve kavga mecmûʿâsıdır. Meselâ Müfîd Bey tuhaf bir adamdır. Anlıyoruz. Bir Yıldız Meftûnî Bey, bir hafiyye-i mütekâʿidînin karşısındayız. Fakat bu adam dört beş karakterle gözüküyor. Baʿzân ıslâh-ı nefs etmiş, baʿzân eski bir hafiyye, baʿzân ince fikirli, baʿzân budala, müstebid. Hâsılı garîb bir numûnedir. Gâlibâ onun içün piyesin nihâyetinde çıldırıyor. Maʿmâfih şu son kısımda Burhâneddîn Bey'i cidden nefîs

buldum. Ve hakîkaten alkışladım.

Lâkin piyes… Bana öyle geliyor ki Burhâneddîn Bey şu eseri takdîr ederek değil hâtıra binâʾen oynuyor. Bi'l-farz ecnebî bir kadın; –zannedersem mürebbiyye olacak, bunu piyesindeki pedagoji derslerinden istidlâl ediyorum– hayât-ı millîyemiz hakkında bir eser yazıyor. Bunun tercüme **[n.1, s.10]** edilerek oynatılması içün merhûm sahne-i millîyenin şimdiki enkâzında çalışan yegâne aktörümüz Burhâneddîn Bey'e mürâcaʿat ediyor. Burhâneddîn Bey; şüphesiz, piyesi baştan aşağıya berbâd buluyor. Fakat piyeste c u r i o s i t é sini celb eden bir iki nokta var: Câriyyeler, müstefreşeler, poligami mesʾeleleri. Sonra Burhâneddîn Bey'in ideali entârîyle sahneye çıkabileceği bir eseri oynamaktır. Şu piyesle kısmen idealine kavuşuyor. Çünkü birinci perdede pantalon, yelek üzerine sarı kezi kaplı bir kürk giymiş olduğu hâlde, sahneye çıkıyor. Bir de son sahnesi, sahne-i cinnettir. O sâyede eseri kurtarabileceğini düşünüyor, kabûl ediyor, oynuyor ve son meclîste birçokları tarafından fevka'l-ʿâde beğeniliyor. Fakat buna rağmen, baʿzılarıyla ben, yine oyunu berbâd bulmakta müttefik kalıyoruz. Oyunun mâhiyetini lâyıkıyle anlatmak içün size bir iki misâl vereyim: Müfîd Bey'in bir birâderi vardır. Her hâlde büyük bir adamdır. Çünkü Müfîd Bey, kendisine bir meʾmûriyet bulması içün yalvarır. Nefyine karâr verildiği zamân ise menfâdan kurtaracağını vaʿdediyor. Fakat yüzüne maske takmış. Kim olduğunu, ne iş gördüğünü, ne yaptığını bir türlü öğrenemeyiz. Birâderinin haremi bir mühtediyye. Bu bir misyoner midir, bir râhibe midir, bir feminist midir, iyi kalbli bir kadın mıdır, yoksa fenâ kalbli bir kadın mıdır? Bunu da anlayamayız. Bir yandan Müfîd Bey'e nasîhatler veriyor, diğer taraftan karısına: – Boşan, diyor hattâ yardım ediyor. Şimdi zavallı bir zevce geliyor ki bir kukladır. Sâkin dururken tehevvür eder. Tehevvürü Farad[151]'ın cereyânı gibi mütekatʿdır[?]. Mütemadiyyen bir hiddetlenir, bir sevinir. Bir de ʿamcazâde mevcûd. Üçüncü perdede bir şey anlamadan ortaya çıkıveriyor. Yabancı bir eve giriyor. Bu sahne ʿâdetâ *Pol e Virjini*[152]'den yâhûd *Manon Lesko*[153]'dan alınmış bir sahne-i müessiredir (!) Garîb olmakla berâber en iyi tesbît edilmiş, en iyi îrâʾe edilmiş yani yaşatılmış, muvaffak olunmuş bir tip varsa o da hizmetçidir.

Yine tekrâr ediyorum: –Kim ne derse desin– eser baştan başa berbâd, baştan başa bî-maʿnidâr. Piyese hiç benzemiyor. Tercümesinde de öyle garâbetlere tesâdüf ediliyor ki… Sahnede "ibdihâl" kelimesiyle "evfak-ı devr-â-der-i mesʿûdiyyet" terkîb-i ʿacîbini

[151] Michael Faraday (1791-1867); İngiliz kimya ve fizik bilgini.
[152] "Paul et Virginie"; Bernardin de Saint-Pierre'in yazıp 1788'de yayımladığı roman.
[153] "L'Histoire du chevalier des Grieux et de Manon Lescaut"; Abbé Prévost tarafından 1731'de yazılan roman.

işitmek biraz tuhaf oluyor. Mesmûʿâtıma göre, bunları mütercimin haberi olmaksızın kumpanya ʿilâve etmiş.

Acıdır fakat söyleyeceğim: Bugün Burhâneddîn Bey'in aktörlerim dediği adamlar hakîkaten hiçtir. Tabʿiî yalnız gördüklerim içün hüküm veriyorum. Meselâ: Cevâd Bey ʿale'l-ʿâde bir insan değil, büyük bir meydânda vatanperverâne nutuklar îrâd eden bir hatîb idi. Mağrûr ve müteʿazzım sesiyle garîb bir sûrette rolünü deklâse ediyordu. Hele "*Bîçâre Yarasa Kemiği*" komedisini, ağlatacak bir tarzda oynayan diğer iki aktör, bilmem ne cürʾetle, ne cesâretle sahneye çıkıyor, daha doğrusu Burhân Bey onları nasıl yanına alıyor?

Sonra… Fakat artık kâfi değil mi!?.. Bununla beraber Burhâneddîn Bey'in kumpanyasında sanʿata yaklaşanlar da eksik değil. Bunlar kadınlardır. **[n1, s.11]** Dün akşam Suzan, Arşaluys, Hraçya hanımlar iyi çalıştılar ve mümkün olduğu mertebe muvaffak oldular. Hâsseten İkbâl –hizmetçi rolünü yapan madmazel- şâyân-ı kayd ü sitâyişti. Bir de ihmâl edemeyeceğim sîmâ ilk defʿâ olarak, şanoda gördüğüm Matmazel Mari; selîs ve fasîh Türkçesiyle, muvaffak olunmuş etvâr u harekâtıyle komedide ciddî bir kâbiliyyet-i sanʿat gösterdi. Çalışırsa –daha genç olduğu içün, çalışmasını temenni ederim.– ileride şübhesiz pekiyi bir komediyen olur.

Her hâlde son sözüm, Burhâneddîn Bey'den bu mükemmel (!) piyesi mezâr-ı nisyâna gömtükten sonra, bir daha piyes intihâbında oldukça müşkülpesend davranmasını, trupunu kendisinde vücûdiyyeti teslîm ettiğimiz sanʿatla tevâfuk u imtizâc edecek mertebede sâhib-i hüner kimselerden teşkîl etmesini temennîden ʿibârettir.

Hakîkaten diyebilirim ki Burhâneddîn Bey, dün akşamki rolünde baʿzı ifrât ü mübâlağalardan sarf-ı nazar, mükemmel sûrette muvaffak olmuştur. Binâʾenʿaleyh şâyân-ı tebrîktir.

ʿAlî Sühâ

Duʿâ Gecesi

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi; hicrî/hecerî [?هجری] dağ başlarında gece oluyor; ufkun kapanmış kırmızı perdeleri arkasında buluttan mechûl eller dolaşarak leyl-i münâcâtın tozlanmış kandillerini hazırlıyordu. Âh, bu akşâmlar, menekşe renkli dağ yollarında rüzgâr dudaklarıyla ilâhîler söyleyerek uzaklarda tüten garîb dumanların alevlerini yakmaya giden, aşağı dereleri meçhul bir aydınlıkla dökmüş gibi parlayan ve karanlık salonların âvîzelerinden billûr gözyaşları toplayan akşamlar! Âh, onlar, ʿazîm bir şehrin bile fevk-i dağdağasında pür-ısrâr bir sükûn-ı maʿbedi açan vapur

düdüklerine bir istiğrâk-ı gurbet, tenhâ mahalleler arasındaki dilenci seslerine bir lahn-ı rikkat veren sâkin akşamlar… İnsanlığımıza bir şeyler bir şeyler tevdîʿ eden âh onlar!

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi; şimdi şübhesiz, şehirde de gece oluyor. Birbirlerinden dâʾimâ uzak yaşayan ve baʿzı geceler yüksek kandîl gözlerini açarak karanlıkları dinleyen mahbûs beyâz kuğuların hasret ve iştiyâkıyle hep birden ağlaştıkları duyuluyordu. Câmiʿlerde akşam namâzını kılanlar sessiz sessiz evlerine dönüyor, fenerleri yanmamış tenhâ sokaklarda naʿliçeli ayak sesleri dolaşıyor; hatmini bitiren büyük nineler Rus muhârebesinin hâtırasıyle vatan acılarını tekrâr duyuyordu. Şimdi ağıllarda eşlerini gâʾib etmiş koyunlar, köylerde yetim buzağılar, uzaklara sesleniyor, yabancı memleketlerde nâdim olmuş seyyâhlar, muhibelerinin göğüslerinde solan çiçekleri, odalarının dîvârlarında koparılmayan takvîmleri düşünüyordu. İtalya'nın büyük kiliselerinde şemʿdânlar âteş közlerinden balmumu yaşlarını dökerek tasâvir-i ʿÎsâ'nın tozlu cerîhâlarına dumânlarını sarıyor, hademeler anahtarlarını sallayarak günlük muslinleri içinde görünmez olan son duʿâcıları îkâz ediyor, mermer sütûnlara yaslanarak Lamartin'in *Graziella*'sını düşünenlere kapıyı gösteriyordu.

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi. Biz bu tenhâ dağ yollarında mehtâbın hulûlünü bekleyerek dinleniyor, gözlerimizi yakan alevin karşısında evlerimizi düşünüyorduk. Fevkımızde hesâbsız kandillerle boş bir âsmân-ı ʿibâdet ve onunla aramızda da nüfûz eden bir karanlık vardı.

-Erenköy, Eylûl 325/**Refîk Hâlid [n.1 s.12]**

Mâziye Karşı

Ey inzârı garîk-i heybet ü dehşet eden vîrân

Hisârlar, kubbeler, tâk-ı zaferler, kalʿalar, tenhâ

Karanlık, eski, mahvolmuş mezârlıklar, bugün nâlân

Birer şiʿr-i belîğ inşâd eder. Etvârınız hâlâ

Yosunlanmış makâbirden çıkan âvâz-ı mâziyyeyi

Yıkılmış kalʿalardan fışkıran velvâl-i ezfârı

Bugün sâkin işittikçe döner pîşimde dünyâyı

Saran bir kavmin en parlak temâşâ-yı zafer dârı

Ne yangınlar ne mûhiş levhalar nakleyliyor onlar

O enkâzı çöken virâneler gûş-ı tevârîhe

–Ki malıdır zulmler, kanlı âhlar, kanlı yaşlarla–

Ey edvâr-ı cehâlet, ey leyâl-i kin ü âteşbâr!

Senin tezkâr-ı nâmınçün bize terk ettiğin âsâr

Bugün rûhumda bir girdâb- nefret açtı zulmetdâr,

Edhem Hidâyet

Edebiyyât Kenârında

–Mehmed Raʾûf Bey'e–

İspanya'nın pâyitahtında yüz otuz üç usbûʿî, altı nîm mâhe, elli yedi şehrî risâle-i edebiyye neşrolunuyormuş.

Bu, öyle iken, ehemmiyyetçe, ʿazimetçe, Madrid'e fâʾik olan şehrimizde yazık ki edebî gazeteler pek azdır, yazık ki perî-yi şiʿr, o melîke-i hüsn; muhit-i edebimizin hâricindedir.

İşte sevgili kâriʾlerim, ara sıra müşfik, samîmî dudaklarınızdan dökülen ve ekseriyâ beni düşündüren, zihnimi altüst eden şu serzenişi, bu nakîsa-i ʿilm ve edebî artık sahne-i matbuʿâta koymak sizinle baş başa düşünmek, tedkîk etmek istiyorum.

Maʿlûmdur ki her hâdise-i mühimme ve gayr-ı mühimme sevâʾiksiz meydâna gelemez. Halline berâber çalıştığımız mesʾelenin, noksânın, noksân-ı hâsırın da bence birkaç vâlidi, birkaç sâʾik-i menfûru vardır.

En evvel okumak bilenlerimizin ekserîsi, kısm-ı ʿâzimi lezzet-i mütâlaʿayı, zevk-i istifâdeyi hakkıyle hissetmemişlerdir. ʿÖmürlerini, müddet-i hayâtlarını hiç denilecek kadar fâʾidesiz romanlar, masâllar üzerinde imrâr ederler, sırf eğlenmek, sırf vakit geçirmek için kitâb okurlar, ciddî mütâlaʿa, dimâğlarını, kuvve-i mefkûrelerini yoruyor. Buna binâʾendir ki âsâr-ı ciddîyeye rağbet, iltifât göstermiyorlar.

İngiltere'de Bari nâmında bir müʾellif; kitabının mazhar-ı makbûliyet olması sâyesinde senevî yüz beş bin frank vâridât-ı sâfiyye teʾmîn edebilmiştir.

Fransa'da, edîb-i mudekkik Emil Zöla'nın *Roma* ismindeki hikâye-i hikmeti iki ay zarfında seksen defʿa tabʿ olunarak, müşarü'n-ileyhe yüz bin frank hâsılât bahş etmiştir.

Memleketimizde ise, bir bîçâre muharrir; senelerce yazacağı mevzûʿu düşünüyor, notlar tutuyor, vapurda, mesîrede bir cümlesini tashîh ediyor, lokantada ʿakla gelen bir şeyʾi ʿilâve etmek için yemeği terk ediyor, dâʾimâ cinnet, dâʾima belâ-yı ârâm-ı saʿy içindedir. Nihâyet müfîd bir eser vücûda getiriyor, heyhat ki zavallı adam sermâyesini bile alamıyor.

Geçenlerde Safvet Nezîhî Bey birâderimiz, vaktiyle *Zavallı Necdet*'in, o fevka'l-ʿâde eserin **[n.1, s.13]** hakk-ı tefrika ve neşrini, *İkdâm*'ın sâhib-i imtiyâzına, sekiz İngiliz lirasına, âh Yârabbim, yalnız sekiz İngiliz lirasına tevdîʿ ettiğini söylerken fart-ı teʾessürümden tüylerim ürperdi.

Fakat mütâlaʿaların kabâhatini yazarken, tahlîl ederken, diğer cihetin de kusûrlarını, görmemek, kâle almamak insâfsızlıktır.

Şâʿirlerimizin, edîblerimizin bâʿzıları; ancak kendi rûhlarını, kendi hislerini taʿmîk ediyorlar. Maʿteʾessüf ekserîyâ koca bir mecmûʿâda heyʾet-i ictimâʿiyyemize ʿâid bir şiʿr, bir neşr bulamayız, hep ʿaşk ve kadın, hep perestîde-i kalbime, hep güzîde-i rûhuma.

Fi'l-vâkiʿ bunlar gençtir. ʿAşk ise rûh-ı şebâbın bir peyki, peyk-i nevvârıdır. Ve âsâr-ı fikrîyenin vâlidi yalnız fikir değildir. "İnsânın heyʾet-i mecmuʿâsı o eserleri vücûda getirmeye hep iştirâk eder: Tabîʿatı, terbiyyesi, hissiyâtı, mâzîsi, hâli, ihtirâsâtı, melekât-i fezâʾili, fezâyihi, hâsılı rûhun efʿâlinin kâffe-i aksâmı insânın düşündüğü yazdığı şeyler üzerinde eser bırakırlar". (İpolit Ten)

ʿAyni zamânda gerek iyiliğe, gerek fenâlığa delâlet etsin, mevzûʿlar, ʿadese-i sanʿatın önünde birdir. Muharrirden beklenilen şey, iktidâr-ı tahrîr, iktidâr-ı temsîldir. Hattâ mümessilin redâʾeti, nuhûseti sanʿatkârın sihr-i muvaffakıyyetine ufak bir nokta-i siyâh bile konduramaz.

Fakat bilinmelidir ki, mebzûliyyet dâʾimâ insânı usandırır, baʿzân bizden saklanan çirkin bir kadını görmek için, sâʿatlerce uğraştığımız hâlde, her gün tesâdüf ettiğimiz binlerce pür-şiʿr ü şegaf kadına dönüp de bakmayız.

Ve yine maʿlûm olmalıdır ki, ʿaşk edebî bir menbaʿ-ı ilhâm olmadığı gibi şahsî eserler de hiçbir vakit ibtidâʾîlikden kurtulamaz. Bütün edebiyyâtlar, ibtîdâ o sûretle, eşʿâr-ı şahsîyenin intişârıyle başlamıştır.

Biz ilerlemek, bihakkın terakkî etmek istiyorsak Teofil Gutye[154]'ye göre, hâʾiz oldukları maʿnâya tâbiʿ olmaksızın hadd-i zâtında bir kıymete, bir güzelliğe mâlik olan kelimâtı sûʾ-i istiʿmâl etmemeli, onlarla, o ebkâr-ı zâhire ile, biraz da başkalarını tecessüm ettirmeli, biraz da mehâsin-i tabîʿatı teşrîh biraz da yeni yeni sanʿatlar ibdâʿ eylemeliyiz.

Bugün her şeyʾimiz noksân, her şeyʾimiz muhtâc-ı muʿâvenettir. Henüz lisânımızda poezi dramatik[155]e ʿâʾid bir eser bile yoktur. Hâlbuki mezkûr şuʿbenin mûsîkî ile müzdevic olması, bir taraftan mûsîkînin terakkîsi diğer cihetden müʾesser olmakla iki âhâlî arasında zevk-i edebînin daha çabuk inkişâfını kâfildir.

Garb hükümdâranı sırf o gibi oyunların verilmesi için tahsisât-ı zâtiyelerinden meblâğ-ı külliye sarf etmektedirler.

Bizde de yirmi beş sene mukaddem, Dikran Çukaciyan[156] nâmındaki sâhib-i himmetin gayretiyle birkaç tecrübe yapılmış iken muʾahhiren ıslahına hizmet edilememiştir.

Ötede ise muharrirîn-i kirâmımız taksîm-i âʿmâl kâʿidesine rağmen hem siyâsî, hem edîb, hem şâʿir, hem münekkid, hem müverrih, hem piyes müʾellifi, hâsılı birer paleograf geçinirler. Şu cihetle kuvvet inkısâm ediyor. Yazdıkları kof, hâyîde çıkıyor. Buna mebnî değil midir ki koca bir edîbimizi, koca **[n1, s.14]** *Hayât-ı Muhayyel* müʾellif-i şehîrini bile, şimdiki hâlde bizden okuyanlar nisbeten az, ʿâdetâ mahdûddur.

Vaktiyle Pol Burje[157]'nin *Kozmopolis*'i, *Sergüzeşt-i Fecî*ʿ'i tiyatroya tahvîl olunmuştu. O vakit matbûʿât bir sadâ, bir sadâ-yı taʿrîz refʿ etti:

–Niye başkalarına yazdırdı, niye bizzât değiştirmedi? Pol Burje muʿterizlere:

–Çünkü böyle yapmak elimden gelemezdi, dedi. İki üç istisnâdan sarf-ı nazar, hikâye usûlüne, taʿlîmine alışmış bir muharrir kitâbını tiyatro, dram şekline tebdîl edemez, mevzûʿu ikinci defʿa o sûretle düşünemez, hattâ doğrudan doğruya tiyatro müʾellefâtını bile vücûda getirmeye lâyıkıyle muvaffak olamaz. (Paris Musâhebeleri)

Hele gazete hayallerimiz… Biz öylelerini gördük ki prova yerinde müsveddeleri tashîhe yeltenir, Edebiyyâttan katʿiyyen bühreleri yokken, edebî gazeteler çıkarır, temeyyüz-i âsâra muktedir değillerken, olanca kuvvetleriyle inhisârı, o mühlik seyyiʾeyi

[154] Pierre Jules Théophile Gautier (1811-1872); Fransız şair, yazar ve eleştirmen.
[155] Fr. , "poésie dramatique"; dramatik şiir.
[156] Dikran Çuhaciyan (1837-1898); Ermeni asıllı Osmanlı besteci ve orkestra şefi.
[157] Paul Bourget (1852-1935); Fransız roman yazarı.

tervîc ederler. Ve onlar için bilinmemiş, gayr-ı maʿlûm imzâlar hiçtir, okunmamaya, atılmaya mahkûmdur. Bîçâreler; bilmiyor, bilemiyorlar ki asıl hüner, asıl millete, vatana hizmet yetişmiş olanlara yazı yazdırmak değil, yeniden adam yetiştirmek, müstaʿidd lakin inkişâf etmemiş birtakım parlak zekâları hadîka-i matbûʿâta çıkarmaktır.

Fi'l-vâkiʿ memleketimizde iki üç hikâye okuyan, bir makâle, bir novel yazamayan roman tahrîrine kalkışıyor. Bunlardan vârid olan evrâkı dercetmek gayr-ı kâbildir. Şununla berâber baʿzân ufacık bir eserde öyle bir nükte-i edebîye, öyle bir sanʿat-i bedîaʿ bulunur ki sâhibinin istiʿdâdını tamâmıyla îrâʾeye kifâyet eder. İşte o eseri yırtmak, sepete atmak affedilmez cinâyetlerdendir.

Avrupa'da henüz kemâle ermeyen, henüz sermâye-i nakdîyeye mâlik olamayan nevresîdegân kaleme ʿâlem-i tahrîrde muvaffak olmalarını teʾmîn eyleyecek sûrette, nâmûslarını zâmin tutarak, teşvîkan muʿâvenette bulunur müʾesseseler, cemiyyetler mevcûddur.

ʿAle'l-husûs, insân bir şey yaparken en evvel, onun târîhini, geçirmiş olduğu safahât-i mutelife nazar-ı iʿtibâra almalıdır. "Mâzî kâmilân ölmez. İnsân onu unutabilir fakat o, insânı muhâfaza eder, bırakmaz. Her devirde olduğu gibi o, bütün efkâr-ı sâlifenin mahsûl ü zübdesidir. Medenîyet-i hâzıra tamâmıyla medeniyyet-i mâzîden çıkmıştır. (Füstel dö Kulanj[158]) Hâlbuki bir iki zâtı müstesnâ tuttuğumuz hâlde, bilâ-pervâ hiçbir gazetecinin edvâr-ı matbûʿâtımızı etrâflıca tedkîk etmediğini iddiʿâ edebiliriz. Onun için son inkılâba kadar İstanbul'da intişâr eden resâʾil-i muvakkate ile sâhib-i imtiyâzlarını yazıyoruz:[159]

[***Tablo 7.1.*** II. Meşrutiyet'in İlanından Önce Çıkan Süreli Yayınlar]

İmtiyaz Sahibi	**Süreli Yayın(lar)**
Münîf Paşa	*Mecmûʿa-i Fünûn*
Refîk	*Mirʾât*
ʿİsmet	*Mecmûʿa-i Maʿârif*

[158] Fustel de Colulanges (1830-1889); Fransız tarihçi.
[159] Söz konusu süreli yayınlar ve imtiyaz sahipleri orijinal metinde liste/tablo hâlinde verilmemiştir. Okurlara kolaylık sağlanması amacıyla latinize metinde tablo ile gösterilmiştir.

Mehmed Saʿîd	*Mazbûâtü'l-Fünûn*
ʿAli Rızâ	*Öteberi*
Nûrî	*Revnak*
Ahmed Midhat	*Mecmûʿa, Kırk Anbar*
Cemîl	*Sanduk*
Talʿat	*Kasa*
Emîn Nihâd	*Âsâr-ı Perâkende*
Selânikli Tevfîk	*Çekmece*
Recâʾî	*Âfîtâb-ı Maʿârif*
Râsih	*Misbâh-ı Felâh*
سنوه [160]	*Cihân*
Muharrir	*Ebu'z-ziyâ Tevfîk*
Derme Çatma	*Esʿad*
Mecmûʿa-i ʿUlûm	*Şükrü*
Mübâhis-i Matbûʿa	*ʿOsmân Nûrî*
Mecmûʿâ-i Âsâr	*ʿÂrif*
Necîb	*Musavver Meşâhir-i ʿÂlim, Medrese-i Edeb* ***[s.15]***
Şemseddîn	*Arkadaş*
Mıgırdic	*Musavver Türkistan*
Vassâf	*Muhâzarât*
Kâmil	*Âfâk*
Hamîd Vehbî	*Medrese-i Fünûn*

[160] Mekteb-i Sultânî muallimlerinden olan Mösyö سنوه'(n)in adı/soyadıyla alakalı doğrulanmış bir telaffuz saptanamadığı için kelime latinize edilememiştir.

Tâhir	*Bahâr*
ʿUbeyd[ullah]	*Hâver*
Hakkı	*İʿtilâ*
Muhyi'd-dîn	*Şuʿâ*
Rızâ	*Nâhid*
Râmiz	*Hamiyyet*
Süreyyâ	*Zerrât*
Râmiz	*Berk*
Nüzhet	*Hizmet*
Reşâd	*Âsâr*
ʿAbdülkerîm Sâbit	*İmdâdü'l-Medâd*
İhsân	*Armağan Dağarcığı*
Nâzım	*Terakkî*
Hüsnü	*Manzara*
Saʿâdâh	*Ravza-i Musavvire*
Papazyân	*Çanta*
Hayrâh	*Safâ*
Halîl Edîb	*Saʿy*
Muʿallim Nâcî	*Muʿallim, Mecmûʿa-i Muʿallim*
Hakkı	*Risâle-i Hakkı*
Safvet	*İşrâk*
Vassâf	*Maʿlûmât-ı Mütevenniʿa*
Rifʿat	*Çanta*

Sâfî	*Şuʿle*
Tevfîk Sühâ	*Şemrûh-ı Edeb*
Mahmûd Nedîm	*Fecrî, Çocuklara Kırâʾat, Hanımlar, Kamer, Nokta*
ʿÂsım	*Mecmûʿa-i Nevâdir, Şafak*
Râşid	*Hakîkat*
Kemâl	*Bahçe*
Ahmed İhsân	*ʿUmrân*
ʿAlî Fuʾâd	*Musavver Cihan*
ʿÂrif	*Medeniyyet*
ʿOsmân Nûrî	*Mirʾât-i ʿÂlim*
ʿAlî Şefîk	*Muhît*
Mustafâ Reşîd	*Envâr-ı Şarkıyye, Nihâl, Envâr-ı Zekâ, Şark*
Necîb Nâdir	*Müʾessisîn-i Fünûn, Pâyidâr, Teʾâvün-i Aklâm, Gülşen, Armağan, Kevkeb-i ʿİlm*
Cevâd Paşa	*Yâdigâr*
Şemseddîn Sâmi	*Etfâl-i Hafta, ʿÂʾile*
Nûrî	*Teşvîk-i Manzara-i ʿÂlim, Şuʿle-i Efkâr*
Mustafâ Reşîd	*Şark*
Cemîl	*Gülşen-i Edeb*
Mahmûd Celâleddîn	*Hazîne-i Evrâk*
Beşir Fuʾâd	*Güneş*
Mehmed ʿAlî	*Vâsıta-i Servet*
Ütücüyan	*Sıhhat*
Sâlim	*Zirâʿat*

Karabet	*Mekteb, Maʿârif, Resimli Gazete*
Kirkor	*Hazîne-i Fünûn, Terakkî*
Tâhir	*Musavver Fen ve Edeb, İrtikâ, Maʿlûmât*
Bedreddîn	*Mecmûʿa-i Lisân*
Ahmed İhsân	*Servet-i Fünûn*
İbnü'l-Hakkı Tâhir	*Mecmûʿa-i Ebuzziyâ, Çocuklara Mahsûs Gazete, Hanımlara Mahsûs Gazete*
Ekrem	*Mecmûʿa-i Edebiyye, Pul Mecmûʿası*

Elhâsıl, zann-ı ʿâcizâneme göre tevdîʿâtımız, maʿrûzâtımız düşünülmedikçe, nazar-ı dikkate alınmadıkça gazetelerimiz revâc bulamaz, teksîr edemez. O ümniyye ise mekteblerde edebiyyât tedrîsinden ziyâde lâzım, ziyâde ehemmdir. Zîrâ "En mükemmel edebiyyât dersi edebiyyâtı tetebbuʿdur. Kavâʿid-i edebiyyeyi ezberlemekten bir şey çıkmaz. En bedîʿ eserler husûle getirenler en iyi bedîʿ bilenler değildir." (Tevfik Fikret)

Aynı zamânda edebiyyâtın fevâʾidini, muʿâmelât-ı hayâtiyyeye olan teʾsîrlerini, teʾsîr-i müfîdini inkâr edecek kimse tasavvur olunamaz. "Tezkîye-i fikir, tezyîn-i hâtıra, tasfiye-i zevk, tevzîh ü tevsiʿ-i anâsır-ı ʿakliyye gibi şeyler hep edebiyyâtın iʿâne-i kuvâ-yı celîlesine ʿarz-ı fakr eyleyen hâlâtdandır." (Abdülhâlim Memdûh)

Tiyatr-Frans[161]'ın yanması üzerine, bütün ʿâzam tarafından Jül Klarti[162]'ye gönderilen taʿziyyetnâmeleri ihtimâl ki ʿazîz mütâliʿlerim, hatırlarsanız. O müzehhib iltifâtlar Jül Klarti'nin şahsına değil, doğrudan doğruya sanâyîʿ-i nefîseye, taʿbîr-i diğerle cihân-ı şiʿr ve edebe yapılıyordu.

Memleketimizden mâʿadâ, her yerde artık katʿiyyetle anlaşılmış, katʿiyyetle tahakkuk etmiştir ki bir milletin terakkîsi, tekemmülü ancak zevk-i edebînin taʿammümüne, teʿâlîsine merbuttur.

Bezmî Nusret

Müdîr-i Mesʿûl: Bezmî Nusret-Ahmed Sâkî Bey Matbaʿası

[161] Théâtre-Français veya Comédie-Française; Fransız devlet tiyatrosu, aynı zamanda dünyanın en eski ulusal tiyatrosudur.
[162] Jules Claretie (1840-1913); Fransız roman yazarı ve bir zamanlar Théâtre-Français'ı yönetmiş olan sanatçı.

Öteberi

Helecân ve tereddüd içinde uzattığımız zaʿîf eli kemâl-i tevâzuʿ ile kabûl ederek risâlemizi kâriʾât ve kârʾîn-i kirâma tavsiyye buyuran muhterem Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakîkat, Saʿâdet, İştirâk, merhûm Eşref, İzmir'de münteşir Feryâd, Selânik'te çıkan İğne gazeteleriyle, gazetemiz hakkında gâyet nezîh bir manzûme-i takdîriyye yazan şâʿir-i mümtâz Celîs Bey'e bin teşekkürü ʿarz-ı ihtirâm eyleriz.

Gazetemizin diğer nüshası ayın beşinde çıkacak ve artık muntazaman devâm edecektir. Harekât-ı edebîye, daha doğrusu âhâlimizin âsâr-ı edebîye ve ʿilmiyyeye karşı meyl ve ârzûsu tezâyüd ederse -ki şübhesizdir- risâlemizi haftada bir çıkaracak, sahîfelerini çoğaltacağız.

Şimdiki hâlde "Tenkîd" nâmıyla bî-taraftır. O derecede ki sâhibinin ʿaleyhinde yazılacak makâlât bile kabûl edilecek, kimseyi diğerine tercîh etmemiş olmak için âsâr-ı vâride kurʿa ile tertîb olunacaktır.

Gazetemiz çıkmadan bize birçok güzîde eserler veren zevât-ı âʿzâma minnettârız. Gelecek nüshamızı tezyîn edeceklerini vaʿd buyuran en büyük ve müstesnâ edîblerimizden Mehmed Raʾûf, Pâris dârü'l-fünûnu muʿallimlerinden Doktor Lutfî, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsîn Nâhîd Beyefendilere ʿarz-ı teşekkür ederiz.

Birkaç gün evvel kütübhânemize *Rûh-ı Bîkayd*, *Timsâl-i ʿAşk* gibi nâdide iki eser ʿilâve eden Tahsîn Nâhîd, Cemîl Süleymân Beyleri tebrîk ve mezkûr âsâr-ı ber-güzîdeyi muhterem kâriʾlerimize tavsiyye eyleriz.

Muharrirîn-i mütekaddireden Hâmid Subhî Bey birâderimizin *Solgun Neşîdeler* nâmındaki eseri de fantezi vâdîsinde yazılmış âsârın en güzellerindendir. Şafak kütübhânesinde satılmaktadır.

Ahmed Sâkî Bey Matbaʿası

7.2. TENKÎD: SAYI-2

Numero: 2

Kâriʾlerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, Hediyeten takdîm edilir. Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.

TENKÎD

1326

Müdîr-i Mes'ul: Bezmî Nusret

Nüshası:

Bir Kuruşdur

Muhteviyyât:

— Bezmî Nusret Bey'e, Doktor ʿAbdullah Cevdet,

— Olimp'in Eteklerinde, Fâʾik ʿAlî,

— İntikâd, Bahâ Tevfîk,

— Hicrân-ı Müzmin, ʿÖmer Seyfeddîn,

— Akşam, ʿAlî Sühâ,

— Reftâr-ı Matbûʿât, Hakkı Târık,

— Hayât Yolunda, Tahsîn Nâhid,

— Prensin Salonunda, Fehmî Râzî,

— Bomba, ʿAbdülhâk Hayrî,

— Tûde-i Melâl, Bezmî Nusret

— Resm: ʿÖmer Seyfeddîn

15 Nisan 326

Bezmî Nusret Bey'e

Tenkîd'i ve mektûbunuzu aldım. İkisine müteşekkir ve takdîr-hânım. Kuvvet-i teşebbüsünüzü kırmaktan pek uzağım. Şimdi pek fenâ ve pek muzır bir fikir hükümrândır: Teʾyîd-i hürriyet ve tevsîʿ-i mefkûre vâdîsinde ne söylense, ne yazılsa "Efendim doğru, yerden göğe hakkınız var; fakat zamânı gelmemiştir." diyorlar. Hâlbuki hep bu teşebbüsler, gelmediği iddiʿâ olunan zamânın geldiğine delîl ve sened-i fiʿlîdir. "Bedbâht memleketimizde bir tütüncü ile bir kahvecinin bir gazeteciden ziyâde kazandığını, daha müsterîhâne yaşadığını bilmez değiliz. Fakat sevdâ-yı sanʿat her şeyʾe galebe ediyor." diyorsunuz. Bu satırlar bütün gençlerimize isâbet ve bütün heyʾet-i ictimâʿıyyemizi ifsâd eden ʿillet-i ejder-i hasârı iʿtirâf ve hikâye ediyor: Evvelâ görünüyor ki matmah-ı nazar, müsterîhâne yaşamaktır. Sâniyen ikrâr olunuyor ki, sevdâ-yı sanʿat her şeyʾe ve binâʾenʿaleyh, fikr-i müfîdiyyete galebe ediyor. Hâlbuki biz ve daha ziyâde siz, hayât-ı istirâhate değil, hayât-ı gûşiş ve mugâlebeye ʿâşık olmalıyız. *Yaşamak Korkusu* makâlesinde bu fikr ü nazariyyemi tafsîl ettim. Sevdâ-yı sanʿata gelince "L'art L'art pour" (Sanʿat içün sanʿat) düstûrunu kabûl edenlerden değilim.

"La poésie n'est grande que si elle complétte le rêve par l'idée et l'idée par l'acte." (Hayâlî fikir ile fikrî fiʿl ile ikmâl ederse ve ancak böyle yaparsa sanʿat-i şiʿr büyüktür.) diyen şâʿir, cemʿiyyet içindeki pek muʿazzam vazîfesini pek iyi takdîr ve takrîr etmiştir. Gençlerimizin, genç kalemlerimizin vazîfe-i samedânîsi hakîkat **[n.2, s.1]** ve hakîkiyyât-ı hayât üzerine gözleri açmaktır. *Tenkîd* bu hakîkatî nazarından devir tuttukça dûçâr-ı intikâd olmak muhakkaktır. Şiʿr yazılmasın, sanʿata lüzûm yoktur demek bence mümkün değildir. Fakat nakʿ, hüsne takdîm edilmelidir. Şu zamânda ancak Hüseyin Suʿâd Bey'in:

Geriden çok yaşamış yırtıcı bir kartalına

Sorunuz kaç kişinin beynini belʿ etmiştir;

Nice bîçâre çocuklar, nice bîçâre ana

Parça parça, kuşa kurda yem olup gitmiştir.

Kıtʿasıyle başlayan "Açmayalım, Kaçmayalım" manzûmesi gibi bedâyiʿ vücûda getirilmek ârzû edilmesini isterim. Muhtelif ʿanâsırdan ve fakat münferid bir kumandanın kumandası aldında muttarid ve tüvânâ adımlarla geçen bir saf ʿasker, bence, en ʿulvî bir manzûmedir. Sokakları uyuz köpeklerle fare, kedi, tavuk lâşeleriyle mâlî bir memlekette; telefonsuz, elektriksiz, şumendufersiz, fabrikasız, ticâretsiz, sanâyiʿsiz bir cemʿiyyette şâʿirlerin, muharrirlerin, münekkidlerin işleri Fransa ve İngiltere'deki hem-mesleklerinin

işlerinden ayrı olmak lâzım gelmez mi? Her şeyden evvel yaşamak lâzım, mâddeten yaşamak lâzım. Dimâğları ne kadar mehbit-i ʿulviyyât olursa olsun, gönülleri yine miʿdelerdedir. Efkâr-ı münevvere ashâbı mensûb oldukları cemʿiyyetin dimâğları makâmındadırlar. Miʿdesi harâb bir vücûdun, bir şahsiyyetin dimâğı ne feyz gösterebilir? Anadolu aç ve çıplaktır. Rumeli nâr içinde ve muhtâc-ı nûrdur. Yemen'e ve Afrikaî ʿOsmânî'ye ve Türkiyâ'nın her tarafına mekâtib-i ibtidâʾiyye muʿallimlerinden müteşekkil birer ordu sevk olunmalı. Bu, yapılabiliyor mu? Bu, yapılıyor mu? İşte *Tenkîd*'in en muʿtenâ bir mevzuʿu. Bu dakîkayı kemâl-i himmetle takdîr etmiş bir genç görüyorum. Sâtiʿ Bey. Onun geçen gün Tüccâr-zâde Hilmî Efendi vâsıtasıyla neşrettirdiği *Fenn-i Terbiyye* en hakîkî ve en emîn bir inkılâbın berâʿat-i istihlâlidir. Yüzünü görmediğim bu Sâtiʿyi, kitâbını gördüğümden beri kalbimde taşıyorum. Bu münevver zekâyı bağrıma basmak için iştiyâkım firâvândır. Hamiyyetli gençlerimiz galeyân ve cûşiş-i hamiyyetlerini âsâr-ı ciddiyye tercümesine sarf etsinler. Ahmed Refîk Bey'in *Târîh-i Medeniyyet* tercümesi, en celî ve en metîn ve mukarrer bir hamiyyet ve himmetin bürhânıdır. Hem mütercimine, hem tâbʿına çok teşekkür borçluyuz.

Maksaddan tebâʿüd ettik mi, zannetmiyorum:

Pâyidâr eserler vücûda getirmeye en zî-hükm ihtiyâcât-ı kavmiyyemizi takdîre ve bunları tesvîyeye ne kadar muktedir olursak, pâyidâr ve muktedir bir ictimâʿiyye-i mütemeddine teşkîl ettiğimize o kadar muʿtemed olabiliriz. Tâ-be-mahşer istikrâz ile bir heyʾet-i memleket yaşayamaz. Menâbʿ-ı serveti yed-i ecânibe düşen bir memleket fakr-ı müʾebbedle fakîrdir. Her evveliyeti (initiatif) her işi hükûmetten bekleyen bir millet sinn-i bulûğa ermiş değildir, ʿâkil değildir, hür değildir, muhtâr değildir. Her yazdığınız yazının mevzûʿu bunlar olsun. Biz her şeyde hükûmetten muʿâvenet bekliyoruz. Hâlbuki her şeyde biz hükûmete muʿâvenet edecek bir hâlde bulunmalıyız. **[n.2, s.2]** Bu saʿâdet-i mefkûreye çıkan yollar, artık mesdûd değildir. Yollar mesdûd değildir, demek yollar tiftik halılarla ferş olunmuş demek değildir. O yollar müşkilât ile müzeyyen ve mübecceldir. Fakat bu keyfiyyet, kuvvet ve ictihâd-ı lâzımı tenkîs değil, tezyîd eder:

Gınâ görüldü ki nisbetde ʿazim olur müzdâd bu sâhte-i emele müşkilât lâzımdır. Bâkî muzafferiyyet hakk.

20 Nisân 1910/**Doktor ʿAbdullah Cevdet**

Olimp'in Eteklerinde

-Kardeşime-

Bu âşiyân-ı esâtîr olan nişîb ü firâz
Hayâl içinde ve hep sâyedâr ve pür-mehtâb;
Bütün bu havzanın üstünde bir serâb-ı müzâb,
Açar tîlâl ile vâdîde bir hadîka-i râz

Revân-ı şeb yine rûh-ı âşinâ-yı hûlyâdır
Bu samt-ı mûnîse mevdûʿ olan tahassüsler
Sürûd-ı zulmet ü mehtâba inkılâb eyler
Bu arz-ı nâʾim gûyâ riyâz-ı rûʾyâdır.

Hevâ-yı sâf-ı muhîtin, hayât-ı eşyânın
Ser-â-ser-i şeb ve mehtâb içinde titrediği
Böyle meşhûn-ı şiʿr-i tenhâyı
Dakîkalarda vesîʿü'l-nüzzâra bir kayanın

Memerr-i sâkit-i âʿsâr olan başında bu hep
Girye-zâd-ı şuʾûn olan çocuğun
Makarr u velvele-gâh-ı cidâl olan yorgun
Hayâtı baʿzı bulur bir gunûde-gâh-ı ta'ab

Kucaklaşır gider cûda hep ziyâ ü zılâl,
Olur likâ-yı tabîʿatde câ-be-câ-i manzûr
Nûr-ı pür-sâye, sâye-i pür-nûr
Senin de fecr ü gurûbun var ey şeb-i âmâl

Benim başımda cenâh-ı sıyânet-i Mevlâ

Gibi meftûh olub semâ, artık

Ne vahşet-i şebi hissederim, ne yalnızlık..

Muhît-i rûhum olur rûh-ı ʿâlem-i bâlâ.

Ve nâgehân duyarım nâ-şinîde bir nağme:

Şeb-i âşiyân ü şeb-i elhân ü şebrev ü şeb-per

Bir hayâlet gelir, durur ve iner

Muhayyel-i raks-ı hayâlet olan nişîmenime.

Uzak sitârelerin nûr-ı nazaresiyle gülen

Bu hayâl-i münevver ü şâtır,

Bu âşinâ-yı nihân-çehre bir heyûlâdır.

O mülhemât melâik-semât-ı şiʿrimden.

[Faik Ali]

İntikâd

Geçen nüshamızla intişâr eden *İntikâd* makalemizde ne edebiyyâtta, ne felsefede ne de ʿulûm u fünûnda kâbil-i istinâd bir hakîkat binâʾenʿaleyh bir kânûn-ı tenkîd mevcûd olmadığı iddiʿâ edilmiş ve uzun uzadıya isbât olunan bu iddiʿadan sonra münekkidin bu husûsta kavânîn vardır **[n.2, s.3]** demelerine nakl-i kelâm olunmuştu. ʿAcabâ bu söz ʿabes mi idi?...

"Hayır, çünkü tenkîd içün mutlakâ kânûn u mikyâs olduğunu iddiʿâ etmek de münekkid içün bir hîle-i muvaffakıyyettir. Kazanmak içün her şey meşrûʿ olduğu gibi — netîcede muvaffak olunabildiği takdîrde — bu hîle de meşrûʿ ve şâyân-ı takdîr ʿaddedilir. Lakin muvaffak olunamazsa her şey sâhibi içündür: Hîlekârlık, ʿâdîlik, hattâ budalalık bile!..."

O hâlde bu kavânîn nedir? İşte şimdi de bunlardan bahsetmek istiyorum. Lakin

zannetmeyiniz ki ekser gençlerimizin yaptığı gibi Fransa'nın dâʾimâ iki isimli ve mutlakâ "esse…" kelimesiyle başlayan üç buçuk yâhûd beş franklık kitâblarının birinden sahîfe sahîfe, hem de yüzde sekseni yanlış olmak üzere tercümeler yapacağım… Hayır, ben yalnız kendi düşündüklerimi, kendi tecârib-i şahsiyyelerimin netâyicini söylemek istiyorum.

Cânınız sıkılmazsa dinleyin:

1 — Bu dünyâda "sır" denilen şeyʾi îcâd edenler nasıl maʿsûm ve şâyân-ı merhamet kimselerse, "her lâf söylenmez" kâʿide-i ʿacz-i beyânına riʿâyet edenler de öyle sersem ve zavallılardır. Bence ne sır ne de söylenmez lâf vardır, her şey âşikâr, her söz kâbil-i ifşâdır. Yalnız evvelksini anlamanın, ikincisini de anlatmanın kurnazlığını bilmeli!..

2 — Her fikrin müteʿaddid ve mütenaviʿ ifâdeleri olur. Ve söz yalnız bir türlü değil, birçok türlü söylenebilir.

3 — "Hakîkat-i mutlaka" terkîbi saçma olduğu gibi "hiss-i mutlak" sözü de bîmaʿnâdır. En güzel şeyleri en çirkinlerinden ayıran kavâʿid mutlakâ hayâl mutlakâ "nokta-i nazar"dır. Binâʾenʿaleyh her şey çürütülebilir.

4 — Tenkîd ancak batırmak içün yapılır. Ve kendisinden beklenilen şey mutlakâ bir şöhret-i şahsiyye teʾmînidir.

Bunları uzatalım ve açalım: Teʾmîn-i şöhretin en kolay, en emîn tarîki efkâr-ı hâzıraya zıdd bir vaziyyet-i kelâmiyye ahzı olduğunu öğrendikten sonra herhangi bir eserin iyiliğinden, güzelliğinden; kıymetinden bahsetmek bir şiʿre, bir hikâyeye, bir romana, bir piyese tarafdâr olmak hayât-ı ʿilmiyye ve edebiyyede ebedî bir hezîmete, miskîn bir şöhretsizliğe hâzırlanmaktan, daha doğrusu maʿnen ölmekten başka hiçbir şey değildir.

İlk tenkîdin nasıl ve ne fikirle yapıldığını, ne gibi netîceler hâsıl ettiğini düşünürsek bu husûsta daha katʿî bir fikir hâsıl edebiliriz.

İyi yazılmış bir eser içün «iyi» demek hiç lüzûmsuz, hattâ sanʿât nokta-i nazarından fâʾidesiz ve muzırrdır. Mesʾeleye daha ziyâde nüfûz olunursa burada tuhaf bir riyâ da nazar-ı dikkati celb eder. Hem her şeyden sarf-ı nazar, doğrusu, bana «Şu eseriniz pek güzel!» deseler ʿayn-ı riyâya mazhar olamayan diğer eserlerimin hüsrânını düşü**[n.2, s.4]**nerek müteʾessir olur ve o riyâ-kâr münekkide, o meziyyetsiz meddâha hiddetlenirim.

Binâʾenʿaleyh tenkîd, her şeyʾin hem iyisini, hem de fenâsını ayırmak, seçmektir; sözü aslâ bir hakîkat olamaz. Belki bir hîle, bir eseri kolayca çürütmek içün baʿzân

mürâcaʿat edilebilecek bir vâsıta olur. Ve vurulacak darbenin temâmî-yi teʾsîrini hâsıl edebilmek içün meşruʿ, makbûl ʿaddolunması iktizâ eder.

Arkadaşlarımdan bir zât vardır ki dâʾimâ nâkıs düşünür. Fakat baʿzân o noksânlarıyle berâber o kadar iyi şeyler söyler ki hayret etmemek mümkün olamaz. Kendisine bu fikrimi anlattığım zamân biraz gülerek dedi ki:

—ʿAzîzim, bence her eser bir kadındır. Ve tenkîd eyleyecek bir eseri baştan biraz medh etmek tıbkî bir kadını «Oh, sen ne kadar güzelsin, biraz göğsünü açmaz mısın?» terâneleriyle soymaya, çıplak bir hâle getirmeye benzer, bu sûretle tekmîl-i nekâʾıs-ı hüsn meydâna çıkacağı gibi vurulacak kama darbesine daha iyi bir zemîn hâzırlanmış ve kalbin yeri daha kolay ve daha emîn bir sûrette taʿyîn edilmiş olur.

Münekkidler içün öyle bir üslûb, öyle bir tannân ve muhteşem bir ifâde lâzımdır ki, mutlakâ kâriʾi meftûn etsin, çünkü câzib ve seyyâl bir üslûbun sihr-i teʾsîrine kapılmayacak pek az insân vardır. Her hakîkat kavî ve oldukça uzun müddet içün bir iğfâl olduğu gibi tenkîd de –maʿna-yı tâmmıyle– bir iğfâlden başka bir şey değildir. Binâʾenʿaleyh her şeyde olduğu gibi tenkîdde de serd edilen efkârı kâriʾe kabûl ettirmek içün evvelâ onun muvâzene-i ʿakliyyesini bozmalı, yaʿnî bir nevʿ manyatizma yapılmalıdır. Bunun içün de en birinci tarîk üslûb ve ondaki câzibedir.

Tenkîde, mutlakâ efkâr-ı ʿumûmiyyede yer tutan baʿz-ı şeyleri devirmekle girişmeli ve gayr-ı mahsûs bir istihzâ ile eserin öyle bir noktasına darbeyi indirmelidir ki kâriʾ bi'z-zât hükmünü vermeye mecbûr olsun, ve daha son satırları okumadan sâhib-i eserden nefret ettiği kadar münekkid içün bir hürmet ü muhabbet hâsıl eylesin!... Asıl dikkat olunacak cihet burasıdır.

Artık son satırları nasıl idâre etmek lâzım geldiğini anlarsınız değil mi?..
Bu satırlarda: «Muharririn elini sıkarım», «Kendisini tebrîk ederim» gibi beylik taʿbîrlerin ne kadar soğuk ve mâniʿ-i muzafferiyyet olduğunu söylemeyeceğim. Fakat ʿilâve edeceğim ki en büyük ve istihzâ-âlûd darbeyi bu son sözlerle gizlemek kadar muvaffakiyyetli bir usûl tasavvur olunamaz.

Hâsılı tenkîd denilen bu imtiyâzlı yazılarla her şey söylenir, her şeyʾe muvaffak olunabilir, yalnız söylemesini bilmelidir.

Gâlibiyyetin telakkîye tâbiʿ olduğunu bilenler tenkîdlerinde aslâ mahviyyete, mahcûbiyyete daha doğrusu maʿsûmiyyet ve riyâ istiʿmâline mecbûr olmazlar. ʿÂlem-i tahrîre, zemîn-i matbûʿâta çıkarılan her eser **[n.2, s.5]** şübhesiz sâhibi tarafından beğenilmiştir. Artık düne gelinceye kadar âdâb-ı tahrîrden ʿaddolunan fakat hakîkatte derin

bir yalancılık ve riyâdan başka bir şey olmayan «her ne kadar kıllet-i badâʿhum bu gibi mehâmm âsârı tedkîke kâfî değilse de» «zann-ı ʿâcizâneme kalırsa» «fikr-i kâsirânemce» gibi sözler, hattâ "falan müʾellifin bu husûstaki efkârı" tarzındaki müsteşhedât-ı zelîlâne aslâ bir tenkîdde yer bulmamalıdır. Mağlûb olmak içün en büyük sebebleri bunlar teşkîl eder. Bu tarzda yazılmış tenkîdler kâriʾîn nezdinde pek zaʿîf telakkî olunacağı cihetle gerek tenkîd olunan eserin müʾellifi ve gerek bir diğeri tarafından vâkiʿ olacak en küçük bir iʿtirâz münekkidin tamâmıyla sükûtunu intâc edebilir.

Efkâr-ı ʿumûmiyye, –geçen makâlemde de bahsetmiştim– cereyân-ı efkâr ve sâʾire gibi terkîbler hep birer hîledir. Öyle birer hîle ki henüz kimsenin istiʿmâl edemediği bir tarzda istiʿmâl olunursa kazanılır. Değilse fenâ…

Bence münekkidler her hâlde zekî ve kurnaz olmalıdır. Ve bir kurnaz içün hiçbir şeyde müşkilât yoktur. Batırılması îcâb eden müʾellifi çok yeniyse zirzoblukla, maʿnâsızlıkla, ithâm edersiniz, çok eskiyse hâbîdelikle, geri kalmış olmakla…

Şiʿrde vezin ve maʿnâya ehemmiyyet vermeyen bir şâʿir-i bî-kaydı kavâʿid-şikenlikle lekelerken aslâ bu gibi hatâlara düşmeyen ʿasabî bir rûh için de usûl-perest, esîr-i kavâʿîd gibi taʿbîrât-ı istihzâʾiyye îcâd olunur.

Dâʾimâ sanʿat terennüm edenlere acı bir tebessümle bunun bir nevʿi sersemlik, maraz olduğunu ihtâr ettiğiniz zamân unutmayınız ki şiʿr ve sanʿatı sevmeyenleri de behimiyyetle, hissizlikle alçaltmak iktizâ eder.

Bi'l-hassâ dâʾimâ hakîkatten bahsedenlere katʿıyyen anlatmalıdır ki bu dünyâda sâbit ve ebedî hiçbir şey yoktur. Her şey nisbîdir, muvakkattir.

Dâʾimâ tebdîl-i fikr etmeyenler, tekâmülden mahrûm birtakım zavallılardır. Çünkü terakkî tahavvül ile husûle gelir. Ve sebât tehavvüle mâniʿ olacağı cihetle bi'n-netîce terakkîye de mâniʿdir. İşte kavânîn-i intikâd!..

Zannederim ki hâlâ kendi kendimizi aldatmakta ve daha evvel yaşadıkları cihetle bize nisbeten kat kat câhil olan ecdâdımızın birçok yanlış telakkîlerine, hatâlı fikirlerine râm olmakta devâm etmeyiz.

Bahâ Tevfîk

Hicrân-ı Müzmin

Güneş gurûb ediyor… Ellerim cebimde hazîn

Bir infiʿâl ile ben penceremde bekliyorum,

Senin hayâlini, âh ey güzîde-i rûhum!

Bu intizâr ile âsûde geçti hâb-ı sinîn… **[n.2, s.6]**

Güneş gurûb ediyor… Gözlerimde işte senin
Nigâh-ı devr-i füsûnun uyandı; mecrûhum!
Bu iştiyâk u harâretle, nâʾim u mahrûm,
İçinde böyle soğuk bir sükûn-ı sengînin

Güneş gurûb ediyor… Şimdi bir bahâr gecesi
Hulûl eyleyecek, durdu rûzgârların nefesi…
İçimde bir acı; her günkü hüzn-i meʾnûsum

Güneş gurûb ediyor… Âh işte söndün sen
Zılâl-i şeble, evet ben bugün de meʾyûsum
Gurûblarla tulûʿeyleyen ümîdimden…

ʿÖmer Seyfeddîn

Akşam

— Bahâ Tevfîk'e —

Nihâyet zamânı gelir… Ve güneş tıbkı bir iftirâke hazırlananlar gibi, her adımıyla gelmesi mecbûrî olan ân-ı pür-ıztırâba biraz daha yaklaşarak, ufuktan gâʾib olan muʿazzez bir hayâl, bir sevgiliyi götüren bir vapur, defnedilen bir ölü, teʾsîr-i müʾeyyis ile kendisini bizden gizler.

Şimdi, uzaklardan yavaş yavaş, menâzır azalır ve silinir. Tâ uzaklara kadar giden nazarlar, bir ricʿat-i elemiyye ile daha yakınlara gelir. Sivri, beyâz minâreler yuvarlaklıklarını gâʾib ederek, muhîtlerini doldurmaya başlayan mechûliyyetler içinde bir işâret-i taʿaccüb şekliyle bî-maʿnâ durur, ibtidâ renklerinden ve gitgide mücessemiyyetlerinden mahrûm kalan bütün evler, ölü bir kartal gibi mühîb ve esrârengîz beklerler…

Menâzır ve eşyâyı yavaş yavaş, böyle nazardan silen eller kalblerin hassâs

köşelerini açar ve kalb-i ʿumûmî-yi kâʾinât, yaralarının gündüzle unutulan, susan, ıztırâblarını daha ziyâdeleşmiş, daha şiddetleşmiş olarak ʿavdet etmiş bulur.

Herkes düşünür… Analar uzaklardaki yavrularını; hudûdda her gün ölüm ve yokluk bekleyen ʿaskerler, köylerinin yeşil söğüdleri altında son bûse ile vedâlaştıkları nişânlılarını; öksüren, zaʿîflayan hastalar yârını; şâʿir de kendi kalbini ve herkesin kalbini dolduran elemleri düşünür.

Herkes dalgın, mütehayyil, esîr-i melâl ü elem düşünür, kalbleri çarparken birden gözlerinin artık görmediğini, dumanlandığını hisseder. Gözleri ıslanmış, alnını yeʾis ve gam gölgelendirmiştir.

Şimdi her şeyʾin, herkesin eleminden bir parça alarak mahmûl-i ıztırâb olan nâsıye-i kâʾinâtta binlerce zılâl-i mâtem ve endîşe birikir.. Ve bu tûde-i yeʾis ü sâye akşamdır.

Kızıltoprak, 24 Mart 1326/ʿ**Alî Sühâ**

Reftâr-ı Matbûʿât

— Nisân 11, Pazar —

Reftâr-ı Matbûʿât'ın birinci safhasında beni hem taʿzîr, hem takdîre lâʾik görenler bulunmuştu ve bence bu teʾâruz, pek tabîʿî olmakla berâber mâniʿi takdîm ile bir kâʿide-i fıkhiyyeye ʿarz-ı mütâvaʿat eylemek müreccah görünmüştü, lakin sonra, başka bir tecrübe-i tâliyye fikrini daha selîm daha savâb bir fikir addederek **[n.2, s.7]** işte ikinci makâleye son iki hâdise-i neşriyyeyi bess ile ibtidâr ediyorum:

Bu iki hâdiseden biri, Mekteb-i Sultânî vakʿasına tekarruʿ ediyor. Mekteb-i Sultânî vakʿası matbûʿât-ı rûz-merrenin dehân-ı tenkîdinde dolaştı durdu fakat bizce Fikret beyefendinin mektebinden infikâki her hâlde bâdî-yi teʾessür olduğu hâlde vakʿanın mâhiyyet-i esâsiyesinden bahse maksad, müsâʿid değildir. Ancak bunda bizim nokta-i nazarımız Fecr-i Âtî encümen-i edebîsinin ibrâz ettiği ʿâkilâne ve bahâdırâne vazʿiyyete maʿtûftur.

Maʿârif Nezâreti, bir şâʿirin yerine bir ʿâlim taʿyîn ettiğini makâm-ı tefâhürde söylemiş idi. Encümen, o vakit bir şecâʿat-i edebiyye gösterdi, o vakit Necîb ve Bülend bir sayha-i teyakkuz çıkardı; bir şâʿirin ʿayn-ı zamânda bir ʿâlim olmasından tegâfül edilmesini anlattı.

Ben kendi hesâbıma, bu şecâʿat-i edebiyyeden tesellî-yâb oldum. Daha iki ay evveli, hürriyetimizin yegâne bir ʿâmil-i istihsâli, bundan müzayyifâne bir cümle ile yâd

olunurdu. O şâʿir-i insâniyyet birden – kendi taʿbîriyle söylüyorum – bir şecâʿat-i edebiyye görmedi ve hâlâ da görmüyor. Biz ki yaşamak içün; insânî, samedânî, câvidânî bir hayâta mazhar olmak içün; hakîkati bilmeye, hakîkati neşretmeye ve böyle yapmak içün böyle bir rezm-i edebî, bir şecâʿat-i edebiyyeye muhtâcız. Fecr-i Âtî'yi sebîl-i hakkta bir talîʿa-i mücehheze görmekle elbette mütesellî, elbette şâd oluruz.

İkinci hâdise, Fecr-i Âtî ile Hande miyânesinden tebâdür eyledi:

Tenkîd ile hem-tevellüd olan bu gülünç gazete ikinci nüshasında Fecr-i Âtî âʿzâsından bir kısım gayr-ı muʿayyene râciʿ olarak çirkin bir fıkra neşreylemişti.

Velev muvaffakıyyet görülmemiş olsun, ʿilm ü ʿirfân nâmına toplanmış genç erbâb-ı kalemin dâʾimâ teşcîʿ ve tevkîri lâzım gelirken böyle ʿâdî îmâlarda bulunmanın vezâʾif-i insâniyye ile ne derecede kâbil-i teʾlîf olduğu teʾemmül etmeden anlaşılır.

Tenkîd ile hem-tevellüd olan Hande'den ʿibâret kalmıyor: Matbûʿât ʿâlemine garîbeler yâdigâr etmekten başka harekât-ı şebâbı sûʾ-i tedvîr ve istiʿmâl eden bir gayret-i bî-fâʾidede gittikçe iştidâd ediyor. Fransa bâzâr-ı neşriyâtında çoktan mahkûm-ı iflâs olan hikâyât, Bâb-ıʿâlî Caddesi'nde fevkâ'l-maʾmûl bir derecede iʿtibârını arttırdı. Matbaʿalardan kitâbcılara, kitâbcılardan kütübhânelere bir cereyân-ı her-dem-i tuğyân vardır ki bunu görüp de müteʾessir olmamak mümkün olmuyor. "Fecâʿat-engîz", "merâk-âver" gibi yanlış tavsîfât cerâʾid-i yevmiyyenin son sahîfelerinde görülmekle kalmıyor; halkın ve şübhesiz zümre-i şebâbın gösterdiği inhimâk ü rağbetle bu yanlış ve muzır telakkî, fiʿlân tasdîk ediliyor. İşte bu istîʾlâ-yı hass u hâşâk altındadır ki en fecîʿ **[n.2, s.8]** ve endîşe-âver romanlar teşekkül ediyor. Bugün bir *İngiliz Kavmi* bir *Jül Sezar*'ı tedkîk ve tefahhus edecek eller, ya sehpâ üzerinde ispirtizmanın vâhî tecrübeleriyle uğraşır, yâhûd *Binbir Gece* efsânelerinin taʿdâd sahâʾifiyle meşgûl olursa bizim içün artık âtîye "elvedâʿ!" demek düşer. Bütün bu kıymetsiz hikâyeleri okumakla geçen kıymetli zamânların bizde pek acı ve nâ-kâbil izâle-i nedâmetler bıraktığını hissetmeliyiz. Evvelce de yazdım: Hayât-ı hakîkîyi, vezâʾif-i hayâtiyyeyi; cennet ve cehennemi, nûr u nîrânı bilmeliyiz. İşte bizim en ʿulvî ve pür-fazîlet vazîfemiz!

Bu siyâh nokta üzerinde neden bu kadar tevakkuf ediyorum? Bunun sebebini, gazetenin sebeb-i teʾsîsinde aramalıdır; hiç söylememek mümkün müdür ki bu mühîmme-i fikriyye heveskârân-ı edebin yazılarında daha vuzûh ile göze çarpıyor: Mütalaʿâtımı misâllerle teʾyîd içün mektebliler nâmına çıkarılan Edeb gazetesinin 3. numerosunu ele alıyorum: "En-nâr eşeddü mine'l-intizâr!" kavlinin kâʾili Ahmed Muhtâr Efendi'yi,

"Şimdi, âh şimdi o sevdâların, o tatlı hâtıraların hurdahâş olmuş mecrûh u münkesir enkâz-ı hazîninde başka elem-zede ne var: Bir demet hiç!" diyen Hüseyin ʿAvnî Efendi'yi, derslerini ihmâl etmiş olmakla ithâm edersem darılmamalıdırlar.

Şebâb gazetesi maʿlesef bize pek fenâ misâller daha ihzâr etmiştir: "Tabîʿat halkıyyesi iktizâsı olarak dâʾimâ kûşe-güzîn-i vahdet olmak ve bu yolda birtakım efkâr-ı ʿulviyye ve felsefiyyeyi tedkîk etmek içün dâʾimâ tahayyülât-ı vâdî-yi bî-nihâyesine ʿatf-ı enzâr-ı müştâkâne" eyleyen ʿÂdilîzâde ع ʿÂdil Efendi'nin "efkâr-ı ʿulviyye ve felsefiyye" tedkîkine olan meylini teşvîk ile berâber "tahayyülât-ı vâdî-yi bî-nihâyesinden" nazarlarını ayırmak isterim. Bir çocuk içün mâzîye tahassür etmek kadar nâ-münâsib bir temennî olamaz. Kabza-i ihtiyârında şân ile, selâmetle mâl-â-mâl bir istikbâl olunca geçmiş zamânı yâd ile dem-güzâr olmak irticâʿın bence en müdhişlerindendir. Mâdâm ki okumak, yazmak melekesi peydâ olmuştur; dimâğı en mugaddî mâʾidelerle tenmiyye ve tenvîr edip ilerlemeli lakin vaktinden evvel istiʿcâl edip mahrûmiyyetle muʿâtib olmamalıdır. Yoksa bir çocuğun medhinde,

Serteser ettikçe pervâz âsmân-ı hikmete

Feyz alır hüsn-i zekâsından zekâvet-mend olan

Esb-i rifʿat koşturur vallâhi feyfâ-yı ʿizzete

Şu meydân-ı fesâhatte cihân durdukça ol maʿsûm

Dolaşsun düşmene karşı hemîşe eylesin cevelân

gibi mevzûn olmaktan başka bir meziyyeti olmayan satırlar ya hiç okunmaz veyâ teʾessüflerle okunurlar.

Fâzıl Ahmed Bey'in – Arkadaş'ta muharrir – *Terbiyye-i Fikriyye* makâlesini okumalarını bütün heveskârâna tavsiyye ediyorum. Arkadaş rüfekâsı arasında cidden mütehayyiz olduğundan kendilerini bi'l-vesîle tebrîk etmeyi de borç bilirim.

Dünküler, Bugünküler bahsine ʿâʾid olarak Tenkîd'in birinci nüshasında baʿzı mütâlaʿâtım vardı. **[n.2, s.9]** Celâl Sâhir Bey'in de 18 Mart tarihli Servet-i Fünûn'da ʿayn-ı bahse müteʿallik bir makâlesi intişâr etmiştir. Mütâlaʿâtımı bu makâle ile müʾeyyid gördüğüm içün buna ʿavdet eylemekten rucûʿ ediyorum. Bu nüshada *Bedbînî* ve *Lukad*[163] *'ın Karşısında* bilâ-mübâlağa ve bilâ-riyâ güzeldir.

Mehmed Behcet Bey'in *Leyâl-i Hicrân*'ında yalnız kâfiyye müsâmahasını bir

[163] Gr. Λευκοθεα; Leukothea, kadîm Yunan'da bir deniz tanrıçası. Mezkûr eser Emin Lâmiʿe aittir.

nakîsa ʿaddediyorum; Râʾif Necdet Bey, bu haftaki Resimli Kitâb'da bu kâfiyye hatâsına bi'l-hassâ ve bi-hakkın iʿtirâz ediyordu.

Muhterem Bir Şâʿirenin Defterine manzûmesini de Celâl Sâhir Bey'in olmak iʿtibâriyle beğenebiliyorum.

Servet-i Fünûn'un bunu taʿkîb eden nüshasında nazar-ı dikkatim *Siyâh Çarşaflı*'ya inʿitâf ediyor: Şâʿir, bütün hayâtında beklediği kadını nasıl tahayyül ediyorsa öyle siyâh çarşaflı bir kadına tesâdüf ediyor, sert bir verven[164] kokusuyla gaşy oluyor ve o kadar dalıyor ki siyâh çarşafa basıyor ve âh, diyor, pardon. O vakit şâʿir bu gâye-i hayâlîyi görüyor ve gösteriyor ki: «Siyâhtı, bu kadın, bu zarîf ve müstesnâ kadın, bu hırçın ve sevdâkâr verven siyâhtı.» İşte asıl fanteziyi, hattâ asıl şâʿiri bu noktada fark ediyorum. Fakat benim ʿazîz şâʿirim, eğer kadının siyâh olduğunu söylemekle hayâlinizin bir sükût-ı elîm ile târ-mâr olduğunu anlatmak istemiyorsanız, eğer hakîkaten meftûn ve mütehassiriyseniz beni bu hayâle ebediyyen müterakkıb veya mütekarrib göremeyeceksiniz!.

ʿAlî Sühâ Bey'in *Felâketten Sonra* nâmındaki eserinden,

— Meselâ babana ʿâʾid bir şey mi?

— Hayır… Hiç bilmediğim, görmediğim bu zavallı adamın bende, damarlarımın içinde dolaşan marîz kanından başka bir yâdigârı yok..

Satırlarını erbâb-ı fennin tahlîline ʿarz ediyorum. Herhâlde bir kelime hatâsı olacak!

Çocuğu besleyen anasının kanı olduğu takdîrde bu hatâyı kabûl etmek ehven olur.

Muhâveret-i Hissiyye manzûmesinin son mısraʿında da böyle bir kelime hatâsı vardır:

«Derîde», yırtık, yırtılmış maʿnâsını ifâde edince üzn-i leyâlin o muhâvere-i hissiyyeyi hiç de işitmemesi iktizâ ederdi. Delik demek başka, yırtık demek başkadır. Maʿnâ-yı maksûdu nefy ü isbât içün bu farka riʿâyet lâzım gelmez mi?

Celâl Sâhir Bey'in ikinci *Ufkun Karşısında* mazûmesinden şu parçayı minnet ve memnûniyyetle iktibâs ediyorum:

Ya bu gözler ki pür-harâret ü fer;

Kalbimin kışlarında parlayarak

[164] Fr. verveine; mine çiçeği. siyâh

Seni teshîn eden güneşcikler!

Ona manzûmesi: "Teselliyyet" kelimesindeki "y"nin müşedded okunması mecbûriyeti gibi cüzʾî bir kusûru olmakla berâber – son Servet-i Fünûn'un bir şiʿr-i pâkîzesi olarak *Bedbînî* manzûmesine terfîk edilebilir, ʿAlî Cânib Bey'i tebrîk ederim.

Resimli Kitâb: Hâşim Nâhid Bey'in **[n.2, s.10]** *Buhrân*'ı fenâ değil.. Şu kadar ki şiʿr-i şebâbı zâyiʿ ve muntafî olmuş bir vuzûʿun mütekrârı [?] متکراری mûcib-i muâheze olmayacak mı?

Hâlide Sâlih Hanımefendi'nin hikâyesinden son birkaç satırı nakleylemekle makâleme bir kıymet-i mahsûsa izâfe etmek istiyorum:

— Quo Vadis seineur?

— Hayât-ı muhayyele.

Âh o hâʾin, o yetişilmez, o uzak hayâl! Dâʾimâ hasretlerde, mahrûmiyyetlerde var olan muhayyel hayât! Baʿzân seni tâ yanımızda zevcelerimizin açık, müşfik çehresinde, zevcimizin vefâkâr, sâkin ʿubûdiyyetlerinde göremeyerek belki hiç olmadığın vücûdlarda ararız.

Bu ikinci makâleyi, bu hikâye-i ber-güzîdenin, itrâ-yı nefâsetiyle bitirmezden evvel, buraya kadar hep hâricdeki âsâr ile iştigâl ettiğim içün biraz da muhterem komşularımın istifsâr-ı hâtırını bir vazîfe bilmiştim; lakin Bezmî Nusret Bey, bana mukâvemet-i ber-endâz bir sâhib-i imtiyâz tavrıyle emretti ki:

— Tenkîd bir masûniyyet-i husûsiyyeye mâliktir, o kadar!

Hakkı Târık

Hayât Yolunda

-Sana-

Fakat niçün güzelim olmasın düşünsenize
ʿAvâlimin bile teşkîli ʿarz eder ki bize

Bir imtizâc-ı müselsel hayâta hâkimdir
Tevâfuk, işte cihân hep bununla kâʾimdir.

Beşer doğar ve hayâtın bütün fecâʿatine
Tahammül etmeye mahkûm olur.. Onun sâde

Cebîn-i yeʾis-i penâhında bir emel vardır,
Zalâm-ı rûh-ı hayât hep emelle nevvârdır.

Beşer o gâye-i âmâli ʿömr içinde arar,
Bulan garîk-i meserret.. Ve bulmayan ağlar.

Cenâb-ı Hakk yaratırken düşünmüş insânı
Ve lutfedip bu sekâmetli ʿömr içinde ânı

Tehhî vü ʿâciz ü bî-hiss bırakmamış, bir de
Şerîke olmak içün derdine felâketine

Kadın denen o mübârek vücûdu halk ederek,
Ve kalb-i sâfını şefkatle, ʿaşkla süsleyerek

Tevekkün-i beşeri imtizâca rabt etmiş,
Ve rûha hiss ile vermiş garâm içün hâhiş..

Demek ki hilkaten insân muhabbete meyyâl
Bu meyl-i ʿaşk ile bâkî cihânda istikbâl.

Tezevvüc, işte tezevvücde imtizâc aranır..
Tevâfuk etmesi hissin müşâbih olmasıdır.

Demek ki zevce ile zevcinin seviyyeleri,
Tahassüsâtı ve hattâ bütün düşünceleri

Müşâbih olduğu nisbette ʿaşk olur kâʾim..
Niçün, o hâlde niçün biz niçün sevişmeyelim?!.

Düşün ki biz ne kadar rûhen imtizâc ederiz.
Bizim tasavvurumuz, fikrimiz ve meşrebimiz

Bilirsin âh, bilirsin ki dâʾimâ tevʾem…

……

Revâ mıdır güzelim kıyl ü kâl olur diyerek

Hayâtı hissi, zekâyı ve ʿaşkı mahvetmek?!

Sebeb nedir, niye ifşâ-yı rûha mâniʿ ne?

Niçün sükût edelim, sevmiyor muyuz söyle?! **[n.2, s. 11]**

Eğer bu ʿaşk değilse neden – ricâ ederim –

Huzûr-ı sâf cemâlinde titriyor kalbim?!.

Senin de kalb-i şefîkinde yoksa hiç sevdâ

Nazarların niye maʿnâ-yı ʿaşk eder eder ifşâ?!

Hayır hayır güzelim.. Sen de ben de her ikimiz

Bu hiss, bu hiss-i bülendin zebûn u ʿâciziyiz.

1322/**Tahsîn Nâhîd**

Prensin Salonunda

Orada her şeyi muntazam ve vakûr gözleriyle insânın mevcûdiyyet-i maʿnevîsine kadar nüfûz eden derîn bir hâssa-yı tedkîke mâliktir. Kapının yanında, delikli paravana içinde bir terennüm-i muğâşiyâne ile yatan beyâz ve müzehheb sobada bile insânı tecessüs eden, yabancılığınızı size ihtâr eyleyen küçük bir lemʿa-i istihzâ parlar. Siz hiçbir vakit muhâkemenizi tamâmıyla istiʿmâl edemeyecek bir hâl-i hissîde kalırsınız. Ve oradaki bütün eşyâ garîb nazarlarla sizden, bilinmez şeyler sormak istiyor gibi bir hâlde bulunurlar. Nazarlarınız bilâ-ihtiyâr karşınızdaki iki yüz bin franklık tabloların elvân-ı hafîfe-i mütemevvicesine daldığı hâlde zihniniz başka şeylerin, sizin için ihtimâl ki ebediyyen muʿammâ kalacak birçok lüzûmsuz gibi görünen bibloların hail-i serâʾiriyle uğraşır.

Oranın yüksek ve alâyişkâr hayât-ı müteʿazzımı, her dakîka kendi kâʾinât-ı mağrûre-i husûsiyye ve bâridesinden rîzân olan istihzâ-yı nümâyişleriyle zevk-i ʿömrünü temdîd etmek istediğini anlarsınız. Yerdeki kıymetdâr halılarda bile sizin temâs-ı mevcûdiyyetinizden tehâşî eden, şimdiye kadar bulunduğunuz yerlerde hissetmeğiniz bir bûy-ı bîgâneyi tayerân eder ve bütün benliğinizin ʿisyânkâr ve ihtilâlci kanlarını dimâğınıza sevk eyler.

Meselâ, hiç görmediğiniz arabesk bir bibloyu tedkîk ederken, ellerinizde o kadar

büyük bir mahâretsizlik görülüyor ki bilâ-ihtiyâr o mevcûd-ı nâdîdenin devrildiğini ve bunu taʿkîb eden feryâd-ı tanîndârî ile oradaki yabancılığınızın günâh-ı ʿazâbını, soğuk tencirâtınızın îkâz-ı ihtâriyle anlarsınız.

Köşedeki, ihtiyâr tunç heykel, bütün insânları başka bir ʿâlem-i pür-haşmetin râz-alûd ʿadese-i istihkârıyle tedkîk etmiş bir mecerreb-i gazûb sıfatıyla: – Artık gidebilirsiniz, görüyorsunuz ya, sizin burada bulunmaya bizim mahremiyyet-i mümtâzemizi ihlâl etmeye hiç hakkınız yok. Ben ve buranın bütün mevcûdâtı yalnız bir çehre tanır ve hürmet ederiz: Prens… Haydi haydi, işte geliyor. Hemen kalkınız, bir dakîka daha kalmanız asla.. asla..

O vakit bu aristokrat hayâtın hüsrân-ı hicrânıyle oradan, o muhît-i müstehzîden bir mücrim gibi firâr etmek ihtiyâclarıyle kendinizi, dışarıya zor atarsınız ve sonra inlersiniz, âh servet, melʿûn vebâ!..

Beyoğlu, 5 Şubat 335/ **Fehmî Râzî**

Bomba

Bu âteşîn sernâme altında yazdığım şeylerin tenkîd nâmına bir şeyn olduğunu, bu sözlerimle Tenkîd'e bir leke sürdüğümü iʿtirâf ederim. Fakat bana öyle geliyor ki tahrîb etmek istediğim sîmâ-yı edebînin, **[n.2, s. 12]** daha doğrusu sîmâ-yı garîbin genc dimâğlar üzerinde meşʾûm teʾsîrleri görülüyor. Bu teʾsîrleri menʿ etmek içün ilk nazarda câzib gibi görünen bir meslek olamayan, olması ihtimâli mefkûd bulunan bu tarzın ne kadar hîç olduğunu göstermek istiyorum: Şimdi zemînimizin kahramânı, -takdîm edeyim-: Celîs Bey. Kendisinin Eşref'te sekiz, Hâle'de iki eseri var. Bunlara Hande gazetesinde yazdığı *Desâtir-i Mecrûha*, *Psikoloji Hatâsı* ismindeki eserlerini eğer bir eser, bir şey [?] بر شی diye kabûl ederek ʿilâve edersek on iki manzûme eder ki bu kadar az bir şeyle muharriri anlamak, onu tedkîk ve takyîd etmek tabîʿidir ki mümkün olamaz. Fakat ben şâʿirin rûhuna nüfûz etmek ve onu tamâmıyla anlamak ârzûsunda değilim. Maksadım – dediğim gibi – tarz-ı nazmımıza mugâyir gibi duran sistemî, esâs-ı meslekî hakkında fikirlerimi söylemek ve neşrolunan eserler hakkında bu münâsebetle ufak bir tedkîkte bulunmaktır.

Celîs Bey'in manzûmeleri içün ilk söylenecek söz âhenksiz kelimesidir. Bence âhenk yalnız kelimelerin efâʿîl ve tefâʿîlle mutâbakatında değildir. Her kelimenin kendisine mahsûs ayrı bir âhengi, başka bir şiʿriyyeti vardır. Celîs Bey'in kelimeleri bu hâssada hemen kâmilân mahrûmdur. Yukarıda tarz-ı nazmımıza mugâyir gibi duran sistemî ve esâs-ı meslekî demiştim. Fakat dikkatle bakılırsa ne katʿî ve büsbütün ayrı bir tarz-ı nazm vardır ne de büsbütün başka bir meslek… ʿÂvâm lisânı olduğu içün şiʿre

giremeyecek kelimeleri, bu kelimelerle ifhâm olunacak fikirleri mümkün mertebe takdîm ve teʾhîr olmamasına dikkat ederek bir nesir şekliyle efâʿîl ve tefâʿîle tatbîk etmek, lüzûmlu lüzûmuz vezn-i tebdîl etmek, mümkün mertebe çok müstezâd yazmak ve bi'l-hassa âhenksiz kelimeler bulmak. İşte Celîs Bey'in mesleği!

Vehle-i ûlâda zannolunur ki bu kadar vâsiʿ bir tarz-ı nazımda fikirler daha vâzıh bir sûrette söylenecek, fedâ olunan âhenge mukâbil maʿnâdan kazanılacaktır. Fakat bu zannın hilâfına olarak Celîs Bey'in yazılarını anlamak içün birçok çalışmak hattâ baʿzân muvaffak olamayarak iʿmâl-i fikir etmek lâzımdır. Çünkü bütün fikirler hep yarım söylenmiştir. Söyleneceği zamân ya bir puanla satır başına geçilmiş yâhûd haydi dursun, yağma yok sözleriyle o fikirden vazgeçilmiştir. Vazgeçilmese bile o kadar mühim ve gayr-ı vâzıh yazılmıştır ki fikirler daha tekerrür etmeden kaçar ve netîcede bir şey anlaşılmış olamaz. Buraya kadar söylediğim şeyler bir silsile-i ithâmâtdır. Buraya kadar söylediğim şeyler bir silsile-i ithâmâttır. Bunları isbât etmek cihetine gelince: Evvelâ ʿavâm lisânı olduğu içün şiʿre giremeyecek kelimeler demiştim. Cüzʾî bir tedkîkle bunlardan pek çok bulmak mümkündür.

Avanak, apansızın, mayna, tutum, süt hâssalı[165], şebek, hık mık, harman sonunda, tık tık, mefâʿîlün[166] **[n.2, s.13]**

Sâniyyen: Lüzûmlu lüzûmsuz vezin değiştirmek demiştim, meselâ *Bir Şey* manzûmesi: Eşref, numero: 43-17

Manzûme, "Rüfekâdan biri geldi. Dedi. Şaşdım şimdi" mısrâʿıyle başlıyor. Anlıyoruz ki bir muhâveredir. Biraz aşağıda muhâvere devâm ediyorken lüzûmsuz yere bir iki rakamı konarak:

"O şeyʾin belki hilkatten beri taʿmîmi maksûddur"

diye vezin değiştirilmiş fakat üç faʿilâtün bir faʿlün vezni ile en derîn bir vezin olan dört mefâʿilün vezni arasındaki tezâd-ı âhengin sâmiʿada yapacağı tahrîşât düşünülmeyerek:

"Bu bir muʿâdele mi yoksa bir muʿammâ mı?"

mısrâʿıyle tekrâr başka bir vezne geçilmiştir, zavallı kâriʾin sabr u tahammülü ile ʿâdetâ

---

[165] Celis bu ifadeyi, Eşref'in 28 Şubat 1325 tarihli 23-49 numerolu sayısının beşinci sayfasında neşredilen "Bûse" adlı şiirinde kullanmıştır. Abdülhâk Hayri, ifadeyi "سوت حاصه‌لی"şeklinde verse de bu tamlamanın aslı "سوت خاصه‌لی" dır.

[166] Aksâm-ı vezinden bildiğimiz mefâʿilün değildir. Bunun bir maʿnâsı olmak lâzımdır ki şâʿir bey bir mısraʿı kâmilân bunlardan mürekkeb olarak söylemişdir. Yoksa maksad Rızâ Tevfîk Bey'in "Sahîhan öyle mi düm tek mefâʿilün fâʿilât" mısrâʿına benzemek mi? [Abdülhâk Hayrî'nin notu].

istihzâ edilmiştir.

Sâlisen bu kadar vâsiʿ bir tarzın nazmında bile Celîs Bey'in fikirlerini anlatamadığını söylemiştim: Bu, dediğim gibi iki sebebten mürekkebdir. Birisi kendisi söylemez: "Hayâtı sen hadi dursun. Henüz ufak, pek ufaksın" İkincisi anlatamaz: Meselâ lâle't-taʿyîn bir manzûme alıyorum.

Sevilirken: Eşref, numero 44-18

"Sevilirken sevilmeli!" derler.

Sanki maksad muhabbetin ebedî

Olmasıyle tekâmül etmek mi?

Yoksa harman sonunda müstahkar

Zorla bir şey teseʾül etmek mi?

Dikkat ediniz: Sevilirken sevilmeli sözünden bu maʿnâlar, bu maksadlar istihrâc olunabilir mi? Sevilirken sevilmek harman sonunda – hem de zorla – bir şey tese'ül etmek değildir. Çünkü sevilirken sevilmek kadar tabîʿî bir şey olamaz ve bu kadar tabîʿî bir şey yine tabîʿîdir ki zorla husûle gelmez.

Sevdi sevdi usandı usandı incitti

Daha ruhu sıkıldı. Terk etti.

Fakat anlatmıyor. Tutum o tutum

Şaşırdınız mı? Neden birinci kıtʿa ile münâsebeti yok? Âh Yârabbî şunu anlasam ki evvelâ seven sonra ruhû sıkılan, terk ettiği hâlde anlatmayan, hâlâ o tutumu muhâfaza eden hangi mantıksız mahlûktur. Bu merâkla şiʿri bir daha okudum. Anlayamadım. Fâʿili mechûl. O olabilirdim. Fakat manzûmenin nihâyetinde "güzelim" hitâbı olmasaydı. Garîb bir şîve vardır: Meselâ "Mısır'a kaçtı", "kurtulamadı" gibi ki maksad-ı mükellemdir. Bu da öyle ise o zamân bir şey anlamak münkün olur. Bundan sarf-ı nazar teʿâkub eden "di"lerin tekerrürü sâmiʿada pek nâhoş teʾsîrler bırakıyor.

İncidişler olur ki sevdânın

Şiddetinden gelir bu hâl maʿlûm

Darılışlar olur ki insânın

Tâ çocukluk zamânına ʿavdet

Hevesinden gelir bu da müsbet

Bu kıtʿa yukarıdakini taʿkîb eden bir fikr-i **[n.2, s.14]** felsefîdir. Başlı başına bir fikrin nakli olmak iʿtibâriyle güzeldir.

Sevilirken dönüp sevilmeyecek

Yola sapmaksa pek tabîʿîdir.

Dâʾimâ lutf u iltifât gerçek

Âdemiyyetden intizâr edilir

Lakin efsûs! Yığın yığın efsûs!

Ki esâsen meleklere mahsûs. —

Sevilirken dönüp sevilmeyecek yola sapmaktaki tabîʿîliği bir türlü anlayamadım.

Ben severken sevilme sâkinleş

Merg-i şâdîye uğrarım güzelim

Biz, tabiʿiyyeti üçüncü bir eş

Ederek yok! İçip de yükselelim

İlk beytin maʿnâsını iddiʿâ ederim ki kimse anlamamıştır. Çünkü siz severken onun sevilmesi tabîʿîdir. Bu onun elinde değildir ki… Mâdemki seviyorsunuz, ʿazîzim, sevdiğiniz şey sevilmiş olmaz mı? Eğer bu beyitten maksad ben severken beni sevme sonra merg-i şâdîye uğrarım demekse o başka. Fakat bundan o maʿnâ çıkmaz ki…

Hâle 1- *Pîşrev*: Bu manzûmeye esâs olan fikri bundan çok zamân evvel ʿAsır gazetesinden naklen 09 numerolu Hânımlara Mahsûs Gazete'de Saʿdî imzâsıyle ve *ʿÂʾile Şiʿrleri* ser-levhasıyle görmüştüm. Tarz-ı tahrîr değiştirilmiş, balon balon laʿnetler, şimenduferce hayâtlar îcâd ve terfîk olunarak manzûme tekrâr edilmiş.

Psikoloji Hatası, Hande, numero 1 – Bu manzûmeye gelince yalnız diyeceğim ki yukarıda naklen alınan mısraʿlar bütün bu eserden daha hatasız ve daha güzel. O mısraʿlardan mâʿadâ manzûme kâmilen psikoloji hatası.

Rüfekâ-yı tahrîriyyeden Hakkı Târık Bey, bu haftaki *Reftâr-ı Matbûʿât*'a bu manzûmenin hoş bir nazîresini ʿilâve etmişti. Münâsebeti hasebiyle onu bu makaleye naklediyorum:

Psikoloji Belâsı[167]

Hande: 1

Bir psikolog karşısındayız:

“Titriyor kirpiğinde bir inci,”

“Sökelim gel! Onu koparmak için”

“Bende var bir dehân lüʾlüʾ-i Çin”

Olur, olabilir, bak nasıl olur, efendim:

Bunu fehm etmeyen baştan

ʿAcabâ fazla şey mi beklenir?

Çocuğum, topla kendini azcık!

Şöyle farz et ki sökelim ölsek,

Gözlerin de nedense giryelidir;

O vakit mutlakâ lebb-i ʿâşık:

“Titriyor kirpiğinde bir inci,”

“Sökelim gel! Onu koparmak için”

“Bende var bir dehân lüʾlüʾ-i Çin” **[n.2, s. 15]**

Diyerek, bûseler diler. İnsân!

Ki senin âteşinle meşhûndur.

Ona bir cürʿa-i sükûn ararım.

Hele râzı olur muyum kalsın:

Bana karşı o eşk-i çeşmin, olur

[167] “Psikoloji Belâsı”nın her mısrâʿı, “Psikoloji Hatâsı”nın her mısrâʿıyle mukaffâdır. [Abdülhâk Hayrî’nin notu].

Kirpiğinden sitem-nüma… Şaşarım,

Böyle bahs-i basîti anlamadın!

Belki memnûn ve belki de dalgın,

Belki bâr olmuyor, demek artık

Hased güden değil midir? Hadi çık !...

Bu nazîre, Celîs Bey'in hatâsını pek zarîf bir lisân ile ihtâr ve isbât etmiştir. Ve zâten ben de bu son manzûmeden anladım ki Celîs Bey bütün eserlerini psikoloji hatâsından ʿârî zannediyor. Doğrudur. Zîrâ: Bu bir hakîkattir – ki inkâr olunamaz – doğru düşünmesini bilmeyenler, doğru fikirleri dâʾimâ hatâ-âlûd görürler.

ʿAbdülhâk Hayrî

Tûde-i Melâl

– Fehmî Râzî'ye –

Ne yazık ki, esîr olduğumuz, münkâd edemediğimiz şeylerde büyüklükler, ʿulviyyetler tasavvur etmekle, henüz hayâtı lâyıkıyle anlayamıyanları aldatmakla bir zevk, bir sürûr hissediyoruz.

Zavallı Hügo! "Sevmek hayât-ı beşeriyyetin fevkında yaşamaktır." cümlesini sarf ederken kalemin ʿacabâ titremedi mi, hayât-ı saʿîdâneyi delen, kirleten ʿaşkları düşündün mü, kalbin hiç de mi çarpmadı?

Eğer bunlar sende olmamış ise şüphesiz, ʿaşkın hicrânlarını, zehirlerini, ölümlerini tatmamış, hissetmemişsin. "Sevmek hayât-ı beşeriyyetin fevkında yaşamaktır." öyle mi? Heyhât.

Daha bugün bir perestîdemi, bir melîke-i âmâlimi denizlere tevdîʿ ederek karanlıklar, bî-nihâye ʿademler ortasında yalnız bir baykuş gibi yalnız kaldım.

Ve tekrâr mâʾî gözlerinin harîm-i vuslatında yaşamak, tekrâr çehresinde uçuşan nefha-i şiʿr ü sevdâyı vâlehâne temâşâ etmek için yine epeyce beklemek lâzım.

Âh, o müddet zarfında ne yapacağım? Şimdiden her şey onu ihtâr etmeye başladı. İşte düz, ince, pamuk parmakları altında titreyen "zılâl"im. Of deliriyorum. Önümde açılan bu boşluklar, vücûduma karşı uzanan şu eller nedir? Yârabbî cinlere mi karıştım? Gâlibâ

mevcûdiyetimden uzaklaşmışım. Fakat bunları yazan kim?

Vefâsız, beni niye böyle bîkes, yetim bıraktın, niçin hayâtıma bir ziyâ, bir nûr olmadın, deli gibi günlerce, aylarca hattâ senelerce sokakları dolaşacağımı, seni havadan, buluttan, denizlerden arayacağımı hiç düşünmedin mi?

Kim bilir, ben burada ağlarken, sen neler tasavvur ediyorsun, belki İstanbul'da geçireceğin şiʿr-âlûd zevklerin programını yapmakla meşgûlsün.

Fakat hava pek fenâ esiyor; ihtimal Çandarlı'nın müdhiş dalgaları vapuru sallıyor, ihtimâl onun başı dönüyor. İhtimâl ki… Of Yârabbî…

Bezmî Nusret

Müdîr-i mesʾûl Bezmî Nusret-Ahmed Sâkî Bey Matbaʿası

Öteberi

Îfâ-yı teşekkür. — Biz tamâmıyla kâniʿiz ki bugünkü ʿOsmânlılar ʿaynı eski merd ʿOsmânlılardır. Onların bütün fazîletlerine, bütün ʿulviyyetlerine mâliktir. İşte size ufacık bir misâl: Risâle-i nâçizânemizin intişârı üzerine büyük ʿOsmânlı milletinin hür, bülend matbûʿâtı, Tanîn, İkdâm, Yeni Gazete, Tasvîr-i Efkâr, Sabâh, Sadâ-yı Millet, Resimli Kitâb, Arkadaş, ʿAvâm, Kalem, Hande, Geveze, Selânik'de çıkan İğne, Kâʾinât, Sâlihli'de intişâr eden Tenkîd, muhterem bir ʿâʾilenin mesâʿî-yi müfîdesiyle Sakız'da neşrolunan Tatbîkât gibi birçok cerâʾid ve resâʾil-i muhtereme takdîrâtta bulundular. Fi'l-vâkiʿ Tenkîd bu kıymetdâr teveccühâta lâyık değildi. Fakat ecdâdımızın misâfir-perverliği tekrâr ibrâz edildi. Şu nezâkete karşı teşekkürât ve ihtirâmâtımız pek küçük, pek nâçîzdir. Kemâl-i ihtirâmla hepsinin ellerini öperiz.

Muhâbere-i ʿAleniyye. — ʿÂlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed ʿAlî, ʿAzîz Nerîmân, ع. Mübîn, Çelebîzâde Nûrî, Sezâ, Giridli kardeşlerimizden Hâşim Sâmî Beyefendilere: Lutfunuza minnetdârız. Kâbımızdaki "Kâriʾlerimize" serlevhalı fıkrayı okumanızı ricâ ederiz.

Hüsn ve Şiʿr: Manastırda bir neyyîr-i tâbân gibi parlayan bu risâle-i nefîsenin müʾessisleri H. Hüsnü, A. Subhi Bey kardeşlerimizi muvaffakıyyet-i vâkıʿalarından dolayı tebrîk ile *Hüsn ve Şiʿr*'leri içün uzun bir ʿömr-i güzîn temennî ederiz.

Nation Ottomane: Muharrirîn-i muktedire ve meşâhir-i vükelâ-yı deʿâvîden Ahmed Sâkî Beyefendi birâderimizin sâha-i matbûʿâtı tezyîn eden şu eser-i kıymetdârı son derece fâʾideli bir mevlûd-ı nefîstir. Derîn bir tetebbuʿ, ʿamîk bir muhâkeme-i ʿilmiyye ile

vücûda gelmiştir. Fransızca bilen mütâliʿlerimize tavsiyyeyi vecîbeden görürüz.

Zulmet: Aydınlıkta her şey muʿayyen ve mahdûddur, onları herkes görür, herkes anlar, hâlbuki zulmet böyle değildir.

Lâyetenâhî ve bî-hudûd eşyâyı ihtivâ eder, kim daha ziyâde nüfûz-ı nazar sâhibi ise şübhesiz o daha ziyâde görecek ve pek başka türlü anlayacaktır.

Tenkîd'de intişâr edecek olan bu mecmûʿâ en yeni fakat en müdekkik şâʿir ve nâsirlerimizin güzîde ve nâ-matbûʿ eserlerini muhtevîdir. Başlıca mündericâtı: *Arek'in Mektûbları*: *Melîke-i Müzekker*, *İlk Gece*, *Rekâbet-i Hîleler*, *İntikâm*, *Tekâmül-i ʿAşk*, *ʿAşk mı?*, *Yalan!...*

Felsefe-i Hakk, *Ben Güzelim!...*, *Bu Senin*, *Şekil İbtidâiyyeʾsi*, *Âh Bu Sevdâ!...*, *ʿAşk-ı Musammem*, *Acımak mı Dersiniz*?, *Müjde!...* Daha birçok şiʾrler, hikâyeler, resimler ve sâʾire…

Tertîb edenler: Gazetemizin birinci sınıf muharrirlerinden Bahâ Tevfîk ve ezkiyâ-yı sebâttan Ahmed Nebîl Beyler.

7.3. TENKÎD: SAYI-3

Numero: 3

Kâriʾlerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir. Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.

TENKÎD

1326

Müdîr-i Mes'ul: Bezmî Nusret

Nüshası:

Bir Kuruştur

Muhteviyyât:

— Girid ve Giridlerimiz, Doktor ʿAbdullah Cevdet

— Mest ü Müstağrak, Hüseyin Suʿâd, Kudret-i İntâkıyyen; Fâʿik ʿAlî

— Rûh-ı Fuzûlî'ye, Hüseyin Suʿâd

— Hisler ve Fikirler, Bahâ Tevfîk,

— Yarasalar, ʿİlyâs Mâcid

— Terbiyye-i Ahlâkıyye, Fâzıl Ahmed

— Mesâ-yı Bahâr, Tahsîn Nâhid,

— Reftâr-ı Matbûʿât, Emîn Lâmiʿ

— Sınıfta, Bezmî Nusret

— İntikâd'a Dâʾir, F. Sâcid

5 Mayıs 326

Kâriʾîn-i kirâma teşekkür: Lâyık olmadığımız hâlde mahzâ safvet-i kalbimize binâen her gün bizi alkışlayan, teşvîk eden birçok takdîrnâmeler alıyoruz. Bunlara, bu kıymetdâr teveccühâta ayrı ayrı cevâb vermek gayr-ı kâbil olduğundan ʿumûmiyyetle teşekkürât u ihtirâmâtımızı takdîm eyleriz.

Tenkîd; muhterem kâriʾlerimizin ârzûsu vechle dâʾimâ ilerileyecek, her nüshası eskisinden farklı, metarakkî olarak çıkacaktır. Bu emelimizin tamâmıyla husûlü içün şimdilik matbaʿayı değiştirdiğimiz gibi kabımız içün Avrupa'ya gâyet şık bir klişe, son sistem bir makine de sipâriş ettik. Şu sûretle Tenkîd bir aydan sonra kendi matbaʿasında tertîb ve tabʿ edilecektir.

Bunu söylemekten maksadımız tefâhür etmek değil, gazetemizin Osmanlı milletine lâyık bir sûrette intişârı zımnında cân-siperâne saʿy ettiğimizi ʿarz eylemekdir.

Mukâbele: Trabzon'da az bir zamânda pek büyük muvaffakıyyetlere nâʿil olan Envâr-ı Vicdân risâle-i edebiyyesine, müterreddid hatvelerle sahne-i matbûʿâta atıldığımızı tebrîk ettiklerinden dolayı, samîmî teşekkürlerimizi takdîm ederiz.

Teşekkür: Ankara Merkez Müddeʿî-yi ʿUmûmî Muʿâvini Şuʿrâ-yı Muktedire-i ʿOsmâniyye'den Mustafâ Kemâl Beyefendi gibi baʿzı zevât-ı mümtâzenin mesâʿî-yi vatan-perverânesiyle resmî gazeteler arasında değil, bütün vilâyet cerîdeleri beyninde bir mevkîʿ-i müstesnâ ihrâz eden Ankara refîk-i muhteremimizin gazetemiz hakkındaki teveccühâtına karşı bî-pâyân teşekkürler takdîm ederiz.

M. Hayrâh Süleymân Efendi'ye: Derc edilmek üzere Şûrâ-yı Ümmet refîkimize gönderdiğiniz "*Hâle Musâhabe-i Edebiyyesi*, *Tenkîd*, *Tenkîd'de Tedkîk*" serlevhalı makâlenizi büyük teʾessürle okuduk. Sizin gibi bir nev-heves-i ʿilm ü edebin garazla sâha-i matbûʿata atıldığını görmek istemezdik. Size hâlisâne tavsiye ediyoruz: Tenkîd yazmak içün daha çok vakit okumaya ihtiyâcınız var. Eseriniz ser-â-pâ sarf hatalarıyle memlûdur. Hiç olmazsa bunları tashîh ettireydiniz. Belki zavallı eseriniz sepete gıdâʿ olmazdı.

S. M. Hanımefendiye: Muhâtabınız adresinizi ricâ ediyor.

"*En-nâr eşeddü el-intizâr*": Edeb gazetesinde görülen bu terkîb, *Reftâr-ı Matbûʿât* muharririmizin geçenki makâlesinde câlib-i iʿtirâz ve muʾâheze olmuştu. Ahmed Muhtâr Bey, bunun bir mürettib hatâsı olduğunu, âsâr-ı sâʾiresini istişhâd ile de gazetemiz nazarında isbât eyledi. Ve iʿtirâzımızın muhikk olmakla berâber, mahalline masrûf olmadığı anlaşıldı. Binâʾenʿâleyh kâriʾlerimizin tashîh-i fikr ile genç edîbin muvaffakıyyetini temennî eylemelerini ricâ ederiz.

Girid ve Giridlerimiz

Kizb ve iğfâlin en nermîn nevâzişlerine hak ve hakîkatin en dürüşt darbeleri müreccah derdimin istiyerek,

Ey hakîkat neşve-i telhinle pürdür rûhumuz

Zevk-yâb-ı ıztırâbındır dil-i mecrûhumuz

matlaʿını yazmıştım. Bugün Türkîya imparatorluğunun, Türkîya heyʾet-i ictimâʿiyyesinin dâʾimâ yanan, dâʾimâ kanayan, dâʾimâ sızlayan, dâʾimâ müştaʿil cerîhalarından birine parmağımızla dokunacağız; hakîkatin, ihlâsın nâr u nûrdan parmaklarıyla dokunacağız. Efkâr-ı ʿâmmeye mümâşât ederek mergûb u memdûh olmaktansa ʿumûm-ı cemʿiyyete fâʾideli olduğuna kanâʿat ettiğim hakîkati ne kadar tünd ve bî-amân olursa olsun izhâr ederek maʿsûm ve kûteh-bîn-i enâmın magzûb u makdûhu olmak bence evlâdır.

Girid Meclis-i Mebʿûsân'ının âʿzâ-yı Hristiyânesi Yunan kralı nâmına yemîn etmişler. Hâkimiyyet-i ʿOsmâniyyeyi tanımamışlar. İşte Girid mesʾelesini alevlendiren hâdise bu.

Her şeyden evvel, sözümü iʿtidâl-i demle, nihâyetine kadar dinlemelerini kâriʾlerimden ricâ ediyorum. Hissiyât ve hamiyyetlerini memnûn edecek bir mütâlaʿa ile sözüme hitâm vereceğimi vaʿdediyorum. **[n.3, s.1]** Tatlı başlayıp acı bitirmektense acı başlayıp tatlı bitirmek evlâdır.

Bir memleketin hakîkî hâkimi, hakîkî mâliki olmak, o memlekette müdhiş ve mutâʿ bir kuvve-i ʿaskeriyye bulundurabilerek bu ʿaskeri o memleket ahâlîsine besletmek, o memleket ahâlîsinden ʿasker vermeyi, mükellefât-ı emîrîye almak değildir. Hâkimiyyet-i hakîkiyye bundan ʿibâret değildir. *Jül Sezar* tercümesinin mukaddemesinde dûr ü dıraz söyledim: Hakîkî hükümrânlık kulûb üzerine olan hükümrânlıktır. Kalbler bâng-i ʿisyân vurdukça bir memlekette âsâyiş yoktur, emniyyet yoktur, hâkimiyyet yoktur, hükûmet yoktur, tasarruf-ı hakîkî yoktur. Biz bir ʿasra yakın bir müddet harb ederek ve gâlib olarak, hakk-ı fetih (droi de conkuêle)[168] kazanarak, Girid'i aldık. Girid bizim oldu, Girid bizimdir, Girid bizim kalacak. Fakat Giridliler…. Fakat Giridlilerin kalbleri….

Ben Girid'in tarihinden, coğrafyasından, sergüzeştinden burada bahsetmek istemem. *İctihad*'ın ikinci senesinin onuncu numerosunda kâriʾler bu nevʿ-i tafsîlâtın bir

[168] Fransızca "droit de conquere" ; fetih hakkı

kısm-ı mehâmmını bulabilir. Ben şâʿirin,

"Girid'in derdi büyüktür, onu hiç açmayalım"

diye ağlayan şâʿir-i hassâsın temennâ ve tavsiyyesine muvâfakat edemeyerek Girid'in büyük derdini açacağım, Girid'in büyük derdini yalnız Girid için açacağım. Girid'den daha büyük Giridler için açacağım. Girid'in nüfûsu 310. 000 (üç yüz on bin) hesâb olunuyor. Bu üç yüz on bin Giridliden yalnız on bin kişisine lisânımızı taʿlîm ettik mi? ʿUnsur-ı Müslim'in bile kâffesi Türkçe bilir mi? Girid vilâyetinin sancaklarında, kazâlarında, nâhiyelerinde kaç mekteb var? Açtık? Kaç hastahâne yaptık? Kaç eytâmhâne teʾsîs ettik? Kaç limân yaptık? Kaç ıslâhhane, kaç ticârethâne, kaç mekteb-i sanâyiʿ vücûda getirdik? Bugün üç yüz seneden beri yed-i hükm ü hâkimiyyetimizde kalmış olan Girid'de Türkîya imparatorluğunun âsâr-ı bâkıyye-i temdîn ve îʿmârı olarak hangi müʾessese, hangi bünyâd var? Vatandaşlar! Lisân-ı ihlâsın beyân-ı dürüştüne tahammül edin. Yalnız tahammül değil teʾemmül de edin. Hakîkate tahammül ve hakîkati teʿemmül etmezsek Giridlerimiz çoğalacak. Hükûmet-i hâzıramızın hüsn-i niyyetine, bilâ-havf u recâ söylüyorum ki iʿtikâdım vardır. Yine bilâ-havf u recâ söylüyorum ki bu sâhib-i hüsn-i niyyet olan hükûmetimiz niyyet ü ʿazm-i mevcûd u müsellemini kâfî derecede icrâ ve sarf edemiyor. Böyle bir devre-i inkılâbda gösterilmesi lâzım ve zarûrî olan «enerji», şecâʿat-i idâriyye görünmüyor. Bu kusûrun tamâmına müsâvî olan nısfî — tamâmına müsâvî-yi nısfî diyorum — bizimdir. Meşrûtiyyetle idâre olunan memleketimizde iş bu merkezde olur. Ve dâʾimâ bu merkezde olacaktır. Dünkü vilâyetimiz ve bugünkü komşumuz Bulgaristan ahâlisinin okuryazar olanları $\frac{65}{100}$ nisbetindedir. Bundan otuz sene evvel Bulgaristan'da bu nisbet $\frac{5}{100}$ idi. Fransa cumhûriyyet-i ʿazîmesinin maʿârif-i ʿumûmiyye nezâretine tahsîs ettiği meblağ, vâridât-ı ʿumûmiyye-i cumhûriyyetin 100'de 15'ine **[n.3, s.2]** müsâvîdir. Ve bu Fransa'da okuryazanların nisbeti $\frac{95}{100}$ dür. Yaʿnî 100 Fransızda yalnız beşi okuyup yazmak bilmez. Tutulan istatistiklere nazaran Türkîya'da okuryazar okuryazar olanların mikdâr-ı nisbiyyesi $\frac{8}{100}$ dür. Yaʿnî 10[0]kişide 8 kişi okuyup yazabilecek derecede maʿârif görmüştür. Bu nisbeti bile hakîkate makrûn göremem. Ve bizde okuryazanların mikdâr-ı nisbiyyesi yüzde beşi bulmaz fikrindeyim. İş böyle olduğu hâde bizim Maʿârif-i ʿUmûmiyye Nezâreti'ne verebildiğimiz meblağın vâridât-ı ʿumûmiyye-i devlete nisbeten mikdâr-ı nisbiyyesi $\frac{2}{100}$ dür. Yaʿnî yüzde ikidir. Ve yüzde bir buçuktan yüzde ikiye kadar, bin müşkilât ile çıkılmıştır. Bizim maʿârife, neşr-i maʿârife ihtiyâcımız Fransa'nın maʿârife

ihtiyâcından daha mı azdır? **[n.3, s.3]**

Girid'den bahsederken Girid'i unuttum zannolunmasın. Girid'i o kadar şiddetle düşünüyorum ki Girid'i unutuyorum. Girid'i unuttum, sadedden çıktım zannolunduğum zamânlar Girid'in büyük derdini yazıyordum. Bizim Giridlerimiz var. Bizim derdimiz Girid'in derdinden büyüktür. Girid'in derdi derdimizin kalbidir. Ve kalbimiz Girid'in ve bizim büyük derdimizdir. Arnavudluk da, Kürdistân da hatta İstanbul da Girid'in derdiyle derd-menddir. Latince bir darb-ı mesel vardır. Meʾâli "Aşçıdan kesilen para tabîbe verilir."dir. Bu darb-ı meseli iyi teʾemmül etmeliyiz. Korkmamalıyız, serbest düşünmeliyiz, serbest yaşamaktan korkmadığımızı göstermeliyiz. Yaşamaktan korkmamalıyız. Yaşamaktan korkmanın cezâsı îʿdâmdır. Tabiʿat yaşamaktan korkan akvâmı bir mübâreze-gâh-ı ebedî olan sâha-i hayâttan siler, götürür. Kısa taʿbîr ile îʿdâm eder.

Evet, darb-ı meseli unutmayalım. Aşçıdan iktisâd olunan para tabîbe sarf olunur. Yaʿnî iyi tagaddî etmeyen, ucuz yemek yiyen bir adam pahalı ve nefîs taʾâm yiyen bir adama nisbeten tasarruf etmiş gibi olur. Fakat bu sûretle arttırdığı parayı bozulan miʿdesini tedâvî ettirmek için tabîbe verir. Hasta olması ve hastalığı esnâsında işinden kalması da fazla ziyân. Ben bu darb-ı meseli şu sûretle tahvîl edeceğim: "Maʿârif büdcesinden kesilen para fişenke verilir." Âh! Söyleyeceğim: Arnavudluk âteş içinde; Arnavudluk'da kaç mekteb var? Arnavudluk'da İtalyanın, Yunanın, ilh.. Yüzlerce mektebleri var. Orada Türkîyâ imparatorluğunun kaç defa evn mektebi var? Ahâlînin yüzde kaçı okuryazardır? Arnavudluk ʿisyânında ecnebî parmağı var mı? Diye soruşuyoruz, Arnavudluk ʿisyânında bulunan parmaklar bizim gaflet ve ihmâl parmaklarımızdır, orada ecnebî mektebleri var: Yalnız Sırbîya hükûmeti, küçücük Sırbîya hükûmeti Arnavudluk'ta ve Makedonya'da propaganda tahsîsât ve mesârifi olarak büdcesine 2,000,000 (iki milyon) dinar kaydetmiştir. Ben bu hakîkati ifşâ ederken Arnavudluk ʿisyânının müʾebbeden teskîni çâresini de söylemiş oluyorum. Biz bütün imparatorluk için bu kadar mekteb ve propaganda mesârifi yaptık mı? «Hükûmet-i Hamîdiyye bunları böyle bıraktı. Kabâhat hükûmet-i Hamîdiyye'nindir.» denecek. Fakat hükûmet-i Hamîdiyyeyi de yaşamaya otuz sene biz bıraktık. Ve maʿârif büdcesine vâridât-ı ʿumûmiyyenin yüzde beşi veyâ altısı nisbetinde olsun tahsisât vermekten biz daha bu sene imtinâʿ ettik. Maʿârife vermekten istinkâf ettiğimiz paranın lâakal bir milyon lirası barut, kurşun, top, mermiyât hâlinde bir hevâ oldu; ʿâsî hâlinde ve ʿisyânı teskîn için müstahdem ʿasâkir hâlinde telef olan vatandaşları nasıl tazmîn edeceğiz? Yalnız Girid'i değil Giridleri de düşünelim. Girid

üzerinde, bugün bir hakk beyne'l-milel olan bir hakk-ı fethimiz var. Biz bu hakkı kuvvet-i cismâniyye ile kazandık, gâlîbiyyetle kazandık, Giridliler ancak bize galebe etmekle bu hakkımızı ibtâl edebilirler. Bu hakk ibtâl olunmamıştır. **[n.3, s.4]** Mâdemki bu hakk-ı fetih dünyânın her tarafında el'ân merʿî ve muʿteberdir, kendi nevʿinden bir hakk vücûd bulmadıkça merʿiyyetinden düşemez. Ben bu hakkın meşrûʿiyyetinden veyâ ʿadem-i meşrûiyyetinden bahsetmem. Hukûkumuzu istiʿmâl etmek hakkımızdır. Girid, Yunana iltihâk edemeyecek, Girid, Yunanı – istiyorsa – kendisine ilhâk etsin. Türkîyâ imparatorluğu daha ziyâde budanamaz. Cesedlerimizden Girid adasının yanında diğer bir ada teşekkül etmedikçe Girid Yunanın olamaz. Girid, Giridlilerindir ve Girid ile Giridlilerin her ikisi de Türkîyâ imparatorluğunundur.

12 Mayıs 1910 / **Doktor ʿAbdullah Cevdet**

Rûh-ı Fuzûlî'ye

Min cân olaydı kâşki[169] *men-i dil-şikestede.*

Tâ her biriyle her kez olaydım fedâ sana

– Fuzûlî –

Benât-ı gurbet içinde kerîme-i Bağdâd

Eder bekâret-i rûhıyle dâʾimâ feryâd.

Elinde kalb-i garâmı bir ʿömr-i şeydânın

Selâmlar bütün ʿuşşâkı şâtır u nâ-şâd.

Okur semâ-yı ʿIrâk'ın leyâl-i hüznünde

Neşîdeler ki diyâr-ı hayâlî-yi hiss-i âbâd.

Döker Fuzûlî-yi zârın yanık şiʿrlerine

Gözünde sürmeli bir gamzeden sirişk-i medâd.

[169] Burası "kâşki" değil; "kâş" olmalıdır.

Saçındadır hep onun «aşyân-ı murg-ı dili»

Yanındadır hep onun rûhu nerde olsa remâd.

Mezârının baş ucunda hicâb-ı hüsnden

Yakar şiʿrlerini «Lâne-i Melâl»-i Suʿâd.

Hüseyin Suʿâd

Kudret-i İntâkıyyen

Şiʿr-i semâya karşı o vazʿ-ı tahayyülün

Râz-ebed nühüfte-i eşyâyı söyletir;

En gizli bir nigâhla kebûd-ı temâyülün

Rûhumda sermediyyet-i sevdâyı söyletir;

Senden düşüp hayâlime bir sâye-i garâm

Şi'rimde mübhemiyyet-i maʿnâyı söyletir;

Peykin midir ketâʾib-i ʿulviyye-i zalâm;

Zıllın mıdır gurûb ki zulmâyı söyletir?

Bir maʿkes-i ezel mi sürûd-ı nihânına

Ufkun her ihtizâzı ki hûlyâyı söyletir?

Verdik beş altı sâʿate meʾvâ-yı ʿaşk olan

Bir mevkiʿin hayâtına bir feyz-i câvidân:

Mehtâb içinde saklı perî âşiyânına

Her leyl-i rûşenâ o temâşâyı söyletir.

3 Nisan 318/**Fâʾik ʿAlî [n.3, s.3]**

Mest ü Müstağrâk

Senin dudaklarının laʿl-i ibtisâmında

Ne hislerin duyarım lerze-i harâretini

Bütün güzelliğinin pîş-i ihtişâmında

Dudaklarım emer ezvâk-ı bî-nihâyetini

Etekliğinle küçük butların uyurken sen

Hafîce rûhuma her şiʿr-i şûhunu söyler,

Uyur hayâl-i şebâbın uzaklaşır benden

Etekliğinle küçük butların uyursa eğer

Şemîm-i rûhunu mass eyleyen ne varsa senin

Etekliğin, gecelik gömleğin, küçük korsen

Çeler şemîm-i visâlinle rûhumu her ân…

Dalınca uykuya sen kollarımda mest ü hazîn

Uçar emellerinin gözlerinde rûʾyâsı,

Uyur kederlerinin saçlarında yeldâsı

20 Nisan 326/ **Hüseyin Suʿad [n.3, s.3]**

Hisler ve Fikirler

Muharriri : Râʾif Necdet

İnkâr olunamaz ki Râʾif Necdet Bey en ziyâde üslûbda ibrâz-ı muvaffakıyyet ediyor. Onun metîn fakat ʿayn-ı zamânda şûh ve hoppa üslûbu yek nazarda *Eylûl* muharririninkini andırır. Fakat değildir. *Hisler ve Fikirler* muharriri tarz-ı hüsnünde Mehmed Raʾûf Bey'e ne kadar müşâbihse tarz-ı tahrîrinde olanca zâhiriyetine rağmen ondan o kadar ayrı ve tarz-ı teffekkür nokta-i nazarında o kadar zıdd bir mahiyyeti hâʾizdir.

Bu hükmü verdiğim zamân Râʾif Necdet Bey henüz bir kitâb müʾellifi değildi;

ancak aylık bir mecmûʿanın musâhabe-i edebiyye yâhûd ahlâkıyye muharriri bulunuyordu.

Bugün o bir müʾellif, tıbkı Kırk Anbar müʾellif-i muhteremi Ahmed Midhat Efendi gibi bir müʾellifdir. Binâʾenʿaleyh onu tahlîl ve tenkîd etmeye luzûm-ı katʿî vardır.

Hisler ve Fikirler… Bu kitâb, müʾellifin şimdiye kadar vücûda getirebildiği her türlü âsârı ihtivâ ediyor.. Resimli Kitâb'da daha dün intişâr eden *Bedbaht Vicdân*'ından **[n.3, s.5]** tutunuz da *Hâtıra-ı Şebâb*'ına hattâ şâʿir Mehmed Emin Bey'e karşı neşr ettiği açık mektûbuna kadar!...

Bu kadar muhtelif hattâ yekdiğerine zıdd selâsil-i efkârı bir araya toplamak şimdiye kadar kimsenin yaptığı bir şey olmadığı cihetle vakıʿâ şâyân-ı takdîrdir. Hattâ müʾellif bu husûsta büyük, pek büyük bir mahâret gösteriyor, mukaddemede diyor ki:

«Muhtelif târîhlerde yazılmış, muhtelif eserlerden teşekkül eden bu teʾlîf-i nâçîz, belki ʿayn-ı zamânda bir dimâğın târîh-i tahâvvülât-ı fikriyyesini gösterir bir vesîka mâhiyyetini hâʾiz olabilir..»

Bu söz üzerinde epeyce tevakkuf edeceğiz. Evvelâ işâret edeyim ki sondaki iki nokta şübhesiz mürettib hatâsı olacak. Onu virgül makâmında farz ederek yanılmayalım; çünkü bu cümle, mukaddimenin en son sözüdür.

Sâniyyen «bir dimâğın târîh-i tahavvülât-ı fikriyyesi» cümlesi şiddetle maʿnâsızdır. Şaşırmayın. Bunu müʾellifin zararına değil bilʿakis kârına söylüyorum. Çünkü hemen her satırında vicdân ve mantık sayıklayan bir muharririn 1318 ile 1325 arasında bu kadar tahavvülât-ı fikriyye iddiʿâ etmesi biraz garîb oluyor. Çünkü miʿdemizin yanında pankreas gibi, kebed gibi yâhûd daha insâflı bir taʿbîrle kalb gibi «vicdân» nâmında husûsî bir ʿuzuv gösteremeyeceğini zannettiğim Râʾif Necdet Bey elbette bilir, yâhûd bilmesi lâzım gelir ki «vicdân» denilen şey bilgi ve fikirlerimizin muvakkaten dimâğımızda icrâ ettiği teʾsîrlerdir. Şimdi düşünün: Yedi sene zarfında bir vesîka olacak kadar tebeddül-i efkâr iddiʿâ eden ve bu iddiʿâyı kendi nefsine izâfetten aslâ çekinmeyen bir muharrir.. Bir muharrir ki daha birkaç ay evvel sâbit ve fârik-i hayr ü şerr bir vicdânın isbât-ı mevcûdiyyeti içün tekmîl-i şebâb-ı mütefekkire, tekmîl-i kavânîn-i tabîʿata iʿlân-ı harb ediyordu, işte bu şâyân-ı temâşâ, şâyân-ı hayret, hâyır… Şâyân rıfk u merhamettir!...

Mukaddimeden bir iki söz daha alalım:

Hisler ve Fikirler ʿunvân-ı ʿumûmiyyesi altında tabʿ ve neşr edilen bu eser; "Yirminci ʿAsır", "Hediye-i Rûh", "Hakîkate Doğru", "Hayâl-perver" nâmlarıyle dört

kısma tefrîk edilmiştir. Birinci kısım, rûh mevcûdiyyetinden biraz ictimâʿî ve felsefî maʿnâlar tereşşuh edebilen edebî parçalardan…»

Bi'l-hassâ nazar-ı dikkatinizi celb ederim. Muharrir kitâbının ismini *Hisler ve Fikirler* koymuş, demek ki bu mecmûʿa-i hezâr — müntericâtının içinde iki müstakil cereyân bulacağız: his ve fikir cereyânları…

Tarz-ı tertîbine göre de işe hissiyâttan başlanacağı zannolunuyor. Fakat işte aldanılıyor, muharrir, *Hisler ve Fikirler* dediği hâlde kitâbını fikirler ve hisler tarzında tertîb etmiş… Bunu çok beğendim, bir kere maʿhûd bir kâʿidenin, buraya pek de tatbîk olamasa bile «leff ü neşr müretteb» kâʿidesinin tamâmıyla ʿaleyhinde bir usûl.. Husûsuyla bu; genc oldukları hâlde niçün hâlâ eskilik merâkı taşıdıklarına ʿakıl ermeyenler tarafından taʿkîb olunursa pek okşayıcı oluyor. **[n.3, s. 6]**

Sâniyyen anlaşılıyor ki Râʾif Necdet Bey son nazariyyeyi öğrenmiş, hayâtta his nâmına başlı başına hiçbir şey mevcûd olmadığını ve his denilen şeyʾin bir müddet-i muvakkate içün nîm-inkıtâʿ-i tefekkür, yaʿnî bir nevʿ-i sersemlik olduğunu biliyor. Ve bunun içün kitâbına — her ne kadar ʿunvânda hissi takdîm etmişse de — dâʾimâ asıl olan fikirlerle başlıyor. İşte şâyân-ı takdîr, hattâ şâyeste-i tebrîk bir muvaffakıyyet…

Fakat ricâ ederim, biraz kendinizi toplayınız. Çünkü kitâbın içine giriyoruz. Mü'ellif «ictimâʿî ve felsefî maʿnâlar» ihtivâ ettiğini söylediği kısmın bi'l-hassâ birinci parçasını okuyacağız:

«Her hükûmet-i mütemeddinenin düstûr-ı harekâtı ʿadâlet ve insâniyyet emellerinden ziyâde menfaʿat ve ihtirâs esâslarına müstenid… Kuvvetin yanında en muʿazzez haklar.. En insâniyyetkâr, en mukaddes hisler münhezim ve târumâr oluyor…. Mebnâ-yı hakîkî-yi medeniyyet, âlât u vesâʾit-i medeniyye ile yıkılıyor ve enkâz altında insâniyyet inliyor… Sen, ey yirminci ʿasır, bu feryâdı susturabilecek misin?...»

«Âh fakat, yirminci ʿasır, sen de bütün bu hâllere rağmen bu baş döndürücü cereyân-ı mehîb-i tabîʿîyi taʿkîb ediyor ve edeceksin, değil mi? Sen de giden ʿasrın sîne-i ıztırâbında yetişen feylesofların, dâhîlerin feryâdlarını, irşâdlarını, şikâyetlerini, aslâ dinlemiyor ve dinlemeyeceksin değil mi?...»

Müdhiş sükût… Fakat istirhâm ederim, yanlış anlaşılmasın. Sükût eden müʾellif değil kâriʾdir! Müellif, henüz hisle fikri yekdiğerinden ayırmaya gayr-ı muktedir olan *Hisler ve Fikirler* müellifi en son nazariyyât-ı ʿilm-i rûhu öğrenmiş farz eden kâriʾ-i müdekkik, daha doğrusu münekkid sükût ediyor, ben sükût ediyorum.

Maʿmâfîh sükût etmiş olmakla hakk-ı takyîdimden vazgeçiyorum zannolunmasın, bi'l-ʿâkis müʾellif beyden soruyorum: «Tabîʿate galebe; ancak kavâninne itâʿatle mümkündür.» nazariyyesine tabîʿî bîgâne değildir. O hâlde menfaʿat ve ihtirâs esâsları üzerine gittikçe temel atan ve ʿasırlar geçip de hayât ve hakîkat olanca vuzûhıyle meydâna çıktığı bir devirde daha ziyâde kesb-i esâs eden medeniyyeti hangi hakla takbîh ve ithâm ediyor ve ne cesâretle aslâ dinlemediğini iddiʿâ ettikleri felâsife-i mürşideye (!) pey-rev oluyorlar?....

Bu; sonunda ihrâz-ı zafer; mümkün değil, kâbil-i tahayyül bile olmayan bir yol, bir dakîka-i histir. Ben bu gibi sözlerde ictimâʿî ve felsefî maʿnâlar aramayı bir nevʿ çocukluk ve maʿsûmiyyet ʿaddediyorum.

Hisler ve fikirler ser-â-pâ böyledir, hiçbiri tecrübe edilmemiş, hepsi; okunmuş fakat anlaşılamamış, zann ve teʾvîl edilmiş efkârın intibaʿât-ı hissiyyesiyle memlû yazılardan teşekkül eder.

Muharrir, mütemâdiyyen insâniyyet-i hakîkıyyeden, hayât ve medeniyyetin îcâbât-ı zarûriyyesinden kaçarak kendi kendisine tahayyül ettiği bir ʿâlem-i lahût misâli, dâʾimâ onu terennüm etmiş ve insâniyyet-i hakîkıyyeyi kaldırarak, yerine bu muhayyel-i medeniyyeti vazʿetmek istemiştir.

Râʾif Necdet Bey'in tek bir satırı yoktur ki içinde bu hayâl, bu sevimli ihtirâʿ-ı edebîden **[n.3, s.7]** eser bulunmamış olsun!.. Meselâ ikinci parça; "Beşer ve Cinâyetler":

«Beşeriyyete, ânî ve medîd tahassüs[170] ve tefekkürlerle, bilâ-istisnâ acır; ihtirâslarını, levslerini, kabâhatlerini hatta cinâyetlerini pek mecbûrî pek tabîʿî ve beşerî bulur, çok merhamet etmekten mütevellid bir zaʿf-ı kalbî ile[171] hepsini tamâmen maʿzûr görürüm.. Evet, bu dakîkalarda o kadar lütufkâr ve müsâmahakâr, o kadar determinist olurum…»

Yine ʿayn-ı fikir değil mi? Hem yukarıdaki mütâlaʿâtımı tasdîk ederken yaʿnî vazʿiyyet-i hâzıra-i ictimâʿiyyenin hâl-i hakîkî ve zarûrî olduğunu söyleyerek…

Şimdi biraz daha dinleyin:

«İktisâb ettiği ʿilm ve maʿarifeti kendi menfaʿat-i hasîsesi içün insâniyyet ʿaleyhinde bir silâh-ı tehdîdkâr gibi istiʿmâl eden vicdânsızlar….»

[170] Bu kelime doğru değildir. [Bahâ Tevfîk'in notu].
[171] Fikir yanlışdır: Zaʿf-ı kalbî çok merhamet etmekden değil bi'l-âkis çok merhamet etmek zaʿf-ı kalbîden tevellüd eder. Çünkü her şey onu tedkîk edene göre şâyân-ı merhamet, yâhûd değildir.

İşte yine ʿayn-ı terâne-i insâniyyet… Hatâ-âlûd olmakla berâber ne şiʿr-âmîz, ne hayâlî ne güzel… Yalnız bu hayâl-i latîf içün ben kitâbın bütün boşluklarını görmeyecek, bütün hatâlarını ʿafv edecektim…

Hiç olmazsa müʾellife ʿâʾid bir ihtirâʿ olsaydı?.. Hâlbuki o da o kadar eski, o kadar mâzî-âlûd ki menbaʿnı tâ Yunan hükemâsından alıyor!...

Bahâ Tevfîk

Yarasalar

Güneş erguvânî televvünleriyle boğduğu günün hasta ve melûl ufkunda zevâl-i hayâtiyle didiniyor. Ve Kuyucak, akşamın bu sisli sükûn-ı muhterizi altında gözlerini yumuyor, girye-nâk gölgelere bürünüyor. Önümde siyâh dumanların ısırdığı bir cihân-ı mürdenin şübhe-i rüʾyeti var ki yaşamak istemiyorum. Bir tahlîl-i fecâʿatle okuduğum bu unutulmuş kasaba hayâtına artık vedâʿ edememekten iğneli, her gün Kuzen'in lâyetenâhî felsefesine inanmak ihtiyâcıyle çıldıran beşerî bir panoramanın temâşâ-yı muğfeliyle rû-be-rû gelmekten sıkılıyorum. Merʿâ dönüşlerinin, çan seslerinin rûhunda uyandırdığı havf-ı maʿsûmiyyetle baba diye sokulan Feridûn'un bile mübhem, ketûm bakışlarında yırtık bir maʿnâ-yı serzeniş var.

… Dalgın ve müteredditd kalktım. Bu kenar-ı hayâtta Şatobiryan'a, Madam dö Sitael'e okunacak zanbak bir verîka-i rûʾyâ görmekte bir yekaza-i elem buluyordum. Bu belki hâbide bir yosun, bir vehm-i ferdâ idi. Fakat bu ihtiyar otları, ısırganları, ebegümecileri çiğnetmeye, kurutmaya mahkûm eden heyûlâ-yı mukadderât ne idi? Hakâyık-ı mücerrede ve müsbete dedikodularına senbol olan bu kimsesiz, sâkit rûhların ne günâhı vardı?

Ve bu leyl-i hakîkati tefekkür ile Sîret'in nahîf, menekşe kokulu yâsemin elini tuttum. Serâbî aydınlıklar arasında mâtemi bir neşîde ile ʿavdetimizi selâmlayan tenhâʾî-yı tabîʿatde nevmîd bir nazire-i mevtâʾî gülüyor gibiydi. Ve gitdikçe donuklaşan gecenin, şu meflûc ve müteʾezzî seyrânımıza dökdüğü yeni âtî-yi endîşelerle Yıldız'ın **[n.3, s.8]** esrâr-ı âkîn bir sîmâsını tahayyülden nâ-tuvân muhîtâtı ürperten bu kırmızı yarasaların kaba, kâtil pervâzlarını görmekten muzdarîb, hâlden meʾyûs, bu güneşsiz rutûbet-i hayât elinde böyle küçük fidemle yürüdük, yürüdük…

Terbiyye-i Ahlâkıyye

Milletlerin sergüzeştleri tedkîk edildiği zamân her devirde âtî içün yeni yeni fusûl-i hâdisât hazırlayan birçok müʾesserât-ı merʾiyye ile berâber birçok da ʿavâmil-i maʿneviyye görüldüğünü evvelce yazmıştım.

Hükemâdan biri, her medeniyyetin sahne-i beşeriyyete bıraktığı metrûkât-ı târîhiyyeye dikkat edilirse mefkûre-i millîyede yaşayan efkâr-ı esâsiyyenin bunlara bir mesned, bir kâʿide hizmetini îfâ edeceği görülür, demiş.

Ahlâk-ı ictimâʿiyye bu ʿavâmilden biridir. Hattâ ʿilm-i cemʿiyyet nokta-i nazarından her milletin en iyi bir mikyâs-ı maʿneviyyeti olarak kabûl edilebilir. Bir devleti, bir milleti yalnız âsâr-ı zekâʾiyye yaşatamaz. Maʿneviyyeti ahlâkî marazlarla tefessüh etmiş en büyük medeniyyetlerin, en geri merâhal-i ʿirfânda bulunan akvâm tarafından çiğnendiği, târîh-i beşerin birçok edvârında meşhûd olan hâdiselerdendir.

Şübhe yok ki, şerâʾit-i hâzıra-i ictimâʿiyye mukadderât-ı insâniyyeye sırf başka mecrâlar küşâd etmiştir. Fakat gayr-ı kâbil-i inkâr olan diğer bir hakîkat var ki bugün maʿnen çürüdüklerini hisseden pek müterakkî milletlerin şu tefessühde istikbâl-i hayâtlarını tehdîd eden büyük bir zehr-i muhlik görmeleridir.

Ahlâk-ı ʿumûmiyye-i millet, efrâdın terbiyye-i vicdâniyyesine merbût bir ibre gibidir. Milleti maʿnen yükseltmek – ki mâddiyyâtında en mühim bir vâsıta-ı teʿâliyyesidir. – efrâdın seviyye-i ahlâkıyyesini iʿlâl ile kâbil olur.

Binâʾenʿaleyh çocuklarımızda zinde, faʿâl, kavî bir vücûd, yine bütün bu evsâfa ve daha birçok mezâyâta mâlik bir dimâğ vücûda getirmeye çalışırken, yapılacak diğer bir vazîfe vardır.

Ve bu vazîfe aksâm-ı sâʾire-i terbiyye üzerinde bir iklîldir: Tasfiyye-i maʿneviyyet… Yaʿnî hayât-ı bâtınıyyemizin hassâsiyyet, irâde nâm-ı ʿumûmîleri altında tanıdığımız şuʿabât-ı faʿâliyyetinde çocuklarımıza bir rehgüzâr-ı salâh küşâd etmek…

Biz ancak bu terbiyyeyi sûret-i mükemmelede icrâ etmek sâyesinde kâfil-i terakkîyat ve istiklâlimiz olacak – maʿnâ-yı hakîkıyyesiyle – meşrûtiyet-perver, insâniyyet-âgâh ensâl-i müfîde yetiştirmeye muvaffak olabiliriz.

Büyük terbiye-şinâs Horas Man[172]'ın meşhûr bir lakırdısını memleketimize tatbîk ederek, diyebilirim ki, müşkül olan şey teʾsîs-i meşrûtiyyet değil, meşrûtiyyete lâyık adam

[172] Horace Mann (1796-1859); Amerikalı eğitim reformcusu ve politikacı.

yetiştirmektir. Çünkü dâʾire-i hukûk ve hürriyetimiz kutrunu büyüttükçe vezâʾif-i medeniyye ve insâniyyemizde mütemâdiyen tevsîʿ-i hudûd eyler. **[n.3, s.9]**

Binâʾenʿaleyh hem-zâmanımız bir feylesofun dediği gibi terbiyye-i ahlâkıyyenin mebdeʾi beşik olmalıdır. Şu sebeble en esâslı kısmı, ʿâʾile ile mekteb arasında münkasım olan bu vazîfe-i mühimmenin kısm-ı küllî-yi mesʾuliyyetini ebeveyne tahmîl edebiliriz. Zîra bir çocuğun gözleri hayâtın zemîn-i mübârezâtına karşı ilk açıldığı dakîkadan iʿtibâren en aşağı altı senelik bir müddet ʿâʾile içinde güzerân eder. Ve bu küçük mahlûklar önlerinde mekteb kapılarının açıldığını gördükten sonra da günlerinin, taʿtîllerinin bir kısm-ı mühimmini familyaları arasında geçirirler.

Çocukların hayât-ı ahlâkıyyesini – gerek şahsî gerek ictimâʿî – bir istikâmet-muʿayyende geçirebilmek içün onların tabîʿat-ı fikriyyesine hasâʾis-i cibiliyyesine cidden nâfiz bir nazar-ı tedkîk ile bakmak lâzımdır.

Bu husûsta ictihâdâtta bulunan müdekkikler iki fırkaya ayrılmışlar: Birinciler gâyet nikbîn. İkinciler ise çocuğun rûhunu en iğrenç bir mecmuʿ-ı fazâyih olarak gösteriyorlar. Bu sonuncuların mütâlaʿasınca çocuk hodgâmdır, kıskançtır, tenbeldir, hasûddur, zâlimdir, açgözlüdür.. Hâsılı her fenâ şeyler!

Tecârib-i yevmiyye, hakîkate vusûl bulmak içün bu iki fikr-i müfritin arasında bir hatt-ı muhâkemenin lüzûm-ı taʿkîbini isbât ediyor.

Çocukları – kendilerinde hassâsiyyet ve irâdeden birinin gâlibiyyetine nazaran – iki kısma ayırıyorlar.

Birinci sınıf içinde niʿmetşinâs, rakîkü'l-kalb, samîmî, şefîk, nâzik olanlara tesâdüf edildiği gibi serîʿü'l-infiʿâl, hadîd, kaba, harîs, nânkör… gibi sıfatlarla tavsîfi kâbil bulunanlar da görülüyor.

İkinci sınıf içinde sâhib-i ʿazim, sebâtkâr, ciddî, müteşebbis, faʿâl olanlar vardır. Maʿmâfih bunların yanında tenbellik, devâmsızlık, ihmâlkârlık, sebâtsızlık gibi emrâz-ı irâdiyye ile maʿlûl olanlar meşhûd olur.

Lâkin zannedilmemelidir ki, bütün tabâyiʿ ve hasâʾil şu taʿdât ettiğim birkaç şeyle kâbil-i hulâsâdır. Bi'l-ʿakis birçok müʾessirât hemen her hilkatte – baʿzılarını söylediğim – bu elvân-ı ahlâkıyyeyi bir sûret-i diğerle mezc ü halt eder. Binâʾenʿaleyh mürebbî her gördüğü rengin ʿanâsır-ı mürekkebesini derhâl anlayıveren ressâmlar gibi olmalı. Çocuğun emzice ve hasâʾilindeki mihver-i merkezî taʿyîn edildikten sonra o mihver etrafında

tebellür edebilecek hasâʾil-i tâliyye daha çabuk tahmîn olunur.

Fakat ʿacabâ tasfiyye-i ahlâk husûsunda terbiyye ne dereceye kadar hâʾiz-i teʾsîrdir? Bu suʾâle katʿî bir cevâb verilemezse de teşekkülât-ı ahlâkıyyemizin mühim bir kısmının gördüğümüz terbiyyeye tâbiʿolduğu muhakkaktır. Ve terbiyye-i fikriyyede olduğu gibi terbiyye-i ahlâkıyyede de ʿâʾile ve mektebin nazar-ı dikkate ʿarz edilmesi lâzım gelen mühim bir nokta vardır:

Çocukların husûsiyyet-i ahlâkıyyesine büyük bir hürmet yaʿnî hür mizâc ve tabîʿatı yegâne ve muhayyel bir modele benzetmek ister gibi yeknesak bir terbiyyeye tâbiʿ tutmayarak çocuğun mezâyâ-yı halkıyyesi **[n.3, s. 10]** içinde hangileri daha kavî ve daha müstaʿidd-i inkişâf ise onların hadd-i ʿâzamî-yi tekemmüle visâlini teʾmîn eylemek.

Hasâʾil-i etfâli tehzîb mesʾelesinde iki cihet görülüyor: Biri secâya-yı haseneyi tenmiyye, diğeri fenâ huyların maʿnevî mikroblarını mümkün olduğu kadar sürʿatle taʿkîm…

Çocuklardan iyi hareketler sâdır olduğu zamân bunlara karşı lâkayd kalmamalı, hareket-i vâkıʿalarını medh ve takdîr ile kendilerini iyilikte sebâta alıştırmalıyız. Fakat bu husûsta iltizâm-ı ihtiyât ve ciddî bir mahâret lâzımdır. Çünkü medhlerin, alkışların biraz münâsebetsiz olması, çocuğun rûhuna kendini büyük görmek gibi bir nakîsa-i ahlâkıyyenin tohumlarını eker. Şu hâl küçük kız çocuklarında ayrıca şâyân-ı dikkattir.

Etfâlde mevcûd olan meyl-i taklîd gerek ebeveyn, gerek mürebbî içün en büyük iʿtinâlara, ehemmiyyetlere lâyık bir vâsıta-i terbiyye olduğu ekseriyâ unutuluyor.

Hâlbuki dimâğlarında iyiyi fenâdan, fâʾideliyi muzırdan tefrîk edecek bir mihekk-i mevcûd bulunmadığı bedîhî olan çocuklarda bir vasf-ı müşterek aradığımız zamân en evvel gözümüze çarpan nokta; bunların dâʾimâ nazar-ı dikkatlerini celb eden, kendilerine hoş görünen şeyleri taklîde mütemâyil oluşları değil midir?

Çocuğun rûh-ı muhîtinde cereyân eden hâdisâtın gerek iyilerine, gerek fenâlarına karşı küşâda bulunan bir fotoğraf plâkı mâhiyyetinde olunca ʿâʾilenin, muʿallimlerin, arkadaşların bu husûsta ne büyük bir teʾsîr icrâ edeceğini tafsîle hiç lüzûm kalmaz zannederim.

Hükemâdan Juber[173] diyor ki: Çocuk tenkîd ve nasîhatten ziyâde hüsn-i misâle muhtâcdır.

[173] Joseph Jaubert (1754-1824); Fransız ahlakçı ve deneme yazarı.

Filhakîka her gün fenâ fenâ misallerle maʿneviyyetleri tesemmüm etmiş ne kadar etfâle tesâdüf ettiğimizi hatırlarsak, önümüzde ne elîm bir manzara-i ıztırâb teressüm eyler.

Çocukların hassâsiyyet-i ahlâkıyyesini, irâdelerini de en küçük yaştan iʿtibâren tegaddiyye etmek gerek ebeveyn, gerek mekteb ve mürebbî içün en mühim vezâʾiften biridir.

Çocuklarda temâyyülât-ı ictimâʿiyye ve ʿâliyyeyi kendilerinin tekâmül-i fikrî ve ahlâkıyyesine mütevâzıyyen kavileştırmek; onların dimâğında, kalblerinde; familya, vatan, insâniyyet fikirlerini, hislerini büyütmek, fikr-i vazîfe ve taʿkîmin bend-i verâisteni bu genc rûhların en münbit, en feyyâz sâhalarına ekmek âti-yi ictimâʿiyyemizi düşünenlerin en muʿtenâ bir meşʿalesi olmalıdır.

Biz şarklılar biraz fazla ʿitâât-perver ve sebâtsızız. Mensûb olduğumuz ʿırkın baʿzı nekâisi şu nokta-i nazârdan Latin ʿırkına kâbil-i teşebbühtür. Teşebbüs-i şahsîye mâlik olmayışımız, hayâtımızda bizi mecbûr-ı saʿy edecek gâye-i hayâlîlerin bulunmayışı husûsunda terbiyye-i ahlâkıyyemizde mühim bir rol oynuyor.

Memleketimizin az çok bir cilâ-yı maʿlûmatla süslenmiş zümre-i şebâbî arasında bile mütâlaʿât ve hissiyyât-ı ictimâʿıyye pek zaʿîf, pek marîz haldedir. **[n.3, s.11]**

Sınıf-ı mütefekkirîne ʿâʾid olan birçok gençlerin ahlâk ile kesîf bir zulmet-i câhilâneden ʿibâret olan taʿassub ve hurâfâtı ekserîyâ birbirinden ayıramadıkları sık sık görürülüyor. Ve bu hâl cidden şâyân-ı teʾessüftür. Çünkü şâyân-ı hürmet bir mütefekkirin dediği gibi, hayâtta muvaffakıyyet içün ekserîyâ mezâyâ-yı ahlâkıyye (ciddiyyet, azim, sebât…ilh…) en mühim evsâf-ı zekâʾiyyeye bile galebe edip durmaktadır.

Fâzıl Ahmed

Mesâ-yı Bahâr

Mehmed ʿAlî Tevfîk'e

Şiʿr rûh-ı bahâra müstağrik

Bir çamın sâyesinde gaşy olarak

Otururken yavâş yavâş geldik;

Âh bilsen o gün ne dilberdin:

Mâʾî bir tülle saçların mestûr,

Gözlerin bir semâ-yı dûr-a-dûr…

Bâd-ı şûhun temâs-ı nermile

Sarılıp cism-i nâza yıldırma

İrtisâm eyleyen vücûd-ı latîf

Hiss-i sevdâmı eyliyor taltîf…

Ben bu müşfik nazarlarımla seni

Seyre daldım ve sen biraz ʿasabî

Tutarak dest-i ra'şe-dârımdan

– Gezelim gel dedin; bu akşamdan

Daha rikkatli bir gurûb olmaz…

Öyle nîsân ki sonbahârla mümâs

Bir yeşil tülle örtülen sahrâ

Görüyor hoş çiçekli bir rûʿyâ..

Sâyeler, fevk-i reʾsimizde vezân,

Başlıyor kalbimizde bir helecân…

İnce bir yol… Seninle el ele biz

Gidiyorduk … Biraz ilerde deniz;

Ona güyâ nikâb-ı eflâtûn

Gibi gökden inen cünnâr-ı füsûn

Veriyor bir edâ-yı hazan ve keder

Sevgilim sen öğün ne rûh-perver

Ne kadar bir hayâle benzerdin!

Titreyen dest-i şefkatimde elin

Bir husûsiyyet mehâbetle

O kadar müsterîh ve âsûde,

O kadar mutmaʾindi benden ki…

Denizin safha-i semâ rengi

Gölgelenmişti ansızın yer yer..

Ufk-ı mechûle bir cihân-ı keder

İrtisâm etti.. Sâyeler yürüdü,

Yaʿnî artık bugün de ölmüştü.

Sonra şemsin ʿukûs- laʿlîni

Ufk-ı lâlek bütün serâʾirini **[n.3, s.12]**

İmtidâd ettirip denizlerde

Yazdı kanlarla bir füsûn-nâme.

30 Nisân 1326/ **Tahsîn Nâhîd**

Reftâr-ı Matbuʿât

Bu haftanın Servet-i Fünûn'u manzûm şiʿrler cihetiyle her zamânki mümtâziyyet ve güzelliğini maʿalesef muhâfaza etmiyor. En başta Joze Marya dö Herediya[174] Mehmed ʿAlî Tevfîk Bey'in nazmen tercüme eylediği bir *Şems-i Gârib* var. Bir beytini alıyorum:

Yaldızlıyor şevâhik-i sûzânı fundalar,

Kim zînet-i yegâne-i saharât-ı hûn-çegân

Mehmed ʿÂlî Tevfîk Bey gibi cidden sanʿatkâr ve cidden teceddüd-perest bir rûh-ı nefâʾis-i âşinâya mâlik bir gencden, istikbâl-i edebiyyemizin birçok şeyler bekleyeceği bir zamânda hiç böyle tercümeler ümîd etmezdim. Fundaların şevâhik-i sûzânı nasıl yaldızladığını, yalnız şemste mevcûd olduğunu zannettiğim kuvve-i tenvîriyyenin fundalıklara nasıl temessül edebilmiş olduğunu anlayamıyorum. Diyelim ki bundaki maʿnâ kusûrları şâʿirine ʿâʾid olsun. Ya tercümedeki lâkaydlık?...

Kim zînet-i yegâne-i saharât-ı hûn-çegân

mısrâʿını okurken Mehmed ʿÂlî Tevfîk Bey'i, bu genc ve yeni rûhlu şâʿiri bizi Hâfız-ı Şirâzî zamânına ricʿat ettirmek isteyen müdhiş bir sanʿat mürteciʿi zannediyorum.

Mehmed ʿÂlî Tevfîk Bey'i yalnız Servet-i Fünûn'da (ع . ت) imzâsıyla neşrolunan ʿâsî neşîdeleri ve Jön Türk gazetelerinde gördüğüm *Hayât-ı Edebiyye* serlevhalı makâleleriyle tanıyorum ve iʿtirâf ederim ki bu kadarcık bir maʿârife kendisine ve sanʿatına karşı kalbimde hakîkî bir hürmet ve muhabbet tevlîd eylemeye kifâyet etmiştir. Lakin ne olursa olsun bu tercümesi ve bu tercümedeki terkîbleri – samîmiyyetime iğtirâren söylüyorum – kendisinin sanʿatı içün bir lekedir, bir züldür; bir daha tekrâr ettirmemekle izâle olunabilir.

Bundan sonra *Elvâh-ı Zaferden* – Sarayburnu'nda bir temâşâ-yı hayâlî – geliyor. Sarayburnu içün kalbimde hakîkî bir muhabbet vardır. Ancak bu şiʿri serlevhasının hatırı içün bile sevmedim. Esâsen sanʿatta böyle târîhî ve mâzî-âlûd zemînlerden – bilhassa bu tarzda yazılırsa – aslâ hoşlanmam. Bu benim fikrim. Eserin sahibi olan İbrâhîm ʿAlâʾaddîn

[174] José María de Heredia (1842-1905); İspanyol kökenli Fransız şair.

Bey bu fikrime iştirâk etmeyerek bütün eserlerinde Neronlardan, Kaligulardan, Hindistan seferlerinden, Sedd-i Çin muharebelerinden velhâsıl şiʿre biraz gürültü ve biraz velvele verebilecek bütün dağdağalı, harbli, cidâlli, velvâlli zemînlerden bahsedebilir. Ancak kendilerini teʾmîn ederim ki bu zemînleri bizden evvel gelen dedelerimiz pek çok söylemişler ve herhâlde kendisinden iyi muvaffak olmuşlardır. Gerçi bir pırasa dikmek, bir buğday başağı ayıklamak bile bir taklîddir. Binâʾenʿaleyh zemîn içün söylenmiş söylenmemiş hiçbir söz, hiçbir şeyʾ makbûl olamaz. Ancak benim fikrimce yüzde yüz muvaffakıyyeti **[n.3, s.13]** sanʿat ve tarz-ı teblîğ kazanabilir. Onun içün eskilerin muhassala-i kalemi olan yazılara tarz-ı tebliğ cihetiyle fâʾik eserler meydâna getirinceye kadar sâhib-i eser bu muhîtte, bu muhît-i cenkte ve cidâlde dolaşmaktan ihtirâz etsin. Meselâ işte size bir beyit:

Livâ ki sâyesi emvâca kanla rîzândı

Ne güzel bir teşbîh, ne güzel bir mısrâʿ değil mi? Filhakîka ʿÂlî Ekrem Bey ʿaynı fikri:

Kanlar dökülür dalgalara sancağımızdan

tarzında ve daha kuvvetle ifâde etmemiş olsaydı yâhûd birinci tarz-ı teblîğ, ikinciden daha şiddetli ve daha sanʿatkârâne bulunsa idi o zamân, ne güzel, demekte ben de herkesle hem-fikir olurdum. Şimdi ise sâdece – Yanlış ifâde edilmiş bir fikr-i mesrûk! – diyorum.

ʿAbdülhâk Hayrî, *Şiʿrlerin Karşısında*:

Şimdiye kadar okuduğum eserleriyle ʿAbdülhâk Hayrî'nin şahsiyyeti hakkında hâsıl edebildiğim maʿlûmât pek basîttir. O bir hodbîndir. Nefsini sever. Mehâsine, bilhassâ kadınlara karşı düşmandır. Çünkü ……. kadınlar onu sevmez! Bu şiir de bütün şiirleri gibi mehâsine ve kadınlara karşı çirkin bir hücûmdan ʿibâret. Kindâr, harîs, vehmî bir ʿisyân.

Kadın bu şiʿr-i mülevves bu zulmet-i zâhir

Denâʿetin ve riyânın yegâne sâʾikidir.

Bütün şiʿrleri nûrıyle süsleyen sevdâ

Benim hayâlimi en çok çamurlayan histir

Görüyorsunuz ya, tarz-ı teblîğ çok fenâ değil. Hattâ …. Hattâ birâz …. sanʿatkârâne bile, lakin fikir …. Yirminci ʿasrın hasta ve ʿasabî şâʿirlerinde mehâsine karşı böyle müdhiş bir anarşi görmek insânı pek memnûn edecek bir şey olmasa gerek. Bu son

günlerimizin şâʿirlerini kadınlara karşı bu kadar düşman, bu kadar ʿâsî yapan his nedir, bilmiyorum! Benim fikrime kalırsa her şeyʾin olduğu gibi, bunun da sebebi hodbînlikten başka bir şey değil. Lakin dünyâda yalnız muvaffak olamayanlar değil, muvaffak olanlar da pek çoktur. Binâʾenʿaleyh ʿAbdülhâk Hayrî Bey birkaç hasenden göremediği saʿadetler, alamadığı nasîbler içün başkalarınca belki pek ʿazîz olan bütün kadınlara hücûm-ı salâhıyyeti hâʿiz değildir. Şimdi kendisine küçük bir sûʾal soracağım: Kadınlara ʿâʾid tahkîrâtın sebebini anladık. Kadınlardan nefret edilince garâm da tabîʿatıyle tezyîn edilir fakat şiʿrle istihzâ etmenin sebebi nedir? Eğer şiʿr de fenâ, çirkin bir şeyse niçün bu fikrinizi bu kadar ağır ve fenâ bir şey ile ifâde ediyorsunuz?

İnʿikâs-ı Mezâhir-Zaʿimzâde Hasan Fehmi:

Her şeyden evvel serlevha hakkında nazar-ı dikkati celb ederim, bunun içün fazla söz söylemeyeceğim. Çünkü değmez. Eseri buraya ʿaynen nakletmek isterdim. Lakin kâriʾlerimin başlarını ağrıtmaktan ihtirâzen bu cinâyeti yapmıyorum. Yalnız size baʿzı kelimelerini yazacağım: gani gani, pûte-i hiss ü hayâl, şarıl şarıl, harıl harıl, ebü'l-ʿaceb, târ u pûd, şüst ü şû ve sâʾire….

Böyle kelimelerle tanzîm edilen bir *İnʿikâs-ı Mezâhir*'in sanʿat nokta-i nazarından ne kadarcık kıymeti hâʾiz olduğunun takdîrini efkâr-ı kâriʾe terk ediyorum. Yalnız diyeceğim ki şâʾirlerin 'pûte-i hiss ü hayâl'i dâʾimâ böyle bî-maʿnâ ve ʿâdî manzûmeler **[n.3, s.14]** pişiriyorsa ben o pûtenin şiddetle kırılması tarafdârıyım.

İşte Servet-i Fünûn'un bu haftaki şiʿrleri… Bunların yanında eserlerini her zamân seve seve okuduğum güzel ve biraz ince; ʿasabî bir şâʿir-i nâsirin, Ali Sühâ'nın, *Kurbağalar* isminde bir fantezisi var ki geçen "Reftâr-ı Matbûʿât" muharririnin söylediği gibi bende bunun içün bilâ-riyâ ve bilâ-mübâlağa güzeldir diyeceğim.

Sonra, Ahmed Hâşim'in Şehâbeddîn Süleymân'a tahsîs eylediği bir tedkîk-i edebî var. Bir parçasını buraya naklediyorum:

«O sanʿatı az farklarla bir kûşe-i sarrâfı gibi anlar: Para menbaʿı. Sanʿat; hayât, para ve kadın teʿmîn edemediği gün nefretle atılmalıdır.»

Ve ben de iʿtirâf ederim ki bu fikirde Şehâbeddîn Süleymân'la tamâmen müttehidim.

Fecr-i Âti ve Muʿarızıyyeti-ʿÂlî Cânib: O kadar köhne ve eski bir mevzûʿ oldu ki burada tedkîk ve tenkîd zahmetini ihtiyâra hâcet kalmadı. Fecr-i Âtî'nin muʿarızlarını

muhâtab ʿaddedenlere acır ve onları şâyân-ı merhamet görürdüm.

Son Mektûb: Son derece maʿsûmâne ve monoton. Muharririne hayâtı biraz daha iyi anlamasını tavsiyye ederim.

Emin Lâmiʿ

Sınıfta…

— Edhem Hidâyet'e —

Yağmur, kirlenmiş kaldırımları yıkıyor; mektebin küflü pencerelerini, paslı, tozlu camlarını kamçılıyor, ara sıra son gürültüleri, bir tarrâke-i âteş-nisâr gibi mâverâ-yı semâdan korkular saçarak, dehşetler îsâr ederek, baʿzan pek batî, baʿzan gayet serîʿ binânın üstünden akıp gidiyordu.

Mûnis, fakîr ve çıplak bir dershânenin dar kürsî aralarını geziyor, bağıra bağıra Safa'nın *Fezâʾi-i Ahlâkıyye*'sini okuyor, sûret-i inşâdı, jestleri, lugatleri îzâh ediyordu.

Bütün talebe bir ıztırâr-ı müşâreket hissetmekte, ekser sıraları boş bırakarak birbirine sokulmakta idi. Bir âfet-i semâviyyenin sükûtundan korka korka, titreye titreye kimi bir hiss-i sâfiyâne, bir çocuk fikr-i bâkiryle tövbe ediyor, kimi mektebe geldiğine, ʿâʾilesinin âgûşundan, âgûş-ı hâr ve müşfikinden ayrıldığına pişmân oluyordu.

Muʿallim, manzûmenin son mısrâʿını titrek, helecânlı bir âhenk ile kırâʾat ederken zekî, müstaʿid bir efendi; vicdânın maʿnâsını, taʿrîf-i ʿilmiyyesini sordu. Fakat zavallının sûʾâli yetim kaldı. Ve bir buz parçası gibi yere düşerek parçalandı. Mûnis, tekrâr uyanan ihtiyâc-ı îmânına, ʿakîde-i maʿneviyyet ve rûhâniyyetine karşı yeni bir küfr, yeni bir günâh, yeni bir hatâ-yı siyâh işlememek korkusuyla bu kelimeyi, bu muʿammâ-yı esrârengizi anlatmak istemiyordu.

Şimdi yağmur, o baran-ı havf u haşyet diniyor, karşıki sâhilden başlayarak şehri ihâtâ eden dâʾirenin nokta-i müntehâsına kadar açık, sevimli bir renk, redî-yi kesîf ü esvedi kırıyor, parçalıyordu.

Mûnis; geniş, müsterîh bir nefes alarak cevâbsız kalan sûʾâle girişdi:

"Vicdân öyle mi?" dedi.

"Volter'e, o koca dâhîye göre, insânı hayır işlemeye, şerden mücânebete sevk eden bir hiss-i derûnîdir."

Sonra, ağzından kaçan şu taʿrîfi bir türlü Beğenmedi, Beğenemedi. Bunu pek

sâfiyâne, pek hayâlî, pek râhibâne buluyor ve :

"Bir ʿâmil-i muhâkeme, bir kuvve-i mutasavviredir; dâʾimâ her insânda, her zamân ve mekânda değişir. Hayır, o, esâtire ʿâʾid bir şey, ʿasr-i hâzırda varsa, tasavvur olunuyorsa, ferdânın hakîkat-i mâddiyyesi önünde ölecek, ʿanʿanât-ı mâzıyyeye, ʿanʿanât-ı târîhiyyeye karışacak bir ʿankâ, bir ism-i muhayyeldir, diyordu.

Bezmî Nusret [n.3, s.15]

"İntikâd"a Dâʾir

Tenkîd'in bir numerolu nüshası elime geçtiği zamân, isminden anladığım ciddiyyete göre teşrîhât-ı fikriyyeye ve tenkîdât-ı müfîdesiyle inkişâf-ı hakâyıka hizmet edeceği ve bu meslek-i metînde ber-devâm oldukça genç dimâğların hakîkaten istifâde edecekleri mülâhazası mefkûremde bir itmiʾnân-ı mesrûrâne uyandırdı.

Fî'l-hakîkâ her gün başka bir şekilde tecellî eden sîmâ-yı edebîmizin letâfet-i hüsn ü ânı yâhûd redâʾet-i ziştîsi görünmek içün bir mirâte, edebiyyâtımızın cereyânât-ı mütehâlife-i hâzırâsına karşı hangi izi taʿkîb edeceğini şaşırmış olan fikirlerin mecrâ-yı selâmete duhûlü içün bir sâʾik ve rehbere ihtiyâc var idi.

Ümîd olunur ki, o mirât, Tenkîd'in sahîfeleri, o rehber, taʿkîb ettiği hatt-ı hareket olacaktır.

Muzlim, ʿumûmî, mecrûh fikirlere maʿkes değiliz, perîşân, bîrûh eserlere meşher olan bir iki cerîde-i edebîye (!) böyle bir risâle-i ciddîye kat kat müreccah değil midir?... O gibi gazeteler – ki istifâde etmeden ifâdeye kalkışanların teʾmîn-i iştihârına tahsîs-i sahâyif etmekten başka bir işe yaramazlar – muhtevî oldukları şeylerin kıymeti nisbetinde pâyidâr olur.

Birinci sâhifesini açtığımda Bahâ Tevfîk Bey'in *İntikâd* serlevhalı makalesi manzûrum oldu. Mevzûʿun ciddiyyetini nazar-ı iʿtibara alarak bir tehâlük-i samîmâne ile mütâlaʿaya başladım. Daha ilk satırlarda "*kavâʿid-şiken bir dimâğa, bana, tenkîd yazmak ……. vazîfesini tahmîl ettiniz ……. hâlbuki bence tenkîdin ne usûlü ne kâʿidesi var ……. emîn olunuz ki her mugâlata, her şaşırtma; her mantık gibi bu da koftur, boştur …….*" sözlerini görünce iʿmâk müfekkiremde bir hiss-i istiğrâb uyandı. Bu hissin teʾsîrini – tefehhüm-i hakîkate sekte verir korkusuyla – bir tarafa bırakarak, makâleyi nihâyetine kadar taʿkîb ettim.

Hemen her noktada muharrînin fikrini lâedrîyye kürevyelerine düşmüş, mübhem

ihtizâzlar arasında kalmış gördüğüm, yâhûd zannettiğim ve bende bir mevcûdiyyet-i idrâkiyyeye mâlik bulduğum içün baʿzı nukât hakkındaki mütâlaʿatımı – bir vech-i âti – beyâna kendimi salâhiyyet-dâr gördüm. Maksad muʿârıza-ı şahsiyye değil hakîkate hizmettir. Zâten muharrir-i mütefekkirle muʿârefem bile yoktur. Binâʾenʿaleyh erbâb-ı mütâlaʿanın o vechle telakkî etmeleri lâzımdır.

Makâlenin hulâsası alınırsa, şu netîce çıkıyor: ʿÂlemde hiçbir hakîkat sâbit, hiçbir kâʿide doğru değildir ve hiçbir şey içün kânûn, kâʿide yoktur.

— Mâbaʿdı var —

F. Sâcid

Müdîr-i Mesʾûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matbaʿası

Tebşîr: — Gelecek nüshadan iʿtibâren, ʿÂlî Sühâ Bey tarafından Emil Fage[175]'nin *On Dokuzuncu ʿAsır*'ından «Viktor Ügo[176]» tercüme edilerek Tenkîd'de tefrika olunacaktır. Muharrir ve mütercimi söyledikten sonra, eser-i mezkûru tekrâr medhetmek ʿabestir.

Nazar-ı Dikkate! — Taşrada gazete bâyiʿleriyle abone tahrîri ve husûsât-ı sâʾire içün vekillere ihtiyâcımız var. Şerâit-i lâzımeyi tahrîren bildirmek üzere ârzû edenlerin mürâcaʿat etmeleri ricâ olunur.

Reklâm yapmak isteyenlere! — Gazetemiz her gazeteden ehven bir sûrette iʿlân kabûl eder. Şimdilik beş bin nüsha sürümü vardır. Bu, hîn-i hâcetde isbât olunabilir.

Kısm-ı Felsefî: — Kitâb-ı tabîʿattan mâʿada hiçbir şeyʾ okumamakla müştehir şark feylesof[u] nâmdârı Halîl Hidâyet Keşfî Bey Efendi, fî-mâbaʿad âsâr-ı ʿaliyyeleriyle nâçîz gazetemizi tezyîn edeceklerini vaʿd buyurduklarından böyle bir kısm-ı mahsûs açmaya lüzûm gördük.

Meşârüleyh, kâriʾîn-i kirâm tarafından vakîʿ olacak her türlü istîzâhâte cevâb vereceklerini vaʿd ediyorlar. Bu bizim için fevka'l-ʿâde bir lütuftur. Beyân-ı teşekkür ile berâber meydân-ı fesâhati kendilerine terk ediyoruz:

Hezeyâncı Babaya

Hezeyân-ı şiʿr ki katsam bir kadeh su

Lâl-i Cemşîd'e döner renk-i melâlin

[175] Émile Faguet (1847-1916); Fransız yazar ve eleştirmen.
[176] Victor Hugo (1802-1885); Dünyaca ünlü Fransız şair, romancı ve dram yazarı.

Felsefe

Beşere: — Ey beşer, seni parlak süngüleriyle sürükleyen bir medeniyyet vardır. Bundan geri dönmek keskin bir oka hayâtını değişmektir. Kânûn-ı tabîʿat ʿaksü'l-ʿamel yapar. Lâkin sen onun bu devr-i teselsülüne seyirci kalırsan o oku başkalarına çevirebilmek kâbildir.

Süngü: — Âsâyiş zamânlarında zemîne ufkî[177] bir hatt çizen âlettir.

Hayât: — Edebî bir nûra hâʾil olmak isteyen ʿademin gölgesidir.

Kibir: — Bu pek tabîʿî bir netîcedir. Meleklerde kanad varsa insanlarda da ʿinâd vardır. Bu böyle olmakla berâber beşerî inkırâza daʿvet eden üç şeyʾi vardır: Biri benlik bir kemlik diğeri bedbîn.

ʿAşk-ı Felâtun

— Celâl Sâhir Bey'e —

Bir pûse için terk olamaz ʿaşk-ı maʿâli

Hep sende bu gördüklerimin ʿaks-i meʾali

Zîrâ ki muhîtinde gezen bunca nazarlar

Çirk-âb-ı tefekkürde koşan ʿaşk-ı cerâdi[178]

Venüs:

Mâh mâh.. Gaflette bulunursan beni evvelâ

ʿAşkın dahi rûhun gibi şehvetle mülemmaʿ

Zîrâ ki benim hep o hedef sen kimi sevdin

ʿAşkında ben eyyim gerçi de her hâlet-i ruʾyâ

Hedef-i ʿaşkıma bir penbe vâsıl-ı yâr olamaz.

Zîrâ benim hep sevdiklerim pek müteʿâlî

Bak mevcelenir rûhumda ʿaşk-ı Felâtûn

[177] Bâkiriyyet-i esere halel vermemek içün imlâ-yı aslı [أفقی] muhâfaza edilmiştir.
[178] Çekirge aşkı

Onun hep demdemesi velvelesi nâ-mütenâhî

Feylesof Halîl Hidâyet Keşfî

Üstâdımızın tantana-i tabl hayâli

İʿlân ediyor debdebe-i sît-i kemâli

Emîrî

*Hisler ve Fikirler***:** Edîb-i Eflâtun-perver Râʾif Necdet Bey Efendi birâderimiz tarafından neşredilen şu mecelle-i nefîseyi son zamânlarda intişâr eden ekser kitâblardan pek müstesnâ olarak telâkkî edebiliriz. Râʾif Necdet Bey şu eser-i müfîdiyle bize o kadar güzel parçalar, tedkîkât-ı ʿamîka netîcesinde vücûda getirilmiş öyle mücevherler bahşetmiştir ki kendilerine minnetdâr olmamaklığımız kâbil değildir. *Hisler ve Fikirler*'i kemâl-i cesâretle bütün kâriʾât ü kâriʾîn-i kirâma tavsiyye edebiliriz.

*Rûh-ı Bîkayd***:** — Gazetemiz muharrirlerinden şâʿir-i hassâs Tahsîn Nâhid Bey'in bu eser-i nevîni büyük bir kıymet-i edebiyyeyi hâʾizdir. Kamerli gecelerin samt-ı esrâr-âlûdunu nuşâ nuş mübhemini,ʿaşkın muhtelif safhalarını müstesnâ bir hiss-i rakîk ve asîl ile sine-i nezîhinde saklayan şu yeni ve zeheb-dâr mecmûʿa-i eşʿârı ʿumûm-ı kâriʾlerimize tavsiyye eyleriz.

Hicrân: — Şuʿarâ-yı ʿOsmâniyye'den Nâmık Ekrem Beyefendi'nin bu nâm ile neşrettikleri ahlâkî, felsefî, hikâye-i manzûmeyi müştâkân-ı edebe tavsiyyeyi vecîbeden ʿaddederiz.

Hânım Teyze: — Pek eski bir zamândan biri ʿâlem-i matbûʿâtta hidemât-ı nâfiʿası meşhûd olan İskeçeli Sıdkı Bey birâderimizin taht-ı idâresinde intişâra başlayan bu mizâhî risâle-i nefîseyi tebrîk ve muʿammer olmasını temennî ederiz.

*Solgun Neşîdeler***:** — Heyʾet-i tahrîriyyemizden Hâmid Subhî Bey'in mensûr şiʿrlerinden müteşekkil olan bu latîf ve mümtâz eseri nezîh hislerin, elemli dakîkaların bir maʿkes-i bedîʿidir. *Solgun Neşîdeler*'de kalbin en hafî noktaları teşrîh edilmiştir.

*ʿÂlem-i Lâtifin Mevcûdiyyeti yâhûd Manyatizm ve İspirtizmanın Mâhiyyeti***:** — Güzel bir eserdir. Bir meziyyeti daha tercüme değil tetebbuʿ ile vücûda gelmiş olmasıdır.

*Mezâmîr-i Elem***:** — Risâlemizin erkân-ı tahrîriyyesinden ʿÂlî Sühâ Bey'in nefîs mensûr şiʿrleri "Mezâmîr-i Elem" nâmıyla yakında intişâr edecektir. ʿÂlî Sühâ Bey'in novel ve şiʿr-i mensûr husûsundaki kudret-i sanʿatkârânesine meftûn olan kâriʾlerimize

tavsiyye etmeyi zâʾid görürüz.

Kulis Aralarında: — İşte size bir eser-i nefîs daha. Yakında kütübhâne-i millîmizi tezyîn edecektir.

Muharriri: Tenkîd muharrirlerinden Emîn Lâmiʿ Bey'dir.

7.4. TENKÎD: SAYI-4

Numero: 4

Kâriʾlerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir. Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.

TENKÎD

1326

Müdîr-i Mes'ul: Bezmî Nusret

Nüshası:

Bir Kuruştur

Muhteviyyât:

— Köpekler, Doktor Abdullah Cevdet

— Rûʾyâ, Hüseyin Suʿâd, Bir Levha İçün; Fâʿik ʿAlî

— Bezmî Nusret Bey'e, Mehmed Raʾûf

— Nigâh-ı Pür-heyecân, H. Nâzım

— "Halley"e Karşı, Mehmed Saʿdî

— Odam, Ahmed Kemâl

— ʿOsmânlı Edebiyyâtı, Ahmed Nebîl ve Bahâ Tevfîk

— Reftâr-ı Matbuʿât, Hakkı Târık

— Feryâd, Hâmid Subhî

— İntikâd'a Dâʾir, F. Sâcid

— Serâb, Bezmî Nusret

25 Mayıs 326

Köpekler

«ازاقلت المحل رفعت صوتی

وان قلت الصحیح الطلت همس»

Yaʿnî: «Bâtılı söylediğim vakit âvâz-ı bülend ile söylerim; hakîkati söylediğim vakit ise kulağa fısıldar gibi sesimi kısarım.» yolunda bir tazallümle hak-gû, hak-bîn, hak-endîş şâʿirlerin rübâb-ı ilhâmında bir târ-ı şekvâ ağlatan endîşelerin zamân-ı hükmü geçmiştir. Şimdi ele şiʿr ve ilhâm, ehl-i ihlâs ve ehl-i hakk olan erbâb-ı kaleme karşı

«نفی حکمت مکن از بهر دل عامی چند!»

yaʿnî «Birkaç ʿâmîyâne gönüllerin hâtırı içün hakîkati izhârdan çekinme.» Sayha-i kibriyâ fermânıyle zemîn ve semâyı inletiyor ehl-i hikmetin ve ehl-i hükûmetin – bunun ikisi birdir «hükûmet hikmet ile müşterektir» − evet ehl-i hikmet ve hükûmetin maksûdu, gâye-i mevcûdiyyeti halkın hoşuna gitmek değil halkın işine gitmekdir, halka nüvâz-şikâr olmak değil müfîd olmaktır. Demek nazar-ı iʿtibâra alınacak halkın zevki değil nefʿiidir. Kitle-i nâs, sinn-i bulûğa vâsıl olmamış ve binâʾenʿaleyh gayr-ı muhtâr olmak lâzım gelen sıgar-ı sinn erbâbı gibidir ve o yolda muʿâmele görmelidir. Onların reʾy-i zevkleriyle istişâre etmek, ekser-i ahvâlde, onları girdâb-ı inhitât ve harâbiyyete sürüklemek demektir. Biliyorum, Luter'i "İki bin senelik zevk ve iʿtiyâd ʿaleyhime kıyâm ediyor!» diye **[n.4, s.1]** bağırtan hâl ve mevkıʿde bulunuyoruz. Fakat bizim zimâmdârân-ı umûrumuz, Luter'in ibrâz ve sarf ettiği mikdâr-ı ʿazîm-i makderet ü irâdetten fazla makderet ve irâdet-i ibrâz ve sarfına mecbûrdur. Kânûn-ı Esâsiyye'nin iʿlânı müteʿâkib yevmî Servet-i Fünûn'un bir nüshasında neşrolunan mektûbumda «Kendimizi Kânûn-ı Esâsî ile idâre olunan milel-i mütemeddînenin hizâ-yı ʿirfân ve terakkîsine serîʿan iʿlâ ve Kânûn-ı Esâsî'den bihakkın istifâde edemeyecek olursak Kânûn-ı Esâsî'nin yaprakları bizim için kefen olacaktır.» demiştim. Şimdi daha mütelâşî ve mütehâlik bir lisân ile ve harâretle tekrâr ediyorum.

Bir memleketin nezâfet ve intizâm-ı merʾîsi o memlekette yaşayan kavmin maʿneviyyet-i gayr-ı merʾiyyesindeki nezâhet ve âhengin âyine-i nümâsıdır. Her adımda bir çukura, her üç adımda yolun ortasına serilmiş murdâr, muhtazır bir köpeğe rastgelinen, her sokak başında bir ciğerci sırığı başına çarpılan, bütün bir mahalle köpeklerinin hep bir ağızdan havlamalarıyle yâhûd ulumalarıyle birkaç defʿa uykudan sıçrayarak uyanmaksızın hiçbir gece fâsılasız, âsûde bir uyku uyumak mümkün olmayan bir memleketin sâkinleri kendilerini mütemeddin milletlerin huzûr-ı uhuvvetine nasıl ve ne yüzle çıkarabilir! Köpeklere gösterdiğimiz mürâʿât-ı menfûremize bakarak baʿzı nezâketsiz Avrupa

muharrirleri, köpeklere «les petits fréres des Turcs»[179] demeye kadar varmışlardır. 1830 senesinde Sultan Mahmûd zamânında köpekleri ortadan kaldırmaya, İstanbul'u mütemeddin akvâmın pâyitahtlarına benzetmeye teşebbüs olunmuştu. Bu teşebbüste de bizim için cây-ı tesellî yoktur zîrâ yine Avrupa'dan gelen bir darbe-i ʿitâb üzerine üzerine vâkiʿ olmuştur. O sırada bir gece, bir İngiliz üzerine köpekler pür-şiddet hücûm etmiş ve İngiliz, Türklerin yaptığı gibi Ashâb-ı Kehf'in isimlerini sırasıyle tilâvet etmekle ve Kıtmîr'e kadar dayanmakla işin içinden kurtulmayı bilmediğinden bastonuna mürâcaʿat etmişti. Böyle haşîn muʿâmeleye alışmamış olan İstanbul köpekleri, centilmenin üzerine pür-tehevvür hücûm ve hemen orada bîçâreyi itlâf etmişlerdi.

İngiltere sefîri vakʿâdan haberdâr olur olmaz vazîfesini îfâya şitâb ederek bir tarziyye ve tazmîn istemiş ve bu köpek mesʾelesi o zamân bir mesʾele-i siyâsiyye teşkîl etmişti. Sultân Mahmûd intihâz-ı fırsatla İstanbul'da mevcûd köpeklerin, ıssız Marmara adasına nakli fermânını ısdâr etmiş ve hikmetini icrâ ettirmiş idi. Nâs ve mutaʿassıb ʿulemâ bu karârın ʿaleyhinde şiddetli protesto yağdırmış ve nâ-hoşnûdları teskîn içün Sultan Mahmûd irâdesini geri almaya ve köpekleri menfâlarından bâ-kemâl-i ʿizz ü ikbâl nakledip İstanbul'a boşaltmaya mecbûr olmuştu. Yeniçerileri ortadan kaldıran bu pâdişâhın köpekleri ortadan kaldırmakta ızhâr-ı ʿacz etmesine târîh; birçok zamân mebhût kalacaktır!

Reʾy-i ʿavâmda hikmet ve mantık aransa idi neler sorulmak, neler söylenmek mümkün olmazdı! ʿAbdülhamîd şübbân-ı güzîde-i vatanı vapurların anbarlarına istif ederken menfâlara ve baʿzân da denizlere dökerken ve bir şâʿir-i vatanı,

Şübbân ki nefy edildi nedir onların sonu?

Heyhâtlar! Mezâr ile nisyân bilir onu! **[n.4, s.2]**

nevhâlarıyle ağlatırken bu iyi halk, bu mutaʿassıb ʿulemâ, köpekler için müteheyyic ve rahîm oldukları kadar müteheyyîc ve rahîm olamadılar mı? Bir demet yeşil otla tegaddî eden, bizi sütüyle besleyen, yünüyle vücûd-ı ʿüryânımızı setre vâsıta tedârik eden koyunları boğazlıyoruz, parçalıyoruz, yiyoruz yâhûd bunlardan yüz binlerce, Avrupa'ya satıyoruz. Orada bunları başlarına vurarak itlâf ve istihlâk ediyorlar. Bu pek maʿsûm olan, bu hiç muzır olmayan hayvâncağızlar hakkında hiçbir eser-i himâyet ve rikkat gösterilmeyerek mahallelerimize tâʿûn saçan, sokaklarımızda bizi râhat gezdirmeyen, uykumuzu râhat uyutmayan köpeklere bu nâ-pak, bu sefîl, hafîye-şiʿâr hayvanlara **[n.4, s.3]** gösterdiğimiz ʿalâka nedir? Daha bundan altı ay evvel Fâtih'de kuduz bir köpek on beş

[179] Fr. "les petits fréres des Turcs"; "Türklerin küçük kardeşleri".

vatandaşı ısırmış ve hayâtlarını tehlikeye düşürmüştü. Bu vakʿa Yeni Gazete'nin 25 Ağustos 1909 târîhli nüshasında ber-tafsîl yazılıdır.

Köpek kâffe-i edyânın nazârında nâ-paktır. Dîn-i mübîn-i İslâmiyyet'in iʿmâme-i erbaʿası köpeği derece-i mütefâvitede necis ʿaddetmekte müttefîktir. İmâm-ı Hanbelî nazarında köpeğin gölgesi bile nâ-paktır. İmâm-i Mâlikî, İmâm-ı Şâfiʿî mezheblerinde köpeğe temâs etmek gasl ve tathiri müstelzimdir ve necâsete temâs etmiş olmakla siyândır. İmâm-ı Hanefî, köpeğin ağzını, menâhîrini ve salyasını necîs ʿaddetmiş ve teneffüs-i menâhîr vasıtasıyle vâkiʿ olduğundan köpeğin yaşadığı, teneffüs ettiği yerlerin hevâsı mülevves demek olmuştur.

Aynı zamânda mütemeddin, müstakil hür olarak yaşamak istiyorsak mütemeddin, müstakil, hür olarak yaşayan akvâmın tuttukları yolu tutmaya mecbûruz. Avrupa'nın yirmi baʿzen kırk metre genişliğinde müstakîm, mutarra, muntazam sokakları bir ihtiyâc-ı hürriyyet ve faʿaliyyetin, bir intizâm-ı hayâtın, zevk-i selîmde, hiss-i tabîʿatta büyük bir terakkî ve teʿâlînin iʿtirâz-nâ-pezîr, metîn bürhânlarıdır.

Ferd için tarz-ı telbis ve nezâfet-i libâs ne ise bir memleketin sokakları, intizâm ve nezâfet-i belediyyesi de bir millet için odur. Murdar, hırçın bir elbise ile hiçbir huzûr-ı iʿtibâra çıkılamadığı gibi intizâm ve nezâfet-i belediyyeden cüdâ bir memleket sâkinlerinin heyʾet-i mecmûʿası demek olan bir millet de hiçbir millet-i mütemeddineye hürmet ve iʿtimâd ilhâm edemez.

Ahşâb ve mütezelzil binâlarımız, mülevves, târ; muʿavvec sokaklarımız, bu memlekette evlâd ve ahfâdımız vâsıtasıyle ʿasırlarca yaşamaya, dünyâ durdukça yaşamaya; pâk, müreffeh iʿvicâcât-ı tabʿdan biri, hür, ser-bâz olarak yaşamaya, mücâdele-i hayâta devâm etmeye karâr-ı katʿî verilmemiş ve bütün milletten bir şahsiyyet-i maʿnevviyyet-i münferide tahassul etmemiş olduğuna istidlâl için kâfîdir. Biz Müslümânlar «En-nezâfet-i mine'l-îmân» demekten niçin sıkılmıyoruz ve niçin bu hadîs-i şerîfi okuyarak îmân ve izʿândan mahrûm kalmış olduğumuzu iʿlân ettiğimizin farkına varmıyoruz? Makâlenin baş tarafında da söyledim, artık hakîkati söylemekten çekinmek yok. Geçen makâlede hükûmet-ı hâzıramızın hulûs-ı niyyetine iʿtimâdımız var, demiştim. Fakat her teşebbüsü, her himmeti ondan beklemeye hakkımız yoktur, ehl-i hikmet ehl-i hükûmete muʿîn olmalı ve hükûmetin yükünü hafîfletmelidir, genc hükûmetimiz, «Hükûmetlerin en iyisi o hükûmettir ki kendisini en az lüzûmlu kılar.» hikmetini nazar-ı ʿirfânından dûr tutmayacaktır. Bu maksada vusûl bir taraftan idrâk-i ʿumûmînin tevsîʿiyle diğer taraftan

hayr u hizmete maʿtûf şahsî teşebbüslerin kuyûddan âzâde tutulması ile mümkün olacak. Hakîkatin vatanı yoktur, hakîkati söylemenin bir husûsî mevsimi yoktur, hakîkatin muzırr olmak ihtimâli yoktur,

kâfî derecede tekrâr edilmek imkânı yoktur. Hayâl ve bâtıl üzerine kurulmuş saʿâdet ve şekîmenin istikrârı yoktur. Saʿâdet-i **[n.4, s.4]** beşer için hakîkatten daha sağlam temel yoktur. Biz hakka, kelime-i hakka diğer bütün muhtâc olduğumuz şeyleri görebilmek ve gösterebilmek için her şeyden evvel bunlara muhtâcız. İşin bu merkezde olduğunu söylemek, her tarafta söylemek, her tarafta yazmak için «şecâʿat-i edebiyye»ye muhtâcız, vâlâ merhamet nâ-pezîr olan kânûn-ı tekâmül bizi hakk-ı bekâdan ıskât etmek lâ-büddür. Fakat biz çalışmaya, çarpışmaya, galebe etmeye taʿbîr-i diğerle yaşamaya karâr vermedik mi?

Doktor ʿAbdullah Cevdet

Ruʾyâ

Güyâ kamerin içinde pür-nûr
Bir gülşen-i bî-hudûda girdik,
Açmıştı o sâyelikte mahmûr
Dallarda ziyâlı bir güzellik.

Bir gölgede biz, o yerde bir gün,
Bir penbe çiçek içün darıldık;
Sen iğneye, ben lebinde küskün
Bir bûseye, defʿaten sarıldık…

Ey sûzen-i intikâmı tatlı
Öptüm seni, iğnelendi rûhum,
Ağzımda dudakların vuruldum.

Ey bûse-i nâzı gül kanadlı,
Öldürmedin işte bak uyandım,

Lâkin o uçan hayâle yandım.

Hüseyin Suʿâd

Bir Levha İçün

Ey kamer! Mahşer-i tefekkür ve his,

Meşher-i his olan bu topraktan

Ne kadar nazara-i şegaf-bünyân,

Ne kadar bûse, bûse-i takdîs,

Evet ey peyk-i şîrvâne-i arz

Ne kadar hande-i emel, ne kadar

Giryeler, nağmeler, tazarrûʿlar

Sana aʿlâ, senin hayâline ʿarz

Edilip devirmiş; işte bir bûse

Şimdi senden bu hâl-i pür-hisse,

Bu güzel bir cemîledir ki yine

Yeni bir nağme-i hayâl olarak,

Bir münâcât ve ibtihâl olarak

Yükselir matlaʿ-i münevverîne

Fâʾik ʿAlî

Nigâh-ı Pür-Heyecân

Bütün semâya telâtumleriyle raʿşe salan

Kesîf bir gecenin sîne-i siyâhında

Nasıl açarsa bu ark bir ânda, pür-heyecân,

Derîn nihâyeti yok bir cihân; nigâhında,

O mevce-nâk siyeh gözlerinde pür-heyecân,

Derîn, nihâyeti yok bir cihân eder izhâr.

Nasl-ı nazar düşerek havf u hayrete o zamân

Kalırsa berk-i şeb-i efrûza müncezib-i nâ-çâr;

Cihân-ı çeşm-i füsûnkârının önünde de ben

Bir incizâb-ı müheyyicle, havf u hayretle

Zebûn olur kalırım; titrerim meserretle,

Emel gibi, seni, necm-i seher gibi severim

Bütün mehâsini birden sever gibi severim

Niçün tevahhuş eder korkarım fakat senden?

H. Nâzım

Bezmî Nusret Bey'e

Beni mürâcaʿât-ı mükerrerenizle mahcûb ve minnetdâr ettiğiniz için size şu iʿtirâfâta mecbûr bırakıyorsunuz. Gazetenize yazı yazmaklığımı ricâ ediyorsunuz. Peki, yazayım efendim, fakat niçün ve kimin için yazacağım?

Sondakileri yâhûd evveldekileri iʿlân ve teʾmîn olunan üdebâ-yı cedîdenin diğerlerinin esbâb-ı sükûtlarını bilemem; bana gelince, ilk aylarda kendimde bulduğum şevk ve tehâlükten bugün zerre kadar eser kalmadığını iʿtirâf ederim; edebiyyâta karşı bugünkü hâlet-i rûhiyyem lâkaydî yâhûd hattâ hiss-i istikrâhtır!...

Her kitâb çıkaran sâhib-i kalemin edîb-i muhterem, her eserin eser-i enfes olmak üzere ıtrâ edildiği ve ʿadiliklerinden, küçüklüklerinden başka bir tecellîye mazhâr olamayan matbûʿât-ı edebiyyemize karşı benden başka ne bekleyebilirsiniz?... Henüz heves-kâr ve mübtedî bir genc değilim ki bütün bu iğrencliklere rağmen ismimin ve eserimin tabʿolunduğunu görmek zevk ve saʿâdeti içün yazı yazayım. Bir eser neşrolununca ne onun hakkında bir vukûf-ı münsıf ve ciddî ile beyân-ı reʾy ve mütâlaʿa edecek sâhib-i hüküm ve kalem bir münekkid var ne de okumak için biraz tehâlük ve şitâb

göstermek lütuf ve nezâketine tenezzül eden kâriʾler… Bir eserin ya lâyık olduğu teʾmîn olunan şeref ve şöhrete, yâhûd bununla mütenâsib bir rağbet ve muvaffakıyyete nâʾil olması mümkün olmayan böyle ʿakîm bir devre-i edebiyyede edebiyyâta karşı lâkaydîden meşrûʿ bir hareket mi olur? En parlak eserlerin bile altı yedi ayda, ancak dört beş yüz aded satılabilip sonra lâkaydîye mahkûm kaldığı göz önünde dururken hâlâ edebiyyâta heves nasıl mümkün olur?

Ve sonra bir eserin neşrini müteʿakib matbûʿât-ı mevkûteyi nasılsa zabt u işgâl etmiş olan kalem kurdları tarafından dendân-ı hased ve kinlerine tuʿme olduğunu, okuyup anlamaktan ʿâciz, bir fikre mâlik olmaktan mahrûm bir sürü münekkid taslaklarının ihtirâsât-ı ʿâdiyyesine gıdâ kaldığını, nihâyet, bugün, nasılsa nâʾil-i hürriyyet olmuş millet-i necîbe-i ʿOsmâniyyenin şevket-i rûhiyyesini izhâr edecek olan edebiyyâta gösterdiği bu lâkaydiyyeyi, râstgelenin kaleme sarılıp edebiyyâtın nâmına ortalığa saçtıkları levsiyyâtı görüp istikrâh etmekten başka bir şey mi yapılır? Evet, niçün ve kimin için yazı yazayım? Doğrusunu isterseniz bugün hâlâ matbûʿât ve edebiyyâtla **[n.4, s.5]** meşgûl olanlara bakıp hayret ediyorum. Bir insânın hâlâ bu ʿâtıl ve lâkayd halka edebiyyât tedârik edebilmek hevesinde ʿinâdına taʿaccüb ediyorum.

İşte bunun için gazetenize maʿteʾessüf bir şey bir şey yazamayacağım. Bunu bildirerek lütufkârlığınıza teşekkür etmeyi vazîfe bildiğimi de ayrıca ʿarz ve beyân ederim efendim.

Mehmed Raʾûf

Mehmed Raʾûf Beyefendi'ye

Müsâʿadenizi istihsâl etmeden mektûbunuzu neşrettiğimizden dolayı afvınızı ricâ ederiz. Böyle bir harekette bulunmamızın başlıca sebebi, en müdhiş bir yaramızı açmanızdır ve zannederiz ki şu mesʾeleyi teşrîh etmek, halline çalışmak hepimize düşen bir vazîfedir. Gelecek nüshamızda hassamıza isâbet edeni mümkün olduğu kadar îfâya çalışacağız.

Müdüriyyet

Osmanlı Edebiyyâtı

Edebiyyât nedir? — Bizde telakkîsi, teʾsîrleri — Dünküler, bugünküler — Edebiyyât bâdî-yi izmihlâldir. — En büyük maraz…. Şübhesiz edebiyyât!... — Edebiyyâtta gâye nedir?... — Edebiyyât nasıl olmalı? — Âtisi…? —

Edebiyyât nedir? İşte memleketimizde taʿrîf olunamayan yâhûd pek yanlış ve nâkıs taʿrîf olunan mesʾeleden biri… Denilebilir ki edebiyyâtın ne olduğunu anlamak için aslâ kitâblarına ve taʿrîflerine bakmamalıdır çünkü onlar mutlakâ yanlış ve nâkıstır, mutlakâ fâʾidesizdir. Edebiyyât ancak içine girildikten, bi'l-hassâ kendisiyle ünsiyyet hâsıl edildikten sonra anlaşılabilir. Denilecek ki bir şeyi anlamadan içine nasıl girilir ve nasıl ünsiyyet edilir?... Şübhesiz pek yanlış bir bir mütâlaʿa. Çünkü buna cevâb vermeden evvel edebiyyât denince bizde ne anlaşılır, bunu anlayalım:

Edebiyyâtın bizde birçok telakkîleri vardır. ʿÂdetâ her dimâğ onu şahsiyyetine göre «telakkî» etmiştir. Bizce bu pek haklı bir şey, mâdemki edebiyyâtın bide şimdiye kadar ciddî ve müdekkikâne bir teşrîhi yapılmamıştır…

Edebiyyâtın tarz-ı telâkkîsi üç sınıfa ayrılır:

1-Edebiyyâtla iştigâl etmeyenlere göre:

Bu sınıfa nazarân edebiyyât baʿzân güzel söz söylemek ve yazmak, baʿzân saçma ve boş şeylerle uğraşmak, baʿzân edebî(!) yazılar yazmak ve okumak.

2- Edebiyyâta merâkı olanlara göre:

Bunlara göre edebiyyât tamâmıyle anlaşılmamış bir şeydir, bu sınıfa nazarân edebiyyât güzel, insânın rûhunu ihtizâzlara getiren merâklı ve fâʾideli bir şey… Bi'l-hassâ hayâtı öğretir, rûhu inceltir. Hülâsâ: Güzel yazılarla uğraşmak.

3- Bunlar edebiyyâtla iştigâl edenlerdir. «Edebiyyâtla iştigâl» edenlerden maksadımız pek mahdûd ve az olan bütün nesl-i hâzır edîb ve şâʿirleridir. Bu sınıfa nazarân edebiyyât «sanʿat göstermek»ten ʿibârettir. Ve zannolunur ki bu taʿrîfle «edebiyyât»a mümkün olduğu kadar yaklaşmıştır. Mâdemki böyledir, sanʿatı anlayalım: Sanʿat **[n.4, s.6/s.54]** efkâr-ı münevvereye bir eser için «güzel» dedirtebilmek hâssasıdır… Bu taʿrîfin doğru olduğuna göre şimdiki edîb ve şâʿirlerimizin edebiyyâtı nasıl mahdûd bir dâʾire içine sokduklarını pek ʿalâ anlıyoruz; değil mi?

İşte bizde edebiyyâtın «telakkî»leri… Hiç şübhesiz bu «telakkî»lerin hepsi yanlış, hepsi eksik. Yalnız bütün bu fikirler bir noktada birleşiyor: Edebiyyât, edebî yazılardır. Bu netîce-i ittihâda nazarân bizde edebiyyâtın; şiʿirler, küçük hikâyeler, fanteziler [180] yazmaktan başka bir şey değil ve bu sûretle mâdemki edebiyyât yek-nesak ve ʿumûmî bir telakkîye mazhâr oluyor; edebiyyâtın ne olduğunu öğrenmek için içine girmeli demekte ne

[180] Romanı saymıyoruz. Çünkü bugünkülerden hiç kimse henüz buna cesâret edemedi.

kadar haklı olduğumuz anlaşılır. **[n.4, s.6]**

Bundan on, on beş sene evvel «Edebiyyât-ı Cedîde» nâmı altında oldukça yeni ve münevver bir mekteb küşâd ettiklerini söyleyenler târîh-i edebiyyâtımızın sûʾ-i istiʿmâlât devresi ʿaddettikleri Îrân mukallidliğini takbîh ederlerken ʿayn-ı zamânda unutuyorlardı ki – isterse mâddeten olmasın – sirkate cevâz verildikten sonra mâl-i mesrûkun sağdan veyâ soldan daha açıkçası Şark'tan veya Garb'dan çalınması beyninde büyük bir fark yoktur. Lakin size: «Edebiyyât denilen şey birtakım gazlar gibidir. Mutlakâ daha ince olanı daha kabasına, daha kesîfine nüfûz edecektir.» diyeceksiniz, değil mi? Bu hakîkati — aldanmayalım — bu şibh-i hakîkati biz bilmiyor değiliz. Hattâ çoktan anladık ki elsine-i muhtelife edebiyyâtları yekdiğerinden az çok farklı birtakım gazlara teşbîh olunursa Fransız edebiyyâtı şübhesiz bir nevʿ esîr[181]dir. Her lisâna, her edebiyyâta nüfûz etmiştir. Fakat — dikkat ediniz — nüfûz etmiştir; taklîd olunmuş, zorla cezb edilmiş, çalınmış değil…

Dünkü dediklerimiz gâliba bu — belki — fâʾideli hatâlarının istiğfâr ve iʿtikâfıyle dinlenirlerken bugünkülerin ne yaptıklarını düşünmek biraz tuhaf oluyor. Yeni çıkan birkaç kitâbla baʿzı cerâʾid-i edebiyyenin hîçî-yi mündericâtına bakılırsa yeni şâʿir ve edîblerimizin o kadar zâlimâne bir sûrette ithâm ettikleri dünküler kadar da eser-i terakkî[182] gösteremedikleri; çalışmak, nâmûskârâne bir saʿy ile teʾmîn-i zevk ve iştihâr etmek şöyle dursun çalmak sûretiyle bile — çünkü lâzım geldiği gibi çalmak da bir sanʿatdır. — ibrâz-ı zekâvet edemedikleri görülmektedir.

Maksadımız kimseyi ithâm değil… Çünkü biz, rüşvet-i taklîdle geçinilen bir devre-i edebin, babaları mahkûm-ı nefyolmuş fakîr ve zavallı çocuklarından başka bir şey değiliz. Daha dün mekâtib-i iʿdâdiyyede ve ʿayn-ı derecede bulunan diğer mekteblerde imtihânını vermekten izhâr-ı ʿacz eden zavallı arkadaşlarımızın bugün mevkiʿ-i ictimâʿî ve salâhiyyet-i ʿilmiyyece ne kadar zaʿîf ve zelîl olduklarını değil hattâ karşılarına yine kendi arkadaşları hattâ imtihân vermiş hattâ diploma almış arkadaşları çıkacağını bildikleri hâlde — sırf bir hiss-i hamiyyetle! — mekâtib-i ʿâliyyede muʿallimlik etmeye kadar teşebbüs ettikleri bir ʿasırda emîn olalım ki bizim çocuklarımız da ʿayn-ı fakra, ʿayn-ı zavallılığa mahkûm olacaklar ve bu gidişle onların içinde daha ibtidâʾî tahsîlini bitirmeden Sorbon hikmet-i bedâyiʿ muʿallimliğini tahayyül edecek teşebbüs-i şahsî(!) sâhibleri bile bulunabilecektir.

Edebiyyâtın terakkî ve tekâmül için en büyük bir vâsıta olduğunu düşünenler ne

[181] "esîr": Kâinatı dolduran ve bütün cisimlere nüfûz eden…
[182] Vâkıʿâ bizce tedennî de terakkîdir, çünkü bir gâyeye yalnız yükselerek yetişilmez.

kadar satıh-bîn, ne kadar zâhir-perest insânlardır. Çünkü bilmiyorlar ki karşılarında müdhiş bir hakîkat, kamaştırıcı ve yakıcı bir ziyâ-yı mütezâyiddir. Zâten uzağı görmemeye mahkûm olan bu zaʿîf gözler o büyük ve ezici ziyâya aslâ tahammül edemezler. Onlar için yegâne çâre gözlerini yummak ve görmemekdir. Fakat hiç olmazsa sussalar… Hayır, o da mümkün değil. Çünkü eğer dikkat etti iseniz görmüşünüzdür ki körler mutlakâ geveze olurlar… **[n.4, s.7]**

Şimdi size dâʾimâ gözümüzün önünde olduğunu iddiʿâ ettiğimiz o müdhiş hakîkati söyleyelim: Edebiyyât terakkî ve tekâmül için en büyük bir gâyedir değil mi?... Fakat biliniz ki «terakkî ve tekâmül» kelimeleri ʿayn-ı zamânda «tefessüḫ ve hâtime» maʿnâlarını da ifâde eder. Misâl mi istiyorsunuz: İşte Roma, işte Yunan, işte Mısır, işte Golva. Hatta işte gözümüzün önünde serilen koca ʿArabistan, koca diyâr-ı şiʿr ü edeb!...

İngilizceninki kadar berbâd ve mülevves olan imlâmızla bugünkü «jenerasyon!», hiç olmazsa «lisânlarına sâhib!» olduklarını söyleyenler, tıbkı yalan söylerken kızaranlar gibi kırdıkları potun ehemmiyyetini düşünemediklerinden sarf-ı nazar, ekser-i edebiyyât müntesiblerimiz de daha edebiyyâtın psikolojisine bile vâkıf olamamışlardır.

Edebiyyât marazdan doğar ve yavaş yavaş büyüdükçe şübhesiz kendi menşeʾi olan marazın da büyümesine, azmasına sebebiyyet verir. Bütün edîb ve şâʿirlerin hattâ tekmîl-i sanʿatkârların gâyet hassâs olduklarını nasıl kimse inkâr edemezse, hassâsiyyetin büyük bir maraz sâhibini dâʾimâ bedbaht eden maʿnevî bir hastalık olduğunu da bilmeyecek kimse yoktur zannındayız.

Çünkü hassâsiyyet demek insânın nefsine hâkim olamaması demektir. Nefsine hâkim olmayanlar içün de ne istirâhat vardır ne de mesʿûdiyyet!... Hassâs olanlar herkesin kederine çabucak iştirâk ederler fakat ʿumûmî saʿâdetlerden aslâ istifâde edemezler. Çünkü saʿâdet kendi derdlerini teşdîd ve tazʿîfden başka bir netîce hâsıl etmez.

Edebiyyât nerede ileri gitmişse orada, psikolojide «fôl[183]» denilen ânat-ı hassâsiyyetler ziyâdeleşmiş, ahâlî her dakîka müdhiş bir ihtimâl-i felâket karşısında ʿâdetâ korkak ve marîz olmuşlardır.

— Lakin edebiyyâtsızlık mı?... Bizi kurûn-ı vüstâya mı sürüklemek istiyorsunuz?...

Hâtrınıza gelen bu mu? Fakat aldanıyorsunuz… İşte gözümüzün önünde kocaman bir cihân-ı medeniyyet var ki hemen hiçbir şâʿir ve edîb yetiştirmemiştir. Düşününüz ve

[183] Fr. "folie": Şemseddîn Sâmî; "Kâmûs-ı Frânsevî"sinde bu kelimeyi Türkçeye delilik, cinnet, delice söz ve hareket olarak tercüme etmiştir.

sayınız: Amerikalı kaç şâʿir ismi biliyorsunuz?...

Edebiyyât aslâ mesʿûd etmez; mesʿûd olmak için dâʾimâ arkasından koştuğumuz medeniyyet, sırf edebiyyât ve edebiyyâta benzer yollardan geçtiği içindir ki bugün bu kadar ʿaks-i teʾsîr hâsıl ediyor. Evet, edebiyyât aslâ mesʿûd etmez. Yıkar, harâb eder, öldürücüdür. Fakat dâʾimâ sevilir. Çünkü edebiyyâtta zevk vardır, eğlence vardır, ʿayn-ı mûsîkîdir; tatlıdır, tıbkı ser-hoşluk ve kumâr gibi!...

Ahmed Nebîl — Bahâ Tevfîk

Halley'e Karşı

– Gelirken, İlk Gece –

Sen ey bu lâyetenâhiyyet-i mükevkebenin
Zalâm u nûrunu zâʾir ve dâʾimâ nüvvâr,
Sen ey bu füshat-ı hûlyâ-penâh debdebenin
Perî-yi haşmet ü dârâtı necm-i kisve-dâr,
Bütün cihân-ı nigerân-ı medâr-ı mersûmun;
Füsûn u vâhime-i teb-lerze-dâr râhındır.

Fakat senin bu temâşâ-yı rûşeninle kalır
Beşerde çırpınan âvâz-ı ihtirâz ü zünûn
Birer hurâfe-i mâzî zılâl-i münkarizi

Seninle rûhumun evvelden âşinalığı var,
Ne bir dakîka-i hilkat, ne zulmet-i îʿsâr
Bu âşinâyı ezmân-ı nev-red-i hassâsı
Tahayyül eylemez, ben senin zuhûrundan
Bir inşirâh-ı tesellîye muntazır, velhân
– Ve her dakîka semâvâta münʿatıf nazarım–
Bu bî-nihâye karanlıkta bir hayâl ararım.

Seninle işte şu pür-sâye-i leyl-i vuslatta

Mukâbiliz sana bin secde-i selâm u niyâz

5 Mayıs 326/**Mehmed Saʿdî**

Odam

Hayâtın en acı hasretle intizârında,

Mekâbirin doyurulmaz derinliğiyle derîn,

Bu yer..biter ezeliyyet bunun civârında,

Karanlığında yanar ibtidâsı âtînin.

Kırık dökük eski câm bir uzun tahassürle

Bakar ziyâsına şemsin..Sükûnet-i mutlak,

Gehi sükûneti ihlâl eden teʾessürle,

Bu şiʾrimin darebân-ı meâlidir ancak.

O yanda bir kanepe, işte sağ taraf köşede

Yatar zılâl-ı siyâhı bir eski tâbûtun,

Çürür bunun üzerinde hayâl-i mahzûnum.

Horas, *Lösit*, *Linoi*?... Kaç kitâb-ı fersûde,

Atılmış öylece dûr-ı nigâhî evkâtın

Ben işte Müsse, Rossben[184][?]lerle روسبن لره burda medfûnum.

Ahmed Kemâl

[184] Şairin telmihte bulunduğu bu zatın kim olduğu ısrarlı araştırmalara rağmen maalesef tespit edilememiştir.

Uzunluğu hasebiyle makâlemizi kesmeye mecbûr olduk. Gelecek nüshada edebiyyâtın henüz bilinmek istenilmeyen gâyesinden ve nasıl olması lâzımgeleceğinden bahsedeceğimiz gibi bugünkü edîb ve şâʿirlerimizin hüviyyet-i sanʿatlarını da birer birer tedkîk edeceğiz. F. Sâcid Bey'in makâlesine mezkûr makâlenin hâtiminde ayrıca cevâb verilecektir.

A — B [n.4, s.8]

Reftâr-ı Matbuʿât

Mayıs 14, Cumʿa

Evvelâ mütâliʿlerimi, böyle feyz-âver, inbisât-âver bir hafta-i matbûʿâtı idrâk etmiş olmalarından dolayı tebrîk etmek isterim. Fi'l-hakîkâ, bir iki cerîde istisnâ edilince, bu haftanın kâfile-i neşriyyâtı, ya «*Girid ve Giridler*»in hırz-ı hayât ile câ-be-câ coşan, ya mebhas-ı kemâl ve insâniyyet üzerinde vakfe-gîr fikir ve imʿân olarak merhale-i saʿy ve ictihâdını katʿ eyledi, gitti.

Bu kâfile içinden Hüsn ve Şiʿr'de Râsim Haşmet'in, Resimli Kitâb'da Râʾif Necdet'in, Servet-i Fünûn'da Fâzıl Ahmed'in mızrâb-ı kelâmı ve bütün bu «Tenkîd»de Bezmî Nusret'in yed-i ihtimâmı, hemen hemen ʿayn-ı târ-ı tedkîke vuruyordu:

ʿAbdullah Cevdet… O muʿazzam hekîm, o ʿalîcenab doktor: «Her şeyden evvel yaşamak, maddeten yaşamak lâzım. Dimâğlar ne kadar mehbît-i ʿulviyyet olursa olsun kökleri yine miʿdelerdir.» diyorken Râsim Haşmet, − Bu nâmı hürmet ve muhabbetle selâmlıyorum – ikmâl ediyor,

«Bu muhît-i derd ve ihtiyâc bizden her şeyde ciddî saʿy istiyor; şiʿrimizde, edebiyyâtımızın her kısmında, ʿulûm-ı ictimâʿiyyede, iktisâdiyyâtta sathî bir melʿabe-i kalem değil. İyi tetebbuʿ edilmiş, güzel düşünülmüş ciddî bir eser-i ʿirfân bekliyor. Bu zavallı toprağın, bu mübârek memleketlerin ʿâtıl, ʿakîm, riyâkâr, yalancı, şarlatan mahlûkları değil, hakîkî, gayûr, hamiyyetli evlâdları olduğumuzu isbât etmeye cehd etmeliyiz.» diye ahsâs-ı tekâzâ eyliyor.

Sonra Fâzıl Ahmed'in Râʿif Necdet'le muvâcehe-i fikriyyesini görüyor, *Tenkîd ve Tefelsüf* makâlesinde «Râʾif Necdet Bey'in müdâfaʿa ettiği tez kâbil-i tatbîk olsa fenâ değil.» denildikten, edebiyyâtta iki vazîfe farz edildikten sonra: «Birinci: zevk-i bedîʿîyi teʿmîn ikinci: Ahlâkî, ictimâʾî, terbiyyevî; bunu yaptığı zamân kendisine teşekkür ederiz,

yapmadığı zamân ona karşı bizi techîz edecek hiçbir hakk-ı muʾâheze yoktur.» satırlarını okuyoruz.

Ve işte bahs böyle bir kere benim nazarımda müfîdiyyete, en hakîkî inkılâblara mevsil addedilen edebiyyâta intikâl edince, Tenkîd'in mesleğini, yaşadığı muhîte nâfiʿ olmaya gayretten ʿibâret bildiğim içün ben de ʿayn-ı târ-ı tedkîke vurarak:

— Edebiyyâtta bu iki vazîfe birbirine tedâhül eder mi?

suʾâlini Fâzıl Ahmed Bey'e tevcîh eylemek cebr-i derûnîsine inkıyâd ediyorum. Bu suʾâl ile öğrenmek istiyorum ki edebiyyât, bu iki vazîfeyi ne sûretle îfâ eder? Bir eser-i edebî, hem zevk-i bedîʿîyi teʾmîn hem de aklâkî, ictimâʿî, terbiyyevî vazîfesini cemʿ edebilir mi? Yoksa ayrı ayrı mı olacak? Ve hüsn-i bedîʿîyi teʾmîne münhasır kısmı, ahlâkî, ictimâʿî, terbiyyevî aksâmını ihlâl etmeli midir?

Bu suʾâlin cevâbı belki birçok zamân evvel yazılmış, neşrolunmuştur fakat bir kere Fâzıl Ahmed Bey'den işitmek, bahs-i îzâh ve tenvîre çâresâz olacaktır, sanıyorum. **[n.4, s.9]**

Şimdi ikinci bir suʾâli de Emîn Lâmiʿ'e îrâd etmek zarûreti yüz gösteriyor: Servet-i Fünûn'un Fecr-i Âtî hakkında bir makâlesi vardır ki «bu köhne ve hâyîde mevzûʿ» üstünde refîkinin söylenip durmasına bilmem acımazlar mı?

Müfîd Râtib Bey, Fecr-i Âtî içün bir sürü muʿârız farziyyesiyle yazdığı bu makâlede «Her geleni âʿzâsı miyânına kabûl etse idi belki bugün bu garazkâr taʿrîzâta hedef olmaz lakin müstehak olurdu.» diyor ki muʿârızları, her kimse **[n.4, s.10]** bu sözüyle onların bir hakkına tecâvüz etmiş olduğu inkâr edilemez zîrâ âşikârdır ki Fecr-i Âtî'ye girmeyenler içinde Fecr-i Âtî içindekilerinden ziyâde şâyeste-i tebcîl olan zekâlar da vardır.

Bunun içün Fecr-i Âtî, göründüğü gibi olmaya hasr-ı mesâʿî etmekle berâber olduğu gibi de görünse memleketin ihtiyâc-ı irfânını tatmîn içün – bu niyyetle toplandıklarını zannediyorum – vakit kazanmış olurlardı.

Ben öyle görüyorum ki hakîkatte Fecr-i Âtî'ye değil, baʿzı aʿzâsına muʿârız olanlar vardır çünkü kendine bir şahsiyyet-i edebiyye, bir şahsiyyet-i ʿilmiyye teşkîl edemeyen bu cemʿiyyet, esâs itibâriyle böyle bir muʿârazaya mütehammil değildir. O hâlde hakîkati sevdiğimden söylerim, Lâmiʿ Bey, «Fecr-i Âtî'de Müfîd Râtib kim oluyor?» diyebilecek muʿârızlara değil tuhaf bir dalâlet-i hiss, bir hiss-i hirâs ile titreyip duran Müfîd Râtiblere

acımalıdır!

Fecr-i Âtî'nin hattâ yevm-i hâlin kıymetdâr bir şâʿiri olan Celâl Sâhir Bey'in Halley karşısında yazılmış bir şiʿri vardır ki bunda gördüğüm birkaç hatâyı mevzûʿ-i bahs etmek, mutlakâ Fecr-i Âtî'ye teʿâruz maksadına mı mahmûl olacaktır?

Sen câme-hâb-ı neylin ile mâvî bir peri

Arkanda ben de bir ebedî heykel-i niyâz,

beyitini bir kâriʾ var mıdır ki okuyup da mütehayyir olmasın? Çünkü câme-hâb, «yatak» demektir, gecelik demek değil!

……gündüz ki yağmurun

Hâlâ bütün rutûbeti üstünde titreyen

Balkon, mukadderât-ı muhîtâta ……

Nasıl (girye-zen bir göz) olabiliyor? «zen»; vuran, kesen, çeken maʿnâlarında değil midir?

«Eşcâr-ı pür-gusûn, muzlim bir kadîde» mi müşâbih olur?

«Lerze-dâr» olan yaʿnî pür-havf u helecân olan dudaklar, gülgûn yaʿnî kırmızı mıdır?

Görülüyor ki Sâhir Bey Halley münasebetiyle mutlakâ bir şey yazmak, mutlakâ birkaç güzel söz söylemek ârzûsuna mağlûb olmuşlar; bundan ʿibâret!

Servet-i Fünûn'un bu nüshasından bir «*Temâşâ*»-yı nazâr-ı güzâr ile ayrılarak ikincisine geçiyorum ve bi't-tabʿi Mehmed Behcet Bey'in şiʿrini okuyorum;

«Laʿnet»leri zâʾid, «pür-iḫrâk» terkîbini yanlış ve ve bî-maʿnâ, «ʿâcize»leri soğuk ve pek eski, heyʾet-i mecmûʿâsındaki şiddeti nâ-becâ bulmakla berâber bir beyti, genç şâʿiri tebrike cesâret-bahş oluyor; işte o beyit:

Kanlarla bulanmış gibi alçalmada âfâk

Hûlyâlarının naʿşını tırnaklıyorum bak

ʿAbdülhâk Hayrî'nin şiʿri: *Güzellik Karşısında*. Nefîs ve sanʿatkârâne lâkin bence mûcib-i tereddüd olan bir ciheti var ki yalnız, evet, yalnız onu *Bomba*'sından ihtirâzen kendisine söyleyebilirim!...

Envâr-ı Vicdân: Muvaffak Gâlib'in pek haklı **[n.4, s.11]** yere patlatılmış bir

«*Bomba*»sı… Sonra «nâzik de olsa nâzenîn olmayan» bir iki manzûme…

Ümmet: Şûrâ-yı Ümmet'in şekl-i mütenâsihi, eski bir manzûme ile eski bir imzâyı ihtâr ediyor: H. Nâzım Bey'in *Canbaz*'ı. Bunu on sene evvel okumuştuk; artık yenilerine intizâr ediyoruz.

Arkadaş: *Mehtâba Karşı*, ʿOsmân Fahrî.

Yalnız ben ve yalnız elem.

mısrâʿını, kelimeyi parçalamaksızın okumak mümkün olmuyor.

Var mı bir başka raʿşe-i feryâd?

Var mı bir başka zâr zâr vedâd?

beytinin ikinci mısrâʿı da ne lüzum hissedilmiş de ʿilâve edilmiş, anlamıyorum!

Şebâb: Rifʿat Dâver imzâlı bir manzûme; fenâ değil. ʿAyn-ı nüshada *Dalgalar* makâle-i edebiyyesinde(!), dalgalar geçilirken yazılmış olmalı ki pek, pek garîb bir şekl-i ifâde ve tasavvur görülüyor. Bir iki cümlesini nakledersem ʿA. Hâmid Bey'in iktidâr-ı edebîsi hakkında bir fikir peydâ edebiliriz:

«Hırçın denizin iktidârsızlıkları… Dalgalar, bir avuç toz gibi uçuyor… Bulutlar siyâh siyâh dumanlar fışkırmaya başladı, köpürdü, köpürdü… Ve ben sâhillerde kumların dendân-ı ihtirâsâtı arasında ezile ezile eriyen dalgalar gibi…»

—

Nihâyet Resimli Kitâb: Resimli Kitâb'da münderiç iki manzûmenin ikisinin de böyle aylık bir mecmûʿaya lâyık olmadığını iʿtirâf etmelidir. Bunlardan biri Süleymân Bahrî Bey'in *Naʿşının Önünde* unvânlı manzûmesidir ki şöyle biraz berâber okursak âşiyân ile neşr edilen manzûmeler yanında bile ne kadar rûhsuz kaldığını anlarız:

Gölgesiz bir buhayre-i gülgûn

Burada ne maʿnâ ifâde ediliyor? Hiç!

Bir derîn samt… Sürüklenir ve ölür.

Bu da mübhem. Sürüklenen ve ölen nedir, anlaşılmıyor.

Oooh, ey neşʾe, ey serâb-ı heves

Lebb-i hârrında necmeler titrer!

Hitâbı nereye râciʿ, bilmem? «Çürümüş leblerinde kahkahalar» dedikten sonra bi't-tabiʿ «lebb-i hârrında…lar titrer!» denemez. Bir de «necme» ne demektir? Böyle bir kelime istiʿmâl olunmuş değil!

……fakat ruhum

İnliyor hulk-ı infiʿalinle!

Yaşıyorken senin mâlinle

Hulk-i infiʿali belki ben anlamadım; bununla berâber mâl ile nasıl yaşanır? Bu da muhtâc-ı tefsir…

İkinci manzûme ʿAli Ekrem Bey'in tarihî piyesinden bir fasıl ve ben kemâl-i teʾessürle arz ederim, bunda hiçbir meziyyet-i edebiyye yok. Hattâ

Bak Hulâgû göründü, yanmış kan

Şimdi her burc-ı âsmândan akan!

mısrâʿı gibi yalnız tantana-i elfâza mâlik olanları bile… Sultan Selîm'i bu kadar tefâhür ettirdikten **[n.4, s.12]** sonra son bir beyit ile iskât edivermek; zâtını, mevkıʿini, zamânını hesâb etmemek demektir.

Görünüşe aldanmıyorsam, diyebilirim ki *Yavuz Sultân Selîm* piyesi de zavallı *Bariʿa*'nın derd-i devâ-nâ-pezîrine mübtelâ olacak…

Hakkı Târık

Feryâd

Doktor Temo Bey'e

Sîne-i beşeriyyette öyle siyâh çirkinlikler, öyle kanlı ve elîm cerîhalar vardır ki onların tedâvîsini düşünmeyi, onlar için ağlamayı, melîke-i medeniyyetin insâniyyete Hediye ettiği nurlarla, çiçeklerl[e] yapılmış, şefkatlerle, ʿadâletlerle süslenmiş fermân-ı uhuvvetî yazıyor.

Âsmânımızı dolduran sesler hep girye, hep nâle, hep enîndir. Sunûf-ı ağnîyânın ayakları altında bir nesl-i marîz, yerküre perîşân, dâʾimâ tûde tûde dağları, gözyaşlarıyla mülemmaʿ niyâzları dergâh-ı kibriyâya îsâl eyliyorlar.

Bir sınıf beşer aç, feryâd ediyor, bir sürü ʿalîl, sakat insan yaşamak için yerlerde

sürünüyor. . Bir lokma ekmek için evlâdlarını satan pederler, bir hatâ-yı neseviyyetin lekelerini silmek için yavrularını öldüren ve vâldeler ve hep böyle yekdiğerini ezmek, birbirini parçalamak için kudurmuş, hasta beşeriyyet… Bu muhit-i vahşet, bu muhît-i zulmet nûr ister; bağıran açlar, sefîller himâye; sürünen ʿalîller, sakatlar dûâ; ağlayan sesler tesellî ister. Bahârlardan hazân ve keder, çiçeklerden elem, rüzgârlardan ümîd ve tesellî toplayan bu hasta ve sefîl kardeşlerimiz ʿacabâ ne vakte kadar ayaklar altında ezilmeye, çamurlar içinde sürünmeye lâyık görüleceklerdir?

Bülbüllerin şıkşakâtı, refîk kadın parmakları altında titreyen piyanoların elhânı, ʿudların nevhâtı, kemânların safîr ahzânı ve'l-hâsıl insânları daha refîk, daha necîb olmaya daʿvet eden o ʿulvî şiʿrler, o safîrler, o çığlıklar, o elhân, onlarda sanki birer giryeden, birer âhdan, feryâddan, birer nâleden, enînden başka bir şey midir?...

Rüzgârlar dursun, güneşler kararsın, bahârlar sönsün, renkler uçsun; sadâlar, elhân, safîrler, sükût etsin. Kardaşlarına karşı bî-vefâ, zelîl hem-nevʿinin ıztırâbâtına lâkayd olan bu nesil, bir zulmet, bir ʿadem, bir feyfâ-yı siyâh içinde inlesin, inlesin... Ve sonra ʿumûma bir nûr, bir nûr-ı ebedî…

Hâmid Subhi

İntikâd'a Dâʾir

—Mâʿbad—

Hakîkatler – ki beşerriyetin ihtiyâcât-ı dimâğıyyesinden olmak haysiyetiyle, subûtu insâna bâʿis-i tesliyyettir. – Sübût bulmazsa; kânûnlar, kâʿideler – ki mahsûsât ve müdrikâtın yekdiğerinden medâr-ı temyîzidir. – doğru veyâhûd mevcut olmazsa ʿâlem bir zindân-ı mechûliyyet, beşeriyyet o mahşer-i zulumât içinde nereye gideceğini hatta varlığını, yokluğunu bilemeyen ve ebediyyen bilmemeye mahkûm olan mevhûm bir karaltıdan ʿibâret kalır.

O hâlde her hareketimiz yanlış, her çalışmamız budalalık, bütün terakkîyâtımız cinnet ve müterakkîlerimiz en mecnûnlarımızdır. Beşeriyyet şu ândan iʿtibâren yaşamamalıdır. Kimin tenbelliği ziyâde ise o daha kârlıdır. Zîrâ zamân geçtikçe, çalıştıkça; bîhûdelikler, eski fenâlıklar, budalalıklar iştidâd ediyor demek ki nâkıs tarafından terakkî ediliyor, bu noktaya göre beşeriyyet, dâʾimâ ziyân eden, sene-be-sene bu ziyânı artan bir tâcire benzer ki o tâcir ticâretten ne kadar zamân evvel çekilirse o nisbette kazanmış olur – ziyânın azalması da bir kârdır–.

Binâʾenʿaleyh kânûn-ı tekâmül yerine kânûn-ı tedennî kâʾim oluyor. Mâdem ki hiçbir hakîkat ortada yok ve hiçbir hakîkate destres olmak mümkün değildir; yaşamaya çalışıp uğraşmaya meselâ İntikâd nâmıyla bir makâle yazmaya ne lüzûm vardır?!.. Mâdem ki lüzûm yok, maʿnâsızlıkla uğraşılıyor, demektir.

İşte bâlâdaki silsile-i muhâkemât muharrir-i muhteremin esâs-ı felsefîsi üzerine yürüdüldüğü takdîrde pek fenâ netîcelere müncerr oluyor hattâ kendisinin ʿaleyhine isâbet ediyor. Bu ser-rişte-i istidlâlâtı bir tarafa bırakalım da asıl tedkîkât-ı fikriyyeye mürâcaʿât edelim:

Deniliyor ki, [Tenkîdin ne usûlü ne kâʿidesi vardır. Yâhûd o usûl ve kavâʿidi herkes kendisine göre teʾsîs etmiştir.]

Hakîkaten hâl-i hâzırda tenkîd içün bi'l-fiʿil bir kâʿide-i sâbite yoktur. –Buradaki tenkîd elfâza değil maʿnâya ʿâʾiddir. –

Lâkin bi'l-kuvve mevcûd olmadığını ve ilelebed kâʿide yapılmayacağını iddiʿâ mahz-ı hatâdır. Ve zannolunduğu gibi usûl ve kavâʿidi herkes kendisine göre teʾsîs etmemiştir ve edemez. Herkesin tenkîd diye kendi nâm ve hesâbına söylediği, yazdığı bir mütâlaʿa-i ʿindîye-i dâʾiresinde kalır ki ya doğru ya yanlış olur. Doğruluğu yâhûd yanlışlığı da o fikrin, o sözün ikinci bir fikir ve söz ile mukayesesi hâlinde tebeyyün eder. O ikinci fikir veyâ sözde ya bedîhiyyâttan yâhûd herkesçe hakâyık-ı müsellemeden olmak lâzımdır.

İşte, o hakîkat-i müselleme diğer fikr-i **[n.4, s.13]** meşkûka ve emsâline nazaran (fâʿide) sıfatını iktisâb eder. Yoksa herhangi bir şeyʾin, bir fikrin eğri veyâ doğruluğuna –yalnız kendisine bakıldığı başka bir şey, başka bir fikr-i nazar idrâke alınmadığı hâlde– nasıl hükmedilebilir?...

Size en ʿadî bir misâl: Bir cismi taş dediğimiz vakit, taşın evsâfını bilmez isek o cismin taş olub olmadığını nasıl kabûl ederiz? … O cismin gösterildiği anda, zihin bir muhâkeme-i âtiyye ile taşın evsâfını o cisimde bulup bulmadığına göre bir hüküm verir taş diye gösterilen **[n.4, s.14]** bir ağacı taş olarak kabûl etmeyiz. Niçün? Çünkü taşa dâʾir zihnimizde mahfûz bulunan baʿzı sâbit vasıfları ağacda bulamayız.

Şu misâlde taşın, ağacın evsâf-ı mahsûsaları, mezkûr cisimlerin taʿyîn-i mâhiyyetleri içün sâbit birer hakîkat ve binâʾenʿaleyh bu bâbda bir kâʿidedir ki o bilinmemiş olmadıkça mezkûr cisimler içün hükm-i savâb aklî lâhik olamaz.

Bi'l-cümle eşyâ ve müdrikâtın taʿayyün-i mâhiyyet ve sıhhati bi'l-ʿumûm

hakâyıkın sübûtu içün böyle bir muhâkeme-i ʿaklıyyeye, o muhâkemenin hakîkat-i cereyânı içinde bir kâʿideye ihtiyâc vardır.

Eğer kâʿinâtta hakâyık-ı sâbite, kavâʿid-i müdrike olmasa zıddiyâtın birbirine müsâvî olması her ne iddiʿâ edilir ve söylenirse hem doğru hem eğri olabilmesi – Çünkü doğruyu eğriden, zıddını yek-digerinden ayıracak bir mikyâs yok.– iktizâ eder ki bu da bir silsile-i nâmütenâhîye-i keşmekeşî demektir.

Yukarıda kendisine mikyâs olabilecek mechûlâtın tahkîki içün bir (hakîkat-i müselleme)nin vücûduna lüzûm göstermiştik. Sorulabilir ki o hakîkat-i müselleme nereden gelmiş? O hakîkat, diger hakîkatlerin iktirân ve muhâkemesinden mütevelliddir. Hakîkat-i mütevellideye nazaran vâlid olan hakîkatlerde diğerlerinden, digerleri de daha başkalarından zuhûr etmiş, bu vechile bi'l-cümle selâsil-i hakâyık ta beşeriyyetin ibtidâî zuhûrunda bi'l-müşâhede idrâk edilen hakâyık-ı beşeriyyetten neşʾet eylemiştir. Taʿbîr-i digerle o basît hakîkatler kuvve-i müdrike ve muhâkeme sâyesinde ʿasırlar geçtikçe ehemmiyyeti artan hakâyıkı tevlîde sebeb olmuşlar. Ve bir evvelki ʿasırdan diger ʿasıra mevrûsen intikâl etmek ve onlar vâsıtasıyle başkaları istihrâc edilmek sûretiyle ta zamânımıza kadar sürüklenip gelmişlerdir.

Zâten beşeriyyetin terakkî ve tekâmülü demek, âʿsâr-ı müselleme-i mâziyyeden mevrûs kitle-i ʿazîme-i hakâyıkın ona birçok zerreler inzimâmiyle hacminin büyümesi ve bu sâyede nâ-mütenâhîliği dolduran mechûlâta nisbetle evvelinden daha farklı, daha mümtâz bir şekil ve mevkıʿ iktisâb etmesi demektir.

Herhangi bir kâʿide içün […Ekseriyyet beyninde müşterek olursa…… âh, işte bu bir mugâlata, bir şaşırtma, bir mantıktır; her her mugâlata, her şaşırtma, her mantık gibi bu da koftur; boştur.] ve bunu müteʿakib [……düşünebilenler pek azdır……Diğerleri, bütün beşeriyyet, câmid bir kitle gibi hep bu mütefekkirîn-i mahdûdenin efkârına râm olmuş, yâhûd bir papağan gibi hep onların sözlerini tekrâr etmiştir.] deniliyor.

Ekseriyyetin mazhâr-ı kabûlü olan kâʿideler, nasıl olur da nisyân-serây-ı hîç-a-hîçe atılabilir?... Ekseriyyet tarafından mültezem bir kâʿidenin makbûl tutulması lüzûmu bir mantıktır. Lâkin bir şaşırtma, bir mugâlata olduğu şâyân-ı teslîm değildir. Her mugâlata, her şaşırtma şübhesiz boş olur. Fakat mantık yaʿnî muhâkemât-ı mantıkıyye netâyici kof olamaz.

– Mâbʿadı var –

F. Sâcid

Serâb

Faik Ali Bey'e

Dimâğımda öyle bir düşünce, öyle bir hâyâl-i zehr-âlud var ki, dâʾimâ rûhumu, benliğimi âteşler, hummâlar, helecânlar içinde kemirerek, bana hasta, yılanlı bir hayât, sefîl, dikenli bir ʿömr-i mâtem yaşatır.

Bu zâlim, bu kahhâr sâʾik-ı menfûr nedir, bilir misiniz? Yeni, çiğnenmemiş, kimsenin düşünemediği, nâ-şinîde bir şey yazmak, sevdiğinin ʿaşkıyla, zehr-ı hıyânetle ağlayan benim gibi bir zavallı, hayâtını bir uçuruma bir girdâb-ı felâkete doğru sürükleyen son bâde-i sümûm sefâleti için bedbaht bir genc, sevgili yavrucaklarını gâʾib eden bîkes bir vâlde, ihtiyâr ve ʿalîl bir peder için bir nefḫa-i tesellî, kâʾinâtı ʿadese-i sevdâ ile gören hassâs, marîz bir şâʿire bir maʿkes-i ʿulviyyet, vâsiʿ bir semâ-yı hüsn olacak maʿsûm, behîc, bâkir bir nâ-mevcûda rûh vermek, onu muʾebbeden serîr-i zî-ihtişâm-i şiʿr ve edebde yaşamak ârzû-yı şedîdi, ihtiyâc-ı muğfelîdir.

Ve şu mevlûd-ı muʿazzamı ibdâʿ etmek o kadar müşkül, o kadar muhâldir ki… Günlerce, aylarca hattâ senelerce bunu düşünerek, tayf-ı âba doğru koşan susamış Afrika siyâhı gibi serâba aldanarak yorulmaz bir saʿyi, bir ihtimâm-ı mâ-fevkü't-tabîʿî ile, birçok sahîfeler imlâ ettim. Fakat başkalarının sefîl, mürde kalemiyle levs-âgîn, çirk-âlud mürekkeb ile yazmaktan bir türlü kurtulamadım. O ihtiyâc-ı melʿûna bir nihâyet, bir hâtme verilemedi.

Of, artık anlıyorum, artık pek zavallı olduğumuzu hissediyorum. Babalarımız, dedelerimiz, hâsılı bizden evvel gelenler, hukûkumuzu gasbetmişler, bize yazılacak, îcâd edilecek bir şey, mini mini bir şöhret bile bırakmamışlar.

Âh, hiç olmazsa, rakkâs, çâlâk bir üslûb, bir üslûb-ı nâlân bulabilsem, onlara müdhiş bir darbe vurmuş, onlardan bir intikâm, müfteris, kindâr bir intikâm almış olacağım.

Bezmî Nusret

Müdîr-i mesʾûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matbaası — Babıâlî Caddesi

[n.4, s.15]

Küçük Bir İfade

Geçen nüshâmızda Avrupa'ya birçok klişeler ısmarladığımızı yazmıştık. Hâlbuki o kadar beklediğimiz hâlde gelmedi. Kâriʾlerimizin ʿindinde mahcûb olmamak içün bura hakkâklerine birkaç tâne yaptırdık, yaptırdık ama gazetemiz de iki üç gün geri kaldı. Mütâliʿîn-i kirâmın avflarını dileriz. Tenkîd, ne vakit çıkarsa çıksın, bir senesi yirmi dört nüsha iʿtibâr edilmiştir. Âsâr-ı vâride gitdikçe çoğalmakta olduğundan gelecek numerodan iʿtibâren Tenkîd'e dört sâhife daha ilâve edeceğimizi vaʿdediyoruz. Fîʾatı yine bir kuruş olacaktır.

Giridli Hüseyin Rahmî Bey'e

Samîmî tebriğinize teşekkür ederiz. Ancak sizin gibi kadir-şinâs kâriʾlere mâlik olmakla zahmetlerimizi unutabiliyoruz. İhtimâl müdîrimizin bir Giridli, has bir vatandaşınız olduğunu bileydiniz daha ziyâde sevinirdiniz.

"İğne" Gazetesi

Selânik'de çıkıyor. Mizâh gazeteleri içinde yektâdır. Memleketimizde bundan başka edebî mizâh gazetesi göremiyoruz. ʿÖmer Lutfî, Abdullah Feyzî Beyleri tebrîk ederiz.

Zulmet?

Muʿârızlara hürmet, lâkaydlara merhamet!

Edebiyyât-ı İnsâniyye

Bu kitâb en yeni ve en müdekkik şâʿir ve nâşirlerimizin şimdiye kadar asla düşünülmemiş ve yazılmamış mevzûʿlarından müteşekkildir. Birinci forması yakında çıkıyor. Görür görmez şaşırmamak içün kavâʿid-i esâsiyye-i müktesebenizi şimdiden unutmaya çalışınız!

"Hukûk-ı ʿİbâd" Gazetesi

Manastırda intişâra başlayan bu refîk-i muhteremimizi tebrîk ve muvaffakıyyetini temennî ederiz.

Hayât-ı Fikriyye

İnkılâbdan sonra neşrolunan kitâbların en ciddî ve fâʾidelisi şübhesiz bu eser-i nefîsdir. Köprülüzâde Fuʾâd Bey'i tebrîk etmek bizce bir vazîfedir.

ʿAşk Nedir?

Gayet müfîd, gâyet ʿâlimâne yazılmış bir eserdir. Kâriʾlerimize tavsiyye ederiz. Tâbîʿi Suhûlet Kütübhânesi sâhibi Leon Lutfî Efendî'dir.

Emniyyet Eczahânesi

Çenberlitaş, Vezirhân karşısında her türlü maʿden suları, müstahzarât-ı ispençiyâre-i ʿOsmâniyye ve ecnebiyye bulunur. Reçetelerin fiʾâtı muʿtedildir. İdrâr tahlîli de yapılır. Eczahâneye devâm eden etibbâdan Doktor Halîl Rifʿat Bey emrâz-ı cildiyyeyi, yeni ve eski bel soğukluğunu, idrâr darlığını ve bi'l-cümle mesâne hastalıklarını fennin gösterdiği son usûl üzere tedâvî eder. Ve sütana nâmıyla evlere alınacak hizmetçi kızların emrâz-ı sâriyye ve efrenciyyeye musâb olub olmadığını katʿi olarak beyân eder.

Büyük Ticârethânelerimiz

Nefis, metin eşyâ almak isteyenlerin âtideki ticârethânelere mürâcaʿat etmeleri lâzımdır.

Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Mehpâre, Binbir Çeşid Mağazası, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka

---

Gazetemizin merkez-i tevziʿi Bâbıâli Caddesinde Kâsım Efendi'nin Cemʿiyyet Kütübhânesi'yle Yorgi Efendi'nin dükkânıdır.

7.5. TENKÎD: SAYI-5 VE HEDİYE: SAYI-1

Numero: 5

Kâriʾlerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin müʾessirine o nüshadan iʿtibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir. Konulmayanlar iʿâde ve sebeb-i teʾhîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ʿarz olunur.

TENKÎD 1326

Müdîr-i Mes'ul: Bezmî Nusret Nüshası: Bir Kuruştur

Muhteviyyât:

— "Yâdın", Fâʾik ʿÂlî

— "Çiçek Tarlası", Hüseyin Suʿâd

— "Rübâb-ı Şikeste", H. Nâzım

—"ʿOsmânlı Edebiyyâtı", [Ahmed Nebîl ve Bahâ Tevfîk]

— "Edebî Fırtınalar", Râʾif Necdet

— "Hoş Bir Sadâ", ʿÖmer Seyfeddîn

— "Cerîhalar", Bezmî Nusret

— "İntikâda Dâʾir", [F. Sâcid]

— "Hayât", 'Âlî Sühâ

— "Efsûnlu Bir Cenâh", [Celîs]

— "Ey Vatan", ʿİlyâs Mâcid

— "Şebâb-ı Meftûr", Filibeli Nizâmî

— "Melâl-i Rûhum", [Medîha Güzîn]

— "Leyâl-i Âfileden", [İsmâil Hâmî]

— "Nefhâ-i Tesliyyet", [Hâşim Sâmî]

— "Âh, İntihâ", Ahmed Kemâl

17 Hazîran 326

Cerîhalar –1–

Ben de azîz bir arkadaşım gibi makâleme katʿî zannettiğim bir tehevvürî, bir prensib ile başlayacağım:

Çok ümîd edenler, taʿbîr-i digerle çok ümîde mâlik bulunanlar, şübhesiz en az mesʿûd, en az bahtiyâr olanlardır; her gün hattâ her sâʿat müteʿaddid emellerinin sükûtunu görmek felâketine, bedbahtîsine uğrarlar.

Ve şu nazariyye bizim için bir ʿameliyyedir; sekiz-on sene evvel neler ümîd ediyorduk: Vâsiʿ, zî-hayât bir meşrûtiyyet, binlerce âsâr-ı nefîse, yüzlerce pür-şiʿr ü şeğaf risâle-i mevkûte… Dimâğlarımıza parlak, füsûnkâr hûlyâlar bahşeden birçok edîbler, birçok şâʿirlerimiz vardı, birçok nefîs ve müstesnâ eserler okuyorduk. İnkâr edilemez ki tarz-ı tefekkürümüz doğru idi, haklı idik, yanılmıyorduk.

Fakat yanıldık, bir aksü'l-ʿâmel evet bir inkisâr-ı âmâl oldu; ekser-i ârzûlarımızın kefene sarılmış oldukları hâlde semâya çıktıklarını ve fezânın füshat-i âbâd-ı bî-tenâhîsi içinde nâ-bûd olup gittiklerini gördük, görüyoruz. Artık semâ-yı şiʿr ve edebimiz kara, mahûf bulutlarla mestûr…

Orada ne bir Cenâb ne bir Fikret ne bir Raʾûf uçabiliyor, ne bir Câhid ne bir Hâlid Ziyâ ne de bir Hikmet…

Of, niçin böyle oldu, niçin böyle oluyor? İşte müşkül, müzʿic bir sûʾâl, bir ʿukde... Bir ʿukde ki yaralarımızın tedâvîsi için bunu çözmeye, anlamaya, mümkün olduğu kadar teşrîh etmeye ihtiyâcımız var. Şâyân-ı teşekkürdür ki yine bir edîbimiz yine bir üstâd-ı şiʿr ve sanʿatmız, bir iltifâtnâmelerinde şu cerîhaların ʿavâmilini kısmen göstermiş oluyorlar. Biz de **[n.5, s.1]** o mektûbu esâs tutarak mütâlaʿâtımızı mezcedeceğiz, sûʾ-i tefehhümün izâlesi için onu îcâb eden sebebi daha doğrusu esbâbı kaldırmaya çalışacağız.

Deniliyor ki, «Söndükleri îʿlân edilen üdebâ-yı cedîdenin dediklerinin esbâb-ı sükûtlarını bilemem; bana gelince ilk aylarda kendimde bulduğum şevk ve tehâlükden bugün zerre kadar eser kalmadığını iʿtirâf ederim. Edebiyyâta karşı bugünkü hâlet-i rûhiyyem lâkaydî hatta istikrâhtır.»

Ve bu pek maʿnîdâr, pek lutf-âgîn bir girîzgâhdır; târ-ı felâketimizi tehzîz ederek bize her şeyʾini gösteriyor, her şeyʾini ifhâm ediyor. Tamâmıyla anlıyoruz ki muhterem sanʿatkârımız ʿalîl edebiyyâtımızdan katʿ-i ümîd etmiştir. Ona karşı büyük bir gayz, büyük bir hiss-i nefret bile duyuyor. Çünkü onun da «öldüğünü iʿlân» etmişler çünkü onun da

rûh-ı şiʿrine şiʿriyyet-i rûhuna dokunmuşlar.

Lâkin Yârabbim, nasıl oluyor da ʿayni yerde ʿayn-ı muhît-i edebî dâhilinde bulunuyorken cereyânât-ı hâzırayı az çok taʿkîb etmişken bizim böyle semm-dâr bir vebâdan, zulmet-âver-i zehr-a-zehr bir tâʿûndan haberimiz yok.

Fî'l-vâkiʿ geçen sene Mehâsin gazetesinde «Üdebâ-yı mevcûdemizin ekserîsinin hakîkî edîbliklerinden şübheye sevk edecek bir suhûletle edebiyyâta ihânet edip…» cümlesini okuduğumuz gibi daha geçen gün de Servet-i Fünûn'da *Eskiler*'(?)in ʿaczine hiçliklerine (!) dâʾir bir iki makâle okuduk. Fakat üç dört kişinin kof iddiʿâsıyla epeyce bir müddet ihsâs-ı hüsn eden sağlam bir mektebin yıkılabileceğini zannedecek kadar maʿsûm olmadığımızdan hiçbirine ehemmiyyet vermedik hattâ vermeyecektik.

Zîrâ pek eskiden biliriz ki ʿilmî bir şeyʾi takdîr edememek cehâlete hâmledilir. Lâkin edebiyyâtta öyle değildir; edebiyyâtın hiss üzerine mebnî olması ve hayâtın muhît, ân terbî cihet ile tehâlüf etmesi, herkesin edebiyyâta karşı başka bir hiss, başka bir fikir beslemesini intâc etmiştir ve «Zevkın mertebesi, kıymeti şahsiyyete tâbiʿdir.» (Ten)

Bununla berâber mâdemki şu dalâlat-ı fikriyye perestiş ettiğimiz birçok sîmâların infiʿâlini mûceb oluyor; artık bu çılgınlıkların önüne geçmenin, ortaya sürülen bu yanlış telakkîlere bir nihâyet vermek lâzım. Ve bir nihâyet verebilmek için de mesʾeleyi mutlakâ tecrîd ile sûʾâl tarzına koymak îcâb eder:

1 — Edebiyyât-ı Cedîde ölmüş müdür?

Şu sûʾâle ilk cevâb veren Ahmed Hâşim Bey'i lutfen biraz dinleyelim:

«ʿ*Aşk-ı Memnû*ʿun intişârıyla kırk-elli sene içün hikâyede şâyân-ı dikkat bir eser-i edebînin imkânsız bırakıldığına zâhib olanlar; *Rübâb-ı Şikeste* ile şiʿr-i hakîkîye erişildiğini zannedenlerden daha az aldanıyorlardı.»

«Bu mecmûʿa-i eşʿârın (yaʿnî *Rübâb-ı Şikeste*'nin) renksizliğinden, ziyâsızlığından, cânsız duran hutût-ı muntazama-i hendesiyyesinden(!) yorulmamak kâbil değildi.»

Ve ben de ʿilâve edeyim: İhtimâl *Rübâb-ı Şikeste* son bir eser, son bir kelime-i sanʿat değildir, ihtimâl *Rübâb-ı Şikeste* âsâr-ı sâʾireyi kitâbhânelere, kitâbhânelerin câmekânlarına hapsettirecek derecede hâkim-i hiss ve dimâğ değildir. **[n.5, s, 2]**

Fakat yazık ki bizim de eserlerimiz, beğenmediğimiz(!) o sistemin bir zeylinden, bir mâbʿadından başka bir şey olamıyor ve mâdemki böyledir, mâdemki taklîd ediyoruz, takdîr etmiş, takdîr eyliyoruz demektir. O hâlde sâʾir zevklerin kesret-i mevcûdiyyeti,

vahdet-i ictimâʿiyyeti zevk-ı şahsiyyetinden butlânı, ʿadem-i isâbetini isbâta kâfîdir. Artık hôdbînîden vazgeçmeli, nûr-ı hakîkati, hakîkat-i nûr-â-nûru görmeliyiz. Bugünkü edebiyyâtımızda bir karʿıyyet yoktur, bugünkü edebiyyâtımızın kendisine mahsûs bir tarzı yoktur, bütün eserlerimiz mâzînindir, hâle ʿâʾiddir. Hepsinde de soğuk bir nefha-i sirkat duyuluyor. «Yine muzlim her yer/Yine deryâ ve kamer» (*Rûh-ı Bîkayd*) «Ey eski kamer, sen../Solgun yine cebhen!/Ey hasta kamer, gül../Rûhumdaki hisler/Yalnız senin âsûde ve fersûde nigâhınla biraz buldu tesellî/Lâkin yine ister/Senin kadar meşkûk, senin kadar hasta, /Fakat senin gibi her hissi bahşeden dilber/Vermeli bir ânına…/Öyle bir ânına…/Bir ânına isterim ki evet.» (Tahsîn Nâhid), «Âh gitmez mi hazz-ı sâkininiz,/Şimdi gözleriyle tâ öteden/Tâ öteden/Necm-i ervâhı daʿvet eden/Bütün mʿâbud pür-nûr ve hiddet-i rûʿyâ/Ki câ-be-câ kapıyor bâb-ı vaʿdîni sâye.» (Ahmed Hâşim), «Kalbimde erir: Handelerin beste-i şûhu,/Ebʿâd-ı leyâlin negamât-leb-i rûhu../Bir sâye-i râkid gibi, bir iz gibi birden,/Ben sanki silinmiş gibiyim cebhe-i şebden/Rûʾyâ-yı hafâyâ ile nisyân ile, her dem/Mesʿûd ve muʿazzez kalabilsem, ölebilsem.» (Mehmed Behcet) gibi yâveleri yazmaktan Hâlid Ziyâ'yı beğenmezken, «…böyle yekdigerini taʿkîb eden katarât, gâh şedîd bir tehevvürle ziyâdeleşerek, baʿzân bir nefs-i taʿb ve fütûrla kesb-i sükûn ederek düşüyor…Ve câmlar üzerinde birbirini kovalayan şeffâf kürecikler şeklinde tevâlî ediyorlardı. «Ve kafalardan geçenler, şemsiyyelerinin altında garîb vazʿıyyetlerle ötede beride teşekkül eden mini mini göllerden ve ayakları altına doğru gelen nehirciklerden atlayarak kaldırımlar üzerinde sürʿatli adımlarla yürüyorlar ve başlarını kamçılayan bu tûfân-ı muvakkitten kurtulmak içün ʿâdetâ koşuyorlardı.» (Cemil Süleymân) tarzındaki taklîdâtı ortaya saçmaktan utanmalı, «Değil mihr ü beyâz-ı subh âfakta seyr içün sakfın/Felek başkaldırınca hâke düştü tâc ü destârı» beyti iki buçuk ʿasırdan beri hâfıza-ârâ iken «Duyulan bir ölüm ve bir [n]isyân / Şimdi her şeyde muzlim ve sâkin /Ve ölen bir âlihenin gökten/O mükedder zalâm-ı ufka düşen/Tâc-ı hûnînidir kamer gûyâ.» (Hamdullah Subhî) şeklindeki sirkat-i şiʿriyyeyi meydân-ı matbûʿâta koymaktan sıkılmalıyız. Bunlar birer şeyndir, istikbâlin pâk nâsıyyesini göremeyecektir. Bunlardan bir inkılâb-ı ümîd etmek gülüncdür, vâsiʿ mikdârda bir maʿsûmiyyettir; ʿÂdetâ bir rubʿ-i ʿasır evvel iktisâ edilen bir nevʿ-i elbiseyi biraz yıkatarak, biraz ütületerek, yeni bir modanın, yeni bir şuʿbe-i zevkın meydâna çıkarılmasını istemektir.

Edebiyyâtta inkılâb vücûda getirebilecek eserler başka şerâʾit dâhilinde vücûd bulur. **[n.5, s.3]** Sanʿatı, bu ʿasr-ı zevkî itmâm etmek için parlak, câzibedâr bir üslûb kifâyet etmez. Müʾellifte kavî bir endîşe-i sanʿatın, ihtiyâcât-ı hâzıra-i edebiyyeye derîn bir

vukûf[un], esâslı bir mümtâziyyet-i â[ş]inâʾiyyenin [?] bulunması şarttır.

Şimdilik bu ârzûnun serâb-ı ihtirâsından uzaklaşarak, ikinci sûʾâle, bahsimizin diger safha-i müʾellimesine geçebiliriz:

2 — Üdebâ-yı Cedîde hakîkaten sönmüş müdür?

Yine Servet-i Fünûn'un hırçın, ʿasabî sâhifelerine müracaʿât ediyorum. Numero 983:

«Garîb bir iʿtîyâdla hâlâ Edebiyyât-ı Cedîde nâmı verilen edebiyyât-ı sâbıka ʿOsmânlı edebiyyâtının râh-ı tekâmülünde bir merhale ve şimdi ebkemiyyet-i maʿnîdârlarıyla müzenin gölgeli kulvarlarındaki âbidât-ı ʿatîkayı hatırlatan üdebâ-yı cedîdede o merhale-i şiʿr ve hûlyânın –kim bilir belki de şâyân-ı dikkat– müterennimleriydi.»

«Hâdisât-ı meşhûdenin bize bahşettiği bir itmiʾnân-ı nâm ile artık nesl-i sâbıkın ufûlüne, kullandıkları lisânın ʿadem-i kifâyetine katʿıyyen kâʾil olduğumuz bu dakîka-i iftirâk, bize edebiyyâtta büyük ve katʿî bir teceddüdün lüzûmunu ihsâs ediyor.» (Köprülüzâde Fûʾâd)

Fûʾâd Bey beni ʿafv etsin. Şu parlak ve mutantan cümleleri o kadar hâyîde, o kadar ʿumûmîdir ki her zamân, her devir için müteʿaddid defʿalar söylenmiş ve söylenebilir. Bir dürr-i Kemâl, ʿİrfân Paşa'ya böyle demişti, üdebâ-yı cedîdede Muʿallim Nâcî tarafdârlarına ʿaynî sözleri, ʿaynî nakarâtı tekrâr ettiler. Çünkü her şey hareketle vücûd bulur ve her hareket bir tebeddül-i icrâ eder. Lâyetegayyer bir meslek mevcûd değildir. Her istihâlenin kendisine mahsûs bir tarz-ı beyânı, her devrin kendisine mahsûs bir mızrâb-ı muʿciz şiʿr ve belâgati vardır. Kalb-i ʿumûmî-yi kâʿinât dâʾimâ bize muhtelif neşîdeler terennüm eder.

Fakat maʿteʾessüf ki şimdiki hâlde bu mühim ihtilâf yalnız ʿındî mütâlaʿâtta yer bulabiliyor. Nesl-i âhirin kâffe-i âsârında ʿaynî kırık, hasta(!) erganûnun maʿlûl(!) nağmeleri sîmâh-ı hiss ve hayâlimize vuruyor. Oradan uzaklaşıyor, yine «eskiler»in (!) mizmâr-ı sanʿatına doğru koşuyor, yanaşıyoruz. Binâʾenʿaleyh zamânı taksîm edemeyeceğiz. Çünkü onlara –dikkat isteriz– «ihtiyâcımız» vardır. Ve onlar ölmemiştir. Çünkü bizim gibi gençtirler, çünkü bizden ziyâde sağlam, bizden ziyâde cevvâldirler.

Kânûn-ı medenî bile gâʾibde bulunanların taksîm-i vereselerine doksan sene geçmesini geçmesini şart koşuyor. Biz ise ne çabuk hükm-i iʿdâmı verdik. Jan Jak Ruso «Kemâlât-ı ʿilmiyye, fezâʾil-i ahlâkiyyeyi mahveder.» nâmındaki eseri yazdıktan sonra

uzun bir vakfe-i tahrîr yaşadı. Lakin ölmedi; bi'l-âhere yine bir neyyîr-i tâb-dâr, yine feyz-a-feyz bir menbaʿ-i ʿirfân kesildi.

Daha geçen gün, mütefekkir ʿbir şâʿirimiz H. Nâzım Bey bize diyordu ki:

«Siyâsiyyâtta, edebiyyâtta, ulûm ve fünûnda ne kadar dâhîler gelmiştir ki ızhâr etmek istedikleri telakkiyyât ve hisiyyâtın mensûb oldukları kavim ve zamâna ʿadem-i tevâfukî sebebiyle cenîn-i sâkıt olmaktan kurtulamamışlardır. Baʿzıları da hayât-ı mâddiyyelerini her türlü mihen ve mezâhim içinde sürükleyerek inʿidâm ettikten birkaç ʿasır sonra diger bir hayât-ı maʿneviyyeye mazhâriyyetle âsâr-ı faʿaliyyet-i dimâğıyyelerini ancak o zamân bast ve neşredebildiler.» **[n.5, s.3]**

«Kısaca bir şey söylemek lâzımsa diyebiliriz ki dehâ bir şerâredir. Toprak yığınına tesâdüf ederse intifâya mahkûm olur fakat barut kümesine düşünce dalgaları, taşları parçalamak kaderini izhâr eder. Nasıl şerârenin eseri iltihâk ettiği cisme göre muhâlif ise dehânın eseri de tesâdüf eylediği muhît ile mütenâsibdir.»

«Edebiyyât ile temâyüz eden bütün dühât ve hüner-verânın ancak hissiyyât-ı muhîte göre izhâr-ı âsâr edebileceklerinde tereddüde mahal kalmaz. Hülâsâ mâddiyyât için muhtelif iklîmler olduğu gibi maʿneviyyâtın da iklîm-i muhtelife-i mahsûsası bulunduğuna kâʾil olmak zarûrîdir.»

H. Nâzım Bey'in sözleri gâyet mûcez, gâyet sarîh olduğu cihetle fazla izâhâta lüzûm görmeden, bahsimize devâm edilebilir.

İyice bilmeliyiz ki üdebâ-yı cedîdenin «öldüklerini iʿlân» etmekle bir şey kazanmış olmuyoruz. Bi'l-ʿakis pek çok gâʾib ediliyor, memleket gâʾib ediyor. Biz okunmuyoruz. Onlar da yazmıyor. Edebiyyât öldürülüyor, edebiyyât kan ağlıyor. **[n.5, s.4]** Ve buna sebep olanları çirkin bir sıfatla tavsîf etmek istemem. Zira tamâmıyla emînim ki başta ʿarz ettiğim kânûna tâbiʿ olmuşlardır: Müteʾessîrdirler, bir hâlet-i hissîyye yaşıyorlar. Hayât ise ʿakıl ve mantıka galebe ediyor. Katʿî bir hüküm verebilmek için daha serîn düşünmeleri, hissden ziyâde dimâğa tâbiʿ olmaları lâzımdır. Böyle yapılırsa zannederim ki hasta, ʿâciz bir [a]damın elindeki paslı, tozlu, bozulmuş rovelverinden tehavvül, ihtilâl gelemiyeceği de maʿlûm olmuş olur.

ʿAynî zamânda üdebâ-yı cedîdeyi de haklı göremem. Haklarında yazılan şeyler sükûnetlerine sebeb olamaz. Bunlar bir netîce-i ictihâd değildir. Bunlar şerâʾit-i ictihâdı câmiʿ değildir. Bunlar bütün şebâb-ı mütefekkîrin, bütün ʿatşâ-yı şiʿr ve edebin tercümânı, ifâdesi değildir. Bunlara karşı gülünür, bunlarla ancak eğlenilir.

Resmî bir makâmın büyük, ʿâlî-cenâb bir üstâdımıza, Doktor ʿAbdullah Cevdet'e revâ gördüğü muʿamele-i hak-şikenâne hatırlanmalıdır. O şâʿir-i insâniyyet müteʾessir olmadı, meʾyûs olmadı, o kadar ki yine her hafta Tenkîd'in kadir-şinâs sütûnlarını tezyîn ediyor. Zîrâ şu millet için, şu mukaddes yerler için çalışmaya, çarpışmaya, galebe etmeye karâr vermiştir. «Hakîkî bir sanʿatkâr, sanʿat için her şeyʾe tahammül edendir.» (Katul Mendes)[185]

Bezmî Nusret

Çiçek Tarlası

–Genc Şaʿirlere–

Şinyonlu, ipek dalgalı bir kâfile-i nâz
Sahrâ-yı hayâlimde serâb açtı göründü;
Lerzân u münevver, kimi mahzûn kimi tannâz
Pîşimde birer hâtıra-i ʿaşka büründü.

Gül-bûseleri ʿömr-i şebâbımda müseccel,
Rûhum bu çiçek tarlasının seyrine daldı;
Nergisleri, hercâyîleri kokladı evvel
Şebbûları, sünbülleri hep sonraya kaldı.

Ey kâfile-i hüsn, o kadar geçme çabuk, dur!
Rûhum bu çiçek tarlasının seyrine dalsın
Şinyon demetinden yine bir goncayı çalsın.

Yok, durma, geç ey kâfile efrâdını koşdur
Zîrâ kuruduk — ben ve gönül — sendeki güller
Nîsân-ı şebâbetle gönül yağmuru ister.

30 Mayıs 326/**Hüseyin Suʿâd**

[185] Catulle Mendés (1841-1909); Fransız şair ve yazar.

Mehmed Raʾuf Beyefendinin mektûblarını lâyıkıyle teşrîh etmek ârzûsunda bulunduğumuzdan mütâlaʿât-ı ʿâcizânemiz birkaç nüsha daha devâm edecektir.

Li-muharririh

ʿOsmânlı Edebiyyâtı

Edebiyyât nedir? – Bizde telakkîsi, teʾsîrleri – Dünküler, bugünküler – Edebiyyât bâdî-yi izmihlâldir. – En büyük maraz, şübhesiz edebiyyât! – Edebiyyâtta gâye nedir?

2

Edebiyyâtın ne büyük bir maraz olduğunu anladıktan sonra taʿrîflerini saymayı; burada edebiyyât hazdır yâhûd edebiyyât mevcûdiyyet-i hissiyyemizde bir heyecân-ı bedîʿî hâsıl eden eserlerdir; gibi ʿumûmî ve boş taʿbîrler kullanmayı fazla buluyoruz. Vâkıʿâ edebiyyât hazdır, çünkü bir marazdır, bir hâl-i marazî ve ıztırârîdir, ıztırârî olan şeyler bizde ihtiyâc tevlîd ederler ve ihtiyâcâtımızın teskîni hazdır, bunu aslâ saʿdetle ve mesʿûd olmakla karıştırmamalı. İşte bu hazz bir netîce-i maraz olduğu için terk edilemez ve biz sersem oluruz. Sersemlikle de edebiyyât taʿrîf edilmiş olmaz. Binâʾenʿaleyh fikrimiz ancak makâlenin heyʾet-i mecmûʿasından anlaşılabilecektir. Şimdi biz edebiyyâtın «bilinmek istenilmeyen» gâyesinden bahsedeceğiz. Edebiyyât bugün mâdemki bir meslek addediliyor; herhâlde bunun bir gâyesi olmak lâzım. Böyle düşünülüyorsa edebiyyâtı «meslek» tanıyanlara ve bunun için üşenmeden, yorulmadan edebiyyât kitâbları ve taʿrîfleri yazanlara «meslek»lerinin boşluklarını üretmek için bir «gâye» aramalarına hak veririz. Fakat onlara acıyarak, onları şâyân-ı merhamet bularak… Edebiyyât bir meslek değildir… Demek istemiyoruz. Bir meslektir. Fakat «meslek» kelimesinden mutlaka fâʾideli, iyi bir şeydir yâhûd iyi bir yola sapmıştır, maʿnâsı çıkmaz. **[n.5, s.5]** Edebiyyât bir meslektir, fakat her hâlde dâʾimâ hakîkati anlamaya çalışan zevâtın ekseriyyet ve muvaffakıyyet kazandıkları vakit sükût edecek bir meslek…. Bunu geçen makâlemizde söyledik. Fakat edebiyyâta bugün mâdemki büyük bir ehemmiyyet atfediliyor ve edebiyyâtta zevk vardır; herhâlde buna bir gâye takmak maʿteʾessüf bizim için de zarûrîdir. Edebiyyâtta gâye, her şeyʾin gâyesi gibi ʿayn-ı gâyedir: Şöhret, muhterem olmak. Biz emîniz ki bir edîb, bir şâʿir yazdığı bir parçayı mutlakâ kendisine bir menfaʿat, bir menfaʿat-i şöhret teʾmîn etmek için yazar. Katʿiyyen halka bir menfaʿat teʿmîn etmeyi düşünmez. Yazmak onun için bir ihtiyâcdır, bir hôdbînî ihtiyâcdır. «Yazıyorum, herkesin yapamadığı bir şeyʾi işte ben yapıyorum» diyebilmek ihtiyâcıdır.

Bize yazdıklarını yalnız kendisi için yazan; onları kimseye göstermeyen,

duyurmayan bir şaʿir gösterebilir misiniz? Tabʿiî hâyır. Herkes mutlaka okutmak için yazar ve onları neşretmek mutlakâ büyük bir ârzûsudur. Binâʾenʿaleyh biz edebiyyâtta gâye olarak ne «sanʿat, sanʿat için» diyeceğiz ne de «sanʿat müfîd olmalıdır» nazariyyesini kabûl edeceğiz. Hattâ mütefekkir bir zâtın geçenlerde dediği gibi «Sanʿat-ı şiʿr, ancak hayâlî fikir ile fikrî fiʿl ile ikmâl ederse büyüktür.» diyeceğiz. Biz edebiyyâtta gâye yalnız, yalnız şöhret; muharririn bir şöhret-i şahsiyye teʾmîn edebilmesidir; diyeceğiz…

Burada bize bir îʿtirâz vârid olabilir. Birimiz bu îʿtirâza ilk makâlemiz neşrolunmadan evvel edebiyyâtın daha pek ʿacemîsi olan nesl-i hâzır marîzlerinden ve edebiyyât muʿallimlerinden biri tarafından hedef olmuştu: Mütâlaʿanız vâkıʿâ doğru fakat her edîbin mutlakâ teʾmîn-i şöhretinden başka bir gâyesi daha vardır ki o da kendisinin ictihâdıdır. Eserini neşrettirmekle ʿayn-i zamânda fikrini, ictihâdını ortaya kor, onu kabûl ettirmek ârzûsundadır. ʿAyn-i zamânda o maksadına, o husûsî gâyeye vusûl emelindedir. İşte meselâ gâyet güzel yazılmış bir şiʿr. Fakat muharrir buraya bir hakîkat, bir fikir yazmıştır ve kabûl ettirmek için neşrediyor… Ne kadar yanlış… Bu hatânın teʿmîni için şimdi edebiyyâtı ve mâdemki edebiyyât şiʿrden ʿibârettir, şiʿri îzâh edelim: Şiʿr, mutlakâ hassâsiyyet ve hayâldir. Şâʿir yazdığı şeyʾe mutlakâ kendi rûhundan yaʿnî hassâsiyyet ve hayâlinden, sanʿatından bir şey ʿilâve etmiştir. Daha doğrusu şiʿr, kendimize göre «hiss»ederek yaʿnî kendimize mahsûs bir sûrette «telakkî» ederek yazmaktır. Ve her «telakkî» bizim hayâlimizden, hassâsiyyetimizden doğar. Hâlbuki «hakîkat» hassâsiyyet ve hayâlden pek çok uzaktır; hakîkat; tefekkür ve muhâkemeden doğar. İnsân ise hassâsiyyete mağlûb olduğu vakit şâʿirdir, muhâkemesine, tefekkürüne tâbiʿ olduğu vakit mütefekkirdir. Edîb değildir. Binâenʿaleyh bir eser «hakîkat» olunca o makâledir, fikirdir. Ve şiʿr olamaz. Bir eser ancak hassâsiyyet ve hayâlin güzel bulunmuş, **[n.5, s.6]** mütenâsib ve tannân kelimelerle âhenkdâr ʿibârelerle tasvîr edildiği vakit şiʿrdir. Ciddî bir eser, bir makâle hiçbir zamân bizde bir hazz peydâ etmez. Meşhûr taʿbîr ile onda «heyecân-ı bedâʿyi!» bulamayız. Vâkıʿâ müfîd bir makâle okuduğumuz vakit husûsî bir meserret hissederiz fakat bu meserreti «hazz» ile tercüme etmeyelim. Bu memnûniyyet bir şeyi öğrendiğimiz içündür; onu okumamış olanlardan, bilmeyenlerden fazla bir şeyi bildiğimiz içündür yaʿnî bir hôdbînî netîcesidir. İyi bir şiʿr dâʾimâ bize bir zevk verir çünkü orada bir şâʿirin tarz-ı telâkkîsini, hassâsiyyet ve hayâlini görüyoruz ve hassâsiyyet-i merâk olduğu için biz de o maraza esîr olmaktan korunulamıyoruz, hassâs oluyoruz. İşte o hassâsiyyet bize bir hazz teʾmîn eder. Çünkü bizi aldatır, avutur, uyutur, gaşyeder. İşte makâle ve şiʿr… Binâʾenʿâleyh biraz evvel hâtıra gelebileceğini söylediğimiz îʿtirâz yanlıştır, boştur. Şâʿir

eğer şiʿriyle bize fikrini, ictihâdını kabûl ettirmek istiyorsa şiʿr yazmamıştır. Bize bir makâle yazmıştır, bir fikir söylemiştir. Şu kadar ki bu fikri müzeyyen ve sehhâr ʿibârelerle süslemiş; kulağa hoş gelen bir kâfiyye ve vezne sokmuştur. Hâlbuki üslûbun şiʿr olabilmesi ancak hassâsiyyet ve hayâle tercümân olmasıyladır…

Binâʾenʿaleyh edebiyyât içün ortada bir gâye kalıyor: Sanʿat göstermek. Yaʿnî «yazıyorum» demek, ismini tanıtmak; yalnız bu, şöhret… Fakat zavallı şâʿir öbür taraftan düşünemez ki bu şöhret ve şâʿirlik onun içün asla bir meziyyet değildir. Ve eserini okuyanlar ancak «Oo… güzel yazmış, bravo!» demek lutfunu esirgemiyor, lâkin bu kadar fâʾidesiz bir selâm-ı takdîr yollamakla iktifâ ediyorlar. Ona, o zavallı marîz şâʿire ancak «kendilerinin yapamadığı bir şeyʾi yaptığı» için hürmet ediyorlar. Lâkin bütün bu hürmetler, bütün bu takdîrler ʿacabâ şâʿire ne hediye ediyor? Sadece bir şöhret; kuru, boş, fâʾidesiz bir şöhret değil mi? Şimdi düşününüz, bir dimâğ ki ancak fâʾidesiz bir şöhret için çalışıyor, üzülüyor, eziliyor; bedbîn oluyor, acılanıyor…

O hâlde şimdi asıl fikrimizi söyleyelim: Edebiyyâtın gâyesi hîçtir, hîçî-yi mutlaktır…..demeyeceğiz. Edebiyyâtın gâyesi hôdbînî; derin, ekserya fâʾidesiz bir hôdbînîdir. Ve edebiyyâttaki zevk ancak bu hodbînîden ʿibârettir…

O hâlde edebiyyâtın âtîsini taʿyîn edebilmek ve onun istikbâlde nasıl bir şekil alacağını öğrenmek içün en evvel mütâlaʿası lâzım gelen şey hassâsiyyet ve hôdbînînin alacağı şekildir, bu şeklin teferruʿât ve tezâhürâtıdır. Yaʿnî «cereyân-ı edebî»de bulunmak isteyen ve eskimeyeceğini tahayyül eden bir şâʿir her hâlde hôdbînî-yi zâtiyyesini ve hôdbînî-yi ʿumûmîyi nazar-ı iʿtibâra almalı, katlanmasını, uymasını fakat ʿale'l-ekser «karşı koyabilmesini» öğrenmelidir.

Bahâ Tevfîk – Ahmed Nebîl [n.5, s.7]

Yâdın

Sessiz akşâmları ıssız geceler

Böyle taʿkîb ederek gittikçe,

Derd-i hicrân ile âlâm-ı seher

Beni bî-tâb u harâb ettikçe,

Kûh u sahrâda şuʿâʿât-ı seher

Hissiz, efsürde sönüp bittikçe,

Lebb-i şiʿrimde şikâyât-ı kader

Hilkatin rûhunu incittikçe

Göklerin sîne-i esrârından

–Peyk-rahmet gibi– her şâm u seher

Ufk-ı hûlyâya doğup göz kırpan

Necm-i sevdâ gibi mûnis, dilber

O zamân kevkeb-i devr-i yâdın

Rûh-ı bî-çâremi tatyîbe gelir..

Yâd-ı pür-şefkat ve şiʿr-i âbâdın

Bu sefâletde, bu gurbette bana

Kudret-i fâtıranın, müstesnâ

Bir tesellî-yi rahîmânesidir

Fâʾik ʿÂlî

Rübâb-ı Şikeste

Şiʿr bütün sanâyîʿ, bütün maʿlûmât-ı beşeriyye gibi tabîʿatdan istinbât olunur; tabîʿat şiʿrin hazîne-i intihâ nâ-pezîridir. Yalnız tahtü'l- arz-ı mevcûd olan maʿdenlerin evvelâ bulundukları kuʿûr-ı mechûliyyetinden çıkarılarak sonra tecrîd ve tasfiyye edilerek istifâdegâh-ı insâniyyete girebilmesi için lutf-ı tabîʿata fikr-i beşerin ilhâkı nasıl lâzım ise tabîʿatta meknûz olan şiʿrin de üzerindeki ridâ-yı mâddîyat sıyrılarak, haşviyyât bir taraf olunarak bir cevher-i sâf hâlinde enzâr-ı istifâdeye konulabilmesi için mehâsin-i tabîʿata mahîle-i beşerin inzimâmı öyle meşrûtdur. **[n.5, s.7]** Hasîse-i şâʿiriyyetle mecbûl olanlar başkalarının nihâyet bir letâfet-i mühimme hissedebildikleri yerlerde bir cevher-i şiʿr keşfederler. Bunu bulmak baʿzân pek büyük taʿmîk-i nazara mütevakkıftır; ekseriyâ

cevherin kıymeti bu taʿmîkin kuvvetiyle mütenâsib olur. Bunun için şâʿirler meftûr oldukları hiss ve hayâlin ʿumk-ı nüfûzu tesbîtinde kesb-i ehemmiyyet ederler hattâ dehâ denilen hâssa-i müstesnâ infâz-ı nazarda kuvve-i ʿuzmâ-yı nâdire ile mütemâyizdir.

Eşyâ ve hâdisât-ı tabîʿiyyenin taʿmîk ve tecrîd maʿnâsıyla keşfolunan bu cevher, şiʿrin mevzûʿudur. Cevâhir-i maʿdenîye celb-i nazar, cezb-i kulûb edebilmek için erbâb-ı sanʿatın lutf-i mahâretine muhtâc olmadığı gibi cevher-i şiʿrde enzâr-ı ʿâmmede hiss-i telâkkî ve kabûle kesb-i mazhâriyyet etmek için mecâzât ile âhenk ve elfâz ile işlenmelidir; buna da şiʿrin üslûbu, tavr-ı ifâdesi derler.

Demek ki şiʿrde de bir mevzûʿ, bir üslûb, bir tavr-ı ifâde vardır; bir şiʿrin taʿyîn-i mâhiyyeti evvelâ mevzûʿunun sonra üslûbunun daha sonra tavr-ı ifâdesinin tedkîkine vâbestedir. Biz de *Rübâb-ı Şikeste*'yi bu üç nokta-i nazarla tedkîk ettik.

Mevzûʿu, üslûbu, tavr-ı ifâdesi iʿtibâriyle evvelâ *Lâ Dans Serpantin*, *Süs*, *Zerrişte*, *Heykel-i Saʿy*, *Şehîdlikte*, *Yârın*, *Verin Zavallılara* ʿunvânlı şiʿrler sonra birkaç parça şiʿr daha sonra diğerleri geliyor. Bunları sıra ile okuyalım:

Lâ Dans Serpantin ʿunvânlı şiʿr bu nâm ile maʿrûf olan oyunu tasvîr için yazılmış. Şâʿir bu oyunun temâşâsından hâsıl ettiği teʿsîri kemâl ü vuzûh ve muvaffakıyyetle zihn-i kâriʾe ilkâ ediyor. Demek ki şiʿrin mevzûʿu kusursuz, üslûbu da mevzûʿa en yakışacak sûrette münevver, mütelevvin, latîf, tavr-ı ifâdesi de üslûbu gibi şûh, oynak, hafîf; kelimeler güzel, terkîbler parlak, vezn muvâfık, âhenk cûş-a-cûş… İşte şiʿri baştan aşağıya okuyacağız:

Mahmûr ve müzehher, mütevellin, mütenevvir,

Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden

Reyyân-ı tebessüm doğuyor; şimdi muʿayyen

Bir şekl-i sehâbîde melekler gibi tâʾir,

Şimdi buraya kadar sahnede oynamaya hazırlanmış bir vücûdu gözümüzün önünde görüyoruz.

Derken mütegayyîr,

Bin heyʾete birden giriyor, berk-i hırâmî

Hatfeyliyor enzâr-ı heves-dâr-ı garâmı.

parçasını okurken «derken mütegayyîr» müstezâdî tahavvülde sürʿati bize o kadar kuvvet ve şiddetle anlatıyor ki veznin bu lutfunu başka bir şeyle telâfî etmek belki de imkânsızdır. Devâm ediyoruz:

Sanʿat sarı, mor, penbe, yeşil, kırmızı, mâʾî

Elvân-ı ziyâʾiyyeye bir kudret-i cevelân

Bahşeyleyerek, hepsi perîler gibi mahfî,

Mahfî ve sükûnetli adımlarla şitâbân,

Etrâfını birden sarıyorlar; o semâʾî

Bir tûde-i ezhâr-ı muhayyel gibi lerzân,

Lerzân ve perîşân dönüyor… Bir şeb-i sâfî

Tenvîr ediyor sanki bir âvize-i raksân

[n.5, s.8]

Baʿzân sönecekmiş, bitecekmiş gibi nâçâr

Meyyâl-i tefekkür, müteredded, süzülürken

Bir darbe-i şehbâl ile bir hamlede birden

Tecdîd-i hayât eyleyerek, ʿaşk-ı füsûnkâr

Şeklinde bedîdâr,

Bin şiʾr ile tehziz ediyor kalb ü hayâlî

Her cilve-i nâzendesi, her cünbüş-i bâli

Baʿzan kocaman bir kelebektir ki müzehheb

Pervâz-ı hamûşânesi birlikte sürükler

Enzâr-ı temâşânızı; baʿzan da mutarrâ

Bir zanbaka benzer ki değildir mutasavver

Bir mislini görmek şu tabîʿatta, mükevkeb

Tirâje-nümâ… Hem bu güzellikle berâber

Yapraklarının lerziş-i mestinde hüveydâ

Bir çehre-i pür-vaʿd-i emel, çehre-i dilber

Bu kıtʿalarda yalnız sanʿattan «kudret-i cevelân» alan «elvân-ı ziyâʾiyye» nin mahfî ve sükûnetli adımlarla şitâbân olması hayâlini, «sâfî» mefʿûlüyle «mahfî» kelimesinin takfiyyesini hoş göremiyoruz fakat şiʿr o kadar cûşân ve raksân bir âheng-i münevverle oynuyor, koşuyor ki muhayyilemiz bu ufak tereddüdü derhâl terk ederek yine hayâl-i şiʿri kucaklıyor. Sonra:

Ey sihr-i nazar-perver-i san'at! Mütenevvir

Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden

Doğdun, yine zulmetlere döndür; ebediyyen

Fikrimde seher-hîz olacaktır sana dâʾir

Bir leyl-i serâʾir;

Bir leyl-i serâʾir ki bütün şûh u mülevven

Güllerle, güneşlerle, emellerle müzeyyen!..

kıtʿasını okuyub bitirince şûh, latîf bir dilber-i müstesnâya sarılarak serîʿ, gâyet serîʿ bir raks-ı şegaf-âgîn ile mest ve meclûb düşüyoruz, o leyl-i serâʾirin bizim fikrimizde de seher-hîz olacağına inanıyoruz.

Süs ʿunvanlı şiʿrin mevzûʿusunun insanlara ekseryâ sebeb-i mesâʾib olan letâfet-i caʿliyyesini izhâr etmekten ʿibâret. Mevzûʿ velev ayrı ayrı aksâmı iʿtibârıyle olsun, zihn-i şâʿirde vuzûh ile mevcûd ki ezhâr-ı kârîʾîne de öylece intikâl ediyor. Bu şiʿrde *La Dans Serpantin*'de gördüğümüz temâdî-yi hayâl yok. Şâʿir bir hayâlden başka bir hayâle sıçrıyor; diğer bir mevzûʿ için en büyük nakîsa olacağında şübhe edilemeyen bu ʿadem-i irtibât burada *Süs*'ün tannâz ve cevvâl tabîʿatına bir timsâl gibi oluyor da kârʾînin hiss-i telâkkîsine bile muʿâvenet ediyor. Maʿmâfîh belki lüzûmundan fazla görülebilecek olan o hitâbların bir kısmını tayy edivermekle kuvvet-i şiʿrden çok bir şey eksilmiş olmuyor; şiʿre

Bir hüsn-i mükemmel gibi herkes sana ʿâşık

Herkes sana meczûb

Herkes sana müştâk

beytinden başlamak da okuyanların zihinlerine, birbirinden aç çok mütefâvık birtakım

hayâller istilâ etmeden evvel, hayâl-i asliyyeyi ʿaksettirmenin fâʾidesi var, mahzûru yok. Şiʿrin üslûbuna gelince:

Ey nehr-i mutalsam ki uçar mevcelerinden

En rûh-firîb, en güzel, en şûh u münevver

Bir bûsiş-i nefrîn.

beyti gibi gâyet parlak, mükemmel, muvaffak mecâzlar da vardır: **[n.5, s.9]**

Ey gâze-i sehhâr-ı harem-pûş! Güzelsin

Lâkin mütegayyîr

Bir kız gibi, heyhât!

Ey mevc-i safâ! Rûha kef-efşân-ı emelsin.

Gösterdiğin ahlâm-ı şegaf muğfil ü müskir,

Ey nevm-i huzûzât!

kıtʿası gibi ehemmiyyetsiz sözler de…

Bir de insân şiddetli bir ziyâya meselâ güneşe baktıktan sonra kuvveti az olan ziyâları zulmete benzettiği, pek tatlı bir şeyi yedikten sonra tadı az olan şeylerin taʿmını anlayamadığı, ağır bir cisim kaldırdıktan sonra hafîf şeylerin derece-i sıkletini takdîr edemediği, şedîd bir kokudan sonra ince şemeleri duyamadığı, büyük gürültülerden sonra ufak sesleri hissedemediği gibi zihinde parlak, ağır, kuvvetli bir fikirden bir hayâlden sonra hafîf, cansız efkâr ve hayâlâtı ehemmiyyet-i asliyyesiyle telakkî ederiz. Şâʿirler, münşîler mecâzâtı bu kâʾide-i tabʿîiyyenin îcâbına tevfîk etmelidirler. İşte *Süs* manzûmesi bu nokta-i nazarla ziyâde nakîsadâr. Yoksa veznin muvaffakıyyeti, şiʿrin âhengi, kâfiyyeleri, tavr-ı ifâdesi mükemmel mükemmel elfâz ve terâkîbi kâmilân müntahab. Güzel bir şiʿr.

Zerrişte şimdi okuduğumuz iki şiʿrden bütün bütün başka. Fakat yinde güzel yine mükemmel bir şiʿr. Evvelâ mevzûʿ vâzıh ve tam olarak tasavvur edilmiş. Üslûbu mevzûʿuyla mütenâsib, sâde, tavr-ı ifâdesi üslûbuna muvâfık, tabîʿî ve selîs:

Yaz ʿaşkına dâʾir dediniz… İşte: –Çocukken

Gâyet afacan bir kedi sevdim ki elimden

Bir lahzâ bırakmazdım; uyurken kucağımda

Rûhumdaki şefkat

Hep üstüne titrer; gece baʿzân yatağımda

Birlikte uyurduk. Bırakıp mektebe gitsem

Dil-tengî-yi hasret

Mutlak beni râhatsız eder, «Hey koca sersem!»

Tevbîhî tokatlarla gürülderdi başımda

Ben, ʿâşık-ı şeydâ,

Her kahra tahammülle severdim… O yaşımda

Sevmekteki teʾsîr ü tesellîyi bilirdim.

Herkes gibi, hattâ

Baʿzân da sebebsizce olurdum müteʾellim…

İşte şâʿir buraya kadar en tabʿiî en selîs bir üslûb-ı beyân ile kedisine muhabbetin derecesini, kendisinin ahvâl-i rûhiyyesini bize anlattıktan sonra:

Zerrişte – Bu ismiydi onun – sanki haber-dâr

Mahfî kederimden,

Yaltaklanır, atlar, sürünür, okşanır, okşar

Tatyîbime elbette o gün çâre bulurdu;

Lakin üzerimden

Bir kere o hüzn oldu mu zâʾil, kurulurdu:

«Sâyemde bu neşʾen» demek ister gibi mağrûr,

Mağrûr ve muhakkur

Başlardı vefâsızlığa, ben ʿâciz ve meshûr.

Her türlü huzûzâtına, her keyfine tâbʿi:

Baʿzan mütehayyir

Baʿzân mütehakkim, yine ʿâciz, yine kâniʿ

En şübheli bir meylini görsem inanırdım.

Bî-çâreliğimden

Hep tırmalanır, tırmalanır, tırmalanırdım!

Kıtʿalarında Zerrişte ile aralarındaki münâsebeti taʿrîf etmiş. Üslûbda lüzûmsuz bir sanʿat, ifâdede «meshûr»dan başka fazla bir kelime yok. Bir üslûb-ı beyân ki latîf bir âheng-i selâsetle akıyor. **[n.5, s.10]**

Bir mısrâʿında muzâriʿlerin teʿakubu şiʿre sâkin bir cereyân-ı tabîʿî vermiş. Kedinin cefâkârlığını göstermek için *«mağrûr, mağrûr ve muhakkur»* tekrârı ifâdeye tam mahallinde kuvvet bahşetmiş. Son mısraʿındaki tekrâr yukarıdan beri hikâye edilen hâlin öylece devâm ettiğini en müʾessir, en mücehhiz sûrette anlatıyor. Sonra şâʿir bu vakʿayı hâl-i ʿumûmîsine tatbîk ederek:

«Yaz ʿaşkına dâʾir» dediniz… İşte misâli:

Sevdiklerimin ben

Hepsinde bu tırnakları, hepsinde bu hâli,

Hepsinde bu hırçın kedi sîmâsını gördüm…

diyor. Bu kıtʿayı da güzel, «*Yaz ʿaşkına dâʾir dediniz*» ihtârını da pek mehânda buluyoruz. Şiʿr tabîʿaten burada bitmişken şâʿir «gördüm» fiʿlini kâfiyyesiz bırakmamak için:

Bir ʿömr-i cahîmin bütün ezvâkını sürdüm!

Hoş mutlakını ʿilâve ediyor. Şiʿrden bütün bütün ayrı kalan, zorâkî bir tezâddan başka maʿrifeti olamayan o mısrâʿın vücûduna «gördüm» fiʿlinin kâfiyyesiz kalmasını tercîh ederdik. Bu şiʿrde kâfiyyelerin sûret-i tertîbi esâsen iyi değil; hatta daha ağır bir mevzûʿda bu tertîb büyükce bir kusûr sayılabilir. Fakat şiʿr o kadar sâde ve hafîf ki kavâfînin vücûdunu gâh bîgâh hissettirememesi bile tabîʿat-ı tevâzuʿ nemâsına tevâfuk etmiş. Yalnız «haberdâr» ile «okşar»ın tefkıyyesi her hâlde güzel değil.

–Mâbaʿdı var–

H. Nâzım

Hoş Bir Sadâ?

«Tout passe: L'art augauste

A seul L'étérnitê.

Le buste

Survit á la cité.»

Her şey geçer….Evet, önümüzde derînleşen

Bir leyle var, bizi çekiyor gavr-i sârına.

Bir leyle var ki doğmayacak fecr-i târına

Koşmaktayız ümîd-i teʾebbüdle, mest ü şen!

Her şey geçer…. Esef ve teneffür, elem, mihen

Ferdâ olur muhabbetin ârâm-i hârrına,

Mevtin soğuk kanadları ʿömrün bahârına,

Örter şitâ-yı serdî-yi nisyândan kefen…

Her şey geçer…. Bu doğru! Fakat hissî şiʿr ile

Sanʿatla, hâb-ı zevkle, hummâ-yı fikr ile

Hasta olan inanmaz ona, sâf u bî-haber…

Her şey geçer…. ʿAdemle hakîkatte bir reviş!

Bî-çâre, iʿtikâdına mağrûr, zanneder:

«Bâkî kalan bu kubbede hôş bir sadâ imiş.»

ʿÖmer Seyfeddîn

Edebî Fırtınalar

Genc bir edîb veya şâʿirin eserleri genc hem-meslekleri tarafından ekserya «hased», hayât-ı edebiyyesi ihtiyârlamış veya ihtiyârlamaya başlamış zevât tarafında «tezyîf ve lâkaydî» ile istikbâl edilir.. Baʿzen bu istikbâl bir imparatorun merâsim-i istikbâliyyesi

kadar mutantan ve muhteşemdir!... Âsâr-ı edebiyyeyi mümkün olabildiği kadar bî-taraf bir samîmiyyetle takdîr ve tenkîd ederek mâhiyyet-i hakîkiyyesini taʿyîn eden dimâğlar, edebiyyâtı seven ve taʿkîb eyleyen mümtâz kâriʾlerdir. Bu güzîde kâriʾler en samîmî, en ʿâdil bir heyʾet-i ʿudûl hükmündedir. Bir muharrir ne kadar böyle çok kâriʾlere mâlik ise ne kadar böyle çok seviliyor ve beğeniliyorsa o, diğerlerine karşı muzaffer demektir.. Yazı yazanların yazı yazanları beğenmesi, cidden sevmesi pek nâdirdir. Baʿzân menfaʿatleri bir müstebidd hükümdâr şiddet-i irâdesiyle, emreder: Birbirlerini seviyor ve takdîr ediyor görünürler.. Fakat bu görünüş bir «rol»dür… En müttefik görünen muharrirler arasında bile gayr-ı merʾî uçurumların boşlukları vardır. Üdebâ ve şuʿârayı samîmî bir nokta-i uhuvvette birleştirecek bir muʿâhede-i iʾtilâfı henüz hiçbir ʿasr-ı edebî akdetmemiştir.

Siyâset-i edebiyye ihtivâ ettiği ihtirâslar, pây-mâl ettiği hakk ve hakîkatler iʿtibâriyle siyâset-i siyâsiyyeden pek de geri kalmaz… Bu edebî ihtiraslara, entrikalara karşı mümkün mertebe lâkaydî-yi vakûranesini muhâfaza edenler en ziyâde şâyân-ı hürmet sîmâlardır.

Edebiyyâtta köhnelik elîm bir sefâlettir, en ziyâde fıkdân-ı zevk-i bedâîʿe nişânedir. Muvâzenesiz, çılgın bir teceddüd de şâyân-ı merhamet bir sefâhettir. En ziyâde zaʿaf dimâğa, mefkûdiyyet-i ʿirfâna ʿalâmettir. Maʿnânın boşluğunu –bir sihr-i sanʿatkârâne ile– lafz-ı enkâz ile dolduranlar iyi bir hokkabâzdır.. Haksız yere bir eseri batırmakla yükselmek isteyenler, ârzûsu hilâfına, en ziyâde alçalan bir hôd-gâmdır.

Bir ʿâlem-i edebiyyât öyle bir hükûmet-i meşrûtadır ki meclis-i mebʿusânının aʿzâları kâriʾlerden müteşekkildir. Âsâr-ı edebiyyeyi mevkıʿ-i iktidârda tutan da sükût **[n.5, s.11]** ettiren de kâriʾlerdir. Baʿzân münekkidler kâriʾlere rehberlik ederler. Münekkidler sanki meclis-i aʿyân aʿzâsındandır. Kâriʾlerin iʿtimâd reʾyi verdikleri eserleri pek düşüremezler.. Fakat baʿzân da kâriʾlerin tutmak istediği bir eseri düşürebilmek için iʿmâl-i nüfûz edebilirler ve hattâ baʿzân da muvaffak olurlar!... Bu muvaffakıyyet tâcını en çok reʾs-i kemâlinde bulunduran nâfiz bir münekkid, ʿâlem-i edebiyyâtın kralıdır. Maʿateʾessüf ʿOsmânlı ʿâlem-i edebiyyât şimdiye kadar böyle bir kral görmemiştir!...

Sahne-i edebiyyâtta «hırs-ı iştihâr» ekserya madhek baʿzân da fecîʿ roller oynar.. Şimdiye kadar hırs-ı iştihâr ile kaleme sarılıp da muvaffak ve gayr-ı muvaffak olanların ahvâl-i rûhiyyeleri, tevessül ve şitâb ettikleri vesâʾit- mütenevviʿanın mâhiyyet-i garîbeleri tahlîl ve teşrîh edilse pek ʿacaîb, pek şâyân-ı dikkat ve intibah, insânların psikolojileri nokta-i nazârından pek mâl-a-mâl vesâʾik bir silsile-i madheke-i beşer meydâna gelir..

Öyle bir madheke-i beşer ki Balzak'ın rûhunu şâd eder..

Harîs-i iştihâr olanlar, tabîʿatın kendilerine verdiği kudret ve istiʿdâdın fevkında şöhret dilenenler en az şöhret kazanmaya mahkûm budalalardır. «Şöhret» öyle zâlim ve füsûnkâr bir kadın, bir melîke, bir kadir-şinâs Kleopatradır ki kendisine meclûb olanı – kendisine lâyık değilse– derhâl pençe-i haşmetinde kahreder, ezer.. O, ancak bi-hakkın severse, sevebilirse mesʿûd eder.

Lâyık olanın – istemese bile – şöhret derin reveranslarla ayağına gelir.. Lâyık olmayan onun âgûş-ı teshîr-kârına atılmak için ne kadar câzib, ne kadar şarlatan, ne kadar deliş-kâr temennîlerde, niyâzlarda, tazarruʿlarda, istirhâmlarda bulunursa bulunsun, ondan göreceği çehre, ʿanîf bir çehre-i istiskâl ve işmiʾzâzdır. Şöhret, lâyık olmayanlara karşı pek zâlimdir. Baʿzı dakîkada o, merhametli, şefîk gibi görünür.. Fakat onun şu caʿlî merhamet ve şefkatine iʿtimâd etmek için insân pek sâf-dil olmalıdır.. Baʿzân onun edâ-yı nigâhında, ʿâşıkına zevk-i visâl vaʿdeden pür-emel bir maʿnâ da okunur.. Lakin bu maʿnâ bir serâb, bir bulut, bir rûʾyâdır…. ʿAmîk bir hâb-ı gurûr ve gaflet içinde uyuyan zavallılar, bi't-tabiʿ bunun bir rûʾyâ olduğunu hissedemezler!.

30 Mayıs 326/ **Râʾif Necdet**

İntikâda Dâʾir

–Mâbʿad–

Bir şey ki bir mütefekkir tarafından kâʿide sûretinde meydâna konulur ve ekseriyyet-i müdrike tarafından tasdîk ediliyor; kof olduğu nasıl iddiʿâ olunabilir?... O ekseriyyeti teşkîl edenler; insân olmak haysiyyetiyle birer şahsiyyet-i müdrikeyi hâʾizdirler. «Tasdik»leri elbette kör[ü] körüne olmayıp o şey hakkındaki muhâkemât-ı ʿaklıyyelerinin tevâfuku demek olduğu içün maʿkûldür. Böyle bir kuvve-i ekseriyye-i idrâkiyyeye mukârin olan bir kâʿidenin mugâlata ʿaddedilmesinde maʿnâ yoktur.

Târîhe ʿatf-ı nazar olunarak, düşünebilenlerin pek mahdûd olduğu, diğerlerinin **[n.5, s.12]** papağan gibi onların sözlerini tekrâr ettikleri beyân olunuyor!... Lakin düşünebilenler pek az değil, düşüncelerinde isâbet edenler pek azdır. Herkes düşünür fakat içlerinden musîbü'l-fikr olanlar mahdûd ve maʿdûd olur. Bu mütefekkirîn-i maʿdûdenin fikrine diğerleri râm olmuş ama fikirlerine muvâfık geldikten sonra râm olmuş… Yaʿnî ikinci mertebedeki adamlar birincilerin sözlerini bilerek, anlayarak, doğru görerek kabûl ve ʿasırlardan beri tekrâr etmişlerdir. Kim vardır ki bir fikri, bir sözü anlamayarak teslîm etsin?

Mâdemki tasdîk edenlerin o sözün hakîkî olduğuna ʿakılları eriyormuş; niçün kendileri meydâna getirmemişler, denilebilir. Pek doğru bir sûʾâl. Lakin bir şeyʾi meydâna getirmek içün lâzım gelen kuvve-i fikriyye ile onu beğenmek içün iktizâ eden sermâye-i ʿakliyye arasında pek büyük fark vardır. Bu farkın vücûduyladır ki her idrâk eden, îcâda muktedir olamaz.

Binâberîn ekseriyyet-i beşeriyye ekâliyyet-i mütefekkirenin mahsûlât-ı zihniyyelerini papağan gibi tekrâr etmiş değildir.

Sonra "*Bu papağanlar arasında yetişmiş birçok hekîmler, mütefekkirler vardır. Fakat onlar birer kopyadır. Hangisi biraz kazınsa altından başka bir sîmâ çıkar.*" sözüne karşı ben derim ki her hekîm her mütefekkir hattâ her sâhib-i kalem bir kopyadır. Hepsinin mahsûlât-ı fikriyyesi kendinden evvel yaşamış olanların, başkalarınındır. Baʿzı tahrifât ve ʿilâvâtta bulunanlar olmuşsa da herhâlde sîmâlarının hutût-ı esâsiyyesi kopyadır. Bugün kim vardır ki bütün düşüncelerinde sırf şahsiyyet-i zâtiyyesi görünsün?... Hangi dimâğ var ki muhîtin suyûl-i tefekkürâtıyle dolmuş bulunmasın?... Hatta şu yazılarım benim olmadığı gibi *İntikâd* makâlesi de muharririnin değildir. Biz arada bir mürettib, bir vâsıtayız. Yalnız vazîfe-i tertîb ve vesâtetimizdeki muvaffakıyyet ve ʿadem-i muvaffakıyyetimizden mesʾûlüz!... Tahsîl demek, bitmez tükenmez bir hazîne teşkîl eden muhîtin, mâzînin mücevherât ʿilmiyye ve fenniyyesini gasbedib muhâfaza-i dimâğa yerleştirmek demektir. Bu bâbda kim tîz davranmış, mahâret göstermiş olursa bahtiyârdır. Eğer her sözün, her yazının mütekellim ve muharrirînin olması yaʿnî muktebes olmaması lâzım gelseydi, bilâ-tahsîl herkesin muharrir ve mütefekir olması iktizâ ederdi. Hâlbuki iş öyle değildir; tekâmül; telâhuk-ı efkâr ve inzimâm-ı âsâr ile devâm-pezîr olur. Efkâr ve âsârın telâhuku bir izdivâcdır ki dâʾimâ fikir, eser doğurur, vâsıta-i izdivâc da muhakemât-ı mantıkıyyedir. Binâʾenʿaleyh dünyada efkâr-ı müştereke yoktur dememeli…

Hakîkî ʿâlimlerin; mutlaka efkâr-ı hâzıraya zıdd bir sûrette düşünenler ve bu düşüncelerine halkı râm etmek içün lâzım geldiği kadar söz söylemeye, kurnazlık ve hîleye muktedir olanlar olduğu iddiʿâ ediliyor ve buna delîl olarak

–Mâbʿadı var–

F. Sâcid

Müdîr-i mesʾûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matbaʿası - Bâbıʿâlî Caddesi

HEDİYE

Numero 1

Hayât

Annen, bî-çâre kadın, tahammülsüz acılar, ıztırâblar içinde kıvranırken sen nevzâd-ı beşer, bî-haber bir tebessüm-i gâfil ile kâʾinâtı selamlayarak doğarsın.. Sefîl ve ʿuryân, muhtâc-ı hâmiyyetsin…

Senin kudûmünle leb-rîz-i sürûr pederin, henüz hiçbir kederin, bir hicâbın gölgelendirmediği nâsıyye-i beyâzına koyduğu bûse ile beşeriyyetin ilk hediyye-i muhabbetini sana bahşeder.

Annenin sana takdîm edeceği şeyler daha kıymetdârdır.. Senin bir tebessümün, bir nefes-i huzûrun ona bütün ıztırâblarını, bütün râhatsızlıklarını unutturur.

Evvelâ aylarca senin bâr-girân-ı mahfîni taşıdı, seni besledi. İlk gıdânı annenin kanından aldın. ʿÂlem-i kudsiyyetten vücûd-ı zaʿîfine isâle olunan rûh, çırpına çırpına, ârâm-gâh-ı süfliyyetine indiği zamân ona ilk şehîk-i ârâmını annen bahşetti.

Ve şimdi doğdun; zaʿîfsin, muhtâc-ı himâyetsin…

Yine annen seni aylarca kendi kanıyla besleyecek, kendi hayâtından senin cism-i nâ-tüvânına hayât ve kuvvet verecek, senin için huzûr ve istirâhati terk edecek. Zamânlar olacak ki senin için uyku uyumayacak ve güneş, ilk ziyâlarıyle senin firâş-ı marazına şifâ gönderir iken anneni hâlâ yasdığının yanında seni himâyet eder bulacak.

Sen dâʾimâ büyüyeceksin. Nihâyet bir gün gelecek ki sen bu ihtimâmât arasından mini mini bir adam olarak çıkıvereceksin.

Bundan sonra başka bir hayât başlayacak.

Gitdikçe büyüyeceksin, okuyacaksın, yazacaksın, cemʿiyyet-i beşeriyyetden bir cüzʾü teşkîl etmiş olacaksın.

Seveceksin, sevileceksin. Gülecek, ağlayacaksın. Şefkatler, ihtimâmlar göreceksin. Senin için ağlayan gözler, senin için çarpan kalbler bulacaksın.

Fakat emîn ol ki bunların hiçbiri babanın alnına koyduğu ilk bûse kadar sâf ve pâk; annenin, beşiğinin yanında uyanık geçirdiği uzun gecelerde senin mini mini yorganını ıslatan gözyaşları kadar kalbî ve samîmî olmayacak.

Ve sen onlardan artık ebediyyen ayrılmış olduğun zamân onların hâtıra-i

muʿazzezesinden daha ciddî daha müşfik bir refîk-i tesliyyetkâr bulamayacaksın…

29 Kânûn-ı evvel 322/ʿ**Alî Sühâ [n.1, s.1]**

Efsûnlu Bir Cenâh

– Celâl Sâhir Bey'e–

Maʿşûka-i tabîʿat, o meshûf-ı hûn u rîş
Tirâje-i siyâseti hep alla işlemiş

ʿAsî Giridlilerde: esâtirce safsata!
Müfsid Yunanlılarda: zamânî mugâlata!
ʿOsmânlılarsa: Pür-heyecân-ı muttasıl nota
Barânı yağdırıb da kıyâmet koparmada!

Lakin o yağmur Avrupa'nın nâgehân sabâh,
Birden mesâ muhîtini ıslatmıyor ki âh!.
Gûyâ kalıp mağrîbi efsûnlu bir cenâh
Örtmüş de bir şey işlemiyor. Vâh, vâh, vâh!
Dâhî, kitâb, muʿâhede-i zâʾid, yalan gibi!
Düşman da dost da şimdi ʿumûmen yılan gibi!

Âh, ey Girid, âh!
Çılgınlığı bırak!
Yabana iltihâk:
Efsûnlu bir cenâh
Îcâd edib de uçmadan imkânı yok, evet
İmkânı yok husûle gelir bir hayâl değil! ...
ʿOsmânlılar için seni boğmak muhâl değil!

Asla değil! Fakat,

Maʿşûka-i tabîʿat, o meshûf-ı hûn u rîş

Tirâje-i siyâseti hep alla işlemiş

Celîs

Ey Vatan

–Yaralar ve Sargılar Şâʿirine–

Âheng-i şiʿr ve servetin, şûh ve mâzî-yi bekâret-i mihr ü mâhınla ey vatan, ey Türkiyâ'nın meleke-i mukadderâtı; pörsümüş dikenler, su bulmuş kayalıklarla ağlatılmak istenen maʿbed-i hakîkî-yi insâniyyet On Temmûz ile varlığına emîn bir millet-i maʿsûmenin meʾmen-i intibâh ve ziyâsı olan bedîʿa-i arz; biliyor musun ki Balkan'ın buzlu şâhikaları, Girid'in kasâʾid-i şîveni, zavallı Bosna – Hersek'in cerîha-i üfûlü bezm-i alaturka şarkîlere bir maktel-i izmihlâl değil, hastalığımızın bir Alsas Loren'i, sâde bir kitâbe-i seng-i istibdâdı kalacaktır. Çünkü biz bu İncîl-i yemîn-i istiklâliyyeti boğmak isteyen hissi, gayr-ı merʾî parmakları giyotin ellerle kırmaya, yalnız senin reşahât-i mefâhir-i ʿibâdetinle pür-renk ü münevver, führerlerin insâniyyet-i mütemevvicesiyle pür-hayât âtîlerin, kendi cismâniyyet ve maʿneviyyetimizin, ʿOsmânlılığımızın evlâdı, al ve beyâzın evlâdı kalmaya müʾebbed Kurânımız, muzaffer silâhımızla yemîn ettik. İslâvizm, Cermanizm, Yunan tufeylât-ı siyâsiyyesi, âh bunlar, huzûr-ı kâʾinâtı ısırmak isteyen cevr-i ʿisyân-ı hayât senin hâtem-i saltanatın, yıldırımları tûfân, kasırgaları top, fırtınaları kudret-i hakkla şamarlayan şümûs-ı kuvvân önünde solmaya mahkûm nevm-âlûd iğrenç kahkahalardır ki bütün paçavra silsile-i vekâyîʿ, bütün zulmet-i şeʾâmetle yalnız ʿademî bir harâbe şeklinde kalacak, tarâvet-i nîlî-yi mevcûdiyyetin, tâlâb-ı zevâhir-i hürriyyetin füyûz-ı rahmet ve şevketiyle, devlet ve milletinle, müʾebbeden yaşayacaksın, ey vatan…

İlyâs Mâcid [n.1, s.2]

Şebâb-ı Meftûr

— Kardeşim Bezmî Nusret'e —

Nerede evvelki neşʾe, eski heves?

Nerede evvelki sâkin efkârım?

Şimdi her yerde mâtemî bir ses,

Mâtemî bir sadâ-yı gam duyarım.

Nerede evvelki neşʾe, evvelki
Bana telkîn-i şiʿr eden sesler?
Her yerin şimdi hüsn-i gam-nâkî
Bana müstehzîyâne hande eder,

Bir karanlık bütün mehâsinden
Kalmamış bir ziyâ bugün hattâ:
Rûhumun fecr-i dâʾimîyesinden

Nerede evvelki meyl-i istiʿlâ
Ediyor şimdiler garîk-i zalâm
Rûhumu bir gurûb-ı zehr-i âşâm

Filibeli Nizâmî

Melâl-i Rûhum

— Lâmiʿaya —

Gecenin ilk tülleri etrâfa yayılıyor..

Bütün tabîʿat yorgun nefeslerle dinlenir gider.. Uzakta kayalıklardan yuvarlanan berrak suların mühtezz şırıltıları, bu derîn sükûn içinde varlıktan şüphe eden âʿsâba bir peyâm-ı mevcûdiyyet yolluyor…

Şimdi son kırlangıçlar gitdikçe seyrekleşen pervâneler ile beni gecenin meʾyûs boşlukları içine terk ediyor ve hepsi bütün canlı mevcûdlar yuvalarına, inlerine giriyorlar, her lâneden bir sadâ-yı daʿvet işidiliyor. Yalnız sen, zavallı ʿaşkım, sen reddolunuyorsun!

Medîha Güzîn

Leyâl-i Âfileden

— Kardeşim Bezmî Nusret'e —

Kimse yok, ses yok.. Ufkun üstünden
Çıkıyor ay, bir iltimâʿ-i beyâz
Münteşir her tarafta, garka-i nâr
Kimse yok, yalnız rişte varsın sen…

Gece, girdin, odandaki lamba sönük
Bir esîri hevâ-yı şûh-ı garâm
ʿItr-ı sâfınla titriyor. Sen: «Odam
Kapkaranlık, bakın!» dedin. Gördük

Sâde câmlar eşiʿa-i kamere
Maʿkes olmuş bu hâl ile hücren
Bir perî âşiyânı sanki.. Ve sen

Titriyordun, dedin ki: Ben her gün
Yaşamak isteyince zulmetle,
Ay çıkar böyle…
— Üfleyin, sönsün…

İsmâʿîl Hâmi [n.1, s.3]

Nefhâ-i Tesliyyet

— Ş. Fedâʾî'ye —

Mâdemki hayât fânî, muvakkat, bî-rahm; mâdemki hayât bî-insâf, gaddâr pençesiyle her zamân hassâs, bî-kes, maʿsûm kalbleri eziyor, kanadıyor.. Mâdemki ölmek ebediyyete kavuşmak, bir hayât-ı bî-fenâya nâʾil olmak demektir… O hâlde ʿazîzim, o hâlde biz onlar için neden gözyaşı dökelim, neden onlara acıyalım?

Hayır, onlardan daha çok, yüz bin, bir milyon kere çok bizim merhamete ihtiyâcımız var. Onlar, bize acısınlar, bizim hâlimize ağlasınlar, bizim gibi sefillere, bir muhît-i pür-şeʾâmet ortasında, aç kalanlara, sükût edenlere; musîbet, keder, felâket pençesiyle ezilenlere ağlasınlar…

Ne mutlu onlara ki bu rezîl kürenin emvâc-ı felâketinden uzak, pek uzak bir diyâr-ı saʿâdet ve rûhâniyyette, ebediyyetin sükker-i safâdarıyle pür-neşʾe, fânîlikten, sebâtsızlıktan rûhlarını kurtarmış bulunurlar.

Bize acımalı, bizim bu hayât-ı zillet ve sefâletimiz için ağlamalı… Âh, onlar bâkî, ʿulvî.. Biz fânî ve süflî…

Hâşim Sâmî

Âh, İntihâ!

Gelir bu ʿarsa-i hîçîye adam âvâre;

Niçün gelir o da bilmez bu dehr-i devvâra!

Ne kılsa cürm sayarlar. Ne eylese mesʾûl…

Ne kesbeder bu kader-i kayddan o bî-çâre?

Sonu ölüm dediğin intihâ-yı makberdir

Bu hây-i hûlar urur mahvolur o diyâra

Tevâzün olmak içün vâridât-ı hilkatte

Ölüm nizâm etmiş îʿtidâl-i edvâra!

Nizâmını bozamazmış tabîʿat-ı mağrûr

Hezâr taʿne bu melʿûn nizâm-ı gaddâra!..

ʿAdem değil bize mebdeʾ ki âhir olsun ʿadem

Fakat bu yoldaki varlıkta var mıdır? Bilmem

Ne inkılâb ki bir katrede olur zâhir

Büyür dakîka dakîka o katre-i mübhem

Nihâyeti bu kader-i verzişin olur idrâk

Ona serâʾir-i hestî ve nistî-yi mahrem

Dolar dimâğ bütün gâmızât-ı hilkatle

Olur cihân-ı şuʾûnât bir küçük âdem

Elinde en sonu bir mikrobun kalır ʾâciz

Garîbdir ki ölür bir dakîkada bir hem!...

Tabîʿatın nazarında benimle bir müverrek

Tefâvütü yok ise ger bu ʿakl-ı mağrûrun

Niçün ettiği bunca vazîfeler icâd

Nedir?... Kime sorayım ben.. Bu emr-i mestûrun

Benim önümde olan kimdir âh mesʾûlü

Ki yok tefâvütü ʿindinde mâtem u sûrun!..

Senin de olmadı hayfâ, senin de ey hikmet

Huzûr-ı bahş tekâzâ cevâb-ı meftûrun

Nasıl büyürken edersek tekâmüle hizmet

Memâta doğru da etsek o vechle ricʿat

Azar azar giderek kuvve-i hayâtıyye

Edeydi mebdeʾe doğru yavaş yavaş ʿavdet

Bu hâtırât, bu bî-had ʿavâlim-i idrâk

Nazardan eyleyerek ta izâle-i rüʾyet

Olaydı hâl-i tufûliyyete beşer vasıl

Vereydi âh bu sûretle ʿömrüne gâyet

Veyâ ki câzibe-i arzdan olub münfekk

Edeydi bir kürre-i digere beşer rıhlet!

Ahmed Kemâl

Müdîr-i Mesʾûl: Bezmî Nusret **[n.1, s.4]**

Bir İki Söz

Geçen hafta vaʿdettiğimiz vechile bu nüshaya dört sahîfe daha ilâve ediyoruz. Bunu başka bir isimle ʿilâve etmekten maksadımız, ancak Tenkîd'de intikâdâtdan ziyâde şiʿr ve nesir bulunduğundan şikâyet eden baʿzı kâriʾlerimizi memnûn etmektir. Yoksa her ikisinin arasında zerrece fark yoktur. Kâriʾlerimizin teşvîki ziyâdeleşdikçe Hediye de büyüyecek, ileride başlıbaşına bir koleksiyon olabileceği gibi imtiyâzı da ayrıca alındığından hîn-i hâcette Tenkîd'den hârice de çıkabilecektir.

Muhterem Abonelerimize

Gelecek nüsha ile Tenkîd üç aylık hizmetini itmâm ediyor. Üç ayda bir, hesâb kesenlerin esâmîsini neşretmek programımız îcâbından olduğu için lutfunuza intizârdayız.

Taşra Kitâbcılarımıza

Tenkîd gördüğü lutfa mukâbil fî-mâbʿad size otuz pâreye bırakılacaktır. Siz de kırk pareye satacaksınız. Şimdiye kadar yürütülen hesâbın kesilmesini ricâ ederiz.

İntihabât-ı Edebiyye

1 — Resâʾil-i edebiyyemizden mündericât cihetiyle hangisi sevimlidir?

2 — İnkılâbdan sonra yazı yazan nâsirlerimizden kimi beğeniyorsunuz?

3 — Yeni şâʿirlerimizden hangisini seviyorsunuz?

4 — Nesl-i âhirden Tenkîd'de en ziyâde muvaffak olan kimdir?

5 — ʿİlim ve fen nokta-i nazarından icâle-i kalem edenlerden kimi tercîh ediyorsunuz?

Bu sûʾâllere temmuzun onuna kadar cevâb verilebilecek. Bütün cevâb verenler gazetemiz ile neşrolunacak. Her sûʾâle en ziyâde reʾy verenler arasında bir piyango keşîdesiyle kazanana bir senelik abone hediyye edilecek. Esnâ-yı tasnîfte bütün gazetelerden bir iki muharrir bulunacak ve bunların isimleri neşrolunacaktır.

ʿArz-ı İhtirâm

ʿOsmânlıların en büyük şâʿir-i muhteremi Tevfîk Fikret Beyefendi Hazretlerini Tenkîd nâmına ziyâret eden muharrirlerimizden İsmâʿil Hâmî Bey hakkında ibzâl buyurulan teveccühâta karşı ihtirâmât-ı minnetdârânemizi takdîm ederiz.

Kıyl ü Kâl-i Edebî

Gazatemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem İlyâs Mâcid Beyefendinin bu mecelle-i nefîsesi intişâr etmiştir. Himmet-i vâkıʿasından dolayı sâhib-i edîbini tebrîk ederiz.

Muhabere-i ʿAleniyye

M. Raʾûf, Ali Haydar Emir, Mehmed ʿAlî, ʿAzîz Nerîmân, Mehmed Muhyiddîn, Manastırlı Mehmed Emîn Beyefendilere: Eserleriniz dercolunacaktır.

Serâb imzâlı eser sâhibine: Eseriniz pek güzel fakat konulması için sâhibinin adresi ve hüviyyeti hiç olmazsa müdîriyyetce maʿlûm olmalıdır.

Tashîh ve İʿtizâr

Yalnız Tenkîd'in değil bütün cihân-ı şiʿr ve edebin en büyük hâmîlerinden olan Fâʾik ʿÂlî Beyefendi'nin geçen nüshamızı tezyîn eden şiʿr-i nefîs ve müstesnâlarındaki (şeb-rev-âne) terkîbi (şîrvane) sûretinde dizilmiş olduğundan tashîh eder şâʿir-i ʿâlîsine ʿarz-ı iʿtizâr eyleriz.

Büyük Ticârethânelerimiz

Nefîs mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka ticârethânelerine mürâcaʿat ediniz.

7.6. TENKÎD: SAYI-6 VE HEDİYE: SAYI-2

TENKÎD

1326

Numero 6

Bezmî Nusret Bey'e

Muhterem Tenkîd'in aboneleri miyânına bendenizi de idhâl eylediğinize teşekkür ederim. Her risâle-i edebiyyenin intişârını büyük bir meserretle karşılayacak kadar perestişkâr-ı edebiyyât olduğum içün Tenkîd gibi ciddî bir eser-i edebînin sâha-i matbûʿatta görünmesini kalben alkışlamıştım.

Fakat maʿalesef ârzûma rağmen bugüne kadar ʿarz-ı tebrîkâtta geciktim. Ümîd ederim ki Tenkîd'in de emsâl-i sâʾiresi gibi üfûl-i nâgehânîsiyle müteʿellim olmayız, pâydâr olduğunu görmekle memnûn ve müstefîd oluruz.

Çünkü halkımızın edebiyyâta karşı gösterdiği lâ-kaydî şâyân-ı teʾessüf bir hâldedir. Ferdâ-yı inkılâbımızdan beri muhterem üdebâ ve muharrirlerimizin nasıl bir şevk ve tehâlükle erbâb-ı mütalaʿayı müstefîd etmek içün gazeteler, risâleler neşriyle meşgûl olduklarını nazar-ı şükrân ile görmekteyiz. Hâlbuki bu kadar saʿye, gayrete, fedâkârlığa mukâbil halkımızdan hep ʿadem-i rağbet, lâ-kaydî, kadir-nâ-şinâslık… Yazık… Pek yazık efendim, biz cidden acınacak bir hâldeyiz. Seviyye-i mâneviyyemiz pek ama pek dûn bir mertebede bulunuyor. Evet, kâbil-i inkâr değildir bir sınıf-ı mümtâzımız, efkâr-ı ʿâliyye-i ashâbımız var, vücûdlarıyle iftihâr edecek bir zümre-i irfânımız var. Lâkin neye yarar? Kalîl bir zümre-i ʿirfân, erbâb-ı iktidâr ile matbûʿâtın teʾmîn-i hayât ve istikbâli mümkün değildir. Efrâd-ı milletin seviyye-i fikriyyeleri hakkıyle yükseltilip, terbiyye-i hissiyyelerine çalışmazsa ne matbûʿâtımız ne de edebiyyâtımız takdîr edilebilecektir.

Fakat bendeniz, bir milletin hissini terbiyye edememek; onların fikirlerine, rûhlarına nüfûz ederek onlara edebiyyât hissini ʿasırlardan beri ihsâs edememekte en büyük kusûr ve kabâhati edîblerimizde buluyorum. Zîrâ edebiyyâtın aradığı hüsündür; hüsün mekâna, zamâna, hâle göre değişir. Bizim edîblerimiz; ʿArabı, ʿAcemi, Frengi taklîd etmişler; ʿArabca, ʿAcemce, Frenkce düşünmüşler, bizim rûhumuzu okşayacak güzellikler, sanʿatlar vücûda getirememişlerdir. **[n.6, s.1]** Evet, sanʿatkâr, meydâna getireceği bir bedîʿa-i sanʿatı halka beğendirmeyi düşünerek vücûda getirmez. Lâkin o sanʿatkâr bir Avrupalı fikriyle düşünerek vücûda getirdiği eserin, Türkistan'da teşhîr edileceğini

düşünüyorsa o son eseri meydâna getirmekten sarf-ı nazar eder.

Bizim edîblerimiz, hele şu son zamânlarda bir Avrupalı fikriyle düşünüyorlar, taklîden onların gâye-i hayâllerini bize nakletmek istiyorlar. Bugün Avrupa üdebâsından birine mümkün olmasa da Türklerin okuyacağı, seveceği bir eser vücûda getir deseler emînim ki o zât, mümkün olabildiği kadar Türklerin hoşlanacağı, takdîr edeceği yolda güzellikler bulmaya, sanʿatkârlık etmeye çalışır.

Taklîd ile yazdığımız âsâr-ı edebiyyeyi ʿacabâ onların lisânına nakletsek mazhâr-ı takdîr olabilir miyiz?...

— Hayır.

— Neden?...

— Çünkü taklîddir.

Ya bizim rûhumuza güzellik hissini veremeyen, bize yabancı gelen eserler bizim içün edebiyyâttan maʿdûd olur mu?...

Eğer bizim edîblerimiz, vaktiyle bizim kâbiliyyet-i rûhumuzu, hissiyyât-ı milliyyemizi bilerek, onu okşaya okşaya terbiyye etmiş olsalardı bugün bizde maddî, maʿnevî pek büyük eser-i terakkî vücûda getirebilirlerdi. Bizim de kendimize mahsûs hakîkî, millî bir edebiyyâtımız olurdu.

Edebiyyâtın gâyesi sanʿat ve hüsündür, diyenler, bunun bi'l-netîce tehzîb-i rûha hizmet edeceğini elbette inkâr edemezler. ʿAcabâ bizim edebiyyâtımız tehzîb-i rûhumuza hizmet ediyor mu, terakkiyyat-ı maʿneviyyemize bâdî oluyor mu, bunların netîcesi olarak bizde bir hiss-i teʿâlî uyanıyor mu, edebiyyâtımızın efkâr-ı millete derece-i teʿsîri ne hâldedir?...

İnsânlar, bedâyiʿe meftûn olmaz, bir gâye-i hayâl-i perverde etmezse o insânlar terakkî edemez. Bu gâye-i hayâli, bu hiss-i ʿulvîyi insânların efkârına ilkâ edecek de edîblerimizdir. İşte bu noktayı takdîr edecekleri tabîʿî olan üdebâmız; milletin anlayacağı, seveceği eserler vücûda getirmeli, edebiyyâtı halkımıza sevdirmelidir. Üdebâmız, hep halkımızın seviyye-i fikriyyesi yüksek olanlarına hem bunların da derece-i kusvâ-yı tefekküre vâsıl olmuş olanlarına hitâbet ediyor. Diğer kısm-ı halk bundan bir şey anlayamıyor… Anlasa da bir yabancılık duyduğu için hoşlanmıyor. Bendenizce, halkımızın seviyyesi düşünülerek âsâr-ı edebiyye vücûda getirilirse milletimize daha ziyâde hizmet edilmiş olur.

Bir milletin kuvve-i fikriyyesini bilerek, o noktadan güzellik ihsâs etmeye çalışmalıdır. Bize teʾsîr edecek eserler -orijinal- olanlardır.

Hâsılı efendim, muhterem üdebâmızın bu kadar **[n.6, s.2]** saʿy ve himmetlerinin mükâfâtını görememelerinin sebebini buna ʿatfediyorum. İhtimâl ki bendeniz hatâ ediyorum…

Evliyâ-zâde Nâciyye

Edebiyyâtta Gâye

Şu iki sene evvel geçirdiğimiz siyâsî ve muazzam inkılâbdan sonra ve bu sebeble az çok bi'l-cümle müʾessesâtta, hemen her şeyde olduğu gibi sanâyiʿ-i nefîseden bizde en ilerlemiş ʿaddedilen ve en ziyâde üzerine düşkünlük gösterilen edebiyyâtta da teceddüde, sâdeliğe ve tabʿîîliğe doğru bir tahavvül-i vukûʿî tabîʿî idi. Bir kavmin edebiyyâtı ile ırk ve türâsât ü muʿtekadât gibi ʿavâmilden sarf-ı nazar ile o kavmin muhît-i siyâsiyyesi ve şerâʿit-i ictimâʿiyyesi arasında sıkı ve samîmî bir takım münâsebet yaʿnî bunların birbirlerine karşı muʿdil ve müteselsil bir ʿameliyye teʾsîrini kabûl edersek edebiyyâtımızın da vesâʾitiyle, eşkâl ve gâyesiyle inkılâb-ı siyâsiyyemizin mâhiyyetine, nevʿ ve muktezeyâtına göre mahsûs bir inkılâba uğrayacağı teslîmde tereddüd edilmez. Demek ki şekl-i hükûmetce ve siyâsî bir nokta-i nazardan hakîkî bir tekâmül addedilebilen bu inkılâb-ı mesʿûdun âsâr ve netâyic-i tabʿiyyesinden biri de gerek lisânda ve gerek bunu âlet ve vâsıta eden edebiyyâtta ciddî ve müfîd bir tahavvül **[n.6, s.3]** ve başkalaşma olacak idi. Hürriyyet iʿlân olunduğundan beri neşredilen baʿzı âsâr, mensûr ve manzûm mevzûʿuyla, şekliyle veyâ gâyesiyle, hulâsâ yüksekliğiyle bu tahavvülün ʿalâʾim ve delâʾilindendirler; öyle hâtırıma geliyor ki ilkin başı çeken büyük ve muhterem şâʿirimiz Tevfik Fikret Bey oldu; vatan-perver edîb ve mütefekkirlerin, ʿaşk ve garâm edebiyyâtının bu hayırlı hareket-i milliyye ile artık bekâ-yı kavmimizi düşünmek vazîfe ve salâhiyyetini bahşeden hürriyyet ile devre-i ihtizâra geldiğini daha doğrusu bundan böyle geçim ve sürümü kalmadığını vâzıh, mukniʿ sûrette isbât ve îrâse eden heyʾet-i mecmûʿa-i mütâlaʿâtı ve bu zemîndeki mücâhedât-ı hamiyyet-perverâneleri edebiyyâtın, inkılâba takaddüm eden bir buhrân içinde bulunduğuna delâlet ediyordu; baʿzı eserlere yâhûd âsâr-ı edebiyyeden bir kısmına, tarafdârları müstesnâ olmak üzere gösterilen rağbetsizlik, lâkaydî de artık bir başka türlü edebiyyâta ihtiyâcın menfiyyen bir delîli değil midir?

Maʿmafîh edebiyyâtımızda behemehâl bit tahavvül husûlü tabîʿî ve zarûrî olduğu kadar lâzım ve hattâ müfîd idi. Musâhabât-ı edebiyyelerinde bu husûstaki mütâlaʿât-ı

tenkîdiyyelerini bir hiss-i hürmet ve takdîr ile okuduğum edîb-i vatan-perver Râʾif Necdet, edebiyyâtta bu lüzûm-ı inkılâbı – fakat bir başka gâye ve istikâmette – ne kadar güzel ve doğru olarak şerh ve îzâh ediyor. Bir edebiyyât ki mihveri, mevzûʿu "sevmek"tir, bu edebiyyât neye yarar? Bizde hangi ihtiyâc-ı bedîʿi tatmîn edebilir? Artık hep bunlar mı dinlenecek, bunlar mı okunacak, diyor. Fî'l-hakîka mevcûdiyyet-i kavmiyyesini esbâb-ı lâzımeye tevessül ile teʾmîn etmek en bülend gâyesi ve en mukaddes bir vazîfesi olmak lâzım gelen koskoca bir kavmin edebiyyâtı marîz bir hissiyyât-perverliğin, yine hasta bir hayâl-perestliğin iʿânesiyle karanlık beyânâttan, yek-siyâk terâneler terennümünden ʿibâret mi olacak? Sanʿat içün sanʿat nazariyyesine yapışıp kalan bir edebiyyâtımız olmaktan ise ve bunun da gürültülerini çekmeden ise edebiyyâtımızın olmaması hayırlı demek ile haksızlık edilmiş olmaz fakat edebiyyâtta tahavvülün luzûm ve fâʿidesi sözü insânda bir cihetten büyük bir teceddüd ve terakkîye nâʾil olmuş edebiyyâtımıza karşı kadir-nâ-şinâs-âne bir hiss ve fikir beslediği zann ve şübhesini uyandırabilir. Ancak burada maksûd olan edebiyyât fâʾide ile güzeli cemʿ edebilen, hâl-i ictimâʿiyyemize, derece-i terakkîmize nazaran, ahlâkî ve ictimâʿî veyâ rûhî az çok fâʾideler teʾmîn edebilen değildir. Meselâ (Tevfîk Fikret) Beyin *Verin Zavallılara*, *Balıkcılar*, *Hasan'ın Gazâsı* bence muhallid eserlerdendir; bu yolda diğer edîblerimizin, şâʿirlerimizin burada saded hâricinde kalacağını içün zikrine lüzûm görmediğim birçok eserleri var. Benim tahavvüle uğramasını murâd ettiğim o edebiyyât ki: Gayr-ı millî, gayr-ı tabîʿî, ve (dejenere)dir. İşte bunda bir başkalaşma, mümkün ise **[n.6, s.4]** ciddîleşme, ʿumûmun ihtiyâc-ı bedîʿîsine tekâbül edecek bir mâhiyyet alma lâzımdır. Bu lüzûmu da burada başka **daha** ictimâʿî bir nokta-i nazardan ve sathîce tedkîk edelim: Yukarıda bir kavmin edebiyyâtı ile muhît-i siyâsiyyesi arasında bir münâsebet ve telâzum bulunduğunu arz etmiştim. Şimdi herkesce müsellem şu esâsa göre koyu, tahammül-güzâr ve müvesvis bir esâret-i siyâsiyye altında birçok yıllar ezile ezile, her gün inkırâza doğru yuvarlanıp gittiğini göre göre neşve-i hayâtı kaybeden, yine bu kadar yıllar zarfında ancak hür bir muhît içinde tekevvün ve tekâmül edebilen ʿâlî ve ictimâʿî hislerden, efkârdan mahrûmiyyete mahkûm kalan bir kavmin edebiyyâtı bedîʿiyyât-ı edebiyye noktasından münsıf-âne düşünüp ve muhâkeme etmek şartıyle ne gibi bir kıymet ve ehemmiyyeti olabilir? Şübhesiz bu da bir edebiyyâttır, bu da bir kısmımızın ihtiyâcına mütekâbil idi. Fakat diğeri nedir? Ahlâkıyyet sıfır derecesine inmiş. Basît ve dâr bir muhît-i ictimâʿî, hayât-ı fikriyye sönük, düşünmek bir cürüm, iki insân bir araya gelemez, şimdi böyle bir yerde yetişen edebiyyâtın gâyesi ʿacabâ ne olabilir? Edebiyyât, bir şahsiyyet verelim, ya istibdâda karşı kükreyip ʿisyân edecek veyâ onun teʾsîrine ve tahakkümüne münkâd olacak; bu sûretle edebiyyâta istibdâdın zulmüne hizmet

etmek vazîfesi düşecek; edebiyyât da o mekrûh muhît-i siyâsîye intibâk etmeksizin teʾmîn-i mevcûdiyyet ve bekâ edemezdi. Bundan da yine: İstibdâda doğrudan doğruya veyâ dolayısıyle hizmet edenlere karşı vatan-perverlerimiz bulunduğu gibi öyle bir muhîte yaraşan edebiyyât tarafdârlarına mukâbil de vatan-perver şâʿir ve edîblerimiz vardı, diye bir hüküm ve netîce çıkarabiliriz. Binâʾenʿaleyh o zamân içün behemehâl istibdâd ile uyuşabilir bir edebiyyâtın münâsebet aldığını kimse inkâr edemez. Bu da ne gibi bir edebiyyât olurdu? Basit bir şey… Meselâ dediğim gibi ʿaşkın, fakat hayâlîleşmiş bir ʿaşkın edebiyyâtı… "Senbolizm"in yardımı dokunan kelimeler ile oynamak edebiyyâtı… Bu da taklîd. "Senbolizm"de kalamayıp cıvıdıyor, koklaşıyor istibdâdın istediği bir şey oluyor.. Edebiyyâtın, hissiyyât-ı bedîʿiyyenin bütün ve menâbʿ-ı ictimâʿiyyesi kuru, çorak veyâ hayâli sâhte... Şahs-ı iʿtibâr ile ʿalîl, sakat. İşte bu edebiyyât değişmek, artık medîd-i siyâsîye uymak lâzım idi. Zîrâ Pol Verlenler nesli ıstıfâ-yı edebîde artık ber-hayât kalamazdı.

Bununla berâber görülüyor, okunuyor ki edebiyyât hakkındaki telakkî ve fikrimiz, vatan-perver edîblerimizin gayreti sâyesinde gitdikçe değişmekte ve âsâr-ı edebiyyemizde şekil ve esâs iʿtibâriyle millîliğe, hakîkiliğe doğru terakkî etmekte bulunuyor. Ancak garîbdir ki siyâset ʿâleminde fırkalar olduğu gibi edebiyyât ʿâleminde de fırkalar, meslekler var; siyâsî fırkalar ne gibi esbâb altında teşekkül ediyorsa buna benzer sebebler edebiyyât ʿaleminde de var; meselâ bir kısmı inkılâb-ı edebîyi dediğim tarz ve maʿnâda anlar iken diğer bir zümre de ötede bu inkılâbı, sanʿat içün sanʿat nazariyyesini öne sürerek büsbütün başka türlü telakkî ediyorlar. Bu fırka içün edebiyyâtın hiçbir şey **[n.6, s.5]** ile ʿalâkası olmayacak; bir edebiyyât ki onun içün fâʾideli olmak bir zulldür; hulâsâsı yukarda tasvîr ettiğimiz edebiyyât ile tarafdârlarının istedikleri edebiyyât aralarında fark hemen yok gibidir. Belki dediğim zümrenin istediği edebiyyât daha serbâz, daha cıvık, daha gâyesiz olmaktan ʿibârettir. Bu noktadan bunlar şekil ve üslûbla "radikal" ise ahlâkî ve ictimâʿî bir noktadan da bence mürteciʿe çalarlar, zîrâ dünkülerin edebiyyât-ı cedîdesi daha "orijinal" ve ʿumûmî olacak yerde, daha gayr-ı tabîʿî, daha sâhte olmak iʿtibariyle bir taraftan azmış, diğer taraftan da soysuzlaşmış oluyor. ʿUmûm ise inkılâb-ı edebîyi fâʾideli bir cihette arıyor. İnkılâb-ı edebî de bu haysiyyetle lâzım! Bu hakâyıkı bir hiss-i cemiyyetle yazan ve müdâfaʿa eden Râʾif Necdet Beyi şâyân-ı takdîr gördüğümü tekrâr etmekle sözü keserim.

Mehmed Necîb [n.6, s.6]

Bir Sitâre Altında

Ey râh-ber-i fikr ü hayâlim olan ahter,

Ey jâle-i aşk eşk-i terî, ey gam-ı dilber!

Vechindeki sufrette o sevdalı kızıllık,

Andırdı hazân-gâhda bir meşcere-i ter

Ey âh-ı tahassür yakışan hüsnüne tefsîr

Ey derd-i tahassür görünen verd-i semen-ber!

Bir reng-i teʾessürde seni göz görüyorken,

Bir reng-i tahassür bürünür dehre ser-â-ser!

Gör zaʿafımı, ʿömrümden olurken müteşekkî,

Gönlüm yine ʿömrümle mukîm olmayı ister!

Ey zâtı olan zât-ı hakîkîsi cihânın

Ey zâtına benzer ne müʾessir, ne müʾesser!

Âsâr-ı hayâliyye-i sevdâ mı bu hâlet,

Fikrim mi bu zulmet-geh-i ʿâlemdeki şeb-per?

Yok, fikrime bir râh, güzer-gâh iken ʿâlem,

Bir sûret-i hatt-ı hareket görmedim âher!

Ey şâm-ı garîb, eş şeb-i yeldâ-yı tahassür!

Gönlüm de senin zulmet-i vechin gibi muğber!

Eyvah! Karanlık geceler me'men-i ümmîd,

Yokluk gibi varlık dahi târîkde yek-ser!

ʿAbdülhâk Hâmid

Bir Konferanstan[186]

…….. (Arnavudluk) ve (Yemen) mesʾeleleri ve hükûmetimizin bu mesʾeleleri halli içün ihtiyâr ettiği tarîk hakkındaki fikrimi sordunuz, bu mesʾeleler diğer daha birçok mesʾeleler gibi devr-i Hamîdî'ye tekaddüm eden birçok edvâr-ı cehl ve

[186] «Mahfil-i Dâniş» nâmıyle derdest-i teʿsîs bir meclîs-i ihvânda îrâd edilmişdir.

istibdâdın vücûd-ı devlete îrâs ettiği müzmin hastalıklardır. Müzmin hastalıklar müzmin tedâvîler ister. Yâhûd müzminiyyet hâddiyyet hâline ircâʿ ve bir maraz-ı hâdd gibi müdâvât olunur. Ahâlinin cehâleti hükûmetin cehâleti ile birleşerek bu hastalıklara meydân vermiştir. «Müzmin bir tedâvî» taʿbîr-i garîbini kullandım. Îzâh edeyim: Arnavudluk derdi bir derd-i cehl ü ʿamâdır. Ahâlîyi tenvîr ve temdîn etmek bir tedâvîdir ki birkaç kere on senelik ikdâm ve fedâkârî ister. Daha dün Arnavudluk'tan gelen ve Trabzon'a sevk olunan Arnavudluk efrâd-ı cedîdesi bir tek Türkce kelime bilmiyordu. Böyle adamları mektebler, muʿallimler, konferanslar, tiyatrolar, vaʿzlarla irşâd etmek, böyle adamlara devletin âsâyiş ve inzibâta ihtiyâcını anlatmak içün ne kadar çok seneler lâzım! Bu hâlde yegâne çâre–i ʿacil bunlara topların çelikten ağızlarıyla iʿtâ-yı nutk etmek kalıyordu! Arnavudluk'un ve Arnavud kardaşlarımızın selâmeti böyle şedîd ve fecîʿ bir vâsıtanın istiʿmâlini istilzâm ediyordu. İpek'te İpek mutasarrıfı ve hürriyet-i meftûhumuzun en muhlis, en münevver fâtihlerinden erkân-ı harb binbaşısı Hakkı Bey'e ve refîki Rüşdî Bey'e boşatılan martinler hükûmet-i meşrûtiyyetimize

« السـيف اصـدق‌ابناءً من الكتب »

diyerek kemâl-i kemâl-i ʿazîm ve dürüştî ile işe başlamayı vâcib ve bilhassâ zarûrî kıldı. ʿÂlem-i dînde

«رأس الحكمة مخافة الله »

hadîs-i şerîfine ne kadar musîb bir reʾy-i rezîni mutazammındır!

Sürver-i ehl-i himem (s. a.) efendimiz hazretlerinin bu hikmet-i baliğaları bize bâ-kemâl-i isâbet şu kâʿide-i siyâseti ilhâm edebilir.

Hikmet-i hükûmetin reʾisi mehâbet-i hükûmettir. Bu muhakkaktır ki nâs evvelâ hükûmetten korkar. Sonra hükûmeti sever. Arnavudluk meseʾlesi hakkında fikrim, zannediyorum, anlaşıldı. Birçok köyler harâb oldu; birçok vâlideler evlâdlarını, birçok zevceler zevclerini kaybettiler. Onlara yüreğim kan ağlar fakat bütün Arnavudluk'un kan ve âteş içinde kaldıktan sonra Türkiya imparatorluğundan ayrılması, bir ecnebî hükûmetin miʿde-i hâzımasına yumuşak ve mugaddî bir lokma olarak inmesi felâketi ihtimâli önünde bu olan ʿâlemi bir kulübün erkân ve aʿzâsı olacak **[n.6, s.7]** gibi mâtemlerin telhî-yi âlâmına katlanmak lâzım geldi. Havf u recâdan âzâde ve muʿarrâ olarak söylüyorum: Benim düşündüğüm budur, ben böyle düşünüyorum. Şunu söylemeyi de unutmayım ki bugün dökülen kanların meseʾûlü mâzîdir. Hükûmet Arnavudluk'ta cerrâhlık, operatörlük etti. Bütün vücûdu mevtten kurtarmak için kangren olan baʿzı aʿzâ ve aksâm-ı bedeni kesti.

Fakat…., fakat yarıdan sonra Arnavudluk'tan dökülen her katre kanın mesʾûliyyeti bizim hükûmetimizindir, hükûmet-i meşrûtamızın yüzünü lekeleyecektir: Müsellah mürebbîler Arnavudluk'tan çekilir çekilmez, gayr-ı müsellah mürebbîler Arnavudluk'u işgâl etmelidir. Gayr-ı müsellah mürebbîlerden maʿârif ordularını murâd ettiğimi söylemeye hâcet yoktur. Şu lâhzâda bir Japon zâbitinin bir Fransız gazeteciye Rus–Japon muharebesi esnâsında söylediği şu söz hâtrıma geldi. Recâ ederim, hatr-ı nişânınız olsun:

La question de l'enseignement est un cheveu auquel sont suspendu mille poids.

L'instituteur est l'auxiliaire indispensable du colon et du commercant, c'est lui qui accomplit, l'oeuvre de pacification qui doit suivre la conquéte.

Bu cümle, Harbiyye Nâzırımız Mahmûd Şevket Paşa tarafından takdîr olunduğu kadar maʿarif nâzırımız tarafından da takdîr olunsa idi… Harbiyye Nezâretimizdeki ʿazm-i bülend «enerji» –ki şübhesiz zâde-i habb-ı vatan ve semere-i ihlâs ve fazîlettir – temennî ederim ki Maʿârif Nezâretinde de ʿayni hayâtiyyetle, ʿayni ʿazm ü rezm ile müncelî olsun!

Japon zâbitlerin Fransızca olarak söylemiş olduğu sözünü tercümeye, şu mahfil-i ʿirfân ve ihvânda, hâcet görmüyorum. Hülâsâtü'l-hülâsâsı, fetih ve zafer ordularının kuvvetü'z-zahrı mekteb muʿallimleridir, demek olan bu sözdeki belâgât-ı mantıkıyyeyi ve mantık-ı belâgatı fehm ve takdîr içimizde etmeyecek kim var? Japon zâbitlerin mutevâzıʿ, metîn, zinde kelimelerle ifâde ettiği bu kâʿide-i siyâseti Japonya Kore'de tatbîk ve semerât-ı mühimme iktitâf ediyor. Yaʿnî memleket üzerine olan fütühât ve hâkimiyyeti kulûb üzerine, rûhlar üzerine fütûhât ve hâkimiyyet taʿkîb ediyor.

Yemen ve Yemen mesâʾili hakkındaki fikrim Arnavudluk ve Arnavudluk mesâʾili hakkındaki fikrimin hemen hemen ʿaynıdır. Yemen'in uzaklığı, sevkiyyâtın güçlüğü, Yemen kıtʿasının tarîk ve maʿâbirden, vesâʾit-i münâkaleden mahrûmiyyeti ve oradaki şerr ü şurîşin tabîʿat-ı ibtidâʿiyyesi ayrı ayrı nazar-ı dikkat ve mülâhazaya alınmak iktizâ eder. Bu sözlerimden «meslek-i telattuf» ihtiyâr edilmesini tasvîb ettiğim anlaşılmasın. Her yerde, her tarafta, her kavim için böyle zamânlarda dikkat buyurun, böyle zamânlarda diyorum, böyle buhrân ve müşkilât zamânlarında

السيف اصدق ابنء من الكتب

diye bağıran şâʿir-i kahramân Mütenebbî'nin yerden göğe kadar hakkı vardır. Hükûmetimizin

Sulh istersen harbî ile âmâde

düstûrunu taʿkîb etmesi Yemen'in (İmâm Yahyâ) **[n.6, s.8]** sı üzerinde az hayât-ı intibâh

ve ittisâf ihyâ etmemiştir. Daha beş altı gün evvel makâm-ı meşîhate sûret-i mahsûsada îsâl ettiği nâmeye muttaliʿ oldum. Tarafeynden akan veyâ akacak kanın Müslümân kanı olduğunu ve olacağını ileri sürerek, âbâ ve ecdâdına râygân edilmiş olan imtiyâzâtın kendisinde de ibkâ ve teʾyîdinden başka bir şey istemediğini söylemeye başlıyor. Söylemeye başlıyor! Bu ibtidâ bir hüsn-i intihâdır. Zannederim, güzîde, pek güzîde Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi, İmâm Yahyâ Efendi'ye şöyle bir cevâb verecektir: Yâ âhî'd-dîn! Biz şimdi bir hükûmete mâlikiz ki esâsı zamân-ı saʿâdet hükûmetidir. Uhuvvet, hürriyet, müsâvât bu hükûmetin uknûm-ı selasesidir. İmparatorluğun ʿumûm-ı vatandaşları hürdür, yekdigerinin kardaşıdır, yekdiğerine hukûken müsâvîdir. Bir vatandaşın diğer vatandaş üzerine imtiyâz ve teveffûku – nazar-ı hükûmette – yoktur, hükûmet-i meşrûta hâkimiyyet-i milliye demektir. Yemen'de iʿtisâf varsa Yemen'in mebʿûsları Hükûmet-i İcrâʾiyyeye bildirsinler. Hüküm mebʿûsların, hükûmet milletindir. Hükûmet-i meşrûta vâsıta-i icrâdır. Edvâr-ı mâzîyyedeki taʿaddiyyâtın mesʾûlü bugünkü hükûmet olamaz. O taʿaddiyyât yalnız Yemen'de yalnız Yemenlilere icrâ olunmuyordu. Binâʾenʿaleyh hükûmet-i meşrûʿamızın evâmir ü nevâhîsi bütün ehl-i vatanın yaʿnî hâkimiyyet-i milliyyenin, bi'z-zât siz de, ben de içinde bulunduğumuz hâlde, bütün efrâd-ı milletin evâmir ü nevâhîsi demek ve maksûd-ı yegâne selâmet ve teʿâlî-yi vatan olduğundan imtiyâzdan dem vurulacak zamânda değiliz.

«واعتصموا بحبل الله جميعاً »

fermân-ı kibriyâsını tahattür ederek

«ولا نباغضوا ولا تدابوا و كونوا عباداللهاخواناً »

Emr-i peygamberiyyesine icâbet ve bu icâbetde müsâraʿat tavsiyye olunur.»

Pek mevsûkan habîrim ki Şeyhülislâm Efendi ile Dâhîliyye Nâzırı Talʿat Bey ve Aydın mebʿûsu fâzıl-ı şehîr Hoca ʿAbdullah Bey Efendi İmâm Yayhâ Efendi'nin cevâbına bi'l-istişâre bir cevâb-ı savâb vereceklerdir. Bu zevât-ı güzîdenin isâbete karîn olan reʾy-i ihlâs eserleri verilecek cevâba şevket-i lâzımâyı verecektir, bunda hiç şübhe etmeyebilirim.

Doktor ʿAbdullah Cevdet

Vatanım İçin

Hakîkati söylemenin bir husûsî mevsimi yoktur, hakîkatin kâfî derecede tekrâr edilmesinin imkânı yoktur.

Abdullah Cevdet

Girid, letâfetce nasıl bir Venüs, bir Zühre-i **[n.6, s.9]** hüsün ve haşmet, bir perî-yi

şiʿr ü şegaf ise siyâset nokta-i nazarından da öylece Bahr-i Sefîd'in bir hâkimesi, bir melîkesidir.

Ve şu mevkiʿî, şu mevkıʿ-i zî-ihtişâmî ezmüne-i kadîmede bile hâʾiz, her zamân Akdeniz'in rûh-ı ticâretine mâlik idi. Bâ-husûs Süveyş Kanalı'nın küşâdından beri, Hindistân ve Aksâ-yı Şark'ın bir miftâhı, bir istasyonu hükmüne geçmiştir. Ehemmiyyet-i târîhiyyesi dahi o nisbette rengîdir.

Bu adada ilk sâkin olanlar Eteokret, Midoniyenlerdir. Müteʿâkiben Pelasi[g][187], Frijiyen[188], Karîyen[189], Lelej[190], Dorîyen[191], Semit akvâmı tavattun etmiş fakat Girid'den en çok istifâde eden Fenikeliler bulunmuştur. Onlar cezîre-i mezkûreyi üssü'l-harekât ittihâz ile Septe Boğazı sevâhiline kadar gider, ticâret ederlerdi.

Bununla berâber, adada henüz bir idâre-i muntazama mevcûd değildi. Oranın ilk hâkimi, ilk vâzıʿ-ı kânûnu meşhur Minos'tur. Minos, gâyet zekî, gâyet muktedir bir zât idi. Büyük, mükemmel bir donanma yaptırarak, ibtidâ ʿâsî Karîyen ve Lelejleri taht-ı itâʿate almış baʿde bütün cezâʾîr-i gayr-ı baʿideyi hattâ Sicilya'yı hattâ Anadolu'nun baʿzı yerlerini zabteylemiştir.

Lâkin fütûhâtı çok devâm etmedi. Müşârünileyh vefât ederek yerinde birtakım cumhûriyyetler türemiş bunlar da Romalıların pençe-i esâretine düşmüş, Romalılar ise Bizanslılara terk-i mevcûdiyyet etmiştir.

O esnâda Girid Hulefâ-yı ʿAbbâsiyye'den el-Meʾmûn'un ümerâsından Ebû Hafs ʿÖmer'in kabza-i teshîrine râm olmuştur. ʿArablar, Kandiyye şehrini inşâ ettikleri gibi cezîrenin her tarafını da bir derece iʿmâr eylediler.

Ne çâre ki 960'da Şark İmparatorluğu Nisefor [Fo]kas[192] Girid üzerine göndererek on ay muhasaradan sonra Kandiyye'yi ve bilâhare diğer tarafları tekrâr ele geçirmiştir.

Biraz zamân geçince Bizans hükûmetinin taksîminde, Girid adası Moneferat markisi[193]ne düşdü.

1[2]04'de Venedikliler, Marki Bonifas'a krallığına muʿâdil bir kıtʿa-i arâzi vererek ona mukâbeleten cezîreyi aldılar.

---

[187] Πελασγοί (Pelasgove/Pelasg) Eski bir Yunan kabilesi.
[188] Frigler
[189] Karyalılar
[190] Lelegler
[191] Doryalılar
[192] Νικηφόρος Φωκάς (Nikiforos Fokas)
[193] Βονιφάτιος Μομφερρατικός

Ve memleketlerinden 540 aristokratik ʿâʾile getirdiler. Şu sûretle Girid bir müstemleke-i iskân hâline girmiş, Cenevizlilerin tevsiʿ-i ticâretlerine bir sedd, bir mâniʿa-i rasîne olmuştu. Bu idâre, bu vaziyyet beş ʿasır kadar devâm edebildi.

1645'te, on sekizinci pâdişâhımız Sultan İbrâhim'in zamân-ı saltanatında, Silâhdâr Yûsuf Paşa Hanya, Suda, İspinalonka, Grabosa iskelelerini zabteyledi. Kandiyye'nin fethi yirmi iki yıl sürmüştür. Muhâsaranın ilk üç senesinde, 199775 gülle, 75322 kazan, 126855 [şîşe], 185852 tunc humbaraları, 132822 havan taşı, 497772 kıyye barut, 3960 lağım atılmış ve 15 kumandan, 84 çorbacı, 164 çavuş, 25639 yeniçeri, 696 alay beyi, 37645 tımarcı, 4963 serdengeçdi, **[n.6, s.10]** 6985 cebeci, 2295 topcu, 29965 lağımcı, 1900 garîb yiğit şehîd olmuştur.[194] Bütün Girid Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın himmet-i gazanfer-ânesiyle ancak 1669'da alınabildi.

Bu târîhten Mora ihtilâline kadar, ahâlî fevka'-lʿâde sulh-perver iken Yunanistan'ın istiklâli üzerine, kiliselerin Panelinizm telkînâtı ile Hristiyanlar İslâmlardan ayrılarak ʿisyâna başladılar.

Hükûmet-i ʿOsmâniyye, münselib olan huzûr ve rahâtı iʿade etmek zımnında, 1867, 1887, 1889 târîhlerinde üç fermân ısdâr eylemiş ise de şekâvet bir türlü bastırılamamış Girid'in semâ-yı pâki dâʾimâ bir şemîm-i cenk, dâʾimâ bir ridâ-yı sürh ile mestûr kalmıştır.

En müdhiş ihtilâl, 1315'de vakiʿ olarak düvel-i erbaʿanın müdâhalesi, ekser-i müslimlerin memâlik-i sâʾire-i ʿOsmâniyye'ye hicret-i ile nihâyetlenmiştir.

Donanmasızlığımız yüzünden kopan şu ʿisyân-ı meşʾûm esnâsında, zavallı dindâşlarımıza yapılan mezâlimleri, yetim kalan ʿâʾilelerin nâliş ü feryâdını bir Giridli, bir müşâhid-i hâdisât-ı kalb-i sûziş-kârıyle tasvîr etsem mutlaka ağlarsınız.

Fakat sevgili kardaşlarım, sizi üzmek, otuz üç sene ağlayan, sızlayan yüreklerinizi tekrâr incitmek istemiyorum. Onun için susacağım.

Zaten bunlardan ziyade beni kızdıran, ʿasabîleştirilen bir şey var; o da Girid'i ondan almadığımız, adada hiç hükümfermâ olmadığı hâlde, Yunan'ın iddiʿâ-yı hukûk etmesidir.

Artık hükmedeceğim ki hukûk-ı düvel kof, boş bir şeydir. Eğer merʿî, eğer muʿteber olsaydı mukaddes vatanım böyle nâ-pâk ellerde mi kalırdı, zavallı vatandaşlarımın akan gözyaşları dinmez mi idi?

[194] Yukarıdaki istatistik esnâ-yı muharebede ordu-yı ʿOsmâniyye'nin kâffe-i mühimmât-i seferiyyesini ihzârı ile mükellef olan nüzl emîni tarafından tutulmuş olmakla her hatâdan berîdir. B. N.

Hayır, hukûk-ı düvel mevcûddur. Kânûn-ı düvel yapılmamıştır. Çünkü salâhiyyetdâr bir kuvve-i teşrîʿiyye, tenkîz edecek bir iktidâr yoktur.

Bîçâre beşeriyyet, her vakit böyle sefîl, makhûr olacak; her vakit böyle murdâr, vahşî gaddâr ayaklar altında çiğnenecek misin?

Avrupa'ya, o muğfil, o riyâkâr Avrupa'ya Sultan ʿAzîz merhûmun, «Son aldığımız memleket Girid olduğu gibi son vereceğimiz yer de odur.» sözünü, büyük bir hekîmimizin, «Cesedlerimizden Girid adasının yanında diğer bir ada teşekkül etmedikce Girid Yunan'ın olamaz.» cümle-i cevher-dârını tekrâr ederiz. Bugün bilinmelidir ki hukûk-ı hâkimiyyetimize dokunacak küçücük bir hareket, bütün Teselya'nın kanla boyanmasına sebeb olacaktır. Bizi durduran şey, muhârebenin bir nihâyet, bir hâtime olmasıdır. Bundan evvel baʿzı vesâʾite mürâcaʿat etmek zarûrîdir.

Yapılacak ilk iş, siyâset-i hâriciyyemize bir katʿıyyet vermek olmalıdır. Zü'l-vecheyn bir politikayı taʿkîb etmek gayr-ı kâbildir.

Bilirsiniz ki vaktiyle Fransa kralı I. Fransuva husemâsını maʿnen mağlûb etmek için, **[n.6, s.11]** taksîm-i kuvâ mesʾelesini ortaya sürmüş ve cüzʾî bir müddet râhat kalmışdı.

İşte o muvâzene-i düveliyye el'ân devâm etmektedir. Hâl-i hâzırda mevcûd kuvvetler ikiye ayrılmış, bir iʾtilâf ile bir ittifâk-ı müselles vücûda gelmiştir. Biz, maʿteʾessüf bu iki cereyânın arasında kalmış, onların her türlü entrikalarına, her türlü hücûmlarına bir zemîn-i muvâfık olmuşuz.

Artık bî-taraf olmaktan kurtularak hangi taraf menfaʿatimize daha elverişli ise ona tamâmıyla meyletmeliyiz.

Bu sûretle, Girid mesʾelesi bir nihâyet, bir netîce-i müstahsene bulabilir. Efkâr-ı umûmiyyeyi bağlayan şu ʿukde, ʿukde-i hâsire de çözülmüş, refʿ edilmiş olur.

Bezmî Nusret [n.6, s.12]

Leyâl-i Mahmûme

Gayyâ-yı cehennemde yapılmış yatağımda;

Hissim ve düşüncem birer ejder, cânavardır;

Bir zehr akıyor beynime. Her göz kapağımda

Nârî ve büyük bir kayanın sıkleti vardır.

ʿAklım bana bir rehber-i irşâd olamazken

Hissimde de âsâr-ı cünûn etti teʾessüs;

Bir cinnet-i ʿulviyyedir efrâd-ı tahassüs

Ey sen ki seherlerle şafaklardır erîken,

Coşmakta acıkmış ve kudurmuş gibi artık

Zîrimde bu toprak, muhîtimde karanlık;

Sen gül ki bu ahvâl-i siyeh-çerde[?] çekilsin:

Olmuş sana eflâk-ı semâ mehd-i tecellî,

Dest-i kereminden saçılır nûr-ı tesellî,

Sen toprağa, sen zulmete mensûb değilsin.

Bursa 319/**Fâʾik ʿAlî**

İntikâd'a Dâʾir

– Mâbʿad –

"*Hiçbir feylosof ve hiçbir ʿâlim ve mütefennin geçmemiştir ki söylediği sözler, keşfettiği hakîkatler redd ü cerh edilmemiş olsun!*" deniliyor.

Her hakîki ʿâlimin efkâr-ı hâzıraya zıdd düşünmesi, her zıdd düşünenin hakîki ʿâlim olması lâzım gelir mi?... Ve bu düşüncesini kabûl ettirmek içün îcâb ettiği kadar hîleye sülûk etmenin hakîkî ʿâlimliğin muktezeyâtından ʿaddedilmesi ne garîb tasavvurdur!... Demek ki ʿâlim olmak içün bütün hakîkatlerin hilâfını iddiʿâ etmek ve bunu kabûl ettirmek içün de bin türlü hudʿaya girmek lâzımdır. Hîle-i hudʿa ile ʿâlim olmak yaʿnî hakîkatsizlik ile hakîkate hizmet etmek… Ne ʿacîb bir felsefedir?...

Mütefenninîn ve hükemânın redd ü cerh edilmiş ve edileceği melhûz bulunmuş olan kenefiyyâtı zâhiren hakîkat görünüb de hakîkaten hakîkat olmayanlardır. Esâsen hakîkî olsalar idi, sonradan sükût etmezdi. Hakâyık lâyetegayyerdir. Değişmeye, sükûta mahkûm olan, nazariyyelerdir. Her nazariyye de hakîkate istinâd edemez. Ve edemedikleri

için her vakit mecrûh ve merdûd olurlar. Lâkin bir nazariyyenin hakîkat olup olmadığı ne ile anlaşılabilecek?... Muhâkeme-i mantıkıyye ile yaʿanî metîn bir mukâyese-i ʿaklıyye ile… O mantık ile ki yukarıda kof olduğu iddiʿâ ediliyordu.

Bir nazariyye ne kadar metîn ne kadar keskin bir zekâ ile kabûl edilmiş ise o kadar yaşar. İnsânın mevcûdiyyet-i insâniyyesini teşkîl eden ʿakla ve onun muhâkemâtına iʿtimâd olunamazsa dünyâda başka neye istinâd etmeliyiz?... O ʿakıl ki mîzân-ı hakâyıktır. O muhâkemât ki o mîzânın evzânıdır. Muharririn fikri, bilmem ne gibi cereyânın taht-ı teʾsîrinde kalmış ki, "*Bütün ʿilimler, bütün fenler, tefekkürât-ı felsefiyye-i zemîn ve zamâna göre uydurulmuş ʿındî nazariyyelerdir.*" demiş!...

Vâkıʿâ ulûm ve fünûnun muhteviyyât ve nazariyyâtındaki ciddiyyetin derecesi mütefâvittir. Baʿzıları nazariyyât-ı riyâziyye gibi fenâ nâ-pezîr bir katʿıyyeti hâʾizdir ki bunlarda ihtilâf-ı enzâr-ı cârî olamaz. Bir kısmı muhâkemât-ı mantıkıyyeye istinâd eder. Baʿzılarının keşif ve isbâtı müʾesser-i nüfûza müftekırdır. Şiddetli muhâkemeye tahammül edemeyenler de vardır. Bunlar ise dâʾimâ redd ve kabûle maʿrûzdur.

Bununla berâber kâffe-i ʿulûm ve fünûnun esâsları bedîhiyyâttır. Teslîm edilmezse hiçbir şey sübût bulamaz.

Dekart'ın "mevcûd-ı mütehayyîz, mevcûd-ı müdrik" nazariyyesinin tahavvülü her nazariyyenin değişeceğine bürhân olamaz.

Evet, Dekart gelir, öyle der; Leybniç çıkar, şöyle der; başka biri ne öyle der ne şöyle..böyledir, der. Herkes bir fikir beyân eder. Fakat söyleyende ne kabahat var? Dinleyenler gözlerini açsın!... Bu bâbda da şiddet-i zekâ ve muhâkemesi gâlib olan **[n.6, s.13]** taraf muvaffak olur. Zîrâ şübhe yoktur ki kavî ve sâlim bir ʿakıl doğruyu daha iyi görür. Elhâsıl bu gibi kayıt ve tahrîri, maʿlûmu iʿlâm kabîlinden olacak mesâmmât-ı ʿaklıyye mevcûd iken bilmem nasıl oluyor ki fünûn ve felsefede kâbil-i istinâd bir hakîkat olduğu, şâyân-ı iʿtimâd bir kâʿide bulunduğu iddiʿâ ediliyor!... Bu iddiʿâyı hangi zî-rûh-ı müdrik vardır ki rehîn-i savâb görsün?... Binâʾenʿaleyh her şeyde olduğu gibi tenkîd içün de bir miʿyâr-ı hakîkî bulunmak lâzımdır. Söylemeye hâcet görülemez ki, âsâr-ı edebiyyenin tenkîdi ya lafza yâhûd maʿnâya inhisâr eder. Elfâz o kadar şâyân-ı ehemmiyyet değilse de kavâʿid-i mahsûsasına tevâfuk edenleri daha evlâdır.

Maʿnâ hakkında ise: Her maʿnâ bir şeyʾi müfîddir. O şeyʾin sıhhati de dimâğda muntabʿı bir takım hakâyık-ı esâsiyye-i sâbitenin, o şeyʾin mâhiyyeti ile mukâyesesi netîcesinde tebeyyün eder. Bir eserin okunmasını, bir sözün işidilmesini müteʿâkib onların

maʿânîsi havâss-ı mahsûsamız vâsıtasıyle dimâğa intikâl eder. Ve oradaki hakâyık-ı mahfûza ile rükûʿ bulan bir mukâyese-i âniyyeyi müteʿâkib hükm-i ʿaklî sâdır olur. Ancak her dimâğda hakâyık-ı mahfûza bir ve müsâvî olmadığı içün hükümler beyninde tehâlüf-i vukûʿî zarûrîdir. İşte bunun içün kavî bir dimâğa mâlik olmakla berâber iyi bir tahsîl görmüş olanların muvaffakıyyetleri daha emniyyetlidir.

Edebiyyât bahsine gelince: Gerçi muharrir "*Hissiyyât ʿunvanı altında az doğru, az ciddî ve diğer efkârdan ayrı bir mecmûʿa-i tefekkürât farz etmek doğru değildir.*" diyor. Ve bu husûsta en esâslı kuvvetimizin "hayâl ve muhayyile"den ʿibâret olduğunu ʿilâve ediyorsa da «hissiyyât» denilen şey sâbit ve mütehakkık olmayıp gâh inkâr gâh ikrâr edilegeldiği içün ne ʿaksi ne ʿayni müstahakk-ı tasdîkdir. Yalnız insan kendisinde bir şey duyuyor. Ve ona «hissiyyât» deyip geçiveriyor. Hissin, efʿâl-i- dimâğıyyenin tecelliyyâtından beri olması muhtemeldir.

"Hayâl"in de evâʾil-i beşeriyyette insânların latîf veyâ muhîb eşyâ ve ahvâli tahayyülü sâyesinde husûle gelmiş ve bundan da edebiyyâtın doğmuş olması da hâric-i imkân değildir. Fakat bu mülâhazadan muhayyilemizin marîz, edebiyyât ve sanʿatın da birer hâlet-i maraziyye olduğu ve bir şâʿirin, ne kadar marîz ise o kadar sanʿatkâr olması îcâb ettiği mugâlatalı bir tasavvurdur. Böyle olunca da tabîʿî, tenkîde bir mikyâs-ı maraz denemez. "Tenkîdin yalnız bir şöhret içün" yapılacağı fikri de mübalağalıdır. Vâkıʿâ hakkıyle yapılmış bir tenkîd, muharriri içün mûcib-i iştihâr olur. Ve kendisinin şöhret bulmasını yaʿnî kendisinin ebnâ-yı cinsi tarafından beğenilmesini herkes ister. Lakin bu, erbâb-ı ciddiyyet ʿındinde ikinci derecede kalıp asıl maksad taharrî ve ezhâr-ı hakîkatdir. Ezhâr-ı hakîkat de tekâmüle hizmettir. Tenkîdin kâʿidesiz olacağı mecrûh olunca "tenkîd içün bir mikyâs olmadığını iddiʿâ etmek" **[n.6, s.14]** münekkid içün bir hîle değil, hakîkat-i hâli haber vermekdir. Burada kânûn-ı ʿumûmî kıyâfetinde zikrolunan "kazanmak içün her şey meşrûʿ" fikri her nerede olsa redd ve cerhe maʿrûz olacağı içün münekkidin teşebbüsündeki hîlesi ne muvaffakıyyetinde ne de ʿadem-i muvaffakıyyetinde meşrûʿ ve şâyân-ı takdîr görülemez. Bir şahsın hîlesinde muvaffak olursa hîlekâr addolunmayıp da ʿadem-i muvaffakıyyetinde hem hîlekârlık hem de budalalıkla müttehim olmasındaki esbâb-ı mûcibe nedir, bilmem?...

-Son-

F. Sâcid

Küçük Numûneler

«*Kese*[195]» Hakkında

Mösyö Kapüs[196]'ün bu komedisi hakîkaten mâhirâne yazılmış bir eser-i nefîstir. Vâkıʿâ büyük bir kusûru var: Molyer'in komedileri gibi ibdâʿ ve tertîb edilmiş; fakat bu noksan da eser için bir nişâne-i meziyyettir. Bütün komedide bir hareket-i sehîle, bir teʿâkub-ı tabîʿî, hele son derecelerde şûh ve nükte-perver bir mükâmele hüküm-fermâdır. Bu komedi Mösyö Kapüs'ün en mükemmel eseridir. Ve pek büyük meziyyeti hâʾizdir.

Emil Fage[197]

Kese pek ziyâde ihrâz-ı muvaffakıyyet etmiş olmakla berâber yine birinci derece hâʾiz-i ehemmiyyet değildir. Kapüs ne zamân yukarıdan aşağı bu üçüncü fasıl ehemmiyyetinde bir komedi yazarsa o zamân hadd-i kemâline vâsıl olmuş olur.

Güstav Larume[198]

«*Cerîha*»ya Dâʾir

Bu dram hassâs kadınlar ve ağlamayı seven efendiler için yazılmış. Bir sûzişli romandan başka bir şey değildir. Bunda ne derin bir psikoloji ne tedkîkât-ı ʿâdât ve ahlâk hattâ ne yeni ve teʾsîrli vakâyiʿ aramayınız ve binâʾenʿaleyh bu kitâbın kulûb ve ezhânda bir teʾsîr-i ʿamîk bırakan âsârdan olacağını ümîd etmeyiniz. Lakin bunu dinlerken sâf-derûn-âne, sehlü'l-husûl bir teʾsîr ve tahassüse kendinizi terk ediniz.

Emil Fage

Cerîha'nın mevzûʿu yeni değil fakat büyüktür. İşte bu iki sebebin ictimâʿî mevzûʿu pek ziyâde eşkâl etmiş. Bunu lâyıkıyle tasvîr ve teblîğ yaʿnî tecdîd ve ihyâ için fevka'l-ʿâde bir hüner ve maʿrifet lâzım idi. Eserin mahall-i sükûtu müddeʿîyâne bayağılığıdır. Müʾellifi doğruca bu gird-bâd-ı sükûta atılmış. Kitâbda büyük bir himmet ve ciddiyyet hüküm-fermâ fakat hasâʾil-i ibdâʿiyyeden biri ve sûret-i tertîb iʿtibâriyle gayr-ı muvaffak, üslûbu ise maksûdu lâyıkıyle ifhâm edemeyen bir çetin belâgate mübtenîdir.

Güstav Larume

[195] Alferd Capus, *La Bourse ou la Vie*, Paris, 1901.
[196] Alferd Capus; (1858-1922), Fransız oyun yazarı ve gazeteci
[197] Émile Faguet; (1847-1916), Fransız yazar ve münekkit.
[198] Gustave Larroumet; (1852-1903), Fransız yazar ve sanat tarihçisi

Bir Mecmûʿa-i Eşʿâr[199] Hakkında

Mösyö Mera[200] rübabında evtâr-ı kesîre bulunduğunu ve evzân u kavâfînin, şedîd ve tabîʿî eşʿârın her nevʿinde erbâb-ı maʿrifetten olduğunu isbât etmek istemiştir hâlbuki Mösyö Mera şevâhik-i edebiyyede dolaşabilecek bir zât değildir. Bir sâhte vekâr ile şişiyor, uğraşıyor, kan ter içine batıyor; tepeciği Kafkasya dağı zannnediyor. Lakin şâhika-i iddiʿâdan tesâdüfen zemîn-i tabîʿate indiği zamân hoş bir şâʿir olur. Küçük şiʿrlerinin lisânı pek latîftir. Kavâʿide tamâmen riʿâyet eder. **[n.6, s.15]** Yalnız bir şiʿrinde *élytres stridentes* yazmış, hâlbuki *élytre* müzekker bir kelimedir.

Şarl Lü Goffik[201]

«Bir İş Adamı»[202] na Dâʾir

Nutibe isminde bir zât karısının ʿâşıkı ve iki kızından Beatris'in pederi olduğunu kendisinin ve bütün Paris ahâlîsinin bildiği bir adamın kendi hânesinde ikâmetine tahammül ediyor. Hâlinden zerre kadar kimseyi şübheye düşürmeden kalbinde fürûzân olan intikâmı ahfâya muvaffak oluyor. Nihâyet, Beatris nişanlısıyla teʾehhül etmek üzere iken kıza babası kendisi olmadığını haber, o emrine itbâʿ etmezse hakîkat-i hâli ifşâ ile kendisini de vâlidesini de evden kovacağını beyân ederek Beatrisi gâyet murdâr bir çapkın ile izdivaca icbâr ediyor. İşte romanın mevzûʿu. Zannederim ki şu birkaç kelime-i tahlîl vakʿanın ʿadîmü'l-ihtimâl olduğunu uzun uzadıya isbâttan istiğnâ bahşeder. Hâlbuki senin sûret-i cereyânını ezhâna kabûl ve tasdîk ettirmek için Pol Burje'nin ancak yüz elli sahîfelik bir romanda yüz sahîfeyi mukaddemeye hasr etmiş olması da şâyân-ı istigrâb değildir. Fakat bununla isbât-ı müddeʿâya muvaffak dahi olmuş olsaydı, yine yüz sahîfe yazı biraz uzun düşerdi. Bir de hikâyeciğin sülüsânında Pol Burje'nin âsârında en ziyâde cân sıkan şeylere tesâdüf olunuyor.

Jorj Pelisiyi[203]

Pol Verlen

Bu zât bütün nekâyisiyle berâber nâdir bir şâʿirdir. Fakat kendisinde iki şâʿir tecellî eder: Biri gâyet tabîʿî diğeri gâyet sunʿîdir. İhtimâl ki bu iki haslet-i mütezâdenin ictimâʿından dolayı şâʿir, uzun müddet mütâlaʿa olunursa mergûb olabilir. Kendine mahsûs

[199] Albert Mérat, *Vers Le Soil*, Lemerre, Paris, [1900].
[200] Albert Mérat; (1840-1909), Fransız parnasyen şair.
[201] Charles Le Goffic; (1860-1932), Fransız şair, romancı ve tarihçi.
[202] Paul Bourget, *Un Homme D'affaires*, Plon, Paris, 1900.
[203] Georges Pellissier; (1852-1918), Fransız yazar.

gâyet latîf ve nâzân şiʿrleri de vardır. Bunlardan birçok misâl getirilebilir. Ancak bu şâʿir efkâr ve teʾessürâtını kendi zâtı için, kendine mahsûs elfâz ve âheng ile ifâde ve tasvîr ettiğinden tabîʿîdir ki kendine göre muğlak ve müşevveş olan fikirleri bize göre gayr-i münfehim olur. Lâkin fikirleri merbut ve sâde olduğu zamânlarda bizi artık meʾlûf olduğumuz bir melâhat-i tabîʿiyye ile gaşyeder. Ve şiʿrleri ʿavâma mahsûs şiʿrlere pek benzer. Mösyö Pol Verlen havâsı hasta rûhu sabî bir şâʿirdir. Şiʿrlerinde marîzâne bir nâ-tüvânlık, sâf-derûn-âne bir letâfet hüküm-fermâdır. Kendisi husûsuyla kendi kendine yetişmiş bir dekandandır.

Jül Lümetr[204]

Suderman[205]

Bu adamın âsârı ekser-i vâkiʿe gayr-ı mutâbık, fâʾidesiz, vâhî bir takım cemʿiyyât-ı beşeriyyeyi tasvîr eder. Böyle cemʿiyyetler belki bütün şehirlerin baʿzı gizli bucaklarında bulunur. Fakat sahneye getirilince insân bunlardan istikrâh ile başını çevirmek mecbûriyyetinde kalır. Bu müʾellifin eşhâsına söylettiği lisân-ı ʿavâm belki bir orta oyununda hoş olabilir. Fakat ciddiyyet iddiʿâsıyle meydâna getirilen oyunlarda bu lisânın dahli olmamalıdır. Bu yolda yazılmış oyunları temâşâdan ahâlînin lezzet-yâb olduğu, böyle eserleri mevkiʿ-i temâşâya koymakla tiyatro direktörlerinin çok para kazandığı maʿlûm ise de bu gibi âsârın ahlâka, hikmet-i bedâyîʿe rahneler açtığı da gayr-ı kâbil-i inkârdır.

Bühner[206]

Senbolizm

Gayr-ı merbût bir takım işâretler, kekelenmiş feryâdlar.. İşte senbolistlerin lisânı… Bu lisân İngilizce bir garâmı ve gayr-ı müstaʿmel lugatlerle mâl-a-mâl bir lügat kitâbını karıştırmış vahşîlerin esvât-ı müstekrihesine benzer. Senbolistler eğer dünyâda bir şey bilmişlerse onu da unutmuş gibi görünürler. Mübhem, hatâ-âlûd, muzlim lisânlarıyle falcıların ciddiyyetini izhâr ederler. Ey senbolistler, siz bizi gürültülü, vâhî lisânınızla merâka düşürmek istiyorsunuz.

Jül Bua[207]

Müdîr-i Meʾûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matbaʿası-Bâb-ı ʿAli Caddesi **[n.6, s.16]**

[204] Jules Lemaître; (1853-1914), Fransız eleştirmen ve dramatist.
[205] Hermann Sudermann; (1857-1928), Alman dram yazarı ve romancı.
[206] Ludwig Büchner; (1824-1899), Alman düşünür ve yazar.
[207] Jules Bois; (1868-1943), Fransız gazeteci, şair, oyun yazarı.

HEDİYE-ʿAded 2

İki Kıtʿa

Merhamet kılmaz, göz açtırmaz belâdan bir zamân

Düşman-ı dîrîne-i ehl-i zekâdır çarh-i dûn

Âşinâ sandıklarım çıktı ser-â-ser tîre-dil

Bulmadım sahbâ gibi bir hem-dem sâkî-yi derûn

Bak nasıl kalb eylemiş devrân leb-i peymâneye

Gonce-fem bir âfetin hâk-i leb-i fânîsini

Bir tıyn-ı bî-meʾâl ʿaddetme gafletinden gelir

Sâgarın meclîsteki feryâd-ı rûhânîsini

Müstecâbî-zâde ʿİsmet

Âh Ey Arz

– Tahsîn Nâkâm'e –

Safahât-ı leyâlinle ey arz, ey maʿbed-i serâʾir-i âdemiyyet, ʿasırların tâlâb-ı tahavvülünde fânilerin rübâb-ı günâhını ağlayan ey şiʿr-i serâb; bütün hakâyık-ı mukadderâtınla senin de nihâyet bir mahlûk olduğunu tefekkür ederken rûhumda bir sükût-ı âmâl buluyor ve iğreniyorum… Türklüğün ihtişâm-ı târîhîsine karşı şimdiki küfrân-ı felsefîyi yaşayanlara, –sâlibin ihânet-i ictimâʿîsini maʿzûr buluyor – beşeriyyete kazılan bu diken mezârlara bakıyorum da, vicdânımdan, beni niçün almadığına, hâlâ niçün bu riyâkâr zâlimliklerin makberi olmadığımıza esef ediyorum; âh ey arz, fersûde semâ-yı âfil, ey zehirli pençelerin sahne-i fecâyiʿi olan evlâd-ı kâʾinât, gideyim, bırak, sefâlet-i âtîmi gecelerin bûse-i âlâm-ı tesliyyetinde uyuyayım; bu benim için belki bir tâbût-ı ikbâl, bir bükâ-yı saʿâdet olur, bütün gençliğimin hümmâ-yı memâtında yalnız Türklük içün yazılan ʿOsmânlılığı taʿzîz edeyim ve bu beyâz hislerle ancak büyüyebilecek olan Türkiyâ'nın hayât-ı ebedîsini bir demokrat eliyle terennüm edeyim, ey arz, âh ey şiʿr-i serâb…

İlyâs Mâcid

İstişfâʿ

Olmadıysa çok mudur hâk-i sefîle sâye-sâz

Hazret-i fahr-ı cihânın nûr idi hep mâyesi

Etmek üzere ʿâsîyân-ı ümmete ferdâda meyl

ʿÂlem-i bâlâya ʿaksetti mukaddes sâyesi

Müstecâbî-zâde ʿİsmet

Terlikler

— Bahâ Tevfik'e —

Kim bilir, hangi parmakları öpecek.. Hâr u nevâzşikâr temâsiller ile hangi tombul ayaklara mehd-i revân olacak penbe terlikler..

Gelinlerin ilk tulûʿ eden leyle-i saʿadetinde mini mini ayaklara geçirilen eflâtun, mâʾî ipekli terlikler..

Siz, sizde bir kadınsınız. Ve ben sizde bu müstesnâ ve nefîs rûh-ı neseviyyeti bütün rikkat-i nâzikiyle hissederim. **[n.2, s.1]**

Bir çift terlik, bana bir genc kadının bekâret-i neseviyyesini ihsâs eder ve bu şûh kadın terliklerini gördüğüm zamân kalbimin en nâzik noktasından yaralanır, onlarda kadınların dâʾimî hercâʾîliklerini görürüm.

Manastırlı Mehmed Emîn

Tevdîʿât-ı Hissiyye

— Anneme —

Gümüş sâhil uyur… Leylâk denizler

Çocuk kalbimde hisler,

Elemler besteler… Bir ney-i dem-â-dem

Uzaklardan bütün âfâkı mübhem

Terennümlerle süsler…

Kamer bir ʿadn-i rûʾyâ…

Bu sâkin leyl-i esrâr

Ağlar…

Güzellikler, bedâyiʿ, rûh-ı eşyâ,

Emeller, giryeler.. Bir bâd-ı nâlân

Raks-ı elvân

Sükût.. Her şey: çiçek, bir nefha, bir ses

Kadındır… Bir kadın-ı muğfel ü müskir

Serâb, bir gölgedir, bir mûsikîdir…

Semâvî

O cennetten, ʿademden böyle fânî

Ve muzlim sahne-i âmâle bî-kes

Düşen ervâh için kahhâr elemler,

Fecâʿatler, sefâletler, ölümler;

Bu şîven-gâh-ı sâfilde kadınlar,

Hıyânetler, zehirler, şübheler var…

Kadınlar, âh kadınlar hepsi karman

Yaşarken

Niçin muğfel ve âhû bir nigâhın

Sürünmek isterim altında… Anne

Rübâbım bir hazân, âvâre kalbim,

Şebâbım bir manolya

Melâliyle solarken ağla, ağla

Senin gözyaşların ancak samîmî…

ʿAzîz Nerîman

Boyacı

Onun gitmediği yer yoktur; yırtık, solmuş mintâniyle yamalı, kısa pantalonun içinde maʿsûm, bî-günâh bir tavır alarak kutusunu koltuğuna sıkıştırır.. Ve yirmi, otuz para kazanmak ümîdiyle sabâhtan akşâma kadar her tarafı gezer. Kırâʾathâneler, gazinolar, hep

ona güşâdedir; sessiz sessiz içeriye girer.. Gözleri dâʾimâ bir kirli potin araştırır ve bulduğu vakit boğuk, mahcûb bir sesle sâhibine:

— Boyayalım, efendim, der; güzel vernik var!... Baʿzan mini mini, nâzik bir iskarpinin yâhûd kocaman bir kunduranın önünde serîʿ hareketlerle uğraşır, uğraşır..

Bitirdiği zamân – muvaffakıyyetini kendi kendine alkışlıyormuş gibi – mesrûrâne, potinin parıltılarına bakar ve elini yavâşca kutusuna vurarak:

— Bitti, der.

Baʿzân pür-ümîd, bir kirli kunduranın sâhibine yaklaşarak her günkü nakarâtı tekrâr ettiği zamân sert bir nazar-ı tehdîd onu kovar.. Ara sıra bu sert nazarlara bir sürü tekdîr de pey-rev olur. **[n.2, s2]**

Ve o, boynunu bükerek, yanaklarından süzülen yaşları saklamaya çalışarak tehî bir köşeye, bir ağacın dibine oturur orada; Bu kibirli bu müdebdeb, zî-rûh «manken»lere bütün merâret-i rûhıyle haykırır, ağlarken sanki üfûl etmiş, mûnis bir peder sesi ona: — Çalış, çalış!... Der.. Usanmadan çalış!... Evdekilerin.. Sana teslîm ettiğim o zavallı hemşîrenin, kötürüm vâlidenin hayâtı, ancak senin bu on dört senelik mukâvemet-i hayâtiyyene yükletilen kutunla kâʾimdir…. Çalış!..

Ve o, bu ihtârâtın teʾsîr-i maʿneviyyesiyle nâ-çâr yine kalkar.. Fessiz başını yakan güneşin harâreti altında nasırlanmış, kanamış, çıplak ayakları ile nazarlarının amâc-ı mübheminde parıldayan başka bir onluğu aramaya koşar!...

İsmâʿil Zühdî

Muhâkeme-i ʿAşk

Sevgilim, işte durmayan günler,

Saff-ı emvât gibi siyâh geceler,

Haftalar, sonra nâ-şekîb aylar,

Ve nihâyet büyük, ağır seneler

Bir güzâr-ʾacûl ile geçiyor…

Ve o meşî-yi müdâm ne kanlı, ʿakûr

Bir mezârdır ki dâʾimâ açılır

Bütün âbâ-i ʿaşkı yutmak için!

Yutsun, öldürsün, ʿâlemi; lâkin
Gece, gündüz, bütün hazân u bahâr
Yaşayanlar ser-â-ser ölsünler…

Yalnız bir benim zaʿîf ʿaşkım
Yaşasın sermedî sabûr ve esîr…
Sizce, oh, şübhesiz bu istirhâm
Kâtil ve müfteris, günâh bir adım
Gibi çiğner çiçek-i hayâtınızı…

Bence lakin, bu iltimâʿ-i garâm
O kadar muʿtenâ, muʿazzez ki
Size hatta değişmem ʿaşkımızı!

ʿÂlî Haydar Emîr

Yatak

Hastalara bir dâr-ı istirâhat, sağlam kimselere bir meʾmen-i hâbdır. Bir kadın elinin ince ve sedefli parmaklarıyle düzeltilir, tüller arasına saklanırsa o kadar hoş ve pür-şiʿrdir ki insân gördüğü zamân gözleri kapanır, uykusu gelir. Geceleri bir firâş-ı mülâkât olan bu ʿuzv-ı hâr baʿzân kıskanc ve ʿasabî bir kadınla pür-heves-i ʿaşk bir erkeğe vasat-gâh olurken o böyle iki vücûdun sıcak teneffüsleriyle teʾmîn-kâr — ihtimâl ki yalancı — bûseleriyle ser-mest-i gurûrdur. Kabarır, kabarır, bozulur. Sabahleyin okşanmak, sevilmek, düzeltilmek için tulûʿu bekler. Bir vakt-i muʿayyen için halîm bir çocuktur. Bir el onu açar, terk ederken vazıyyet-i jülîdesiyle kendisini seven, öpen, çimdikleyerek terk eden bu insân kümelerine melûl melûl bakakalır. Baʿzân kıskanc ve ʿasâbîdir; kıskanc ve ʿasâbî olduğu kadar da bahtiyâr ve pür-mesârrdır. Zîrâ baʿzı münevver geceler zevcinin geç kalması veyâ ebediyyet-i **[n.2, s.3]** rûhi içün sînesine giryeler döken çoçuğunun ağlamasıyla meserret yaşları akıtan bir vâlideye bir vücûd-ı kıymetdâra lâne-i tesellî olur.

M. Hâlid

Seni Görmek

Bir ziyâ-yı latîfden daha sâf
Rûh onunla – âh bir kere –
Seni görmekle kaʿr-ı hissimde

İnkişâf etti; en derîn, şeffâf,
Ebedî bir ʿibâdet-i hissle
Solmayan bir bahâr-ı tâbında..

Kıble-i kalb olan bu hâtıradan
Elem ve kahra tesliyyet dökülür;
Geçse yıllar ʿazâb ile aradan
Yine yâdımda gizli hüsnündür.

Seni bir kere görmek ʿömrümde
Fecr-i hüsn ü garâmı rüʾyettir,
En büyük ân-ı sermediyyettir
Bu sefîl arz-ı târik üstünde.

Mehmed Muhyiddîn

Buhrân

– Şehâbeddîn Süleyman'a –

Of, yine neler düşünüyor, neler hissediyorum. O gece, o leyle-i pür-şiʿr ü şegaf tekrâr gözümün önüne geliyor, tekrâr cânlanıyor.

ʿÂdetâ, mini mini, kar gibi beyâz bacaklarını, bu iki güvercini, bu iki güvercinin şûhluklarını, hırçınlıklarını görüyorum.

Ve nasıl sevdiğimi, nasıl ısırdığımı, nasıl incittiğimi derhâtır ederek müteʾellim

oluyorum. Âh niçin böyle yaptım, niçin onları, o iki âbide-i mehâsini, o iki maʿbude-i ʿaşkı, o iki vâlide-i şehveti takdîs etmedim?

Bunlar, bî-payân senelerin kahr-ı istibdâdı altında çürüyen kemiklerden kurûn-ı evvelîde taʿabbüd edilen yılanlardan, akreblerden daha ʿâdî mi idi?

Hayır, sevgilim, senin her şeyʾin kıymetdâdır, senin her şeyʾin rûhtur, hayâttır, esîrdir. Benim rûhum, benim hayâtım olanlara, münhasıran onlara mevdûʿdu. Ve şimdi hiçbir şeyʾim yok.

Âh, Yârabbim, her vakit bir câme-i nûr, bir iklîl-i müzehheb gibi, hâtırât-ı mağmûmemi tetvîc eden o küçücük, harîrî setîrenin, bu pûşîde-i ihtirâsâtın bir makine, bir kürek kuvvetiyle inip yükseldiğini bir daha görmeyecek, bir daha göremeyecek miyim?..

22 Ağustos 325/ **Bezmî Nusret-***Müdîr-i Mesʾûl: Bezmî Nusret* **[n.2, s.4]**

ʿ**Arz-ı Maʿzeret:** Müdîrimiz Bezmî Nusret Bey'in İzmir'e gitmesi cihetiyle, Tenkîd yine biraz geç kaldı. Kâriʾlerimizin aflarını temennî ile berâber risâlemizin fî-mâbʿad muntazaman çıkarlacağını vaʾdederiz. Bu sehâhatten gazetemiz iki zât daha kazandı: Müstecâbî-zâde ʿİsmet, Mehmed Necîb Beyler… ʿİsmet Beyefendi herkesçe maʿrûftur. Necîb ise İstanbul'ca tanınmamış bir sîmâdır. Fakat dercedeceğimiz eserlerinden az zamân zarfında ʿulemâ-yı lisânın başlıcalarından olduğu tamâmıyla anlaşılacaktır.

Teşekkür: Müdîrimizin İzmir'de bulunduğu müddetçe hakkında pek büyük teveccühler ibrâz eden Köylü, Âhenk, Hukûk-ı ʿİbâd rüfekâ-yı muhterememize ʿarz-ı teşekkür ederiz.

***Cerîhalar*:** Âsâr-ı vâridenin kesretine binâʾen ikinci makâle gelecek nüshaya teʾhîr edilmiştir.

Rübâb-ı Şikeste: Gelecek nüshadan iʿtibâren başka bir kalem tarafından taʿkîb olunacaktır.

Muhâbere-i ʿ**Aleniyye:** Nevşehirli M. Kemâl Bey'e: Eseriniz dercolunacaktır. Müdîrimiz hakkındaki teveccühâtınıza teşekkür ederiz.

Temdîd-i Müddet: İntihâbât-ı edebiyyeyi daha on gün teʾhîr ettik.

***Teşvîk*:** Genc edîblerimizden Ahmed Nebîl Bey'in riyâset-i tahrîriyyesi ile intişâra başlayan bu sevimli risâleyi tebrîk eder ve devâm-ı intişârına duʿâ eyleriz. Gazetemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem Bahâ Tevfîk Beyefendi'nin *Teşvîk*'e de muʿâvenette

bulunması bizce devâm ve terakkîsini kâfildir.

***Hüsün ve Şiʿr*:** Taşrada intişâr eden edebî gazetelerin iyisi, en kâʾidelisi olan bu risâleyi mutlaka okuyunuz. Dersaʿâdet'te şuʿbesi idârehânemizdir.

Tebrîk: İzmir Demokrat Kulübü'nün nâşir-i efkârı olmak üzere intişâra başlayan Hukûk-ı ʿİbâd refîkimizi tebrîk ederiz.

İğne* ve *Geveze: Bu iki mizâh gazetesi memleketimizde teferrüd etmiş gibidir. Eğlenmek isteyen kâriʾlerimize hâsseten tavsiyye ederiz.

***Nâzikter*:** Kastamonu gibi fakîr bir muhît-i edebîde büyük bir cesâret-i edebiyye ile çıkarılmakta olan bu sevimli risâleyi kadirşinâs kâriʾlerimize tavsiyyeyi vecîbeden görürüz. Dersaʿâdet'te şuʿbesi idârehânemizdir.

***Lâne-i Melâl*:** En büyük müstesnâ şâʿirlerimizden Hüseyin Suʿâd Beyefendi üstâdımızın bu mecmûʿa-i eşʿârı memleketimizde ilk defʿâ olarak görülmüş bir inci, bir pırlanta, bir mahfaza-i zeberceddir. Mutlakâ okuyunuz, mutlakâ kütübhânenizi tezyîn ediniz.

Tribole: Bahâ Tevfîk Bey'in Fransızca'dan tercüme eylediği bu roman son derece merâk-âver, mütâlaʿaya şâyân bir eserdir. İkinci forması çıkmıştır. Borje'yi anlamak içün her hâlde bunu da okumak lâzımdır.

Aşk Nedir?: Pek ciddî pek ʿâlimâne yazılmış, ʿaşkın ʿilmen ne olduğunu anlamak isteyenlere gâyet lüzûmlu bir eserdir. Suhûlet kütübhânesinde satılmaktadır.

***Dellâl*:** İzmir'de meccânen neşrolunur, iʿlân gazetesidir. Gayet ucuz iʿlân kabûl eder. İstanbul'da şuʿbesi idârehânemizdir.

Büyük Ticârethânelerimiz: Nefîs mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tıring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka, Beyoğlu'nda Necîbler Mağazası, Bahçekapı'da Fantezi'ye, Yeni Postahâne Caddesi'nde Hilâl ticârethânelerine mürâcaʿat ediniz. Memnûn kalacaksınız.

Optimos Makineleri: Müstensihin mehâzîrinden kurtulmak isteyenlere müjde. Bütün Anadolu'da yegâne acenti İzmir'de Beyler Sokağı'ında Trabzonlu ʿAli Haydar Bey'dir.

Resne Fotoğrafhânesi: Sanʿatkârâne fotoğrafi çıkartmak ârzûsunda bulunanlar buraya bir defʿa uğramalıdırlar.

7.7. HEDİYE: SAYI-3

HEDİYE

Numero: 3

Müessisi: Bezmî Nusret

Mecmûʿa-i Edebiyye-i Gayr-ı Mevkûtedir

Her nevʿ olarak ve mekâtib ser-muharrir nâmına gönderilmelidir.

Kârîʾlerimize:

Dercedilmeyen âsâr-ı vâride için sebeb-i teʾhir beyân olunacaktır.

Nüshası:10 paradır

İdârehânesi — Cağaloğlu'nda ʿAskerî Tekâʿid Sandığı arkasındadır

Şerâʾiti İştirâk:

52 Nüshası 20, 26 nüshası 10, 12 nüshası 5 kuruştur.

Posta pulu dahi kabûl olunur.

İlk Söz

Muhterem kâriʾîn..

Bugün pek çok kusurlarıyla cenâh-ı mütâlaʿanıza tevdîʿeylediğimiz Hediye'nin emellerimizle mütenâsib bir nefâsette olmadığını iʿtirâf edeceğiz.

Biz risâlemizin müzehher bir mecmûʿa-i bedâyiʿ, rengîn, müzehheb bir demet olmasını istiyorduk hâlbuki buna muvaffak olamadık. Her şeyde olduğu gibi matbûʿâtta da hüküm süren buhrân ve fıkdan-ı vesâʾit bütün ârzûlarımıza mâniʿ oldu. Hep ʿayn-ı sebebden dolayı şimdiye kadar yüzlerce refîklerimiz bu keşmekeş-i matbûʿât içinde yaşayamadılar.

Biz ise her müşkülü iktihâm ederek yorulmak bilmez bir ʿazm-i metânetle çalışmak istiyoruz. Göreceğimiz rağbet nisbetinde pek büyük teceddüdler göstereceğimize emîn olunuz.

En muktedir genclerimizin âsârını ihtivâ edecek olan Hediye'nin mesleği hakîkî bir inkılât-ı edebîye maʿtûftur. Zîrâ şimdi bütün kuvvetiyle hükümrân olan buhrân-ı edebînin sâʾik-i yegânesini mesâlikin yekdiğeriyle imtizâc edememesinde aramalıyız.

Edebiyyâtımızın son zamânlarda aldığı şekl-i müʾessif, birtakım gayr-ı nezîh eserlerin tahrîbât-ı ictimâʿiyyesi bizi bu teşebbüse sevk etti.

Bugün şarkın; münevver, sâf sahâları yine sefâhatine, indirâs-ı ahlâkîye doğru yuvarlanıyor. Bu cereyânlara karşı durmaya fikren ve mevzûʿan bir inkılâb-ı edebiyyenin husûlüne ihtiyâcımız pek büyüktür.

İşte bizim gaye-i âmâlimiz. Bu maksadın husûlünü teʾmîn için birçok teşebbüslerimiz var, sırası geldikçe bunları enzâr-ı ʿâmmeye vazʿ edeceğiz. Yalnız bu mukaddes gâyeye vâsıl olabilmek için sizlerden teşvîk ve himmet bekleriz.

Heyʾet-i Tahrîriyye

Reftâr-ı Matbûʿât

İki sene evvel yine bu günlerde idi. Kendi taʿbîriyle refîk-i «kadîm»i olduğum bir zât, bu ʿunvân altında yazı yazmak içün gazetesinde bana bir yer tahsîs etmişti. Ben de bu vazîfeyi yapmaktan çekinemezdim fakat bu gazete[208] ancak üç dört ay kadar yaşayabilmiş ve ʿâkıbet; gitmiş, rahmet-i yârâna intikâl etti! Bugün ʿayn-ı vazîfenin îfâsına daʿvet

[208] Tenkîd [Hediye'nin dipnotu]

edilmekle zihnimde bütün bu hâtırâtı uyandırıyor ve bu hâtırâta karşı bir vakfe-i hicâb, belki bir vakfe-i tesliyyet yaşıyorum zîrâ onlarda sabırsızlıktan tevellüd etmiş öyle yerler hâtırlıyorum ki içimde bugün nedâmet-engîz tekâzâ ihsâsından hâlî kalmıyor. Bununla berâber ben mütesellî de oluyorum: Bu kısacık risâlemizin günâhını fark edecek kadar olsun nefsimde bir eser-i intibâh bu tavr-gîn zamânda bana tesliyyet bahşoluyor ve bugün ikinci defʿasının vücûduna maʿteʾessüf ihtimâl veremediğim bu satırları[209] işte ancak bu iʿtirâz-ı zünûba bir fırsat bulmanın verdiği hazz ve vicdânı içinde yazıyorum.

Reftâr-ı matbûʿât… O kadar levend ve muhteşem değilse bile bir âheng-i meşiyyete nisâr-i ümîd eden yer âheng-i seyr ve meşiyyete mâlik olduğunu inkâr etmemelidir.

İki sene evvel ne bir İctihâd ne bir Türk Yurdu ne bir Genc Kalemler vardı. Bugün vâkıʿa Melekperler, Şefîkalar gibi mehîb bir boşluğun timsâli olabilecek âsârın ardı arası kesilmemekle ʿayn-ı şâyân-ı hayret rağbetin râyegân olduğu görülmekle berâber efkâr üzerinde azîm bir teʾsîr îkâʿ eden birkaç Türkçe mecmûʿa görmekle iftihâr ediyoruz. İctihâd yüksek bir gâyeye teveccüh ediyor. Hâsseten dînsiz kalmış Müslümânlar içün kerîm ve kâmil bir mürşid olmak «mazlûm olarak zâlim olan» bir kavmin **[s.3]** zulmünü, bîdâdını sâʿikleriyle yakıp kavurmak; şimşekleriyle münevver bedrika yapmak emeli, ʿamelinin vâkiʿî olmuş; binâʾenʿaleyh «İctihâd»ın ictihâdını tahayyül etmek bence bir vazîfe ʿaddolunmalıdır.

Selânik'teki Yeni Felsefe, Manastır'daki Yeni Fikir'de ʿaynı yolun yolcularındandır. Bunlar, zamânın terennüm etmek zamân[ı] olmadığını anlaşılır ve gencliğe esâslı, feyizli bir terbiyye-i fikriyye vermek içün çıkarılmışdır. Buna mukâbil Servet-i Fünûn devre-i şeyhûhatının mukaddemâtı idrâk edi[li]yor gibidir. Bir takım "makâsid-i siyâsiyye" altında mahcûr olan kalemlerin melʿabesi hâlibe gelmiş.

Şebtâb'ın genc musâhabe-nüvîsi İsmâʿil Zühdî'nin be-hakkın yazdığı gibi «Bize ilk devre-i mesâʿîlerinde bir şeyler vaʿd eden Fecr-i Âtî son zamânlarda dünkülere yakın, onların sükûnetiyle ʿalâkadâr bir hayâtı sükûn yaşıyor.» Fikret'in hayât-ı şâʿiriyyetine kazâ-cereyân bir zamân iʿdâm veren Fecr-i Âtî, nihâyet yine Fikret'in huzûr-ı şâʿiriyyetinde ser-fürû etmek sûretiyle nâʾib ve müsta[kırr]-ı mecbûriyetinden kurtulamamış ve o zamân iʿtirâzâtımızı bugün bi'l-fiʿl kabûlde muztar kalmıştır.

Dünkülerin mâverâ-yı ebkemiyyet[in]de birçok edebî ʿömürlerin ihzârını gören Ahmed Hâşim Bey ve şürekâsı eğer bugün kanâʿatle[rini] değiştirmemişlerse çok büyük

[209] Tekzîb edeceğimizi kaviyyen ümîd ederiz. «Hediye»

hatâ etmişlerdir demektir. Dünkü Servet-i Fünûn tefâhür edebilir ve bunda haklıdır fakat bugünkü Servet-i Fünûn içün şuarâ-yı zamâneden birinin «derd-i muammâdan eylediği şekvâya» iştirâk etmekten başka çâre yoktur çünkü o kadar boş, sönük ve bî-fâʾide…

Genç Kalemler Türk lisânına, selîkasına bir istiklâlini vermeye, bütün zerrâttan tecrîd ederek şekl-i tabîʿîsine ircâʿ etmeye çalışan ve muvaffak olmaya başlayan cesûr bir arkadaş!.. Lisânımızın alacağı bu son şekli «yeni»likle telkîb etmek baʿzılarının hoşuna gitmemiş ve buna iʿtirâz etmişlerdir. Hâlbuki ben, en mustalah ve mutantan, terkîblerle donatılmış yazıları **[n.3, s.4]** sevmek ve yazılarımın öyle yazılara benzemesinden bir zevk duymakla berâber kanâʿat ediyorum ki Genç Kalemler, Türk lisânının tabîʿîyyet ve mükemmeliyyetini teʾmîn edecek bir lehçeye vücûd veriyor. Genç Kalemler bugün bu gâyeye birden vâsıl olamamak pek tabîʿî ve zararlıdır. Alıştığımız bir tarz-ı teblîğe «bağteten» vedâʿetmek, bu vedâʿ-ı cebr-i nefs etmek az çok güç gelebilir.

Yeni «Lisancı»ların tasfiyeci olmadığına hele vezn-i ʿarûz yerine vezn-i heceyi ikâmesinden hiç de müctenib olmadıklarına ıttılâʿ hâsıl edilirse edilen iʿtirâzâtın mühim bir kısmını cevâbdan istiğnâ bulmuş olur.

Bu lisânın bugün değilse bile yarın hükümrân olacağını anlayabilmek için bir kere Ahmed Hâşim'in Mehtâbda Leylekler'ine bakıp Celâl Sâhir'in de Cünûn'unu okumak, bir kere de ʿÖmer Seyfeddîn'le Yakûb Kadrî'nin hikâyelerini mukâyese etmek kifâyet eder.

Aka Gündüz'ün yeni çıkan Türk Kalbi nâmındaki hikâyeler mecmûʿâsı bu her zamânda her yerde Türklük idealinin pek kıymetli intibâʿâtındandır. Bunu okumalı ve Aka Gündüz'le berâber: Türk kal ve olmayanları sev! demeliyiz…

Hakkı Târık

Şiʿr

Nil Kenârında Yaz Gecesi

—Fâik ʿÂlî'ye—

Bir şevk-i derûnî ile bir nefha-i reyyân

Nil'in kabaran sîne-i mefrûrunu okşar

Taʿzîb içün artık bulamaz büsbütün imkân.

Gündüz, kara gündüz gecenin nûrunu okşar.

Tevdîʿ eder esrârını kuşlar bile şimdi,

Kuşlarla gelir sâkit ağaçlar da lisâna.

Her yerde mülâkî olur ünsiyyet ümîdi,

Her yerde hevesler kapılırlar heyecâna.

Ehrâma uzaktan açılır sîne-i âfâk,

Kalkar üzerinden ebedî sıklet-i âʿsâr;

Bir gazâ iner üstüne, bir gazâ-yı berrâk.

İnsan dolaşır Afrika'nın vâheye benzer

Maʿmûre-i leylinde sebk-rûh u sebk-bâr;

Her yerde sanırsın seni okşar gibi tüyler

Zaʿîmzâde Hasan Fehmî [n.3, s.5]

Çılgın…

Dudakların dudaklarıma temâs ettiği zamân onların ensice-i harîrinde hafî, ihtirâs-engîz bir takallüs hissederim, o zamân aşk ve emelle birleşen nazarlarımız bir destân-ı sevdânın kitâbe-i ezelîsini imzâ eyler. Fakat sen, ey genç kadın, ʿişve-i nesviyyetinle kalbimde ezelî bir şübhenin endîşeli maʿnâsını uyandırırsın.

Baʿzân ellerimin içinde terleyen tâze parmaklarının teslîmiyyetinde öyle derîn bir ifâde-i melâl bulurum ki rûhum bu melâlin tahlîl-i hakîkîsinden titrer ve hissederim ki sen bütün kadınlığınla, kadınlığın bütün rikkatiyle meshûf emel değilsin. Rûhunda gayr-ı kâbil-i itfâ bir levʿ-i şebâb, mevcûdiyyetinde gayr-i kâbil işfâ bir maraz-ı ʿaşk var… Sen! O harâretin yakıcı teʾsîri altında, o marazın hummâları arasında aʿsâ; beni ezecek, hırpalayacak kuvvetler arıyorsun.

Evet, ey genç kadın!... Bütün nesviyyetinle ʿaşkın en çılgın, en harîs bir esîrisin… Dudakların dudaklarıma temâs ettiği zamân, bu çılgınlık bütün vücûdunu kaplar; kırılmak, ezilmek için titrersin!

Bilmem unuttun mu? Bir kış günü, semâ beyâz bulutlarla örtülmüş dalgalar yüksek tepeleri bulutlardan demet demet dökülen beyâz çiçeklerle süslenmişti. Seninle biz denizin haşarı dalgaları karşısındaki pencerenin kenârında gözlerimizin maʿnâ-yı ʿamîkinde yerleşen sevdâ-yı şebâbın teʿsîr-i füsûnkârıyle dalgın, açık renkli bulutlardan dağların yüksek tepelerine, denizlerin haşarı dalgalarına dökülen beyâz çiçeklere bakıyorduk. Birden harîs bir pûse ile hırpalanmak ve ezilmek istedin, dudaklarını dudaklarıma

uzattın…

O zamân gözlerimin maʿnâ-yı ʿamîkindeki sevdâ-yı şebâbı çılgın bir ihtirâsın ezici der-âgûşlarıyle birleşti, hırpalandık ve ezildik… **[n.3, s.6]**

Bugün, o dakîkayı düşündükçe kalbimde derîn bir teʾessür buluyor ve kendi kendime "Âh.. Çılgın!..» diyorum.

Cemâl Nâdir

Hâtem

Yüzük, nermîn hâtem ellerini kemâl-i iştiyâk ile sarılır ve vazʿ-ı vakârıyle onların şevket-i hüsnünü itmâm eyler; şûh ve şehvet-i dost eller, onun için bir melîke-i emeldir. Orada nazarları cezbeden bir Kafkas dilberinin gözlerindeki pür-füsûn serâʾir-i visâli irtisâm eder. Bu lâkayd ve ihmâllikler ellerde meʾyustur. Marizî bir göze benzer. Hafîf vakûr parmaklar üzerinde bir makhûriyyet-i yetîmâne ile süzülür, bir katre-i elemdir. Muʿattar tombullarda şakrak cilveler, çapkınlıklar ibdâʿ eyler. Oh, bilmem ki, tâcdâr bir hüsnün penbe, şâhâne ellerinden bir bûse-i bikr ve ʿaşkı sayd ederken, nevvâr bir yüzüğün muhteris dudaklara temâsından duyulan zevk ve heyecânı hiç de hissettiniz mi?

Hayrullah Süleymân

Kadınlar ve Hayât

Pek sevdiğiniz çiçekler fakat yürüyemeyeceğiniz bir yol; kadın ve hayât..

Gözleriniz, yalnız bir şeyi, kalbinizi dolduran tek bir vücûdu görüyor, kalbiniz yalnız bir vücûd için çarpıyor fakat zavallı ʿaşkınız hiçbir sâniye tebessüm ile dinletemiyor.. Hüviyyetinizde zehirli bir pençenin tehdîdi var: İşte sizin hayâtınız..

Kadınlar da recüliyyet-i maʿlûlenin en evvel sarıldığı bir ʿilâç ki, — içip de iyi olan hemen hiç yok…

Kadın.. Öyle bir şiʿr-i nühüftle olmalı ki, onu yalnız bir nazar, nazar-ı meşrûʿ görebilsin. Yoksa kadın, beşeriyyet için müdhiş bir leke olur.

Hüseyin Rahmî [n.3, s.7]

Muhabere-i ʿAleniyye

Fehmî Râzî, Muhlis Sabâhaddîn Beyefendilere:

— Geç kaldığınıza müteʾessîfiz.

Vatandaşımız Halîl Zihnî Beye:

— **Hediye** sâhifeleri eserlerinize açıktır.

Hasan Hikmet, Râtib Beylere:

— Mecmûʿâmızın hacmi ufak olmakla yarım kolondan ziyâde yazı kabûl edemeyiz. Bu noktayı nazar-ı iʿtibâra alarak lütuf ve âsârda bulunursanız tarafeyn memnûn olur.

Muʿallim Fikri ve Mahrûkî Beylere:

— Nazımdan ziyâde nesirde istidâdınız var. **Hediye**'ye nesir gönderin.

İhsân Hüznî, Saʿîd Sûzân Efendilere:

— Klişelerinizi idârehânemizden aldırınız.

Bilmece

Meyvelerden birini bulunuz ki ikinci ve üçüncü harfleri takdîm ve teʾhîr edilecek olursa bir maʿden vücûda gelsin.

Kurʿa ile birinciye bir cep sâʿati ikinciye *Rübâb-ı Şikeste*, üçüncüye bir İngiliz çakısı, dördüncüye mecmûʿâmızın tam koleksiyonu, beşinciye yirmi altı nüsha, altıncıya bir mürekkebli kalem, yedinciye on üç nüsha, sekizinciye *Nisvân-ı Zarîfe*, dokuzuncuya Hâmid Subhî Bey'in *Solgun Neşîdeler*'inden, onuncuya sekiz nüsha, onuncudan on beşinciye kadar dörder nüsha on beşinciden yirminciye kadar birer glâse kartpostal, yirminciden otuzuncuya kadar *Karagöz Meyhânede*, otuzuncudan ellinciye kadar ikinci nüshadan birer ʿaded takdîm edilecektir.

İhtâr: Bilmece varakasını müvezziʿlerden taleb ediniz.

Sancakcıyan Matbaʿası

SONUÇ

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte intişar eden yüzlerce süreli yayın içerisinde *Tenkîd*'in bu isimle intişar eden ilk "dergi" olduğu teyit edilmiştir.

Tenkîd mecmuası üzerine daha önce iki makale ve bir tez yazılmış ve dahi bu çalışmalarda *Tenkîd* 6 sayı ve 2 ekten ibaret olarak tanıtılmıştır. Bu çalışma esnasında derginin üçüncü ekine ulaşılmış ve bu ek de incelemeye tabi tutularak söz konusu eksiklik giderilmiştir.

Adından bir eleştiri dergisi olduğu anlaşılan *Tenkî*d üzerine yapılan incelemede şiir türünün dergideki eleştirel metin sayısı adedince olduğu saptanmış ve derginin salt bir eleştiri dergisi olmamakla birlikte eleştiriye meyyal bir yayın olduğu tespit edilmiştir.

Türk edebiyatında, eleştirinin zayıf halka olarak görüldüğü bir dönemde intişar eden *Tenkîd*'de mevcut bazı eleştirel metinlerin nazarî tenkit oldukları saptanmış ve bu sayede Türk edebiyatının teorik eleştirilerine katkı sağladıkları anlaşılmıştır.

Tenkîd dergisindeki eleştirel metinlerin daha ziyade öznel bir kimlik taşıdığı tespit edilmiş ve söz konusu metinlerde verilen hükümlerin genel bir bağlayıcılığının olmadığı kanısına varılmıştır.

Toplu olarak herhangi bir edebî gruba dâhil edilemeyen *Tenkîd* kadrosunun, Ahmed Şuayb müstesna tutulduğu vakit tenkitlerini daha ziyade ekollerini savunmak adına yapan ve eleştiriye ehemmiyet vererek onu müstakil bir edebiyat türü hâline getirmek isteyen Edebiyât-ı Cedîde mensuplarına kıyasla, eleştiri noktasında genel olarak onların gerisinde oldukları kanaatine varılmakla birlikte meşrûtî şartların bir neticesi olarak Servet-i Fünûn tenkîdine nazaran sosyal-siyasal bir hüviyet taşıdığı görülmüştür.

Tenkîd mecmuasının, bilhassa Baha Tevfik'e ait yazılar vesilesiyle Türk tenkit literatürüne farklı ve yeni bir bakış açısı kattığı anlaşılmıştır.

Tenkîd mecmuasında ve eklerinde eserleri neşredilen ediplerden bilhassa edebiyat tarihlerinde yer bulamamış/unutulmuş simalar üzerine yapılan çalışmalar sonucunda söz konusu yazar ve şairlerden bazılarının kimliklerine netlik kazandırılmış ve bu suretle Türk edebiyatı tarihine az da olsa bir katkı sağlanması umulmuştur.

Dergideki metinlerden hareketle kimi yazarların o dönem içindeki edebî, sınâî, tarihî, siyasî ve içtimâî telakkîlerinin ne doğrultuda olduğu anlaşılmıştır.

Yeni Lisan makalesinin henüz yayımlanmadığı, yazı dilinin henüz işlevselleşmediği

bir dönemde, birkaç yıl sonra inkişâf edecek millî bir edebiyatı müjdeleyici karakterdeki metinlerin farkına varılmıştır.

Dergi üzerine daha önce yapılan çalışmalarda kime ait olduğu saptanamamış *"Küçük Numuneler"* başlıklı imzasız tercümlerin ع. Nâdir müstear ismini kullanan Ali Ekrem'e ait olduğu uzun süren araştırmalar neticesinde anlaşılmıştır. Benzer bir şekilde H. Nâzım'in *"Rübâb-ı Şikeste"* adlı eleştirisinin de daha önce yayımlanmış bir metin olduğu saptanmıştır. Burada şâyân-ı dikkat husus ise *"Küçük Numûneler*" müterciminin ibraz edilmemesidir. Aynı şartlar altında yayımlanan hatta aynı dergiden alınan iki metinden birinin müellifi verilirken ötekinin müterciminin verilmemesi düşündürücüdür. Yazarından izin alınıp alınmadığı noktasında herhangi bir bilgi olmaması dolayısıyla da mevzubahis durum hakkında *Tenkîd* lehine/aleyhine herhangi bir hüküm vermenin etik olmadığı kanaatine varılmıştır.

Reklam, ilan ve teşekkürlerden devrin matbuat ve ticaret hayatı hakkında fikir oluşmasını sağlayacak veriler elde edilmiştir.

İki/üç haftalık edebiyatın nabzını tutan *"Reftâr-ı Matbûʿât"* adlı seri yazılarda zikredilen eserlerin künyeleri çıkarılmak suretiye *Tenkîd* ve dönemin diğer mecmuaları arasındaki eleştiri cereyanı tespit edilmiştir.

Tanzîmat, Mutavassıtîn, Edebiyat-ı Cedîde, Fecr-i Âti ve dönem/oluşumların dışında kalan ediplerden mürekkep bir kadronun kaleminden çıkan *Tenkîd*'de 1860'tan beri Türk edebiyatına nüfûz eden Batı tesiri görülmüştür.

Bu çalışma vesilesiyle, resmî sansürün olmadığı bir dönemde intişar eden ve edebî kimliği olan bir derginin siyasal sebepler neticesinde -dolaylı olarak da olsa- tatil edilmesine sebep olan bir istibdadın meşrûtî şartlara rağmen devam ettiğine kanaat getirilmiştir.

Türünün adını taşıyan ve 1910 yılı içerisinde kısa bir süre de olsa varlık gösteren *Tenkîd* mecmuası ve ekleri bütün cihetleriyle incelenerek derginin Türk tenkit tarihine ve edebiyatına bir katkı sağlanılması umulmuştur.

KAYNAKÇA

Ataman, S. Y. (1987). *Mehmet Sadi Bey*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Aydemir, H. (2010). *Eşref/Musavver Eşref Dergisi Üzerinde Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Bahâ Tevfik (1330). *Felsefe-i Edebiyât ve Şâʿir Celis*. İstanbul: Necm-i İstikbal.

Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II.* İstanbul: Milli Eğitim.

Binışık, A. N. (1937). *Tanrının mı, Gönlümün mü Duyduğum Bu Ses?*.. : Ankara. İstanbul: Aydınlık.

Braunschvig, M. (1928). *La Littérature Française Contemporaine: Étudiée Dans Les Textes (De 1850 á nos jours)* Paris: Armand Colin.

Çankaya, M. A. (1968-1971). *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Cilt I-VIII)*. Ankara: Mars.

Çapanoğlu, M. N. (1964). *Türkiyede Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*. İstanbul: Pınar.

Devellioğlu, F. (1993*). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (15.Baskı), Ankara: Aydın.

Ekrem Reşad, Osman Ferid. (1326). *Nevsâl-i Osmânî.* İstanbul: Hayriye.

Enginün, İ. (2018a). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (20. Baskı)*. İstanbul: Dergâh.

——— (2018b). *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e 1839-1923 (13. Baskı).* İstanbul: Dergâh.

Ercilasun, B. (2004). *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit.* Ankara: Akçağ.

——— (2013a). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*. İstanbul: Dergâh.

——— (2013b). *Edebiyat Tarihi ve Tenkit*. İstanbul: Dergâh.

Erdemir, L. (2015). *Cephe Arkadaşı-Çanakale Cephesinde Bir İstanbullu: Mehmet Halit Bayrı*. İstanbul: Timaş.

Ertaylan, İ. H. (2011*) Türk Edebiyatı Tarihi I-IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Gönensay, H. T. (1949). *Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi.* İstanbul: Remzi.

Güner, K. (2016). *Zümrüd-i Anka Gazetesi: 1.-50. Sayılar: Tahlili Fihrist-İnceleme-Seçme Metinler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gür, A. (2013). *Türk Tenkit Tarihi: Ders Notları (2. Baskı).* Konya: Palet.

Hâlid Oğuz (1335). *Maziden Bir Yaprak*. İstanbul: Karabet.

Hâşim Sâmî. (1341). *Dullar ve Yetimler.* İstanbul: Sabah.

Huyugüzel, Ö. F. (2000). *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Hüseyin Suʿâd. (1326). *Lâne-i Melâl.* [İstanbul]: Tanîn.

——— (2018). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh.

İnal, İ. M. K. (1969*). Son Asır Türk Şairleri (Cüz I-XII)* İstanbul: Millî Eğitim.

İsmail Habip (1931). *Edebî Yeniliğimiz - I. Kısım*. İstanbul: Maarif Vekâleti.

Karaailioğlu, S. K. (-1986). *Resimli Motifli Türk Edebiyatı (Cilt 1-5)* İstanbul: İnkılâp ve Aka.

——— (1982). *Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar* (Yedinci Basım) İstanbul: İnkılâp ve Aka.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1984). *Zoraki Diplomat* (3. Basılış). İstanbul: İletişim.

Kaygusuz, B. N. (1955). *Bir Roman Gibi*. İzmir: İhsan Gümüşayak.

Kocatürk, V. M. (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkid*i.

Necatigil, B. (1989). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü: 968 Türk edebiyatçısının hayatı ve eseri (Eklerle 13. Basım)*. İstanbul: Varlık.

Ozansoy, H. F. (1967). *Edebiyatçılar Geçiyor*. İstanbul: Türkiye.

Özer, M. (1987) *Bezmî Nusret Kaygusuz'un Hayatı.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Özgül, M. K. (2010). *Son Jön Türk Kalesi Ahmed Kemâl Akünal.* İstanbul: Kitabevi.

Sevük, İ. H. (1940). *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garpten Tercümeler I-II.* İstanbul: Remzi.

[Sevük], İsmail Habib, (1940a). *Yeni Edebî Yeniliğimiz: Tanzimattan Beri I-Edebiyat Tarihi.* İstanbul: Remzi.

——— (1940b). *Yeni Edebî Yeniliğimiz: Tanzimattan Beri II-Edebiyat Antolojisi*. İstanbul: Remzi.

Somar, Z. (1944*). Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihimizde İzmir.* İzmir: Nefaset.

Şemseddin Sami, (2004) *Kâmûs-ı Türkî.* İstanbul. Kapı

Tanpınar, A. H. (1956). *XIX. Asır Türk Edebiyatı (Yeniden ele alınmış ve genişletilmiş ikici baskı)*. İstanbul: İbrahim Horoz.

T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî.* Dersaʿâdet: Âsâr-ı Müfîde.

Tarakçı, C. (1986*). Cenâb Şehabeddin'de Tenkid: Dil, Sanat ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri.* Samsun: Eser.

Taş, D. G. (2019). *Tenkid Dergisi: Transkripsiyon ve İnceleme.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.

Toktan, A. M. (1996). *Beni Okuyunuz: İlyas Mâcid ve Eserleri.* İstanbul: Yapı Kredi.

Tuncer, H. (1990). *Türk Yurdu (1911-1931) Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Uraz, M. (1944). *Türk Edip ve Şairleri Cilt (1-4)*. İstanbul: Tefeyyüz.

Us, H. T. (1943) *50 Yıl*. ?:?.

Yazar, M. B. (1938). *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kanaat.

Yücel, H. Â. (1957). *Edebiyat Tarihimizden – I.* Ankara: İş Bankası Kültür.

Yüksel, S. (2005). *İkinci Meşrutiyet Basınından Bir Sayfa: Musavver Devr-i Cedid.* Türklük Araştırmaları Dergisi, 18, 195-212.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Mustafa KILIÇBAY

Doğum Yeri ve Yılı : TURHAL-1989

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : edebiyatim60@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: AEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı

Mesleki Deneyim

Üzümören İlk ve Orta Okulu	2014-2015
Özel Tokat Sınav Temel Lisesi	2015-2019
Özel Tokat Sınav Fen-Anadolu Lisesi	2019-(Halen)